

Voorwoord en leeswijzer

Beste lezer,

Graag stellen wij u het jaarverslag 2009 van de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoeever voor. Dit jaarverslag geeft invulling aan artikel 3 §6 van het “protocol voor het realiseren van de natuurontwikkeling in het Linkerscheldeoevergebied - Monitoring, Beheercommissie & Opvangregeling”, officieel afgesloten tussen het Vlaamse Gewest, de Vlaamse Landmaatschappij, de nv Waterwegen en Zeekanaal, het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen en de Maatschappij voor Grond- en Industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied, dat stelt:

“de beheercommissie rapporteert jaarlijks aan het agentschap voor Natuur en Bos de stand van zaken met betrekking tot de monitoring en de gerealiseerde natuurontwikkeling. Ze brengt tevens verslag uit van haar werking en activiteiten. Het agentschap voor Natuur en Bos deelt het voortgangsrapport mede aan de Vlaamse Regering met het oog op de rapportering door de functioneel bevoegde minister aan de Europese Commissie en aan het Vlaamse Parlement.”

Verder wordt dit document verspreid aan de betrokken instanties en kan het ingekeken of opgevraagd worden door studiebureaus en andere belanghebbenden of geïnteresseerden.

Naar analogie met de voorbije jaarverslagen rapporteert het voorliggende document over de actuele stand van zaken van:

- de beleidsmatige situering en lopende processen rond natuurontwikkeling op de Linkerscheldeoever (hoofdstuk 1)
- de werking van de Beheercommissie (hoofdstuk 2)
- de voortgang van de werkgroepen (hoofdstuk 3)
- de conclusies van het toezicht op het terrein (hoofdstuk 4)
- de hoofdlijnen van de monitoring van de natuurwaarden op LSO (hoofdstuk 5)
- de evaluatie van de natuurcompensaties voor Deurganckdok en het Historisch Passief (hoofdstuk 6)
- de realisatie van de nieuwe natuurontwikkelingsprojecten i.h.k.v. de Achtergrondnota Natuur, het Strategisch Plan voor de Haven van Antwerpen en het Geactualiseerde Sigmaplan (hoofdstuk 7)

Het samenvattende besluit over de stand van zaken van de realisatie van de natuurontwikkeling en de resultaten van de monitoring vindt u op p. 139 (hoofdstuk 8).

De monitoring werd zoals steeds gebiedsdekkend over het ganse Vogelrichtlijngebied uitgevoerd om tot een correcte evaluatie te komen van het natuurcompensatienetwerk en de realisatie van een gunstige staat van instandhouding voor de beoogde soorten die gevat zijn door de bepalingen van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn binnen het werkveld van de Beheercommissie. In losse bijlage 9.7 is het volledige detailrapport van de monitoring terug te vinden met als titel ‘Monitoring van het Linkerscheldeoevergebied: resultaten van het zevende jaar’.

Samen met dit jaarverslag verschijnt ook het derde afzonderlijke jaarverslag van de Beheercommissie Natuur Kruikeke-Bazel-Rupelmonde.

Inhoudstafel

Voorwoord en leeswijzer	1
Inhoudstafel	2
Lijst van fotos', figuren en tabellen	5
Lijst van gebruikte afkortingen	8

1. Beleidsmatige situering 9

1.1. Wetgeving rond behoud van biodiversiteit	9
1.1.1. Internationale verdragen	9
1.1.2. Europese richtlijnen	10
1.1.3. Vlaamse wetgeving	10
1.1.4. Opstelling Vlaamse instandhoudingsdoelstellingen	11
1.2. Evolutie van beleid rond natuur op LSO	13
1.2.1. Speciale beschermingszones op LSO	13
1.2.2. Principes 1999 - inkrimping van SBZ	14
1.2.3. Deurganckdok - ad hoc compensatie	14
1.2.4. Geactualiseerde Principes SPHA 2004 – duurzame instandhouding	16
1.2.5. Instandhoudingsdoelstellingen haven van Antwerpen 2004	17
1.2.6. Antwerpse haven Natuurlijker 2001-2008	17
1.2.7. Achtergrondnota Natuur 2004-2006	18
1.2.8. RUP Waaslandhaven 1ste fase 2005	19
1.2.9. Tussentijds Strategisch Plan 2006 - integratie	19
1.2.10. Beoordeling van milieu-effecten 2007-2008	20
1.2.11. Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief	20
1.2.12. Ruimtelijke afbakening 2009-2010	21
1.3. Beleid rond natuur van het Schelde-estuarium	22
1.3.1. Langetermijnvisie Schelde-estuarium - Ontwikkelingsschets 2010	22
1.3.2. Instandhoudingsdoelstellingen Zeescheldebekken	22
1.3.3. Geactualiseerd Sigmaplan	23
1.3.4. Verruiming van de vaargeul	24
1.4. Integratie van planprocessen rond natuur op LSO	26

2. Werking van de Beheercommissie 27

2.1. Historiek en opdracht	27
2.2. Vergaderingen	29
2.3. Jaarlijkse rapportage	30
2.4. Ledenlijst	31
2.5. Personeel	32
2.6. Communicatie	33
2.7. Toelichting van projecten	34
2.8. Verhouding tot andere overlegfora	35
2.8.1. Beheercommissie Natuur KBR	35
2.8.2. Beheercommissie Natuur RSO	35
2.8.3. Stuurgroep LSO	36

3. Voortgang van de werkgroepen 38

3.1. Werkgroep Strand en Plas	38
3.1.1. Doelstelling	38
3.1.2. Vergaderdata	38
3.1.3. Voortgang	38
3.2. Werkgroep optimalisatie beheer	40
3.3. Werkgroep windturbineplan Waaslandhaven	41
3.4. Werkgroep doorlichting monitoringsbehoeften	42
3.5. Werkgroep doelstellingen Ecologische Infrastructuur	43
3.6. Werkgroep landbouw	44

4.	Toezicht op het terrein	47
4.1.	Toegankelijkheid en recreatief medegebruik	47
4.1.1.	Globale visie rond toegankelijkheid.....	47
4.1.2.	Visie rond schaatsen	47
4.2.	Verstoring en vandalisme.....	49
4.3.	Jacht en bestrijding schadelijk wild.....	50
4.3.1.	Consensusvoorstel rond jacht in vogelrijk gebied	50
4.3.2.	Bestrijding Canadese Gans.....	50
4.3.3.	Bestrijding Rosse Stekelstaart.....	51
5.	Monitoring.....	52
5.1.	Broedvogels bijlage I van de Vogelrichtlijn	53
5.1.1.	Roerdomp	53
5.1.2.	Woudaapje.....	54
5.1.3.	Lepelaar.....	54
5.1.4.	Bruine kiekendief	54
5.1.5.	Slechtvalk	55
5.1.6.	Porseleinhoen	55
5.1.7.	Kluut	56
5.1.8.	Steltkluut.....	56
5.1.9.	Strandplevier.....	56
5.1.10.	Zwartkopmeeuw	57
5.1.11.	Visdief	57
5.1.12.	Dwergstern.....	58
5.1.13.	Ijsvogel.....	58
5.1.14.	Blauwborst	58
5.2.	Doelhabitats en hun broedvogelgemeenschap	60
5.2.1.	Plas en Oever	60
5.2.2.	Riet en Water	60
5.2.3.	Weidevogelgebied	61
5.2.4.	Strand en Plas	62
5.3.	Toetsing aan de compensatiedoelstellingen voor het Deurganckdok.....	63
5.3.1.	Plas en Oever	64
5.3.2.	Riet en Water	64
5.3.3.	Weidevogelgebied	65
5.3.4.	Strand en Plas	66
5.4.	Toetsing aan de Instandhoudingsdoelstellingen voor Linkerscheldeoever.....	68
5.4.1.	Plas en Oever	68
5.4.2.	Riet en Water	68
5.4.3.	Weidevogelgebied	68
5.4.4.	Strand en Plas	69
5.5.	Overwinterende ganzen.....	69
5.6.	Bijlage IV-soorten van de Habitatrichtlijn	71
5.6.1.	Groenknolorchis.....	71
5.6.2.	Rugstreeppad.....	72
5.6.3.	Vleermuis	72
6.	Natuurcompensatiegebieden Deurganckdok en historisch passief: tussentijdse evaluatie en aandachtspunten	74
6.1.	Gedempt deel Doeldok	75
6.1.1.	Streefbeeld en –oppervlakte	75
6.1.2.	Locatie.....	75
6.1.3.	Stand van zaken	75
6.1.4.	Toekomst	76
6.1.5.	Monitoring	76
6.2.	Opgespoten MIDA	77
6.3.	Vlakte van Zwijndrecht.....	80
6.4.	Zoetwaterkreek	83
6.5.	Steenlandpolder	85
6.6.	Kreek in ecologisch deel buffer-Noord	88

6.7.	Paardenschor.....	90
6.8.	Doelpolder Noord.....	92
6.9.	Putten West.....	96
6.10.	Drijdijk.....	101
6.11.	Kunstmatige waterplassen in Z2-gebied	105
6.12.	Percelen van de Vlaamse overheid in ZTA-gebied	110
6.13.	Haasop	111
6.14.	Groot Rietveld	115
6.15.	Aanvullende strand- en plasvlakten	119
7.	Nieuwe natuurontwikkelingsprojecten: stand van zaken en aandachtspunten	123
7.1.	Rietveld Kallo	124
7.1.1.	Oppervlakte en beoogde habitats in MMHA	124
7.1.2.	Locatie	124
7.1.3.	Projectbeschrijving.....	124
7.1.4.	Stand van zaken	125
7.2.	Combinatieproject Logistiek Park Waasland	127
7.3.	Prosperpolder Noord	130
7.4.	Prosperpolder Zuid	134
7.5.	Doelpolder Midden	135
7.6.	Grote Geule	136
7.7.	Nieuw Arenbergpolder.....	138
8.	Besluit.....	139
	Evolutie van beleid rond natuur op LSO.....	139
	Werking van de Beheercommissie.....	139
	Voortgang van de werkgroepen.....	139
	Toezicht op het terrein.....	140
	Monitoring.....	140
	Tussentijdse evaluatie van de natuurcompensaties	141
	Stand van zaken van de nieuwe natuurontwikkelingsprojecten	141
	Realisatie van de gunstige staat van instandhouding	141
9.	Bijlagen	142
9.1.	Tijdslijn	143
9.2.	Matrix (bijlage 1 en 2 bij Protocol deel 1)	144
9.3.	Oprichtingsprotocol Beheercommissie Natuur LSO	146
9.4.	Schema samenhang planprocessen	154
9.5.	Overzichtskaart natuur Linkerscheldeoever	155
9.6.	Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief	156
9.7.	Jaarrapport van de monitoring	158
	Referenties en eindnoten.....	158

Lijst van fotos', figuren en tabellen

Foto's

Foto 1: 'skyview omgeving Prosperpolder' op Scheldedag (Yves Adams, 27 september '09)	33
Foto 2: luchtfoto Deurganckdok en omliggende opgespoten terreinen (GHA, 2 april '09)	40
Foto 4: Canadese Gans	50
Foto 5: Rosse Stekelstaart (Geert Spanoghe, Groot Rietveld, 15 mei '09)	51
Foto 6: Rugstreeppad (Laurent Vanden Abeele)	72
Foto 7: gedempt deel Doeldok (23 dec. '09, AMT)	75
Foto 8: luchtfoto Opgespoten MIDA's en gedempt deel Doeldok (GHA, 2 april '09)	77
Foto 9: ringgracht en broedeiland op opgespoten MIDA's (AMT, oktober '09)	78
Foto 10: luchtfoto Vlake van Zwijndrecht en Groot Rietveld (GHA, 2 april '09)	80
Foto 11: rietontwikkeling Zoetwaterkreek (Geert Spanoghe en Björn Deduytsche)	83
Foto 12: zicht op noordelijk deel Steenlandpolder met werfzone Liefkenshoekspoor (GHA, 2 april '09)	85
Foto 13: luchtfoto Kreek in ecologisch deel buffer-Noord en Doelpolder Noord (GHA, 2 april '09)	88
Foto 14: Paardenschor (Yves Adams, 2008)	90
Foto 15: luchtfoto Doelpolder Noord en Kreek in ecol. deel buffer-Noord (GHA, 2 april '09)	92
Foto 16: luchtfoto Putten West en Zoetwaterkreek (Yves Adams, herfst 2009)	96
Foto 17: luchtfoto Drijdijck (Yves Adams, herfst 2009)	101
Foto 18: luchtfoto Verrebroekse plassen (GHA, 2 april '09)	106
Foto 19: Luchtfoto Haasop en zone Logistiek Park (GHA, 2 april '09)	111
Foto 20: Groot Rietveld (Laurent Vanden Abeele, 21 december '09)	115
Foto 21: luchtfoto Deurganckdok en omliggende opgespoten terreinen (GHA, 2 april '09)	119
Foto 22: inrichtingswerken Rietveld Kallo (Katrien weyn, 9 september '09)	124
Foto 23: luchtfoto inrichtingswerken Rietveld Kallo (GHA, 2 april '09)	126
Foto 24: zone Logistiek Park Waasland (GHA, 2 april '09)	127
Foto 25: beheerdag Haasop (Walter Vandenbussche, 24 oktober '09)	128
Foto 26: Spaans Fort na inrichting (GHA)	129
Foto 27: luchtfoto inrichtingswerken Prosperpolder Noord, zandstock en dijk in opbouw (GHA, 2 april '09)	132

Figuren

Figuur 1: SBZ's in de omgeving van LSO	13
Figuur 2: Kaart fase 1 van het 'afwegingskader voor windturbines vanuit faunistisch standpunt voor de haven van Antwerpen op de Linkerscheldeoever en directe omgeving' (Grontmij, 30 september '09)	42
Figuur 3: informatieve bebording van de natuurgebieden	49
Figuur 4: Aantalsverloop en verspreiding van Roerdomp	53
Figuur 5: Aantalsverloop en verspreiding van Woudaapje	54
Figuur 6: Aantalsverloop en verspreiding van Lepelaar	54
Figuur 7: Aantalsverloop en verspreiding van Bruine Kiekendief	55
Figuur 8: Aantalsverloop en verspreiding van Porseleinhoen	55
Figuur 9: Aantalsverloop en verspreiding van Kluut	56
Figuur 10: Aantalsverloop en verspreiding van Steltkluut	56
Figuur 11: Aantalsverloop en verspreiding van Strandplevier	57
Figuur 12: Aantalsverloop en verspreiding van Zwartkopmeeuw	57
Figuur 13: Aantalsverloop en verspreiding van Visdief	58
Figuur 14: Aantalsverloop en verspreiding van IJsvogel	58
Figuur 15: Aantalsverloop en verspreiding van Blauwborst	59
Figuur 16: evaluatie van het aantal koppels rietvogels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok	65
Figuur 17: evaluatie van het aantal koppels weidevogels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok	65

Figuur 18: Aantallen van de vier doelsoorten voor weidevogelgebied in de drie aangeduide compensatiegebieden	66
Figuur 19: Evaluatie van het aantal koppels vogels van 'Strand en Plas' in de compensatiegebieden voor Deurganckdok	67
Figuur 20: Aantalsverloop van Grauwe Gans en Kogans gedurende de winter.....	70
Figuur 21: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen op het Gedempt deel Doeldok, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied	76
Figuur 22: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in de Opgespoten MIDA, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied	79
Figuur 23: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen op de Vlake van Zwijndrecht, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied	81
Figuur 24: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen op Steenlandpolder, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied..	87
Figuur 25: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in Doelpolder Noord, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied.	93
Figuur 27: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in Putten West, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied	98
Figuur 29: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in Drijdijk, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied	102
Figuur 30: ophogingszones Putten Plas (GHA, 8 dec. '09).....	105
Figuur 31: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in de Verrebroekse plassen, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied	107
Figuur 32: overzichtskaart natuurprojecten Haasop.....	112
Figuur 33: nieuwe afbakening en streefhabitats voor Haasop in MMHA.....	113
Figuur 34: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in Haasop, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied.....	113
Figuur 35: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in het Groot Rietveld, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied	116
Figuur 36: compensatie leefgebied Rugstreeppad i.k.v. 2de sluis (AMT)	120
Figuur 37: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen op de meeuwenbroedplaats, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied	121
Figuur 38: streefhabitats voor Rietveld Kallo en Groot Rietveld in MMHA	125
Figuur 40: Overzichtskaart noordelijk gebied met indicatieve aanduiding van de verschillende (afbakenings)processen en projectgebieden	130
Figuur 41: streefhabitats in het noordelijk gebied LSO volgens het MMHA.....	131
Figuur 43: streefhabitats voor Grote Geule in MMHA.....	136

Tabellen

Tabel 1: overzichtstabel 'Strand en Plas'	39
Tabel 2: Aantal territoria van bijlage I soorten van de Vogelrichtlijn sinds 2003	53
Tabel 3: Aantal territoria van soorten van 'Plas en Oever'	60
Tabel 4: Aantal territoria van soorten van 'Riet en Water'	61
Tabel 5: Aantal territoria van soorten van weidevogelgebied	61
Tabel 6: Aantal territoria van soorten van 'Strand en Plas'	62
Tabel 7: Evaluatie van de oppervlaktecompensatie 'Plas en Oever'	64
Tabel 8: Evaluatie van de oppervlaktecompensatie 'Riet en Water'	64
Tabel 9: Evaluatie van de oppervlaktecompensatie 'Strand en Plas'	66
Tabel 10: Aantallen en IHD voor soorten van 'Plas en Oever'	68

Tabel 11: Aantallen en IHD voor soorten van 'Riet en Water'	68
Tabel 12: Aantallen en IHD voor soorten van weidevogelgebied	68
Tabel 13: Aantallen en IHD voor soorten van 'Strand en Plas'	69
Tabel 14: Aantal territoria van bijlage I soorten op het Gedempt deel Doeldok.....	76
Tabel 15: Aantal territoria op de Opgespoten MIDA's.....	79
Tabel 16: Aantal territoria op de Vlake van Zwijndrecht	82
Tabel 17: Aantal territoria op Steenlandpolder	87
Tabel 18: Aantal territoria op Paardenschor.....	91
Tabel 19: Aantal overwinterende vogels op het Paardenschor	91
Tabel 20: Aantal territoria in Doelpolder Noord	94
Tabel 21: Aantal overwinterende vogels in Doelpolder Noord.....	95
Tabel 22: Aantal territoria in Putten West	98
Tabel 23: Aantal overwinterende vogels in Putten West.....	100
Tabel 24: Aantal territoria in Drijdijck	103
Tabel 25: Aantal overwinterende vogels in Drijdijck.....	104
Tabel 26: Aantal territoria in de Verrebroekse Plassen	108
Tabel 27: Aantal overwinterende vogels op de Verrebroekse plassen.....	109
Tabel 28: Aantal territoria in Haasop	114
Tabel 29: Aantal territoria in het Groot Rietveld	117
Tabel 30: Aantal overwinterende vogels in het Groot Rietveld	118
Tabel 31: Aantal territoria in de R2 driehoek.....	121
Tabel 32: Aantal territoria op de meeuwenbroedplaats	122

Lijst van gebruikte afkortingen

AMT_____	Afdeling Maritieme Toegang
ANB_____	Agentschap voor Natuur en Bos
AWV_____	Agentschap Wegen en Verkeer
BC LSO_____	Beheercommissie Natuur(compensaties) Linkerscheldeoever
Dep. LNE_____	Departement Leefmilieu, Natuur en Energie
Dep. LV_____	Departement Landbouw en Visserij
Dep. MOW_____	Departement Mobiliteit en Openbare Werken
Dep. RWO_____	Dep. Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed
DGD_____	Deurganckdok
FOD_____	Federale Overheidsdienst (Financiën)
GHA_____	Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen
GOG_____	Gecontroleerd overstromingsgebied
ha_____	hectare
IHD_____	Instandhoudingsdoelstellingen (G-: gewestelijke, S-: per speciale beschermingszone)
INBO_____	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
KBR_____	Kruibeke-Bazel-Rupelmonde
LTVS_____	Lange Termijnvisie Schelde-estuarium
LSO_____	Linkerscheldeoever
MER_____	Milieu-effectenrapport
MMHA_____	Meest Maatschappelijk Haalbaar Alternatief
MKBA_____	Maatschappelijke Kosten- en Batenanalyse
MLSO_____	Maatschappij voor het Grond- en Industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied
MweA_____	Meest Wenselijk Alternatief
OS2010_____	Ontwikkelingsschets 2010 voor het Schelde-estuarium
R-O Vlaanderen__	Agentschap Ruimtelijke ordening en Onroerend erfgoed Vlaanderen
(G)RUP_____	(Gewestelijk) Ruimtelijk Uitvoeringsplan
SBZ_____	Speciale beschermingszone (-V: Vogelrichtlijn, -H: Habitatrichtlijn)
SPHA_____	Strategisch Plan voor de Haven van Antwerpen
TAW_____	Tweede Algemene Waterpassing
UNIZO_____	Unie van Zelfstandige Ondernemers
VLM_____	Vlaamse Landmaatschappij
WenZ_____	Waterwegen & Zeekanaal nv
WBE_____	Wildbeheerseenheid

1. Beleidsmatige situering

In dit inleidende hoofdstuk wordt een chronologisch overzicht gegeven van het tot stand komen van het huidige beleid rond natuur in het Linkerscheldeoevergebied, in het licht van de internationale, Europese en regionale wetgeving ter bescherming van de biodiversiteit. Deze uitgebreide situering werd t.o.v. vorig jaar herwerkt en geactualiseerd en wordt voor een goed begrip van de verdere voortgangsrapportage in elk jaarverslag opgenomen.

1.1. Wetgeving rond behoud van biodiversiteit

Biodiversiteit verwijst naar de uitzonderlijk rijke verscheidenheid van het leven op onze planeet: planten, dieren, zwammen en micro-organismen, alsook naar de gemeenschappen die ze vormen en naar de habitats waarin ze leven. De interactie van al deze natuurlijke processen vormt een zeer complex levensweb. Indien één of ander deel van dit web niet goed functioneert of stilvalt, dan worden ook andere delen aangetast.

Biologische diversiteit levert rechtstreeks en onrechtstreeks ecologische en economische diensten aan de mens. Hierbij denken we aan de voorziening in voedsel, brandstof, beschutting, warmte, medicijnen en andere producten die worden vervaardigd door bepaalde bestanddelen van biodiversiteit te bewerken. Onrechtstreekse voordelen zijn bv. zuivering van water en lucht, natuurlijke recyclage van organisch materiaal zodat de bodems vruchtbaar blijven en bestuiving van fruitbomen, granen en bloemen door insecten en zaadverspreiding door sommige vogel- en vleermuissoorten. Het is één van de voornaamste rijkdommen van onze planeet.

Naast deze directe en indirecte waarden voor de mens wordt erkend dat biodiversiteit een ethische en intrinsieke waarde heeft en dat het behoud ervan een gemeenschappelijke zorg voor de mensheid vormt. Menselijke activiteiten vormen echter één van de voornaamste bedreigingen voor deze biodiversiteit. Daarom organiseerden de Verenigde Naties in 1992 een wereldtop in Rio de Janeiro waar het Verdrag inzake biologische diversiteit werd ondertekend. Het doel ervan was het behoud van de biodiversiteit, haar duurzaam gebruik en de billijke verdeling van de eruit voortvloeiende rijkdommen. Het verdrag werd intussen bekrachtigd door 190 partijen.¹

1.1.1. Internationale verdragen

Aan het Biodiversiteitsverdrag van 1992 gingen een aantal internationale verdragen rond soortenbescherming vooraf. België heeft deze ondertekend en zich zo mee geëngageerd om inspanningen te doen voor het behoud van de biodiversiteit. De belangrijkste internationale verdragen die betrekking hebben op het soortenbeleid staan hieronder opgesomd:

- De Ramsar-Conventie of 'Overeenkomst inzake watergebieden die van internationale betekenis zijn, in het bijzonder als woongebied voor watervogels', opgemaakt te Ramsar op 2 februari 1979. Dit verdrag was de eerste aanzet om de vogels in waterrijke gebieden (zogenaamde wetlands) van internationale betekenis te beschermen.
- De Bonn-Conventie of 'Verdrag inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten', opgemaakt te Bonn op 23 juni 1979. In het kader van deze conventie kunnen bijkomende overeenkomsten worden afgesloten ter bescherming van bepaalde soorten of soortgroepen.
- De Bern-Conventie of 'Verdrag inzake het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijk milieu in Europa', opgemaakt te Bern op 19 september 1979. Deze conventie legt de nadruk op de bescherming van de leefmilieus van een aantal bedreigde wilde dieren- en plantensoorten.

De VN riep 2010 uit tot het Internationaal Jaar van de Biodiversiteit. Dit jaar stelt alle bewoners van de planeet voor een uitdaging van formaat: de dringende noodzaak om het verlies aan biodiversiteit een halt toe te roepen, gezien de vitale rol ervan voor het welzijn van de mens. Dit biodiversiteitsjaar zal dan ook op verschillende niveaus (zowel lokaal, regionaal, nationaal als internationaal) aangegrepen worden om het maatschappelijk draagvlak voor biodiversiteit te verhogen en meer mensen in beweging te brengen om bij te dragen aan de bescherming van de biodiversiteit.

1.1.2. Europese richtlijnen

De Europese Unie heeft steeds een voortrekkersrol gespeeld in het tot stand komen van internationale afspraken rond soortenbescherming. Aan de basis van het Europese soortenbeschermingsbeleid liggen twee richtlijnen die de instandhouding van de wilde flora en fauna en de natuurlijke leefmilieus beogen via het aanduiden, beschermen en beheren van 'speciale beschermingszones' (SBZ's):

- de **Vogelrichtlijn** (Richtlijn 79/409/EEG van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand)
- de **Habitatrichtlijn** (Richtlijn 92/43/EEG van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde fauna en flora).

Bij de ondertekening van het biodiversiteitsverdrag van 1992, nam de Europese Unie het initiatief al deze door de lidstaten aangewezen speciale beschermingszones in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn samen te voegen tot het netwerk '**NATURA 2000**': een coherent netwerk van speciale beschermingszones over de hele Europese Unie. De SBZ's die deel uitmaken van dit netwerk zijn van internationaal belang en de bescherming ervan moet specifiek gericht zijn op de instandhouding van hun internationale natuurwaarden. De lidstaten zijn verplicht de habitats en soorten waarvoor deze gebieden werden aangeduid in stand te houden en zelfs te herstellen (Europese Commissie, 2000a).

1.1.3. Vlaamse wetgeving

In Vlaanderen is het verlies aan biodiversiteit voornamelijk te wijten aan de teloorgang en de versnippering van geschikte leefgebieden. Daarom zijn ook in deze dichtbebouwde regio inspanningen nodig. De internationale regelgeving vindt zijn weerslag in het nationale en regionale beleid. Aangezien de bevoegdheid natuurbehoud toegewezen is aan de gewesten, is de Vlaamse overheid de bevoegde instantie inzake natuurbehoud en soortenbescherming.

Zoals hierboven vermeld is elke lidstaat verplicht om op basis van objectieve wetenschappelijke criteria speciale beschermingszones (Vogel- en Habitatrichtlijngebieden) af te bakenen om die biodiversiteit te garanderen. In Vlaanderen werden 104.888 ha SBZ op basis van de Habitatrichtlijn en 98.423 ha op basis van de Vogelrichtlijn aangemeld bij Europa. Door de overlap vormt dit samen een netwerk van 166.187 ha.

Het Decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, of kortweg het **Natuurdecreet**, is de centrale juridische basis van het natuurbeleid in Vlaanderen. Als omzetting van artikel 6 van de Europese Habitatrichtlijn 92/43/EEG werd in het Natuurdecreet in artikel 36 (bis en) ter een uitgebreide juridische grondslag ingebouwd, die zegt dat in de SBZ's:

- § 1: de overheid de nodige instandhoudingsmaatregelen moet nemen
- § 2: de overheid verslechtering of betekenisvolle verstoring moet vermijden
- § 3: de initiatiefnemer van een plan of project dat een betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van het SBZ kan veroorzaken, een passende beoordeling moet opmaken
- § 4: de overheid een plan of project enkel mag vergunnen indien uit de passende beoordeling blijkt dat er geen betekenisvolle aantasting van het SBZ kan verwacht worden,
- § 5: TENZIJ er geen minder schadelijk alternatief is

- EN er een dwingende reden van groot openbaar belang is
- EN de nodige compenserende maatregelen genomen zijn en de nodige actieve instandhoudingsmaatregelen genomen zijn of worden.
- Deze ‘compenserende maatregelen’ moeten van die aard zijn dat een evenwaardige habitat of het natuurlijk milieu ervan, van minstens een gelijkaardige oppervlakte in principe actief is ontwikkeld. Deze aanpak moet als een uitzonderingsprocedure gezien worden en moet ervoor zorgen dat de bijdrage die een gebied levert aan de instandhouding van één of meer habitats of soorten gehandhaafd blijft en dat de algehele samenhang van het SBZ en Natura 2000 bewaard blijft.

Bovenstaande regelgeving geldt niet alleen in Vlaanderen, waar ze is ingebouwd in artikel 36ter van het Natuurdecreet, maar in de hele Europese Unie. Ze heeft niet alleen betrekking op SBZ's die door de lidstaten bij de EU zijn aangemeld, maar krachtens recente rechtspraak ook op alle gebieden die objectief in aanmerking komen als SBZ. Zo tracht de overheid door het aanduiden van SBZ's gebieden ruimtelijk veilig te stellen en aangepast te beheren in functie van de beoogde soorten van Bijlage I van de Vogelrichtlijn en Bijlage I en II van de Habitatrichtlijn. Dit is het zogenaamde **gebiedsgerichte beleid**.

Daarnaast voert Vlaanderen ook een **soortgericht beleid** waarin maatregelen genomen worden om specifieke soorten (bijlage IV van de Habitatrichtlijn en op Vlaams niveau beschermde soorten) betere kansen te geven, los van ruimtelijke afbakeningen. Dit is geregeld in het Besluit van de Vlaamse Regering van 15 mei 2009 met betrekking tot soortenbescherming en soortenbeheer (BS: 13/08/2009). Dit **soortenbesluit** ² vervangt sinds 1 september 2009 de Koninklijke besluiten van 16 februari 1976 (planten), 22 september 1980 (diersoorten uitgezonderd vogels) en 9 september 1981 (vogels). Verder bevat de jachtwetgeving van 1 september 2008 enkele wijzigingen in de besluiten inzake jacht die beperkte afwijkingen op de soortenbeschermingswetgeving mogelijk maken. De toepassing en mogelijkheden van dit nieuwe besluit worden uitgebreid toegelicht in hoofdstuk 1.2.6 ‘Achtergrondnota Natuur’ en 3.5 ‘Werkgroep doelstellingen Ecologische Infrastructuur’.

1.1.4. Opstelling Vlaamse instandhoudingsdoelstellingen

Om in navolging van artikel 36ter §1 van het Natuurdecreet ‘de nodige instandhoudingsmaatregelen’ voor een SBZ te kunnen nemen, moeten echter eerst duidelijke streefdoelen worden geformuleerd per SPB. Deze zogenaamde ‘instandhoudingsdoelstellingen’ (IHD) zijn de verbeter- of behoudopgaven voor de Europees te beschermen habitats of populaties van Europees te beschermde soorten en hun leefgebieden, waarvoor het Europees te beschermen gebied is aangemeld of die in het Europees te beschermen gebied voorkomen en waarvoor een ‘gunstige staat van instandhouding’ moet worden bereikt. Het Natuurdecreet geeft in artikel 2 volgende definities:

“De staat van instandhouding van een natuurlijk habitat wordt als gunstig beschouwd wanneer:

- *het natuurlijke verspreidingsgebied van dat habitat en de oppervlakte van dat habitat binnen dat gebied stabiel zijn of toenemen, en*
- *de voor behoud op lange termijn nodige specifieke structuren en functies bestaan en in afzienbare toekomst vermoedelijk zullen blijven bestaan, en*
- *de staat van instandhouding van de voor dat habitat typische soorten gunstig is.*

De staat van instandhouding van een soort wordt als gunstig beschouwd wanneer:

- *uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van het natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en*
- *het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te worden, en*
- *er een voldoende groot habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populatie van die soort op lange termijn in stand te houden.”*

Europa vraagt dat Vlaanderen deze IHD voor de Habitatrichtlijngebieden opmaakt vóór 2010, tegelijk met de definitieve aanwijzing van de Habitatrichtlijngebieden.

De eigenlijke opmaak van de IHD voor Vlaanderen gebeurt in een aantal stappen. In eerste instantie werden het algemene juridische kader, de procedure en overgangs- en uitsluitingsmaatregelen ³ vastgelegd in het 'Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de aanwijzing van speciale beschermingszones en de vaststelling van instandhoudingsdoelstellingen' van 3 april '09, kortweg het **IHD-besluit**.

Dan worden **Gewestelijke IHD** (G-IHD) opgesteld: de verbeter- of behoudopgaven voor het behouden, herstellen of ontwikkelen van een gunstige staat van instandhouding op Vlaams niveau van in het Vlaamse Gewest voorkomende Europees te beschermen habitats of soorten. De opmaak ervan gebeurt door het INBO, het ANB staat in voor de toetsing en uiteindelijke kwantificering en een academische toetsingscommissie voert een externe evaluatie uit. Na overleg met de betrokken middenveldorganisaties in de G-IHD-overleggroep, wordt dit rapport voorgelegd aan de Vlaamse Regering. De regering keurt de G-IHD goed, na advies van de Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen, de SERV en de Strategische adviesraad voor Landbouw en Visserij.

De volgende stap is het doorvertalen van deze G-IHD naar gebiedsspecifieke **doelstellingen per SBZ** (S-IHD). Bedoeling is om te kijken welke Europees beschermde gebieden het meest geschikt zijn voor het verwezenlijken van de G-IHD. Hierbij is een bovenlokaal overleg voorzien met de belangrijkste gebruikersgroepen die actief zijn binnen de Habitatrichtlijngebieden : UNIZO, VOKA, Algemeen Boerensyndicaat, Boerenbond, Hubertus Vlaanderen, Landelijk Vlaanderen en Natuurpunt. De Vlaamse Regering zal de S-IHD ten laatste in december 2010 definitief goedkeuren.

Voor LSO is een dergelijke oefening reeds gemaakt in het kader van het Strategisch Plan voor de haven van Antwerpen en de Achtergrondnota Natuur (zie hoofdstuk 1.2.5 en 1.2.6). Voor het Schelde-estuarium als geheel is deze oefening gemaakt in het kader van de Langetermijnvisie Schelde-estuarium (zie hoofdstuk 1.3.2).

Vervolgens wordt samen met de plaatselijke vertegenwoordigers van de eigenaars en gebruikers per gebied een **natuurrichtplan** opgemaakt, dat bepaalt op welke wijze de S-IHD gerealiseerd zullen worden. Via een openbaar onderzoek zal ook de individuele burger zijn/haar mening kan uiten. Dit hele proces wordt getrokken door het Agentschap voor Natuur en Bos.

1.2. Evolutie van beleid rond natuur op LSO

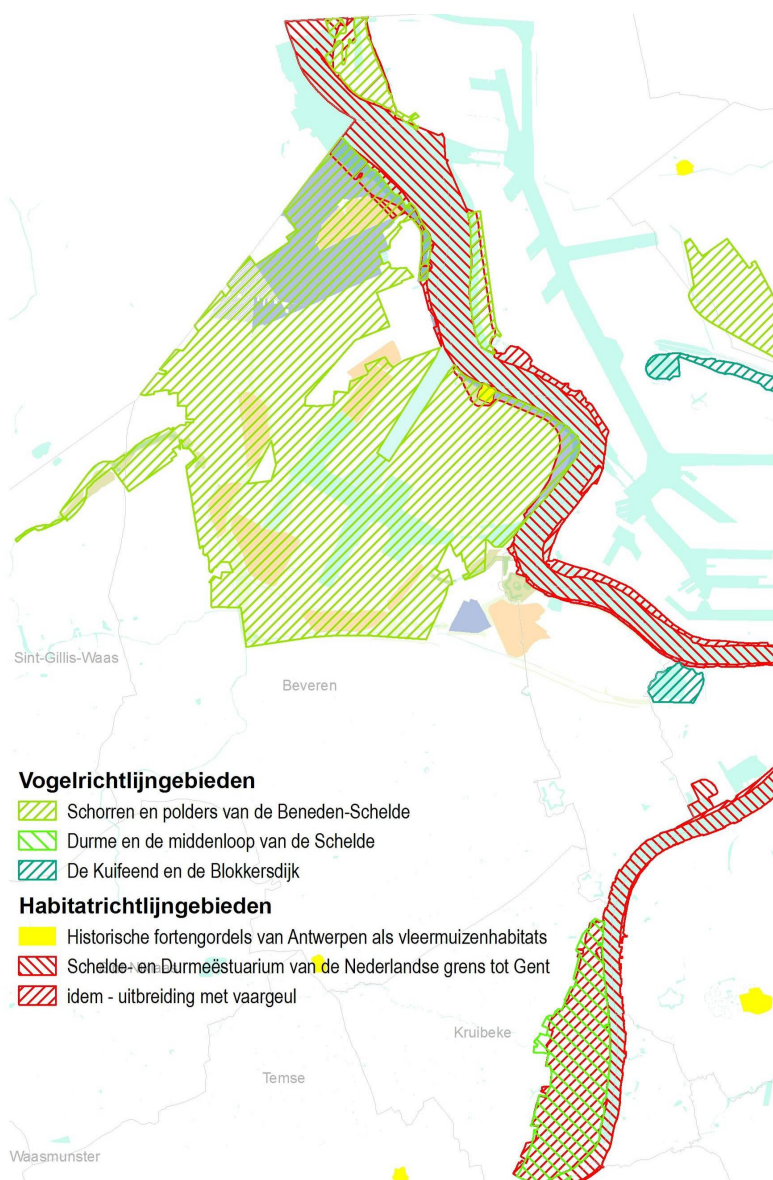
1.2.1. Speciale beschermingszones op LSO

Op de Linkerscheldeoever bevinden zich volgende SBZ's die deel uitmaken van het Natura 2000-netwerk en die geheel of gedeeltelijk samenvallen met het havengebied:

Vogelrichtlijngebied BE2301336

'Schorren en polders van de Beneden-Schelde' beslaat een totale oppervlakte van 7085 hectare en werd in 1988 aangemeld als 'niet-integraal beschermd gebied'. Het door Vlaanderen ingevoerde onderscheid tussen integraal en niet-integraal beschermde gebieden werd echter nooit erkend door de Europese Commissie in het kader van de toepassing van de Vogelrichtlijn. De beschermde habitats zijn de slikken en brakwaterschorren, de dijken, kreken en hun oevervegetaties, zowel op de linker- als op de rechteroever. Ingevolge een Besluit van de Vlaamse Regering van 23 juni 1998 werd de begrenzing van 'Schorren en polders van de Beneden-Schelde' aangepast in het kader van de uitbreidingswerken in het havengebied van Antwerpen. Enerzijds werd in het gebied een zone geschrapt voor de bouw van het Deurganckdok, en anderzijds werd ter compensatie hiervoor de Polder van Kruibeke, Bazel, Rupelmonde (KBR) bij het Vogelrichtlijngebied BE2301235

'Durme en Middenloop van de Schelde' gevoegd.

Figuur 2: SBZ's in de omgeving van LSO

Habitatrictlijngebied BE2300006 'Schelde- en Durme-estuarium van de Nederlandse grens tot Gent' beslaat een totale oppervlakte van 6006 hectare en valt voor een groot deel samen met het Vogelrichtlijngebied BE2301235 'Durme en middenloop van de Schelde' en gedeeltelijk met Vogelrichtlijngebied BE2301336 'Schorren en polders van de Beneden-Schelde'. Dit Habitatrictlijngebied werd in 1995 als SBZ voorgesteld omwille van het unieke en waardevolle karakter van de complete estuariene gradiënt met z'n typische habitats op Europees vlak. Slechts een gedeelte van dit Habitatrictlijngebied is gelegen op de Linkerscheldeoever ⁴.

Bij besluit van 15 juni 2007 heeft de Vlaamse regering naar aanleiding van een opmerking van Europa deze afbakening aangevuld met de **vaargeul** zelf van het Schelde-estuarium. Deze

bijkomende afbakening omvat de zone vanaf de monding van de Durme en het begin van de Rupel – locaties waar én getijdeninvloed én zoutinvloed meetbaar is - tot de monding aan de Nederlandse grens waar het gebied aansluit op het Habitatrichtlijngebied van de Westerschelde ⁵.

De aanwezigheid van deze speciale beschermingszones op de Linkerscheldeoever is het uitgangspunt van het natuurbeleid in de regio en is een belangrijke factor in het planningsproces rond de haven van Antwerpen. Verdere uitbreiding van de haven gaat immers onvermijdelijk gepaard met een verdere aantasting van de natuurlijke kenmerken van het gebied. Dit hoofdstuk beschrijft op welke wijze het huidige beleid inzake natuur op LSO tot stand gekomen is, en hoe de aanpak daarbij verschoof van 'inkrimping' over 'ad hoc compensatie' naar 'duurzame instandhouding' van de betrokken SBZ's.

1.2.2. Principes 1999 - inkrimping van SBZ

Ondanks de aanwezigheid sinds 1988 van het Vogelrichtlijngebied in de Waaslandhaven, werd de impact van de hierboven beschreven wetgeving rond behoud van de aanwezige biodiversiteit pas tien jaar later zeer concreet. De Vlaamse Regering legde in 1998 bij haar principiële goedkeuring voor de bouw van het Deurganckdok de voorwaarde op dat de bouw van het dok slechts kon starten nadat de Vlaamse Regering in samenspraak met alle betrokken publieke actoren overeenstemming had gevonden over de principes van een strategisch plan voor het Linkerscheldeoevergebied. Het Vlaams regeerakkoord '99, het havendecreet en het ruimtelijk structuurplan Vlaanderen gaven de contouren van deze opdracht aan.

Het eerste resultaat van dit intensieve overleg waren de 'Principes 1999', die in mei '99 door de Vlaamse Regering werden goedgekeurd. De uitgangspunten van dit strategisch planproces bleven evenwel op principieel verzet stuiten bij diverse belangengroepen. Op vlak van natuur stelde principe 28 ⁶:

"Het volledige zeehavengebied, met uitzondering van de buitenste 100 meter van de volumebuffer, wordt als Vogelrichtlijn- en habitatgebied geschrapt. De compensatie hiervoor (met inbegrip van deze voor het Deurganckdok) wordt voorzien. De compensatie wordt concreet en anticiperend op de verdere havenuitbouw ontwikkeld in het ecologisch beheerde deel van de volumebuffer, in Prosperpolder-oost/Doelpolder-noord, Melkader, Zuidelijke Groenzone-oost en Groot Rietveld, in de ecologische infrastructuur binnen het zeehavengebied en stroomopwaarts in het Scheldebekken in KBR en in de gebieden Mechels Broek en Battelsbroek langsheen de Dijle (Mechelen)."

1.2.3. Deurganckdok - ad hoc compensatie

Bij de start van de bouw van Deurganckdok in september 1999 ⁷ werd duidelijk dat een inkrimping van de SBZ's en de daarvoor voorziene compensaties niet volstonden. Bij de Europese Commissie liepen enkele ingebrekestellingsprocedures ⁸ die onder meer betrekking hadden op het gebrek aan een passende beoordeling van de effecten van het Deurganckdokproject en het cumulatieve verband met de effecten van eerdere ingrepen in het Vogelrichtlijngebied, i.c. het Verrebroekdokproject. Arresten van de Raad van State tot schorsing van de gewestplanwijzigingen brachten bovendien de rechtsgrond voor de stedenbouwkundige vergunningen in het gedrang. De reeds jaren geplande en gedeeltelijk aangevatte werken aan het Deurganckdok dienden stilgelegd te worden.

Als antwoord op deze ingebrekestellingen liet de Vlaamse Regering in 2001 het MER Deurganckdok actualiseren. Dit nieuwe MER omvatte een evaluatie van de eerder voorgestelde compensaties en stelde een aantal aanvullende compensaties voor, omwille van het in rekening brengen van cumulatieve effecten. Volgende ingrepen werden in rekening gebracht ⁹:

- bouw van het Deurganckdok en Verrebroekdok en de kaaïen
- de bijhorende exploitatie (Grimaldi, Hessenatie, ...)

- de bouw van een dwarsdam en gedeeltelijke demping van Doeldok
- de opspuiting van de MIDA-zones
- de industriële ontwikkeling van de MIDA-zones waarbij een 400 meter akoestische verstoring in rekening wordt gebracht
- bouw van de leefbaarheidsbuffer
- aanleg van de ontsluitingswegen voor de Waaslandhaven
- baggerwerken (drempel van Frederik en Zandvliet)

Ook vóór 1995 (referentiedatum van het MER) waren er reeds cumulatieve effecten op de natuurwaarden van de Linkerscheldeoever ten gevolge van verschillende projecten. Dit zogenaamde 'historisch passief' werd mee in rekening gebracht in het compensatievoorstel van het nieuwe MER Deurganckdok:

- Aanleg van het Vrasenedok en ontwikkeling van de bijhorende overslagkaaien
- Opspuiting van polderrestanten (St. Annapolder)
- Aanleg Liefkenshoektunnel en R2 die o.a. de Melkaderkreek, de Beverse dijk en het schor doorsnijden
- Schorverminderingen door dijkverzwaringen
- Verdieping Westerschelde

Om een einde te kunnen stellen aan de grote economische, budgettaire en maatschappelijke gevolgen van het stilliggen van de werf, en om - ondanks de dreigende schorsing van de 2de gewestplanwijziging - het herziene compensatieplan te kunnen realiseren, nam het Vlaams Parlement het initiatief tot de opmaak van het '**Nooddecreet**'. Dit 'decreet voor enkele bouwvergunningen waarvoor dwingende redenen van groot algemeen belang gelden' machtigde de Vlaamse Regering om, mits parlementaire validatie, bepaalde stedenbouwkundige vergunningen te verlenen, die konden afwijken van het bestaande gewestplan én verankerde de realisatie van de natuurcompenserende maatregelen uit het nieuwe MER aan de verdere bouw van het Deurganckdok. Het decreet werd op 14 december 2001 bekrachtigd en afgekondigd door de Vlaamse Regering en werd op 20 december 2001 gepubliceerd in het Belgische Staatsblad.

In uitvoering van het Nooddecreet, keurde het Vlaams Parlement op 20 februari 2002 de '**resolutie** betreffende de toepassing van de Richtlijn 79/409/EEG en 92/43/EG ter compensatie van grote infrastructuurwerken in de Westerschelde en Zeeschelde' (hierna resolutie genoemd) goed. Daarin werd aan de Vlaamse Regering de opdracht gegeven om deze natuurcompensaties uit te werken. In deze parlementaire resolutie werd o.a. gesteld

"dat het al of niet integraal karakter van het Vogelrichtlijngebied op Antwerpen Linkeroever tengevolge van de compensatieoefening in deze context niet relevant is, gezien op een onderbouwde manier uitgegaan is van de effecten op de huidige populaties van belangrijkste soorten van de avifauna, in casu de aandachtsoorten waarin alle relevante soorten van de bijlage I van de Vogelrichtlijn opgenomen zijn en van effecten op vroegere populaties van de aandachtsoorten".

Vervolgens hechtte de Vlaamse Regering op 18 maart 2002 (VR/PV/2002/10 – punt 3, beslissing 2) haar goedkeuring aan het '**protocol** ter uitvoering van het compensatieplan van grote infrastructuurwerken in de Westerschelde en de Zeeschelde', afgesloten tussen het Vlaamse gewest, de Vlaamse Landmaatschappij, het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen en de Maatschappij voor het Grond- en Industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied.

Deel 1 van dit protocol en de bijhorende **matrix** 1 en 2 legden de verantwoordelijkheden van ondertekenende partijen vast met betrekking tot de verwerving, de financiering, de inrichting en het beheer van de geplande compensatiemaatregelen. Deel 2 'Monitoring, Beheercommissie en Opvangregeling' van dit protocol legde een regeling vast in verband met de monitoring, de oprichting van een Beheercommissie (waarvan dit jaarverslag voorligt) en het voorzien van een opvangregeling.

1.2.4. Geactualiseerde Principes SPHA 2004 – duurzame instandhouding

Ondanks dit degelijk uitgewerkte compensatieplan waren alle plooiën met de Europese Commissie en de natuurbewegingen nog niet glad gestreken. In de eerder genoemde procedures gaf de Europese Commissie meermaals aan dat de Vlaamse overheid had nagelaten de nodige maatregelen te treffen om ervoor te zorgen dat binnen de door de lidstaat aangewezen of voorgestelde gebieden de relevante ecologische doelstellingen ten allen tijde zouden verzekerd zijn, en dat prioritair werk gemaakt moest worden van de opmaak en de realisatie van natuurontwikkelings- en beheersplannen om deze doelstellingen te behalen.

In een volgende ingebrekestellingsprocedure (maart 2002) oordeelde de Europese Commissie dat bij de afbakening van het havengebied in de 2de gewestplanwijziging een grondige alternatievenstudie en passende beoordeling van de effecten van de diverse opties en hun impact op de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied ontbrak. Een eindeloze herhaling van compensatieprocedures zou niet als ‘good practice’ aanvaard worden door de Europese Commissie, omdat deze mogelijkheid in principe voorzien werd als een uitzonderingsprocedure. De aanvaringen met de Europese Commissie en een aantal gewijzigde beleidsvisies deden het inzicht groeien dat het strategisch planproces en het natuurbeleid op LSO op meerdere punten diende bijgestuurd te worden.

In april 2004 verscheen een voortgangsrapport van het ‘Strategisch Plan Linkerscheldeoeverbied’ waarin de Principes verder onderbouwd en geactualiseerd werden op basis van verder onderzoek, overleg en evaluatie van de wijzigende beleidscontext. De belangrijkste wijzigingen t.o.v. de Principes 1999 betroffen:

- het voorzien van een opbouw aan de hand van enkele realistische scenario’s en varianten
- het voorzien van een toetsing van deze scenario’s in een Milieu-effectenrapportage, een Ruimtelijk Veiligheidsrapport en eventueel een Maatschappelijke Kosten- en Baten Analyse op planniveau
- een volwaardige natuurontwikkeling als **basisvoorwaarde** of ‘conditio sine qua non’ voor alle verdere ontwikkeling op LSO

De geactualiseerde principes stelden daarbij ¹⁰:

*“Essentieel om te vermijden dat steeds opnieuw onzekerheid over mogelijke havenprojecten ontstaat en compensaties voor bepaalde aantastingen van het vogelrichtlijngebied moeten worden gezocht, is dat voornoemde evenwichtsoefening vooraf en globaal gebeurt, zodat de noodzakelijke natuurontwikkeling **in samenhang en pro-actief** kan worden opgestart. Dit laat toe de verdere ontwikkeling van het Linkerscheldeoeverbied te steunen op de algemene bepalingen uit artikel 4 §1 van de Vogelrichtlijn en niet langer op de uitzonderingsmaatregelen van artikel 6 §3 en §4, zoals omgezet naar Vlaams recht in art. 36ter van het decreet natuurbehoud.”*

en verder in principe 11:

*“De potenties van de grote gehelen natuur worden maximaal aangegrepen om de **instandhoudingsdoelstellingen** van het Vogel- en Habitatgebied voor de aangemelde soorten te beantwoorden, waardoor ook voor natuur het principe van zuinig ruimtegebruik wordt toegepast en de benodigde ruimte voor exclusieve natuurontwikkeling niet onnodig wordt vergroot.”*

Deze drastische bijsturing van de aanpak moest de achterstand in het passende beheer van de Vogel- en Habitatgebieden snel wegwerken, dit door de opmaak en de voortvarende uitvoering van een **Achtergrondnota Natuur** (als inhoudelijke basis van het later op te maken Natuurrichtplan) voor de SBZ’s op Linkerscheldeoever.

1.2.5. Instandhoudingsdoelstellingen haven van Antwerpen 2004

Als voorbereidende stap werden in 2003-2004 de instandhoudingsdoelstellingen (IHD) voor de zeehaven van Antwerpen ¹¹ opgemaakt. Deze doelstellingen geven aan welke aantallen van soorten en types en oppervlaktes van habitats of leefgebieden nodig zijn om de door de Vogelrichtlijn beschermde vogelsoorten en de door de Habitatrichtlijn beschermde habitats binnen de zeehaven van Antwerpen in een gunstige staat van instandhouding te houden of terug te brengen.

In een eerste fase van dit project werd een **algemene methodologie** ontwikkeld voor een onderbouwde bepaling van IHD. In een tweede fase werd deze algemene methodiek en principes toegespitst op het volledige studiegebied, de Zeehaven van Antwerpen, uitgewerkt in verschillende deelrapporten. Hierbij werd zowel rekening gehouden met de situatie op het moment van aanmelding van de gebieden, als met recente evoluties die de aanwezige populaties in het gebied hebben beïnvloed (evoluties op internationale schaal, waterkwaliteit Schelde, evoluerende landbouwpraktijken, havenontwikkeling).

Deze oefening resulteerde in een tabel met aantallen in stand te houden broedparen per soort en oppervlakte van de in stand te houden habitats. Voor het vertalen van kwantitatieve doelstellingen naar oppervlaktes – dus voor de berekening van het ruimtebeslag - werden referentiedichtheden gebruikt. Voor deze referentiedichtheden werd een **second opinion** doorgevoerd door SOVON Vogelonderzoek Nederland. Algemene conclusie hierbij was *“dat de gehanteerde referentiedichtheden door UA-Aeolus over het algemeen als geschikt werden beoordeeld maar voor een aantal soorten en een aantal leefgebiedtypes als tamelijk hoog werd gepercipieerd. Bijgevolg kan hieruit geconcludeerd dat het berekende ruimtebeslag door Aeolus-UA als minimaal dient te worden beschouwd met het oog op het behalen van de IHD voor het Linkerscheldeoevergebied.”* ¹²

Door de opdeling van het volledige studiegebied in deelgebieden werden in de studie van de UA *“alle ruimtelijke delen van de Speciale Beschermingszones (Ramsar, Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn) binnen de zeehaven enerzijds volledig in beschouwing genomen en anderzijds werd elke ruimtelijke overlap en dubbeltelling vermeden.”* ¹³ Door uitbreiding van het areaal habitat kan immers ook in belangrijke mate aan de IHD van de betrokken Vogelrichtlijngebieden worden bijgedragen.

Naast deze IHD voor het zeehavengebied van Antwerpen dienden ook **IHD** te worden opgesteld voor het **Habitatrichtlijngebied van het Schelde-estuarium in zijn geheel** en grensoverschrijdend met Nederland. In dat kader dragen de brakwaterhabitats binnen de zone van de zeehaven van Antwerpen een zeer grote verantwoordelijkheid omdat enkel hier de ecologische randvoorwaarden voor brakwaterhabitats aanwezig zijn. Deze Schelde-IHD worden verder in hoofdstuk 1.3 ‘Beleid rond natuur van het Schelde-estuarium’ beschreven.

1.2.6. Antwerpse haven Natuurlijker 2001-2008

Zoals hierboven onder 1.1.3 ‘Vlaamse wetgeving’ gesteld liep ook op LSO in de voorbije jaren het zogenaamde ‘grote natuurverhaal’ van gebiedsgerichte bescherming parallel met een ‘klein natuurverhaal’ van soortgerichte bescherming. Naast de IHD verbonden aan de Europese speciale beschermingszones gelden immers ook bestaande wettelijke verplichtingen t.a.v. bepaalde soorten, die ‘beschermd moeten worden waar ze voorkomen’, m.n. bijlage IV van de Habitatrichtlijn en op Vlaams niveau beschermde soorten. Deze passieve, soortgerichte bescherming gaf tot nog toe vaak aanleiding tot juridische onzekerheid m.b.t. de consequenties van het individueel voorkomen van deze soorten binnen private of openbare terreinen.

In het kader van het project ‘De Antwerpse haven Natuurlijker’ (2001-2008), een samenwerkingsovereenkomst tussen het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen en Natuurpunt vzw, werden in de voorbije jaren reeds belangrijke stappen naar een meer duurzame en rechtszekere oplossing gezet. Onder de noemer van dit project werden een aantal pilootprojecten opgezet en

werd een netwerk van **Ecologische Infrastructuur** (EI) conceptueel uitgewerkt, en dit binnen de in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen opgelegde oppervlaktestreefdoelstelling van 5% 'ecologische infrastructuur' te vrijwaren binnen de zeehavengebieden.

In 2008 werden ook voor de EI doelstellingen opgesteld. We spreken hier niet over IHD, een term voorbehouden voor gebiedsgerichte doelstellingen, maar van '**EI-doelstellingen** gericht op maatregelen voor de duurzame instandhouding van soorten' waarvan een geografisch belangrijke populatie voorkomt in en die typisch zijn voor het havengebied, en waarvoor het havengebied op Vlaams niveau een belangrijke bijdrage kan leveren tot het voortbestaan ervan. De opmaak van deze doelstellingen wordt verder toegelicht in hoofdstuk 3.5 'Werkgroep doelstellingen Ecologische Infrastructuur'.

1.2.7.   **Achtergrondnota Natuur 2004-2006**

In het Decreet Natuurbehoud is voorzien dat om de IHD te realiseren een Natuurrichtplan dient te worden opgesteld. Een Natuurrichtplan geeft aan wat op vlak van natuurbehoud voor een bepaald gebied wordt beoogd en neemt instrumenten en maatregelen op om de beoogde doelstellingen te realiseren. Als voorbereidende stap naar een Natuurrichtplan Linkerscheldeoever en naar het Strategisch Plan voor de Haven van Antwerpen werd door de Vlaamse Regering op 7 november 2003 beslist voorafgaand een zogenaamde Achtergrondnota Natuur op te maken. De opmaak heeft plaatsgevonden in de periode juni 2004 – februari 2005 in het kader van het lopende overleg rond het strategisch planproces, waarbij alle betrokken maatschappelijke actoren inbreng konden leveren.

De Achtergrondnota Natuur Haven van Antwerpen geeft een ruimtelijke vertaling aan de omvang en de aard van de biotopen die volgens de IHD noodzakelijk zijn en geeft deze ruimtelijke keuzen weer. Een belangrijk basisprincipe dat daarbij gehanteerd wordt, conform met de principes van het tussentijds SPHA, is het realiseren van de tot doel gestelde natuurwaarden in hoogwaardige **natuurkerngebieden**. Dit zijn gebieden waar natuur de hoofdfunctie is, zodat de ontwikkeling van de habitats en het voorkomen van vogelsoorten er optimaal is. Op die manier wordt als het ware de tot doel gestelde natuur geconcentreerd in delen van het Vogel- en Habitatrichtlijngebied. De potenties van deze hoogwaardige natuurgebieden dienen maximaal te worden aangegrepen om aan de IHD van de betreffende speciale beschermingszones te beantwoorden.

De Achtergrondnota Natuur omvat naast deze permanent gevrijwaarde natuurkerngebieden, die moeten instaan voor de realisatie van de SBZ-verplichtingen ook de uitbouw van het hierboven vermelde netwerk van **Ecologische Infrastructuur** als een zelfstandig en in tweede instantie ondersteunend netwerk, waar cohabitatie met andere functies aangewezen en mogelijk is.

Met deze basis werden meerdere **scenario's** uitgewerkt, met verschillende verhoudingen van omvang en ecologische kwaliteit van de benodigde natuurgebieden. De permanente natuurcompensatiegebieden van het natuurcompensatieplan Deurganckdok en Historisch Passief werden in elk van de scenario's mee opgenomen als natuurkerngebied. De natuurwaarden van de tijdelijke compensatiegebieden werden geherlokaliseerd naargelang het scenario.

Deze aanpak heeft als doel ten allen tijde te kunnen voorzien van in kwaliteit en kwantiteit voldoende oppervlaktes aan leefgebieden voor door de Vogelrichtlijn beschermde vogelsoorten en door de Habitatrichtlijn beschermde habitats, om de IHD en de bijdrage van deze speciale beschermingszones als onderdeel van het Natura 2000-netwerk te kunnen vrijwaren bij verdere ontwikkeling van de haven. Deze ambitie beantwoordt in principe aan de verplichting waaraan de lidstaten moeten voldoen, maar biedt ook opportuniteiten. Op aangeven van principe 14 van het voortgangsrapport 2004 van het Strategisch Plan beoogt de Achtergrondnota Natuur een duurzamere verankering van de IHD in dit gebied, waardoor een sterkere draagkracht ontstaat (zogenaamde '**robuuste natuur**'), die kan toelaten - uiteraard steeds na een passende beoordeling conform artikel 36 §3 van het decreet Natuurbehoud en op basis van monitoringgegevens - om de

effecten van geplande ontwikkelingen van de zeehavenactiviteiten steeds onder een welbepaalde kritische drempel te houden.¹⁴

Bij de ontwikkeling van de scenario's werd ervan uitgegaan dat, na de realisatie ervan, buiten de afgebakende natuurkerngebieden de niet ingekleurde zones (haven en landbouw) geen enkele bijdrage meer zullen leveren aan de realisatie van de IHD en op de meest economische wijze geëxploiteerd zullen worden. Desalniettemin kunnen zich in de toekomst nog andere (indirecte) negatieve evoluties voortdoen waarop niet geanticipeerd werd en/of wiens impact onvoldoende kon worden gekwantificeerd. Daarom werd in de Achtergrondnota Natuur aanbevolen om bij de definitieve keuze te opteren voor een scenario dat de grootste veiligheidsmarge bevat en dat best beantwoordt aan het scheidingsmodel om indirecte effecten te minimaliseren.

1.2.8. RUP Waaslandhaven 1ste fase 2005

Om een oplossing te vinden voor de terreinen rond het Deurganckdok waarvoor het Nooddecreet geen stedenbouwkundige vergunningen mogelijk maakte, keurde de Vlaamse Regering op 16 december '05 een Ruimtelijk Uitvoeringsplan Waaslandhaven 1ste fase goed. Dit RUP gaf uitvoering aan artikel 8 van het Nooddecreet en herzag bijgevolg de 2de gewestplanwijziging van 2 september 2000. De onderbouwing hiervoor kwam o.a. van de Geactualiseerde Principes 2004 van het SPHA.

Hiermee werd een einde gesteld aan de uitzonderingssituatie gecreëerd door het Nooddecreet en werd een tussenstap gezet naar de afbakening van het zeehavengebied in het Gewestelijk RUP voor het Strategisch Plan voor de haven van Antwerpen (SPHA). Naast de bestaande natuurgebieden (Melkader, Grote en Kleine Weel, Defensieve dijk en Put van Fien, Fort Liefkenshoek) werden ook permanente natuurcompensaties voor Deurganckdok (Paardenschor, Groot rietveld, Haasop, Drijdijck, Zoetwaterkreek) via dit GRUP herbestemd naar natuurgebied. De tijdelijke compensatiegebieden buiten het zeehavengebied (Putten West en Steenlandpolder) kregen een tijdelijke groene overdruk. Voor de tijdelijke natuurcompensaties binnen Z2-gebied werden bepalingen opgenomen in de stedenbouwkundige voorschriften van het Z-gebied. Doelpolder Noord en Brakke kreek werden nog niet opgenomen.

1.2.9. Tussentijds Strategisch Plan 2006 - integratie

Vanaf najaar 2003 werd gewerkt aan de integratie van beide deelplannen van Linker- en Rechterscheldeoever tot één ontwerp-strategisch plan. Na de voorlegging van de afzonderlijke voortgangsrapporten in 2004, werden de inzichten op beide oevers verder afgestemd op elkaar en op de vele andere planningsprocessen die tegelijk aan de gang waren (actualisatie Sigmaplan, Langetermijnvisie Schelde-estuarium, Masterplan Antwerpen,...). Het resultaat was een volwaardig 'Tussentijds Strategisch Plan haven van Antwerpen' dat in juni 2006 werd overgemaakt aan de bevoegde minister.

Dit strategisch plan schetst geen eindbeeld maar wel een lange termijn-toekomstbeeld voor het gehele studiegebied met een planhorizon die reikt tot omstreeks 2030. Het beoogt de ontwikkeling van Linker- en Rechterscheldeoever als één ruimtelijk en functioneel samenhangend systeem met meerdere functies, waarbinnen de zeehavenactiviteiten een zeer belangrijke functie vervullen. Maar even belangrijk blijft het respect voor de leefbaarheid van de dorpen in de omgeving, het behoud en de ontwikkeling van de natuurwaarden en waarden van andere sectoren waaronder landbouw en mobiliteit die mee in rekening worden gebracht.

Essentiële bouwstenen in het proces zijn: het tot stand brengen van geïntegreerd overleg tussen vele instanties en besturen, het ontwikkelen van een samenhangende, geïntegreerde visie op het projectgebied, het optimaliseren van de samenhang tussen de verschillende infrastructuren in het gebied (water- en wegeninfrastructuur, inplanting en optimalisering van de bedrijventerreinen, het aanreiken van een instrumentarium voor een zuinig en duurzaam ruimtegebruik), het verhogen van

de leefbaarheid voor de omliggende dorpen en het creëren van nieuwe natuurgehelen in overeenstemming met de Europese speciale beschermingszones.

Het Tussentijds SPHA koos in navolging van de natuurvisie uit de Ontwikkelingsschets 2010 van de Langetermijnvisie Schelde-estuarium¹⁵ (zie verder) en de Achtergrondnota Natuur resoluut voor de realisatie van ‘**robuuste natuur**’ rond de zeehaven en een maximale scheiding van functies, zoals ruimtelijk vormgegeven in de natuurscenario’s A1 tot A4 van de Achtergrondnota Natuur.

Voor de realisatie van het SPHA werden twee verschillende planalternatieven uitgewerkt. Planalternatief A ging uit van “ruimtelijke consolidatie van de haven”. Planalternatief B ging uit van een uitbreiding van de haven, de “ruimtelijk ingepaste haven”. Binnen beide planalternatieven werden verschillende planvarianten onderscheiden.

1.2.10. Beoordeling van milieu-effecten 2007-2008

Vervolgens werd het ontwerp van strategisch plan in de loop van 2007 en 2008 onderworpen aan een milieuevaluatie volgens de procedure van de plan-milieueffectrapportage. Het plan-MER werd ingediend bij de dienst MER op 2 februari '09 en goedgekeurd op 4 maart '09. De initiatiefnemer in deze MER-procedure is het Departement Mobiliteit en Openbare Werken, afdeling Haven- en Waterbeleid. Het 'Plan-MER over het Strategisch Plan voor en de afbakening van de haven van Antwerpen in haar omgeving' beschrijft en vergelijkt de effecten van de verschillende alternatieven (A, B en nulalternatief) en varianten. Het geeft een totaalbeeld op planniveau van de gevolgen van het SPHA en geeft ook aan welke milderende maatregelen aangewezen zijn.

In kader van het plan-MER werd een multicriteria-analyse uitgevoerd die de verschillende planvarianten vergeleek op basis van de milieueffecten en de economische effecten. Als resultaat van deze analyse werd planvariant B1 aangeduid als voorkeursalternatief. Op basis van de resultaten van de milieueffectenbeoordeling en door voortschrijdend inzicht (gebaseerd op bijkomende studies, overleg, nieuwe gegevens,...) werd deze variant aangepast tot een maatschappelijk meest haalbaar alternatief (MMHA).

1.2.11. Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief

Een grafische weergave van het MMHA is als bijlage 9.6 in dit jaarverslag opgenomen. De krachtlijnen van dit MMHA wat de natuurkernstructuur betreft zijn de volgende¹⁶:

- Voor het **noordelijk gebied** (= Prosperpolder + Doelpolder) wordt uitgegaan van natuurontwikkeling. Dit is overeenkomstig de voorziene ruimte in het MWeA van het geactualiseerde Sigmaplan. Voor de toekenning en de verdeling van de natuurtypen binnen het noordelijk gebied werd overeenstemming gezocht met de Achtergrondnota Natuur. Dit impliceert een ontwikkeling als 'Plas en Oever' voor het middengedeelte en de zuidelijk gelegen 'driehoek' van de Prosperpolder en een estuariene ontwikkeling voor de rest van Prosperpolder en voor Doelpolder (Doelpolder Noord, Brakke kreek en Doelpolder Midden). Prosperpolder Noord, het schor van Ouden Doel en Paardenschor worden samengevoegd tot één gebied. Voor Schor Ouden Doel wordt een ontwikkeling als rietschor voorzien.
- Aangezien in deze planvariant uitgegaan wordt van een verhoogde economische groei en daaraan gekoppeld een verhoogde ruimtebehoefte worden **de tijdelijke compensatiegebieden** Gedempt deel Doeldok, opgespoten MIDA's en Vlake van Zwijndrecht niet behouden.
- De contouren van de bestaande gebieden Putten West, Drijdijck, Groot Rietveld en Haasop worden licht aangepast in functie van ontsluitingsinfrastructuur of grenscorrecties.
- Bijkomende kennis over de natuurwaarden in het gebied wees uit dat het behoud van het compensatiegebied **Putten West** belangrijk is voor de instandhouding van de SBZ's. Bij de intekening van de nieuwe ontsluitingsinfrastructuur werd hiermee rekening gehouden, met

als gevolg dat de zone waar een nieuw getijdendok zou kunnen komen werd ingekort t.o.v. planvariant B1 om in de voorziene ruimte te passen.

- Het gebied **Putten Weiden** zal verdwijnen door ontsluitingsinfrastructuur die aangelegd zal worden ten gevolge van de havenuitbreiding. In eerste instantie wordt het gebied gecompenseerd door in de **Nieuw Arenbergpolder** een gebied af te bakenen met dezelfde oppervlakte waarin zilte weiden moeten ontwikkelen. Deze zone werd gekozen omwille van de potenties voor het ontwikkelen van zilte vegetaties. Het succes van deze compensatie bepaalt mee of het westelijk deel van de Nieuw Arenbergpolder wordt ingenomen.
- In het westelijk deel van de Nieuw Arenberg en Muggenhoek (zuidwestelijke driehoek van Prosperpolder) wordt een fasering ingebouwd in de ruimtelijke afbakening. Deze zones krijgen tot 2025 de bestemming agrarisch gebied en worden daarna omgezet in natuurgebied. Deze fasering moet toelaten om op basis van bijkomende kennis en ervaring in de andere gebieden de huidige onzekerheid over de benodigde oppervlakte weg te werken. Zo kunnen deze zones nog in landbouwgebruik blijven tot projecten effectief in uitvoering gaan, wat positief is vanuit landbouwoogpunt.

Voor elk van de planvarianten, inclusief het MMHA, werden binnen het plan-MER bovendien ‘**passende beoordelingen**’ opgesteld. Deze bevatten een analyse van de impacten op het bereiken van een gunstige staat van instandhouding voor de aangemelde en nagestreefde habitats en soorten binnen de relevante SBZ-gebieden en bespreken de noodzaak voor het nemen van mitigerende of compenserende maatregelen. Voor LSO concludeerde de passende beoordeling van het MMHA:

“In de eindsituatie van planvariant MMHA zal voldoende rekening gehouden worden met de ecologische doelen voor de relevante SBZ-H en SBZ-V gebieden. Het plan bevat immers de creatie van de nodige natuurkernstructuur waarin de doelstellingen inzake leefgebieden voor vogels, soorten van de habitatrichtlijn en arealen Europese habitats gerealiseerd kunnen worden. Hierbij wordt aangenomen dat uiteindelijk de volledige strook lage weiden in de Nieuw-Arenbergpolder en het volledige plassegebied Prosperpolder nodig zal zijn. Dit zou impliceren dat vanaf 2025 de natuurinrichting in deze beide gebieden zal worden aangevat.”

1.2.12. Ruimtelijke afbakening 2009-2010

Het SPHA, het goedgekeurde plan-MER en de voorbereidende studies geven vervolgens de onderbouwing voor de opmaak van het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan (GRUP) ‘Afbakening zeehavengebied Antwerpen’, dat vanuit het standpunt van de Vogel- en Habitatrichtlijn en vanuit de leefbaarheid van de omliggende dorpen de afbakening van het zeehavengebied zal vastleggen en een ruimtelijke vertaling zal geven aan o.a. de noodzakelijke ingrepen vanuit de Achtergrondnota Natuur.

De Vlaamse Regering heeft op 11 september 2009 gekozen voor een beslissing ¹⁷ genomen aangaande het scenario voor de verdere ontwikkeling van de Antwerpse Haven. Er werd hierbij gekozen voor het ‘Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief’ uit het plan-MER. Tevens werd het principiële programma goedgekeurd voor de opmaak van het afbakeningsGRUP voor de haven van Antwerpen op basis van het gekozen alternatief. De plenaire vergadering is voorzien voor het voorjaar van 2010. Er wordt ingeschat dat de uitvoeringstermijn 1,5 jaar zal bedragen.

1.3.   Beleid rond natuur van het Schelde-estuarium

De hierboven beschreven evolutie van het beleid rond natuur op Linkerscheldeoever spoort samen met een evolutie in de omgang met de natuurwaarden van het ganse Schelde-estuarium. De Langetermijnvisie Schelde-estuarium vormt hierin de basis, de Ontwikkelingsschets 2010 een tussenstap in de realisatie ervan. Het luik 'natuurlijkheid' wordt ingevuld door de uitvoering van het geactualiseerde Sigmaplan en het luik 'toegankelijkheid' door de verruiming van de vaargeul.

1.3.1.   Langetermijnvisie Schelde-estuarium - Ontwikkelingsschets 2010

De Vlaams-Nederlandse **Langetermijnvisie voor het Schelde-estuarium** (LTVS) werd in januari 2001 vastgesteld en in februari 2001 geformaliseerd met de ondertekening van het Tweede Memorandum van Overeenstemming. De LTVS bepaalt een gezamenlijk Vlaams-Nederlands Scheldebeleid tot 2030 rond drie functies: veiligheid tegen overstromingen, toegankelijkheid van de Scheldehavens, en natuurlijkheid van het fysische en ecologische systeem. Voor het aspect natuurlijkheid werd als streefbeeld 2030 geformuleerd dat de habitats binnen het estuarium duurzaam moeten voorkomen samen met de bijhorende levensgemeenschappen. Daartoe moet 'ruimte worden gecreëerd voor natuurlijke, dynamische, fysische, chemische en ecologische processen waarbij de waterkwaliteit niet meer beperkend is'.

De **Ontwikkelingsschets 2010** is een 'tussenstap' van deze LTVS: de lijst van engagementen die in 2010 in realisatie moeten zijn om de einddoelstellingen van de LTVS te kunnen garanderen. Concreet gaat het om 34 besluiten. Al deze besluiten werden omgezet in een 26-tal maatregelen en projecten waarvan ondertussen reeds een aantal voltooid zijn. In Vlaanderen werd de Ontwikkelingsschets 2010 in december 2004 bekrachtigd in een regeringsbesluit, waarin gekozen werd voor:

- de ontwikkeling van '**robuuste natuur**': niet meer uitgaand van compensatiedenken maar van de uitwerking van een gegarandeerde piste voor het behalen van de gunstige staat van instandhouding van het Schelde-estuarium. Op die manier wordt de draagkracht van het ecosysteem hersteld en ook de interne weerbaarheid tegen eventuele verstoringen verhoogd.
- de maatregel '**ruimte voor de rivier**' om tot robuuste natuur te komen. Daarbij werd getracht maximaal samen te sporen met de aanleg van gecontroleerde overstromingsgebieden voor veiligheid. De uitwerking en verfijning van de in te richten natuurgebieden werd dan ook opgehangen aan de concretisatie van het veiligheidsplan voor het Zeescheldebekken: het geactualiseerde **Sigmaplan**.

1.3.2.   Instandhoudingsdoelstellingen Zeescheldebekken

De IHD voor het Zeescheldebekken werden in het kader van de Langetermijnvisie en de Ontwikkelingsschets 2010 gedefinieerd in de rapporten 'De ecologische doelstellingen voor het Schelde-estuarium voor de Langetermijnvisie Schelde-estuarium' (INBO, Van den Bergh et al, 2003) en 'IHD Schelde-estuarium' (UA, Adriaensen et al., 2005). Deze IHD geven het totaalpakket aan doelstellingen om te voldoen aan de bepalingen van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen, de Kaderrichtlijn Water en vandaaruit ook aan de Langetermijnvisie Schelde-estuarium en de Vlaamse natuurbehoudswetgeving.

Met de Beslissing van de Vlaamse Regering van 22 juli 2005 inzake de Langetermijnvisie voor het Schelde-estuarium (zie hieronder hfdst. 1.3.3 'Geactualiseerd Sigmaplan') werden de IHD voor het Zeescheldebekken formeel beslist.

Het in hoofdstuk 1.1.4 genoemde ‘Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de aanwijzing van speciale beschermingszones en de vaststelling van instandhoudingsdoelstellingen’ van 3 april ‘09 stelt dat deze beslissing betrekking heeft op *“de instandhoudingsdoelstellingen van de gebieden ‘Schorren en polders van de Benedenschelde’ (code BE2301336), ‘Durme en middenloop van de Schelde’ (code BE2301235), ‘Schelde- en Durme-estuarium van de Nederlandse grens tot Gent’ (code BE2300006) en ‘de Kuifeend en Blokkersdijk’ (code BE2300222)”* en dat deze beslissing beantwoordt aan de in hetzelfde besluit opgelegde inhoud en procedure voor opstelling van de IHD.

De bijhorende nota aan de Vlaamse Regering stelt verder dat de vaststelling ervan gebeurde *“op basis van een wetenschappelijke rapportage en een maatschappelijke consultatie die vergelijkbare waarborgen gegeven hebben als wat hier vereist wordt”* voor de overige Europees te beschermen gebieden. In die zin kunnen deze als pilootproject voor de opmaak van IHD beschouwd worden.

1.3.3. Geactualiseerd Sigmoidplan

Het Sigmoidplan is een pakket van maatregelen dat de veiligheid tegen overstroming van de bewoners van het Zeescheldebekken in Vlaanderen moet vergroten. Het Zeescheldebekken is het gebied van de Schelde en haar bijrivieren Durme, Rupel, Grote en Kleine Nete, Dijle en Zenne dat onderhevig is aan getij. Naast bescherming tegen overstroming moet het geactualiseerd Sigmoidplan er ook voor zorgen dat de **natuurdoelstellingen** in het Zeescheldebekken behaald worden.

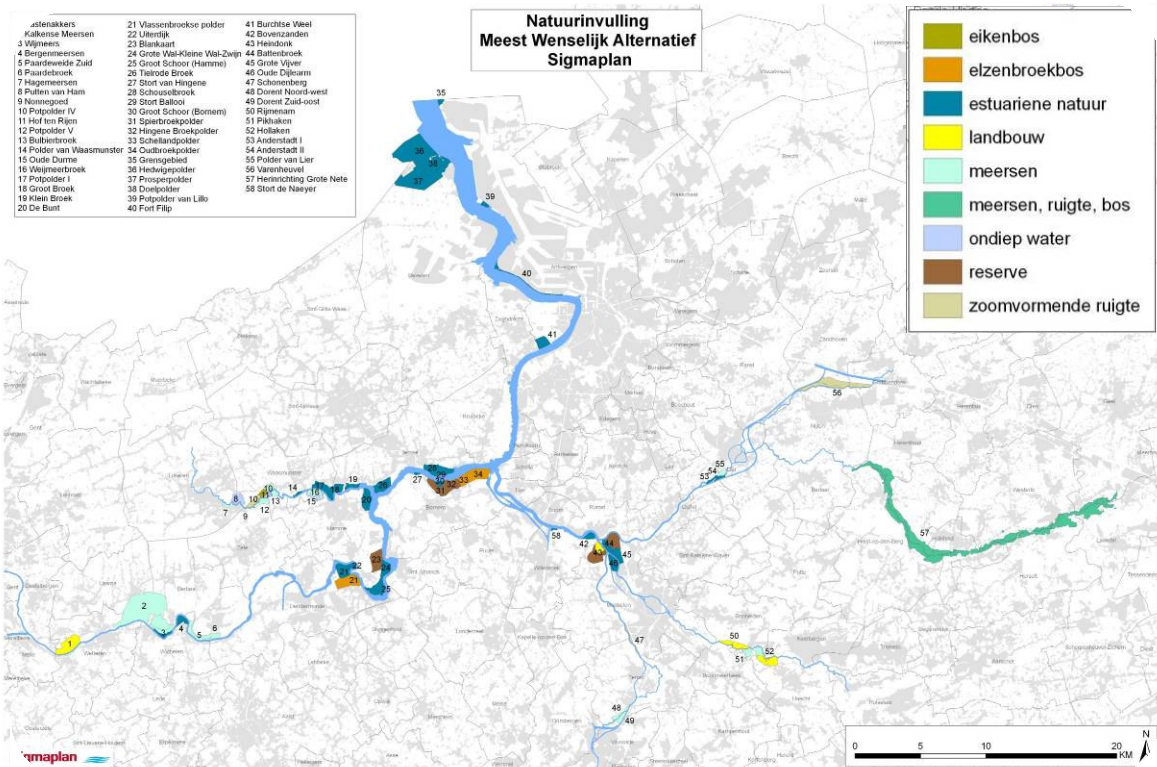
Het geactualiseerde Sigmoidplan omvat volgende maatregelen en projecten ¹⁸:

- Lokaal verhogen van dijken (Veiligheid)
- Aanleggen van overstromingsgebieden
  - Gecontroleerde Overstromingsgebieden - GOG's (Veiligheid)
  - Gecontroleerde Gereduceerde Getijgebieden - GGG's (Veiligheid en Natuurlijkheid)
- Ontpolderingen (Natuurlijkheid)
- Aanleggen van wetlands (Natuurlijkheid)
- Verbeteren van de migratiemogelijkheden voor vissen
- Uitwerken van flankerende maatregelen voor de landbouw
- Verbreden van maatschappelijk draagvlak en communicatie

De krachtlijnen en de concrete uitwerking van dit geactualiseerde Sigmoidplan werden in Vlaanderen vastgelegd met de regeringsbeslissing van 22 juli 2005. Hierin werden tegelijk de IHD voor het Zeescheldebekken goedgekeurd (zie hierboven). Daarnaast werd ook het zogenaamde **‘Meest Wenselijke Alternatief’** goedgekeurd, dat alle benodigde gebieden vastlegt met hun natuurinvulling en timing.

Het MWeA voor het Sigmoidplan is gebaseerd op de principes van scheiding van functies, zuinig ruimtegebruik, ruimte voor de rivier, robuuste natuur (of herstel van draagkracht of garantie van de gunstige staat van instandhouding) en wil maximaal pro-actief rekening houden met waterpeilstijgingen t.g.v. zeespiegelstijging en klimaatsopwarming. Er werd ook voorzien in een flankerend beleid voor de getroffen landbouwsector en de sector van de plattelandsrecreatie.

Met dit MWeA en de lopende initiatieven rond natuurontwikkeling in het Zeescheldebekken wordt binnen dit gebied de gunstige staat van instandhouding bereikt tegen tijdshorizont 2030. De eerste fase tot 2010 omvat de meest dringende werken die in het besluit van 22 juli 2005 met naam, oppervlakte en aard van de ingreep genoemd worden, waaronder de realisatie van het binnen LSO voorziene intergetijdengebied Hedwige-Prosperpolder, dat verderop in hoofdstuk 7.1 van dit jaarverslag uitvoerig besproken wordt. Op 28 april '06 werd door de Vlaamse Regering een tweede reeks van prioritair uit te voeren projecten langs de Rupel, Dijle en Zenne aangeduid.

Figuur 2: natuurinvulling Meest Wenselijk Alternatief Sigmaplan

Na het opstellen van LER's (landbouweffectrapportages) en inrichtingsplannen voor de verschillende clusters werden in 2008 infomarkten en een kennisgeving met inspraakronde georganiseerd om de burgers en in het bijzonder de landbouwers te informeren omtrent de stand van zaken van de Sigmaprojecten. Eind 2008 werd gestart met de opmaak van GRUP's, die voor de clusters 'Hamme-Dendermonde' (Polder van Vlassenbroek, Grote Wal-Kleine Wal-Zwijn en Groot Schoor), 'Kalkense Meersen' en 'Durmevallei' definitief werden vastgesteld door de Vlaamse regering op 29 januari 2010. In oktober 2009 werd gestart met de werken in Wijmeers deel II van de cluster Kalkense Meersen.¹⁹

1.3.4. Verruiming van de vaargeul

Het belangrijkste project binnen het luik 'toegankelijkheid' van de Ontwikkelingsschets 2010 is de verruiming van de vaargeul (of de 3de verdieping) die de haven van Antwerpen getijonafhankelijk toegankelijk moet maken voor schepen met een diepgang tot 13,10 m. In de Westerschelde gaat het om een verdieping van 9 ondiepe zones (drempels). In de Beneden – Zeeschelde geldt hetzelfde voor 2 drempels. Daar moet bovendien over een afstand van ca. 5 km de vaargeul worden verbreed en een zwaaizone voor grote schepen worden aangelegd. Met de baggerwerken komt baggerspecie (voornamelijk zand) vrij. Om de morfologie en het ecosysteem zo min mogelijk te belasten wordt deze baggerspecie voor het overgrote deel terug in de rivier gestort. Dit gebeurt op weloverwogen plekken die vastgesteld worden in het kader van het morfologisch beheer Westerschelde.²⁰

Voor dit project werd een gezamenlijk Vlaams-Nederlands milieueffectrapport opgesteld, dat de respectievelijke MER-procedures heeft doorlopen. Het Vlaamse luik van dit MER werd goedgekeurd op 24 september '07. Uit de bijhorende passende beoordeling bleek dat wat het Vlaamse gedeelte betreft de verwachte effecten op de slikken en schorren in de Zeeschelde miniem zijn en kunnen worden opgevangen door de ontwikkeling van minstens 4 ha estuariene natuur ter hoogte van het dijkvak **Fort-Filip-Noordkasteel**, gelegen op de Rechterscheldeoever afwaarts Antwerpen. Deze passende beoordeling werd door het Agentschap voor Natuur en Bos gunstig geadviseerd, onder uitdrukkelijk voorbehoud van de onzekerheden in de voorspellingen en onder strikte voorwaarden i.v.m. monitoring en een maximalistische, duurzame en gelijktijdige realisatie van de compensatie. In

dit advies werd ook benadrukt dat de creatie van robuuste natuur en het behalen van een gunstige staat van instandhouding in het estuarium cruciaal en effectief zijn om eventuele negatieve effecten te kunnen vermijden.

De natuurontwikkeling in de zone Fort-Filip-Noordkasteel wordt uitgevoerd in samenhang met de geplande dijkwerken op deze locatie in het kader van het geactualiseerde Sigmaplan. De werken zijn in het vierde kwartaal 2009 aangevat en dienen gerealiseerd vooraleer met de verbreding en de zwaaizone kan begonnen worden. De eigenlijke baggerwerken gingen op Vlaams grondgebied van start op 21 december 2007. In Nederland werd het startschot gegeven op 12 februari '10, nadat de Raad van State op 18 december '09 de verzoeken tot schorsing van het Tracébesluit (9 juli '08) en de uitvoeringsbesluiten voor de verruiming van de vaargeul ongegrond had verklaard.

1.4. Integratie van planprocessen rond natuur op LSO

De drie hierboven besproken belangrijke planprocessen – de Achtergrondnota Natuur als natuurluik van het Strategisch Plan Haven van Antwerpen, de Ontwikkelingsschets 2010 (OS2010) voor het Schelde-estuarium en het geactualiseerde Sigmaphan – verschillen in doelstelling en in timing, maar houden wel verband met elkaar en werden voor de Linkerscheldeoever, waar het projectgebied van de verschillende processen samenvalt, maximaal op elkaar afgestemd.

De OS2010 voorziet de omzetting tot estuariene natuur van het noordelijke gedeelte van de Prosperpolder en van de grotendeels in Nederland gelegen Hertogin Hedwigepolder.

Het Meest Wenselijk Alternatief van het geactualiseerde Sigmaphan, dat de realisatie garandeert van de projecten uit de OS2010 met betrekking tot veiligheid en natuurlijkheid, definieert een uitgebreider noordelijk gebied. Naast Prosperpolder Noord maken ook Prosperpolder Zuid, Doelpolder Noord en - Midden en de Kreek in buffer-Noord deel uit van dit MwEA. Doelpolder Noord en de Kreek in buffer-Noord maken op hun beurt deel uit van het compensatieplan Deurganckdok.²¹

Figuur 3: projectgebieden van verschillende planprocessen (louter indicatieve perimeters)

In het licht van de complexiteit aan lopende processen, de opvolging van de Achtergrondnota Natuur en de realisatie van nieuwe geplande natuurgebieden in het gehele Linkerscheldeoevergebied werd het aangewezen om het werkveld en de samenstelling van de oorspronkelijke Beheercommissie Natuurcompensaties Linkerscheldeoever uit te breiden tot het hele Linkerscheldeoevergebied. Het volgende hoofdstuk zal toelichting geven bij de historiek, opdrachtformulering en werking van deze Beheercommissie.

2. Werking van de Beheercommissie

2.1. Historiek en opdracht

De oorspronkelijke **'Beheercommissie Natuurcompensaties Linkerscheldeoever'** werd in 2002 opgericht in het licht van het compensatieplan voor het Deurganckdok en het Historisch Passief, zoals hierboven beschreven in hfdst. 1.3 'Deurganckdok - ad hoc compensatie'. Op dat moment was een dergelijke beheercommissie een relatief nieuw instrument. De opdracht van de Beheercommissie, zoals geformuleerd in artikel 3 van het 'protocol ter uitvoering van het compensatieplan van grote infrastructuurwerken in de Westerschelde en Zeeschelde – Deel 2 'Monitoring, Beheercommissie en opvangregeling', beperkte zich uitdrukkelijk tot de natuurcompensaties voor het Deurganckdok (zoals vastgesteld in artikel 2, punt 5 van het Nooddecreet) en de natuurcompensaties voor het zogenoemde Historisch Passief.

De afgelopen jaren staat de Beheercommissie in voor het opvolgen en begeleiden van de realisatie van de hoger genoemde natuurcompensaties. Zij volgt de resultaten op van de monitoring van deze natuurcompensaties en werkt bijkomende of vervangende natuurontwikkelingsmaatregelen uit. Tenslotte, en niet in het minste, biedt de Beheercommissie een overlegforum aan haar leden. De Beheercommissie rapporteert jaarlijks de stand van zaken van de realisatie van de natuurcompensatiegebieden aan de Vlaamse Regering en aan de Europese Commissie.

De **Europese Commissie** gaf de voorbije jaren te kennen dat zij ook in de toekomst jaarlijks op de hoogte wenst gehouden te worden over de verdere uitvoering en de resultaten van de monitoring van de natuurwaarden in het Linkerscheldeoevergebied. Op basis van onder meer deze informatie zullen de diensten van de Europese Commissie de situatie op de Linkerscheldeoever regelmatig evalueren en in het bijzonder nagaan of de compensatiemaatregelen effectief worden uitgevoerd en of er ondanks de havenuitbreiding op de Linkerscheldeoever effectief een gunstige staat van instandhouding voor de beoogde habitattypen en soorten wordt bereikt.

In het licht van de complexiteit aan lopende processen, de opvolging van de Achtergrondnota Natuur en de realisatie van nieuwe geplande natuurgebieden in het gehele Linkerscheldeoevergebied werd het aangewezen om het werkveld en de samenstelling van de bestaande Beheercommissie uit te breiden tot het hele Linkerscheldeoevergebied.²²

Op 8 december '06 hechtte de Vlaamse Regering haar goedkeuring aan het ontwerpprotocol en op 26 juni '07 werd het protocol 'voor het realiseren van de natuurontwikkeling in het Linkerscheldeoevergebied - Monitoring, Beheercommissie & Opvangregeling'²³ officieel afgesloten tussen het Vlaamse Gewest, de Vlaamse Landmaatschappij, de nv Waterwegen en Zeekanaal, het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen en de Maatschappij voor Grond- en Industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied. Dit nieuwe protocol vervangt het bovengenoemde protocol waarin de oorspronkelijke Beheercommissie opgericht werd.

Op 7 januari '08 werd de uitgebreide Beheercommissie, onder de naam 'Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever' officieel geïnstalleerd door de secretaris-generaal van het Departement MOW en de administrateur-generaal van het ANB. In afwachting van deze officiële installatie werden de nieuwe leden reeds vanaf oktober '07 uitgenodigd op de vergaderingen, om alvast de stand van zaken van de inmiddels opgestarte nieuwe natuurontwikkelingsprojecten te kunnen opvolgen.

Artikel 3 van het bovengenoemde nieuwe protocol beschrijft het werkveld en de opdracht van de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever.

Artikel 3 – Beheercommissie

De ondertekenende partijen richten een beheercommissie op met de naam ‘Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever’.

§1 Werkveld

Het werkveld van de beheercommissie omvat (cf. de bepalingen van het in artikel 1 vermelde protocol):

- De natuurcompensatiemaatregelen zoals vastgesteld in artikel 2, punt 5 van het Nooddecreet;
- De natuurcompensaties vastgesteld voor het historisch passief (zoals bepaald in het ‘protocol ter uitvoering van het compensatieplan van grote infrastructuurwerken in de Westerschelde en Zeeschelde’ van 18 maart 2002), echter ingeperkt tot deze van het Linkerscheldeoevergebied, zijnde de Zuidelijke Groenzone en het Groot Rietveld;

Verder omvat het werkveld van de beheercommissie alle aanwezige en nieuw ontwikkelde of te ontwikkelen natuur in het Linkerscheldeoevergebied (zoals afgebakend op de als bijlage 1 gevoegde kaart).

§2 Opdrachtformulering

De beheercommissie wordt belast met volgende taken:

- Het opvolgen en begeleiden van de realisatie van de in §1 genoemde natuurcompensaties;
- Het opvolgen en begeleiden van de realisatie van een gunstige staat van instandhouding voor de beoogde soorten die gevat zijn door de bepalingen van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn binnen het werkveld van de beheercommissie;

Hiertoe zal zij volgende instrumenten hanteren:

- Het opvolgen van de resultaten van de in artikel 2 beschreven monitoring;
- Het voorstellen en bespreken van bijkomende of vervangende natuurontwikkelingsmaatregelen;
- Het bieden van een overlegforum aan de leden van de beheercommissie.

De samenstelling van de oorspronkelijke Beheercommissie werd uitgebreid met vertegenwoordigers van (volledige lijst in protocol in bijlage):

- het Agentschap voor Natuur en Bos
- het departement Leefmilieu, Natuur en Energie;
- Waterwegen en Zeekanaal NV
- de gemeenten Sint-Gillis-Waas en Zwijndrecht
- het polderbestuur van het Land van Waas

In het oorspronkelijke protocol van 2 september 2002 werd een opvangregeling voorzien, voor het geval één van de partijen zijn afgesproken aandeel in de realisatie van de beschreven natuurcompensaties niet zou nakomen. De opvangregeling werd behouden voor wat betreft de natuurcompensaties voor Deurganckdok en het Historisch Passief.

2.2. Vergaderingen

De Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever vergaderde in het Sluisgebouw te Kallo op volgende data:

- 16 januari '09 (verg. 12)
- 17 februari '09 (verg. 13)
- 17 maart '09 (verg. 14)
- 17 april '09 (verg. 15)
- 24 april '09 (extra verg.)
- 13 mei '09 (verg. 16)
- 16 juni '09 (verg. 17)
- 2 juli '09 (extra verg.)
- 15 september '09 (verg. 18)
- 15 oktober '09 (verg. 19)
- 13 november '09 (verg. 20)
- 15 december '09 (verg. 21)

Verder werden vergaderingen gehouden met de werkgroep 'Strand- en Plasbroeders' op:

- 12 januari '09
- 13 oktober '09

met de werkgroep 'optimalisatie beheer natuurcompensaties' op:

- 12 januari '09
- 7 mei '09

met de werkgroep 'windturbineplan avifauna Waaslandhaven' op:

- 2 juli '09
- 13 juli '09
- 17 augustus '09
- 28 september '09

met de ondertekende partijen van het protocol werd een beraadslaging gehouden op:

- 1 december '09

De verslagen van de vergaderingen liggen ter inzage op het secretariaat van de Beheercommissie en worden behalve aan de vertegenwoordigde leden ook ter informatie bezorgd aan departement MOW (Algemeen Beleid), departement RWO, R-O Vlaanderen, het Aankoopcomité Gent II en de gemeentelijke milieudiensten.

2.3. Jaarlijkse rapportage

In artikel 3 paragraaf 6 van bovengenoemd protocol krijgt de Beheercommissie de opdracht jaarlijks verslag uit te brengen:

§6 Voortgangsrapport

De beheercommissie rapporteert jaarlijks aan het agentschap voor Natuur en Bos de stand van zaken met betrekking tot de monitoring en de gerealiseerde natuurontwikkeling. Ze brengt tevens verslag uit van haar werking en activiteiten.

Het agentschap voor Natuur en Bos deelt het voortgangsrapport mede aan de Vlaamse Regering met het oog op de rapportering door de functioneel bevoegde minister aan de Europese Commissie en aan het Vlaamse Parlement.

- Het eerste jaarverslag van de Beheercommissie Natuurcompensaties Linkerscheldeover, rapporteert over de periode oktober 2002 tot november 2003 en werd op 19 december 2003 medegedeeld aan de Vlaamse Regering (VR/2003/19.12/MED.17). Op 17 februari 2004 werd het ter kennis gebracht van de Europese Commissie.
- Het tweede jaarverslag rapporteert over de periode november 2003 tot november 2004 en werd op 17 december 2004 medegedeeld aan de Vlaamse Regering (VR/2004/17.12/MED.07). Op 15 maart 2005 werd het ter kennis gebracht van de Europese Commissie.
- Het derde jaarverslag rapporteert over de periode november 2004 tot december 2005 en werd op 21 april 2006 medegedeeld aan de Vlaamse Regering (VR/2006/21.04/MED.14). Op 31 mei 2006 werd het ter kennis gebracht van de Europese Commissie.
- Het vierde jaarverslag rapporteert over de periode december 2005 tot december 2006 en werd op 27 april 2007 medegedeeld aan de Vlaamse Regering (VR/2007/27.04/MED.07). Op 4 juli 2007 werd het ter kennis gebracht van de Europese Commissie.
- Het vijfde jaarverslag rapporteert over de periode van 1 januari tot 31 december 2007 en werd op 18 juli 2008 medegedeeld aan de Vlaamse Regering (VR/2008/18.07/MED.0357). Op 3 september 2008 werd het ter kennis gebracht van de Europese Commissie (E2-550-2122. 2008).
- Het zesde jaarverslag rapporteert over de periode van 1 januari tot 31 december 2008 en werd op 8 mei 2009 medegedeeld aan de Vlaamse Regering (VR/2009/08.05/MED.0233). Op 3 september 2008 werd het ter kennis gebracht van de Europese Commissie (E2-550-2122. 2008).

Het voorliggende jaarverslag geeft uitvoering aan artikel 3 § 6 en rapporteert over de periode van **1 januari tot 31 december 2009**. Omwille van de brede verspreiding en de snel evoluerende context, werd elk rapport opgesteld als een op zichzelf staand leesbaar document en voorzien van een uitgebreide inleiding.

Het detailrapport van de monitoring maakt als apart ingebonden bijlage met als titel 'Monitoring van het Linkerscheldeovergebied: resultaten van het xde jaar' telkens integraal deel uit van dit jaarverslag.

2.4. Ledenlijst

Organisatie	Effectieve leden (in 2009)	Plaatsvervangers (in 2009)
<i>Voorzitter</i>	ir. Lieven Nachtergale	
<i>Agentschap voor Natuur en Bos</i>	ir. Filiep Cardoen	ir. Laurent Vanden Abeele
<i>Dep. LNE</i>	dr. ir. Koen De Smet	David Stevens
<i>Dep. LV</i>	nog aan te duiden	ir. Mark Meerschman
<i>Dep. MOW, afdeling Maritieme Toegang</i>	Ing. William Wilssens	ir. Tim Gregoir
<i>Algemeen Boerensyndicaat</i>	Paul Weemaes	Peter Relaes – Vermandel
<i>Boerenbond</i>	Guido Vanmieghem	Kris De Smit
<i>Gemeente Beveren</i>	Burg. Marc Van de Vijver	Peter Deckers
<i>Gemeente Sint-Gillis-Waas</i>	Burg. Remi Audenaert	Peter Vermeulen
<i>Gemeente Zwijndrecht</i>	Irene Hoppe	Greet De Jonghe
<i>Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen</i>	ir. Greet Bernaers	Toon Tessier
<i>Maatschappij Linkerscheldeover</i>	Daan Schalck - Peter Van de Putte	Paul Nelen
<i>Natuurpunt vzw</i>	ir. Peter Symens	Johan Baetens
<i>Natuurpunt-WAL</i>	René Maes	Johan Baetens
<i>Polder van het Land van Waas</i>	Theo De Roeck	Geert Linthout
<i>Vlaamse Landmaatschappij</i>	Roland Vancauwenberghe	Jan Verboven
<i>Waterwegen en Zeekanaal nv</i>	ir. Leo Clinckers	ir. Wim Dauwe

Permanente genodigden / deskundigen

<i>Agentschap voor Natuur en Bos</i>	Björn Deduytsche (boswachter)	
<i>Gemeente Beveren</i>	Evelyn Fiers (coördinator LSO)	
<i>Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek</i>	ir. Ralf Gyselings Geert Spanoghe	Erika Van den Bergh
<i>Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen</i>	ir. Laura Verlaeckaert	
<i>Waterwegen en Zeekanaal nv</i>	ir. Dorien Verstraete	

Occasionele genodigden / deskundigen

Studiebureaus, bedrijven... naargelang betrokkenheid bij agendapunten

2.5. Personeel

Het protocol ter oprichting van de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever bepaalt:

§4 Voorzitterschap en secretariaat

De taken van de voorzitter en de secretaris worden beschreven in het huishoudelijk reglement. De voorzitter wordt geacht neutraal te zijn en waakt over de realisatie van de opdracht van de beheercommissie (zie artikel 3, §1).

De secretaris maakt geen deel uit van de beheercommissie en wordt geworven door het agentschap voor Natuur en Bos.

De personele en de werkingskosten van het secretariaat van de beheercommissie worden gedragen door het agentschap voor Natuur en Bos.

De huisvesting en de hieraan verbonden kosten worden gedragen door de afdeling Maritieme toegang.

Personeel van de Beheercommissie:

Voorzitter: Lieven Nachtergale

Steenlandlaan, Sluisgebouw bus 8, 9130 Kallo, 03-575 26 85, 0499-59 32 03
lieven.nachtergale@lne.vlaanderen.be

Secretaris: Katrien Weyn

Steenlandlaan, Sluisgebouw bus 8, 9130 Kallo, 03-575 26 85, 0474-86 10 07
katrien.weyn@lne.vlaanderen.be

Personeel van het Agentschap voor Natuur en Bos i.h.k.v. de natuurcompensaties:

Projectleider LSO en KBR: Laurent Vanden Abeele

Gebr. Van Eyckstraat 4-6, 9000 Gent, 09-265 46 47, laurent.vandenabeele@lne.vlaanderen.be

Boswachter : Björn Deduytsche

Steenlandlaan, Sluisgebouw bus 8, 9130 Kallo, 03-575 26 85, bjorn.deduytsche@lne.vlaanderen.be

Natuurarbeiders: 1 VTE exclusief voor Linkerscheldeoever

Personeel van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) i.h.k.v. de monitoring:

Projectverantwoordelijke: Erika Van den Bergh

INBO, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel, 02-558 18 20, erika.van.den.bergh@inbo.be

Monitoring avifauna: Geert Spanoghe

INBO, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel, 02-558 18 22, geert.spanoghe@inbo.be

Monitoring vegetatie en hydrologie: Ralf Gyselings

INBO, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel, 02-558 18 25, ralf.gyselings@inbo.be

2.6. Communicatie

Het team van de Beheercommissie gaf rondleidingen of toelichtingen (en aangepaste documentatiemappen) over de natuur op LSO:

- aan een Oekraïense delegatie op 18 februari '09 (bezoek Hedwige-Prosperpolder)
- op de gemeentelijke milieuraad van Beveren op 3 september '09
- op het seminarie 'Port Environmental Policy & Technology', georganiseerd door APEC op 9 september '09
- aan de studenten van de Universiteit Antwerpen, masteropleiding milieuwetenschap i.h.k.v. het vak 'geïntegreerde casus milieuvraagstukken' op 14 oktober '09

Het team van de Beheercommissie gaf interviews, informatie of tekstinsteeke voor artikels of reportages over de natuur op LSO :

- voor de Scheldekrant nr. 7, verschenen in mei '09
- voor de nieuwsbrief van de Maatschappij LSO (artikel over Rietveld Kallo) verschenen in september '09

Overige acties rond communicatie in 2009:

- uitgebreide medewerking aan de Scheldedag op 27 september '09, op initiatief van Natuurpunt (openstelling werfkeet met presentaties, gratis transport en hoogtewerker voor een 'skyview' over het gebied)
- informatie verstrekken aan studiebureaus i.h.k.v. de opmaak van verscheidene MER's en stedenbouwkundige vergunningsaanvragen
- te woord staan en informeren van bezoekers op het secretariaat

In 2009 nam Natuurpunt-WAL het initiatief om een opleiding voor natuurgidsen te organiseren - verspreid over 10 cursusdagen en terreinexcursies in 2010 - specifiek voor de natuur binnen de haven op LSO. Hiertoe heeft Natuurpunt-WAL subsidies bekomen bij de provincie via het SNOOP-subsidiekanaal. Het Agentschap voor Natuur en Bos is in dit SNOOP-project één van de partners, en levert daarbij een aantal sprekers en logistieke ondersteuning.

Foto 1: 'skyview omgeving Prosperpolder' op Scheldedag (Yves Adams, 27 september '09)

2.7. Toelichting van projecten

Het protocol ter oprichting van de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever bepaalt:

§5 Toelichting van projecten

De ondertekenende partijen verbinden er zich toe bij de voorbereiding van projecten waarvoor een significante impact kan verwacht worden op de gunstige staat van instandhouding alsook bij de voorbereiding van inrichtings- en beheersmaatregelen met het oog op het ontwikkelen van natuur, steeds de ontwerpen voorafgaandelijk voor te leggen aan de beheercommissie. Daarnaast wordt ook aan derden de mogelijkheid geboden op vrijwillige basis hun projecten voor te stellen aan de beheercommissie.

In dit kader werden de afgelopen jaren meerdere bouwdoSSIers voor infrastructurele werken en bedrijfsuitbreidingen in de Waaslandhaven door de initiatiefnemer toegelicht in de Beheercommissie, omwille van een mogelijke impact op bestaande compensatiegebieden of overige natuurwaarden.

Deze werkwijze geeft de initiatiefnemer het voordeel dat hij, door het voorleggen van zijn project aan een breed spectrum van betrokkenen in een vroeg stadium, eventuele conflicten met aanwezige natuurwaarden snel kan inschatten en de nodige milderende maatregelen integraal kan opnemen in het project, zodat de totale impact van het project als niet significant beoordeeld kan worden in de passende beoordeling. De BC kan daarbij, in nauw overleg met ANB en INBO, suggesties geven waar en hoe een milderende maatregel best uitgevoerd wordt. Deze aanpak vermijdt onnodige vertragingen en levert waar mogelijk win-winsituaties op.

In 2009 werden volgende doSSIers toegelicht en becommentarieerd in de Beheercommissie:

- aanleg van de Tweede spoorverbinding onder de Schelde' of 'Liefkenshoekspoortunnel'
- uitbreiding van spoorbundel Zuid en bijhorende rietmitigatie in de Haasop
- aanleg van een 2de Maritieme toegang tot de Waaslandhaven en bijhorende compensatie voor Rugstreeppad in de R2-vlakte
- uitbreiding en ontwikkeling van een eco-golf in Kallo met o.a. behoud en versterking van de bestaande populaties Rugstreeppad en Moeraswespenorchis
- aanleg van een tijdelijk spoor langs de Ketenislaan voor het lossen van tunnelementen voor de bouw van de Liefkenshoekspoortunnel
- opspuiten van tijdelijke zandstock op Putten Plas
- ontheffingsdoSSIer voor de aanleg van een RORO-terminal fase II aan het Verrebroekdok en bijhorende bergingslocaties
- verplaatsing pompgemaal Stenen Goot

In 2009 werden verder volgende studies toegelicht en becommentarieerd in de Beheercommissie:

- opmaak van een geohydrologische studie LSO
- opmaak van een afwegingskader avifauna voor windturbines op LSO
- opmaak van een studie ruimer inrichtingsplan Hedwigeprosperpolder

2.8. Verhouding tot andere overlegfora

2.8.1. Beheercommissie Natuur KBR

Op 21 juni 2002 besliste de Vlaamse Regering tot de oprichting van een Beheercommissie voor het gebied Kruikebeke-Bazel-Rupelmonde (KBR), naar analogie met de Beheercommissie Natuurcompensaties Linkerscheldeoever. In afwachting van de afronding van een integraal inrichtingsplan werden de vorderingen in het GOG KBR opgevolgd in een subwerkgroep van de Beheercommissie Natuurcompensaties LSO. Op 14 december '06 werd de Beheercommissie Natuur KBR officieel opgericht.

Het werkveld van deze Beheercommissie omvat alle aanwezige en nieuw ontwikkelde natuur in het gebied Kruikebeke-Bazel-Rupelmonde. De taken omvatten, naast het opvolgen en begeleiden van de realisatie van de natuurcompensaties 'weidevogelgebied KBR' en 'slik en schorregebied KBR' en de boscompensaties, het opvolgen en begeleiden van het beheer en de ontwikkeling van natuur in het kader van het realiseren van een gunstige staat van instandhouding in het werkveld. De Beheercommissie begeleidt en evalueert de uitvoering van de natuurgerelateerde onderdelen van het integrale inrichtingsplan op basis van de monitoringgegevens.

De voorzitter van de Beheercommissie KBR wordt (als niet stemgerechtigd lid) uitgenodigd voor de vergaderingen van de Beheercommissie Linkerscheldeoever zodat de opvolging van de aan het Nooddecreet gelinkte compensaties in KBR gewaarborgd blijft. In de praktijk worden beide functies uitgeoefend door dezelfde persoon waardoor informatiedoorstroming van de ene commissie naar de andere vlot verloopt.

Samen met dit voorliggende jaarverslag van de Beheercommissie Natuur LSO zal het derde afzonderlijke jaarverslag van de Beheercommissie Natuur KBR verschijnen en als één pakket gerapporteerd worden aan de Vlaamse Regering, het Vlaams Parlement en de Europese Commissie.

2.8.2. Beheercommissie Natuur RSO

Het Strategisch Plan voor de haven van Antwerpen omvat naast de Linkerscheldeoever verschillende ontwikkelingsinitiatieven in de haven op de Rechterscheldeoever, die een impact zullen hebben op de lokaal aanwezige natuur. Centraal hierbij staat het Europees beschermd Vogelrichtlijngebied 'De Kuifeend-Blokkersdijk', dat in een goede staat van instandhouding gehouden moet worden. Haven-gerelateerde projecten die een invloed zullen hebben op dit gebied betreffen onder andere het AMORAS-slibverwerkingsproject, de uitbreiding van het vormingsstation van de NMBS en de aanleg van het logistieke park Hoevenen met de daaraan gekoppelde demping van de verlegde Schijn.

Daarom werd in 2004 voor het geheel van de hoger genoemde ontwikkelingsprojecten een globaal compensatieplan uitgewerkt in het Opstalvalleigebied, het zogenaamde 'combinatievoorstel'. De doelstellingen van dit compensatieplan werden geïntegreerd in de Achtergrondnota Natuur.

Daarnaast geven de ontwikkelingen rond Blokkersdijk in het kader van het Masterplan Mobiliteit een impuls aan natuurontwikkeling in de randstedelijke context: heraanleg van het gebied Middenvijver, opheffen van barrières tussen het heraan te leggen Sint-Annabos, het Rot, de Middenvijver, het Vlietbos en Blokkersdijk.

Daarom werd op 15 september '09 een Beheercommissie Natuur Rechterscheldeoever officieel geïnstalleerd, die naar voorbeeld van de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever in eerste instantie bedoeld is als een belangrijke horizontale overlegstructuur, waarbij de verschillende overheden (administraties), de lokale besturen en de maatschappelijke belangenorganisaties actief

betrokken zijn om constructief met elkaar samen te werken. De Beheercommissie zal er hierbij altijd naar streven om telkens een consensus te bereiken tussen de verschillende partijen.

De Beheercommissie zal een essentieel overlegforum vormen voor een constructieve samenwerking met de lokale landbouworganisaties. Zij zijn immers een zeer belangrijke directe betrokken partij. Reeds in een vroeg stadium werd rekening gehouden met de impact van de geplande natuurinrichting op de landbouw. Reeds in 2002 werd een kwetsbaarheidskaart opgemaakt voor de landbouw op Rechterscheldeoever. Onder andere op basis hiervan, werd geopteerd om de natuurcompensaties, die nodig zijn voor het strategisch plan van de haven, in het Opstalvalleigebied uit te voeren. Om de gevolgen voor de landbouw nog duidelijker in kaart te brengen, werd in 2004 ook een landbouweffectrapport (LER) opgemaakt.

In afwachting van verdere beslissingen heeft ANB de opdracht gegeven om op Rechterscheldeoever een monitoring op te starten naar de staat van instandhouding van de soorten die onder de Europese beschermingsmaatregelen vallen. Hierover zal op termijn gerapporteerd worden in de Beheercommissie. Wat Blokbersdijk betreft loopt de monitoring in opdracht van de BAM, waarover eveneens gerapporteerd zal worden. Daarnaast gebeurt er ook reeds verschillende jaren een monitoring op de Linkerscheldeoever. Op die manier wordt een gebiedsdekkende werking gegarandeerd.²⁴

Vanaf werkingsjaar 2010 zal ook voor de Beheercommissie Natuur Rechterscheldeoever een jaarverslag opgemaakt worden.

2.8.3. Stuurgroep LSO

De 'stuurgroep Deurganckdok-KBR' werd in 2002 opgericht onder de koepel van het toenmalige departement Leefmilieu en Infrastructuur (LIN) met het oog op het coördineren van de realisatie van het Deurganckdok en de daarmee samenhangende ontsluitingsinfrastructuur en natuurcompensaties door beleidsdomeinoverschrijdende overleg.

Na de reorganisatie van de Vlaamse overheid (Beter Bestuurlijk Beleid) kreeg het departement MOW de opdracht om verdere beleidsdomeinoverschrijdende samenwerking te bevorderen. In dit kader werd in 2007 beslist om de bestaande stuurgroep uit te breiden tot de coördinatie bij de verschillende geplande grote projecten op LSO waarvoor afspraken en overleg nodig zijn, zoals de Liefkenshoekspoortunnel, de 2de sluis Waaslandhaven, het ruimtelijk afbakeningsproces (Strategisch Plan Haven van Antwerpen, plan-MER, afbakeningsGRUP).

Deze ambtelijke 'stuurgroep Linkerscheldeoever' staat onder leiding van de Secretaris-generaal van het departement MOW, ir. Fernand Desmyter, en omvat vertegenwoordigers van de departementen LNE, MOW, LV en RWO, FOD financiën, R-O Vlaanderen, VLM, ANB, GHA, MLSO, WenZ, NMBS, Infrabel, Tugrail, AWW Oost-VI., gemeente Beveren, gemeente Sint-Gillis-Waas en Polder Land van Waas²⁵.

Ook de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever is hierin vertegenwoordigd en rapporteert op deze manier over de stand van zaken van de natuurcompensaties en de nieuw opgestarte natuurontwikkelingsprojecten aan de stuurgroep en signaleert eventuele knelpunten, aangebracht door de vertegenwoordigde belangenorganisaties in de Beheercommissie.

Daarnaast lopen een aantal werkgroepen in opdracht van deze stuurgroep LSO, met name rond de opmaak van een nieuwe afsprakenmatrix voor natuur op LSO en rond de gebouwen op LSO. De werkzaamheden van de **werkgroep '(visievorming) gebouwen LSO'** werden uitvoerig besproken in het vorige jaarverslag van de Beheercommissie. Begin 2009 werd op vraag van AMT door het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE) een urgentieonderzoek uitgevoerd van twee hoeves in eigendom van VLM en gelegen in het compensatiegebied Putten West. Uit het gevoerde onderzoek

is gebleken dat de site 'Hof ter Walle' een hoge erfgoedwaarde heeft. De andere hoeve kan als waardevol worden omschreven, maar is volgens de studie in vergelijking met 'Hof ter Walle' relatief minder belangrijk. Daarom werd beslist 'Hof ter Walle' te behouden.

De **werkgroep 'afsprakenmatrix natuur LSO'** werd heropgestart naar aanleiding van de beslissing van de Vlaamse Regering van 11 september '09, waarbij het 'Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief' uit het plan-MER gekozen werd als scenario voor de verdere ontwikkeling van de Antwerpse haven. Deze werkgroep is belast met de opmaak van een nieuwe afsprakenmatrix voor de realisatie en het beheer van de verschillende natuurkerngebieden voorzien in dit MMHA en kwam samen op 30 september en 1 december 2009 (en 11 februari 2010). De voornaamste bedoeling is tot een zo billijk en transparant mogelijke verdeling van taken, verantwoordelijkheden en financiële lasten te komen, die zo min mogelijk aanleiding geeft tot latere discussies en een vlotte realisatie en efficiënte werking van de Beheercommissie mogelijk maakt. Alle partijen stellen zich constructief op in deze gesprekken. Het eindresultaat, een nieuwe door alle betrokken partijen ondertekende overeenkomst of protocol met bijhorende matrix, die het bestaande 'protocol voor het realiseren van de natuurontwikkeling in het Linkerscheldeoevergebied' van 26 juni '07 en de matrix van Deurganckdok definitief zal vervangen, wordt verwacht in de eerste helft van 2010.

3. Voortgang van de werkgroepen

Sinds de uitbreiding van de taakstelling en het werkveld van de Beheercommissie, is gebleken dat het niet haalbaar is alle relevante onderwerpen uitgebreid te bespreken in de vergaderingen. Daarom werden rond bepaalde thema's werkgroepen opgericht waarbinnen bepaalde discussies grondiger gevoerd kunnen worden. Het kort meedelen van de voortgang van deze werkgroepen is een vast agendapunt geworden in de vergaderingen van de Beheercommissie, en wordt daarom ook opgenomen in dit jaarverslag.

3.1. Werkgroep Strand en Plas

3.1.1. Doelstelling

Opmaken en opvolgen van een jaarlijkse totaalbalans van de beschikbare strand- en plasvlakten met het oog op het behalen van enerzijds de natuurcompensatiedoelstellingen voor strand- en plasbroeders i.h.k.v. het natuurcompensatieplan Deurganckdok en anderzijds het opbouwen van de populatiegroottes in functie van het bereiken van de gunstige staat van instandhouding.

3.1.2. Vergaderdata

30/01/'06 – 14/12/'06 - 22/01/'08 - 3/12/'08 - (01/12/'09) - 26/1/'10

3.1.3. Voortgang

Het compensatieplan voor Deurganckdok voorziet een streefoppervlakte van 200 ha 'strand- en plasvlakten', te realiseren binnen de tijdelijke zoekzones Vlake van Zwijndrecht (52 ha), gedempt deel Doeldok (74 ha) en de opgespoten MIDA's (77 ha: C45, C60 en reservespuitvak C59). Aangezien binnen deze aangeduide gebieden de voorbije jaren nog niet voldaan kon worden aan de voorziene oppervlakte, heeft het garanderen van de rust in bepaalde opgespoten (en nog niet industrieel ontwikkelde) gebieden rond het Deurganckdok - er de voorbije jaren mee toe bijgedragen dat de compensatiedoelstellingen voor strand- en plasbroeders i.k.v. het Deurganckdokproject gehaald konden worden.

In het vorige jaarverslag van de Beheercommissie werden de werkzaamheden van deze werkgroep uitvoerig besproken, aangezien in 2008 voor de eerste keer werk gemaakt werd van een **'totaalbalans Strand en Plas'**.

In 2009 werd deze oefening overgedaan en deze keer toegespitst op Kluut, aangezien deze soort zowel een grote oppervlakte vereist als de meest kritische eisen stelt aan het habitat (voldoende ondiep water). Voor 2009 moesten opnieuw inspanningen geleverd worden om de streefoppervlakte te behalen. Door de voortschrijdende inname van resterende geschikte zones binnen de site Deurganckdok en het verdwijnen van andere pionierssituaties binnen de haven, wordt het relatieve belang van de drie in het nooddecreet aangemelde gebieden voor deze soortengroep groter. In 2009 waren deze drie gebieden samen goed voor ca. 75 ha geschikt habitat. Andere overblijvende geschikte gebieden waren Putten Plas, de meeuwenbroedplaats en de concessieterreinen S11, S16, AET fase IV. Dankzij de inspanningen om de pompput te vrijwaren van verstoring, kon deze site o.a. een grote populatie Kluut herbergen. Ook de zandstock, aangelegd in het noorden van de Prosperpolder t.b.v. de dijkopbouw, trok succesvol strand- en plasbroeders aan.

Het natuurlijke verdwijnen van de pionierssituatie van de **Vlakte van Zwijndrecht** bleek ondanks de geleverde inspanningen voor beheer moeilijk tegen te houden. De vegetatieontwikkeling is een volstrekt natuurlijk proces dat met regulier beheer van maaien en extensief begrazen wel vertraagd maar niet gestopt of omgekeerd kan worden. Daarnaast is elke 4 à 5 jaar een ingrijpend beheer of herinrichting noodzakelijk.

Daardoor was de Vlakte in 2009 slechts zeer beperkt geschikt voor de doelsoorten en werd een grondige machinale herinrichting gevraagd, te realiseren voor het broedseizoen 2010. Eind 2009 zag het er naar uit dat de verantwoordelijke instantie dit engagement niet tijdig zou kunnen nakomen. Hierdoor rees ernstige bezorgdheid omtrent het behalen van de compensatiedoelstellingen voor het habitatype 'Strand en Plas' en de hieruit voortvloeiende mogelijke consequenties en werd het noodzakelijk geacht de **opvangregeling** van artikel 4 van het protocol voor de eerste keer in werking te stellen. Op deze manier werd tussen de ondertekenende partijen van het protocol een oplossing gevonden om het behalen van de doelstellingen in broedseizoen 2010 alsnog veilig te stellen.

De onderstaande tabel uit het verslag van de werkgroep werd meermaals geactualiseerd en geeft de totaalbalans "Strand en Plas" weer voor broedseizoen 2009 en de afspraken voor 2010, toegespitst op Kluut.

	opp. voorzien	opp. 2009 strand/plas	bp. 2009 Kluut	opp. 2010 strand/plas	opp. 2010 Kluut	bp. 2010 Kluut
Voorziene gebieden compensatiematrix						
Vlakte Zwijndrecht	53	< 5	0	53	25	25-75
Gedempt d. Doeldok	74	<30	23-31*	60	0	0
Opgespoten Mida's	77	< 40	0	40	0	0
overige compensatie-gebieden			113 *		0	0
subtotaal	204	<75		153	25	25-75
Prioritaire aanvullende gebieden (potentie aanwezig, maatregelen nodig om rust te garanderen)						
Prosper zandstock		10	0-12	20	20	25-75
Putten plas (C 58+63)		< 20	2	22	10	25-75
Pompput		18	7-77	18	18	25-75
subtotaal		<48		60	48	75-225
Secundaire aanvullende gebieden (geen potentie voor Kluut zonder inrichtingsmaatregelen)						
S 11		22	0	10	0	0
S 16		26	0	20	0	(1-2)
Meeuwenbroedplaats		5	0	0	0	0
Tabaksnatie (AET fase 4)		8	0	8	0	0
subtotaal		61	0	38	0	0
ALGEMEEN TOTAAL		184 ha.	158 bp.	251 ha.	73 ha.	100 - 300 bp.

Tabel 1: overzichtstabel "Strand en Plas"

* In 2010 zal INBO een kleurring- en observatieonderzoek starten naar het broedsucces en de verhouding tussen de populatie Kluut in de compensatiegebieden en op de opgespoten terreinen.

Foto 2: luchtfoto Deurganckdok en omliggende opgespoten terreinen (GHA, 2 april '09)

In de laatste vergadering van 26 januari '10 besloot de werkgroep dat voor 2010 de oppervlakte-doelstelling voor 'Strand en Plas' met marge gehaald kan worden, maar dat het grootste deel daarvan eerder droog habitat betreft. Om de doelstellingen voor Kluut te kunnen behalen is daarom de inrichting van een aanvullende zone binnen de huidige werfzone in Prosperpolder Noord en het optimaal beschermen van de 4 potentiële kernpopulaties van Kluut noodzakelijk. Voor 2011 besloot de werkgroep dat uit de voorziene planning al een tekort blijkt en dat erover gewaakt moet worden dat voor elk gebied dat wegvalt er ook één wordt toegevoegd aan de balans. Alle mogelijke opportuniteiten moeten gezocht en opgelijst worden. Zolang geen vervangingsgebieden aangeduid kunnen worden, lijkt het opportuun de ingebruikname van concessie-terreinen af te remmen.

3.2. Werkgroep optimalisatie beheer

3.2.1. Doelstelling

Voorstellen en uitwerken van ingrepen of maatregelen ter optimalisatie van het beheer of de inrichting van gerealiseerde gebieden.

3.2.2. Vergaderdata

12/01/'09 – 7/5/'09 - 26/1/'10

3.2.3. Voortgang

Voor een aantal noodzakelijke beheermaatregelen geeft de matrix Deurganckdok onvoldoende houvast om uit te maken wie de verantwoordelijke instantie is, zowel naar uitvoering als naar financiering toe. De geformuleerde voorstellen werden daarom overgemaakt aan de stuurgroep LSO. De in opmaak zijnde nieuwe 'afsprakenmatrix natuur LSO' zal uitwijzen of bevestigen welke instantie zal instaan voor de uitvoering en financiering ervan.

Concreet gaat het om volgende voorstellen:

- het vrijmaken en inrichten van de zones van afgebroken hoeves in de weidevogelgebieden, inclusief verwijderen van werfresten, erfbeplanting, herplaatsen van afsluiting, graafwerken, inzaaien, ...
- het plaatsen van 2 regelbare stuwen (tot 3 m TAW) in Doelpolder Noord om de zijarmen van de Brakke Kreek onafhankelijk van het kreekpeil te kunnen stuwen (zoals voorzien in origineel inrichtingsplan)
- het plaatsen van 1 regelbare stuw (tot 2,10 m TAW) in het noorden van Drijdijck om het peil in de winter hoger te kunnen stuwen

Begin 2010 werd het beheer van de weidevogelgebieden tot in detail besproken en werden acties opgesteld ter optimalisatie van het waterpeil-, maai- en begrazingsbeheer.

3.3. Werkgroep windturbineplan Waaslandhaven

3.3.1. Doelstelling

Fungeren als aftoetsingskader en begeleiden van de opmaak van het 'afwegingskader voor windturbines vanuit faunistisch standpunt voor de haven van Antwerpen op de Linkerscheldeoever en directe omgeving'.

3.3.2. Vergaderdata

2/7/'09 – 13/7/'09 – 17/8/'09 – 28/9/'09

3.3.3. Voortgang

Aftoetsing binnen de werkgroep

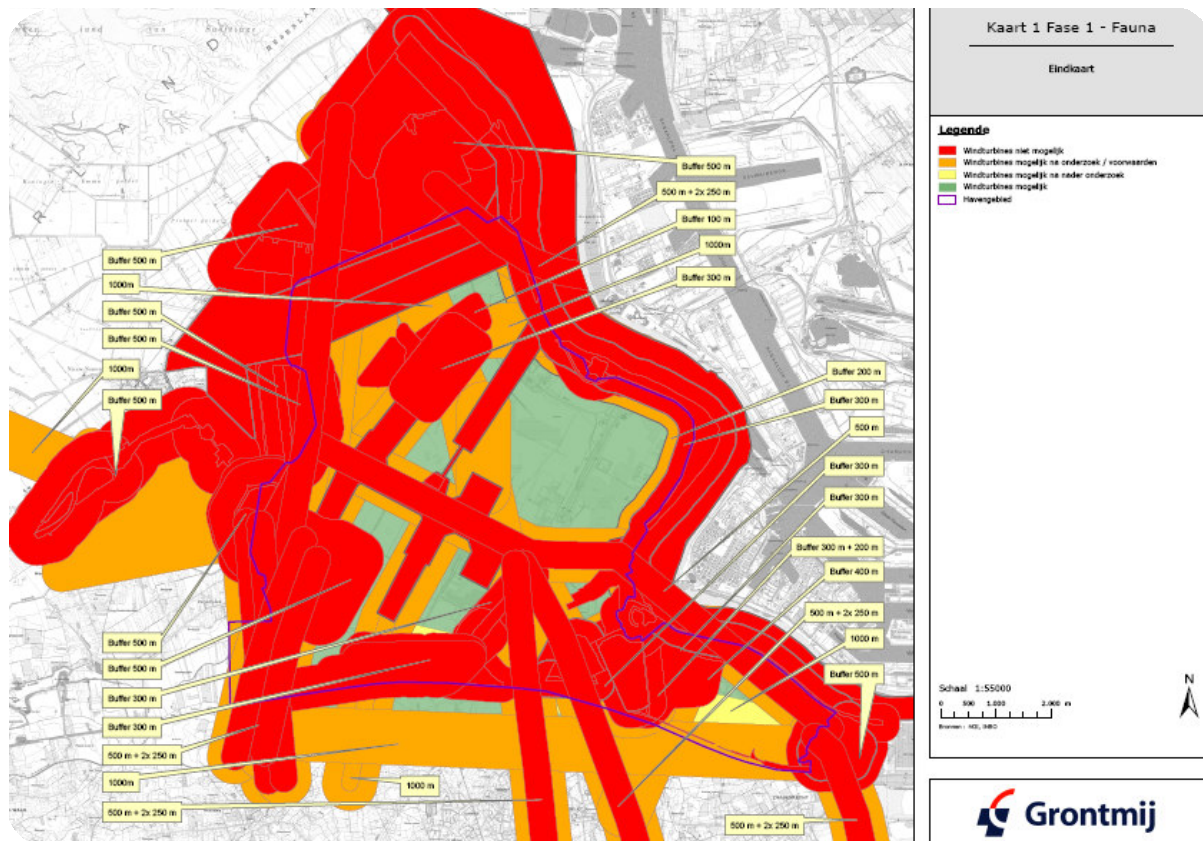
Op basis van de besprekingen in de werkgroep werden de breedte en inkleuring van bepaalde corridors (trekroutes) en buffers (gebieden) bijgesteld. Deze en andere opmerkingen gemaakt in de werkgroepvergaderingen werden via een aantal revisies verwerkt tot een definitieve versie van het plan, dat in de Beheercommissie van 15/10 werd goedgekeurd. Daarbij besloot de BC dat:

- de voornaamste opmerkingen gemaakt in de werkgroep verwerkt werden in de definitieve versie van het afwegingskader voor windturbines [...],rapport
- het plan voldoende garanties bevat om in het licht van het bereiken en bewaken van de gunstige staat van instandhouding significante impact bij de inplanting van windturbines op LSO te kunnen vermijden.
- het plan een degelijke voldoende onderbouwing biedt aan de adviserende instanties om consequent en onderbouwd te kunnen oordelen over de al dan niet significantie van een voorgestelde inplanting

Verdere procedure

Het 'afwegingskader voor windturbines vanuit faunistisch standpunt voor de haven van Antwerpen op de Linkerscheldeoever en directe omgeving' bevat het eindbeeld wat betreft fauna-aspecten. Verdere afstemming is nodig voor andere aspecten zoals leefbaarheid, infrastructuur. De visie is dat dit afwegingskader een voldoende basisonderbouwing biedt aan de adviserende instanties om in het kader van een passende beoordeling, inplantingsstudie of ontheffingsdossier te kunnen oordelen over de al dan niet significantie van een voorgestelde inplanting. Naar externen toe kan het gecommuniceerd worden als een richtinggevend document dat gehanteerd zal worden als toetsingskader binnen het vergunningsbeleid.

Figuur 3: Kaart fase 1 van het 'afwegingskader voor windturbines vanuit faunistisch standpunt voor de haven van Antwerpen op de Linkerscheldeoever en directe omgeving' (Grontmij, 30 september '09)

GHA diende het afwegingskader in de vorm van een passende beoordeling in bij ANB ter goedkeuring. ANB keurde de passende beoordeling goed op 20 januari '10, met de nuancering dat nog een kleine grenscorrectie doorgevoerd dient te worden met betrekking tot de zuidelijke begrenzing van het havengebied. Algemeen ondersteunt ANB het gevoerde onderzoek en de wetenschappelijk onderbouwde principes van het afwegingskader. De Vlaamse Windwerkgroep zal een nota terzake voorbereiden aan de bevoegde minister.

Monitoring

Bij inwerkingtreding van fase 2 (variabel per gebied) zal dit afwegingskader geactualiseerd worden, waarbij monitoring zal uitklaren wat de eindkleur is van de gele zones. Daarvoor is er nood aan een gebiedsdekkende totaalmonitoring. Er moet uitgeklaard worden wie de verantwoordelijke instantie is om hierin te voorzien (ANB, Windwerkgroep Vlaanderen, ...). Indien de monitoring op projectniveau gebeurt, moeten er absolute regels opgesteld worden waaraan die monitoring moet voldoen.

3.4. Werkgroep doorlichting monitoringsbehoeften

3.4.1. Doelstelling

Bekijken hoe de monitoring in de toekomst gestructureerd kan worden in functie van de uitbreiding van het aantal gebieden, prioritaire soorten, frequentie, specifieke onderzoeken.

3.4.2. Vergaderdata

nog op te starten

3.4.3. Voortgang

Deze werkgroep komt voor de eerste keer samen op een nog vast te leggen datum in het voorjaar van 2010. Aanleiding is het feit dat de inspanningen benodigd om de monitoring op dit niveau verder te zetten sterk zullen toenemen in de komende jaren, aangezien de gerealiseerde gebieden volop soorten beginnen aan te trekken en er nog aanzienlijke oppervlaktes nieuwe natuur ingericht zullen worden op LSO. Daarnaast worden de personeelsleden van het INBO die de monitoring op LSO uitvoeren, ook ingeschakeld in de monitoring van de Sigmagebieden en van KBR. Ook vanuit de nieuwe BC natuur Rechterscheldeoever wordt opstart van een monitoringsprogramma gevraagd. Hiervoor werden geen extra middelen toegekend aan ANB.

Het is aangewezen om binnen de BC een aantal zaken in kaart te brengen rond de monitoring, zoals de voordelen van de huidige (gebiedsdekkende) monitoring, toekomstige behoeften, frequentie en intensiteit van bepaalde onderdelen, een duurzame inschakeling van een vrijwilligersnetwerk, ...

Aan de instanties die opdracht geven tot monitoring of gegevens ervan gebruiken, wordt gevraagd een insteek te geven over de behoeften / verwachtingen rond monitoring. Algemeen wordt een degelijke monitoring als zeer belangrijk beschouwd om de geleverde inspanningen te kunnen evalueren en nuttige lessen te kunnen trekken voor toekomstige projecten.

3.5. Werkgroep doelstellingen Ecologische Infrastructuur

3.5.1. Doelstelling

Fungeren als actorenoverleg en aftoetsingforum bij de opmaak van de doelstellingen voor de Ecologische Infrastructuur en de vertaling van het netwerk van Ecologische Infrastructuur naar een Soortenbeschermingsprogramma (SBP) voor de haven van Antwerpen.

3.5.2. Vergaderdata

nog op te starten

3.5.3. Voortgang

Zoals reeds besproken in hoofdstuk 1.1.3 'Vlaamse wetgeving' en 1.2.6 'Antwerpse haven Natuurlijker' gelden naast de IHD verbonden aan de Europees beschermde SBZ's (gebiedsgericht beleid) ook bestaande verplichtingen t.a.v. bepaalde soorten, die 'beschermd moeten worden waar ze voorkomen', m.n. bijlage IV van de Habitatrichtlijn en op Vlaams niveau beschermde soorten. Deze passieve, soortgerichte bescherming gaf tot nog toe vaak aanleiding tot juridische onzekerheid m.b.t. de consequenties van het individueel voorkomen van deze soorten binnen private of openbare terreinen.

In het kader van het nieuwe Soortenbeschermingsbesluit (15 mei '09) kan voor een 'functionele ecologische eenheid' een **Soortenbeschermingsprogramma** opgemaakt worden dat toelaat om het soortgerichte beleid – analoog met het gebiedsgerichte beleid op LSO zoals vooropgesteld in de Achtergrondnota Natuur - proactief aan te pakken, door het realiseren van de doelstellingen binnen de afgebakende permanente delen van de Ecologische Infrastructuur (EI). In feite wordt de soortgerichte bescherming daarbij 'gebiedsgericht' aangepakt op niveau van het gehele zeehavengebied in plaats van op de individuele voortplantings- of rustplaats van een soort. Dit laat toe meer flexibiliteit en rechtszekerheid te bieden aan de economische sector en tegelijk meer kansen te kunnen creëren voor tijdelijke natuur binnen private en openbare terreinen, zonder dat hieruit extra verplichtingen voortvloeien.

Door het conceptueel uitwerken van een **netwerk van Ecologische Infrastructuur** in het kader van het project 'De Antwerpse haven Natuurlijker' werden in de voorbije jaren reeds belangrijke stappen naar een duurzame en rechtszekere oplossing gezet. De principes en ruimtelijke afbakening van de EI werden opgenomen in de Achtergrondnota Natuur en het plan-MER en voldoet aan de 5% EI opgelegd in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Het in opmaak zijnde afbakeningsGRUP zal het netwerk van EI vertalen naar specifieke bestemmingen en/of voorschriften. Om dit instrument verder te kunnen vertalen naar concrete inrichtings- en beheermaatregelen en te kunnen monitoren en evalueren, was het nodig eerst **doelstellingen** te formuleren.

In opdracht van het GHA formuleerde de Universiteit Antwerpen deze doelstellingen in het **studierapport** 'Opstellen van doelstellingen voor Ecologische Infrastructuur voor de haven van Antwerpen' ²⁶. Op basis van een inventarisatie en synthese van alle aanwezige en havenspecifieke soorten (vogels, vlinders, amfibieën, vleermuizen en planten), de habitats waarin ze voorkomen binnen de haven, hun beschermingsstatus en ecologische vereisten, werden de doelstellingen opgehangen aan een beperkt aantal havenspecifieke habitats, waarvoor het havengebied op Vlaams niveau een belangrijke bijdrage kan leveren tot de duurzame instandhouding ervan.

Deze studie zal dienen als gedetailleerd kader voor de vertaling van het netwerk Ecologische Infrastructuur naar een Soortenbeschermingsprogramma (SBP) voor de haven van Antwerpen en zal daarvoor gelegitimeerd moeten worden. Het besluit voorziet dat i.h.k.v. de opmaak van een SBP overleg moet plaatsvinden met alle *"actoren die te maken hebben met de soort of soorten in kwestie en die invloed kunnen hebben op de staat van instandhouding van de soort of soorten in kwestie"*. GHA en Natuurpunt vroegen aan de BC natuur LSO om als **actorenoverleg / aftoetsingsforum** voor deze studie te fungeren. De BC stemde toe om deze taak op zich te nemen.

Momenteel wordt een grondige analyse van het rapport opgemaakt door een externe consultant/expert, op vraag van de initiatiefnemers. Zodra de resultaten hiervan beschikbaar zijn, zullen deze in een eerste werkgroepvergadering voorgelegd worden. In een latere fase kunnen de resultaten van het werk in die werkgroep in het kader van een gezamenlijke BC natuur LSO + RSO worden voorgelegd en daar finaal worden geadviseerd.

De resultaten van de monitoring in 2009 van de betreffende soorten, met name Groenknolorchis, Rugstreeppad en Vleermuissoorten vindt u in hoofdstuk 5.6 'Bijlage IV-soorten van de Habitatrichtlijn'.

3.6. Werkgroep landbouw

3.6.1. Doelstelling

Bespreken van aspecten met betrekking tot landbouw en gebruiksovereenkomsten.

3.6.2. Vergaderdata

nog op te starten

3.6.3. Voortgang

In deze werkgroep zullen volgende onderwerpen ondergebracht worden, die ook eerder aan bod kwamen binnen de Beheercommissie en de jaarverslagen (t.e.m. vorig jaar in een apart hoofdstuk 'flankerend landbouwbeleid - administratieve aandachtspunten bij gebruiksovereenkomsten'). Als aanzet wordt daarom hier alvast een stand van zaken gegeven:

Opvolging weidevogelbeheer

In het jaarverslag 2008 werd toegelicht hoe de evaluatie en opvolging gebeurt van de gebruiksovereenkomsten. Na een eerste evaluatie eind 2008 vond op 17 februari '09 een infovergadering met de landbouwers plaats en werden de overeenkomsten opnieuw afgesloten. Half juli '09 werden gezamenlijke terreinbezoeken afgelegd door VLM en ANB. Bij een eerste terreinbezoek werden een aantal problemen vastgesteld, die na de controle bijgestuurd konden worden. Eind september gebeurde een laatste terreincontrole. Landbouwers werden telefonisch en schriftelijk herinnerd aan het uitvoeren van een laatste maaibeurt voor eind september. Eén beheerblok bleef problematisch waardoor de gebruiksovereenkomst na herhaaldelijke verwittigingen stopgezet diende te worden. Waar nodig werd extra gemaaid in opdracht van GHA op kosten van de landbouwer.

In het algemeen zag de situatie in 2009 er veel beter uit dan in 2008. Alle zones gingen kort de winter in. Bepaalde zones waar de grasmat nog dun is, werden begin 2010 heringezaaid. ANB en VLM treffen concrete voorbereidingen voor de overname van het beheer in 2010.

Aanpak Jakobskruid

Deze 2-jaarlijkse plant gedijt goed op recent verstoorde, kale bodem en is overvloedig aanwezig in alle weidevogelgebieden. INBO schreef een algemene adviesnota INBO.A.2009.306 over Jakobskruid die stelt:

“In ecologisch beheerde wegbermen gaat het doorgaans over een tijdelijk fenomeen: na de verstoring of bij vestiging van de aan de minder productieve toestand aangepaste grassoorten zal de grasmat zich opnieuw sluiten. In natuurgebieden kan Jakobskruid tijdelijk sterk op de voorgrond treden, waar een omschakeling plaats vindt van kale bodems naar een grazige vegetatie onder een begrazingsregime. Problemen met dominantie van Jakobskruid treden vooral op bij spontane evolutie van kale bodem (bv. voormalige akkers, opgespoten terreinen, vergraven terreinen) naar meer grazige vegetaties. [...] Daarentegen blijkt dat ook in open terreinen een dominantie van Jakobskruid een tijdelijk verschijnsel is, na vier jaar vermindert de dominantie van Jakobskruid doordat bodemschimmels de plant beginnen aan te tasten. Dit fenomeen is vergelijkbaar met de ‘bodemmoetheid’ wanneer bepaalde teelten te veel op dezelfde plaats geteeld worden.

Vaak wordt aangeraden om Jakobskruid te maaien voor de bloei en een tweede keer eind augustus om uitzaaiing te voorkomen. Essentieel is wel dat het maaisel van de weide afgevoerd wordt en niet als hooi of kuilvoer voor de dieren gebruikt wordt want juist in gedroogde toestand wordt het niet door het vee herkend en consumeren ze het toch. [...] Zolang er veel open plekken in de vegetatie zijn zullen er toch nieuwe vestigingen optreden aangezien Jakobskruid veel langlevende zaden in de bodem herbergt van waaruit nieuwe planten kunnen kiemen. Essentieel is dus dat de vegetatie zich sluit waarna de plant vanzelf achteruit gaat. [...]

De efficiëntie van een actieve bestrijding (bespuiten, uittrekken) is twijfelachtig. Het kan zelfs leiden tot een averechts effect. Jakobskruid heeft ook een natuurlijke vijand: de Jacobsvlinder. De

oranje-zwart gekleurde rupsen kunnen in sommige jaren de populatie Jakobskruid op een perceel decimeren, waarbij de soort niet tot bloeien komt. Om bovenstaande redenen kan vooral van een goede voorlichting heil verwacht worden.

Besluit: voorkomen is beter dan genezen: vermijd overbegrazing, onderhoud weide- en hooilanden volgens de regels van de kunst, kortom: hou de grasmat gesloten."

Binnen de werkgroepen 'landbouw' en 'optimalisatie beheer' zal nagegaan worden in hoeverre deze algemene aanbevelingen compatibel zijn met het te voeren weidevogelbeheer. Maaisel dat Jakobskruid bevat, kan omwille van toxische stoffen die de plant bevat, niet gebruikt worden om dieren te voederen. Dit maaisel heeft dus voor de landbouwer die het beheer uitvoert geen waarde. De gebruiksovereenkomst zal hiervoor aangepast worden om duidelijk af te spreken met de landbouwsector wie zal instaan voor het maaien en afvoeren van deze ongewenste vegetatie.

Uitklaring MTR-problematiek

Het jaarverslag 2007 ging reeds uitgebreid in op onduidelijkheden rond de activatie van toeslagrechten op percelen onder gebruiksovereenkomsten en de relatie tot het nationale areaal grasland waarin de landbouwsector gezamenlijk moet voorzien. Op vraag van ABS werd bij VLM opgevraagd over welke oppervlakte binnen de compensatie-gebieden MTR's geactiveerd worden. In principe wordt de volledige oppervlakte aangegeven voor MTR, maar waarschijnlijk is niet alles premiegerechtigd. Volgende elementen spelen een rol in deze problematiek:

- toepassing compressie
- oppervlakte en kwaliteit moeten aan de 'landbouwdoeleinden' voldoen voor de controle
- verschil tussen het standpunt van ALV en de Europese controle

VLM bezorgde volgende informatie i.v.m. de activatie van MTR binnen de 3 betrokken natuurcompensatiegebieden op LSO:

	opp. onder gebruiksovereenkomst	opp. MTR geactiveerd
Doelpolder Noord	90,56	48,50
Putten West	48,44	13,00
Putten Weiden	40,10	30,64
TOTAAL	179,10	92,14

In de 3 gebieden samen hadden 12 landbouwers een gebruiksovereenkomst voor 2009. 7 hiervan hebben in die gebieden toeslagrechten geactiveerd. Die 7 landbouwers hebben hoogst waarschijnlijk die oppervlakte nodig voor een optimale maximale activatie van hun toeslagrechten op hun bedrijf. 5 hebben dit niet gedaan omdat ze ofwel geen toeslagrechten hebben of omdat ze hun toeslagrechten konden activeren buiten die gebieden. 2 landbouwers werden reeds door ALV gecontroleerd en beiden werden gesanctioneerd. 2 landbouwers kunnen hun percelen niet of slechts voor de helft activeren wegens compressie.

Dit onderwerp zal verder uitgespit worden in de werkgroep 'landbouw', waarbij het Agentschap Landbouw en Visserij nauw betrokken zal worden.

Vergoeding landbouwschade

Het vinden van een aanvaardbare oplossing voor schade aan landbouwgewassen door niet bejaagbare vogelsoorten is reeds enkele jaren een aandachtspunt in de BC en de opvolging van de besluitvorming hieromtrent is daarom opgenomen in de permanente takenlijst van de BC. Sinds 1 september 2009 is het Besluit van de Vlaamse Regering over de vergoeding van wildschade veroorzaakt door niet-bejaagbaar wild en de vergoeding van schade door beschermde soorten van kracht. Dit besluit regelt de administratieve procedure voor de vergoedingen van belangrijke schade die werd veroorzaakt door niet bejaagbaar wild (uitvoering van artikel 25 van het jachtdecreet) of door een beschermende soort (uitvoering artikel 52 van het Natuurdecreet). Meer informatie is terug te vinden op de website van het Agentschap voor Natuur en Bos, www.natuurenbos.be.

4. Toezicht op het terrein

De natuurinspecteurs van ANB bezorgen regelmatig resultaten of aandachtspunten van toezichtsronde aan de Beheercommissie. De BC vraagt om tot een maximale samenwerking te komen met de toezichter van GHA. In dit jaarverslag worden de belangrijkste conclusies, acties en resultaten opgenomen die in de vergaderingen aan bod kwamen rond recreatie en toegankelijkheid, verstoring en vandalisme, en jacht en bestrijding van schadelijk wild.

4.1. Toegankelijkheid en recreatief medegebruik

Aangezien toegankelijkheid en recreatief medegebruik sterk gekoppeld zijn aan toezicht gaven we vorig jaar in dit hoofdstuk als aanzet een stand van zaken van de huidige toegankelijkheid van natuurgebieden op LSO.

In het besluit van het jaarverslag 2007 van de Beheercommissie werd gesteld dat *“de Beheercommissie zich in 2008 ook zal moeten buigen over de toegankelijkheid van de natuurgebieden op LSO, om in functie van de ecologische doelstellingen, om het maatschappelijke draagvlak voor natuur op LSO alle kansen te geven.”*

4.1.1. Globale visie rond toegankelijkheid

Bij het opmaken van inrichtingsplannen voor de nieuw te ontwikkelen natuurgebieden op LSO, zal het aspect ‘toegankelijkheid en recreatief medegebruik’ een belangrijk aandachtspunt zijn. Vanuit de opdracht van de Beheercommissie om het bereiken van de gunstige staat van instandhouding te begeleiden, is een belangrijke nuancering in verband met recreatief medegebruik te maken, die ook in de passende beoordelingen van het plan-MER naar voren komt:

“... een ideaaltypische ontwikkeling van leefgebieden en habitats [dient] te worden verzekerd door het beheer van de beoogde natuurkerngebieden op de linker- en rechterscheldeover volledig af te stemmen op de natuurfunctie en de natuurdoelstellingen. Andere functies binnen de natuurkerngebieden zijn bij voorbaat niet uitgesloten maar steeds zal daarbij de zekerheid bekomen moeten worden dat medegebruik geen afbreuk doet aan de ecologische doelen.”

In het vorige jaarverslag werd de voorziene toegankelijkheid van de reeds opgestarte natuurprojecten Hedwige-Prosperpolder, Rietveld Kallo en Melkader/Lisdodde uitvoerig besproken en werd gesteld dat *“de Beheercommissie aanstuurt op de opmaak van een globale visie rond toegankelijkheid van de natuurgebieden op LSO”*. Hiervan zal in 2010 werk gemaakt worden. De studie ‘ruimer inrichtingsplan Hedwigeprosperspolder’ doet alvast voorstellen rond toegankelijkheid, recreatief medegebruik en de ontwikkeling van een huisstijl voor recreatieve infrastructuur. Ook binnen de uitvoering van het Sigmaplan of het Strategisch Plan voor de haven van Antwerpen kan een dergelijke visie en/of huisstijl concreet uitgewerkt worden.

4.1.2. Visie rond schaatsen

De opmaak van een visie rond schaatsen in de natuurgebieden loopt vooruit op de opmaak van een algemene visie rond toegankelijkheid en recreatief medegebruik, omwille van het actuele karakter. Bij de lange vorstperiode begin januari 2009 bleek immers dat schaatsers de natuur(compensatie)gebieden opzochten. In het vorige jaarverslag werd gesteld dat *“binnen het kader van de Beheercommissie een gezamenlijke visie opgesteld zal worden rond de mogelijkheid en*

voorwaarden voor schaatsen in de natuurgebieden op LSO, die gedragen kan worden door alle terreinbeheerders en betrokken instanties”.

Eind 2009 werd een ontwerpnota ‘schaatsen in natuurgebieden op LSO’ voorgelegd aan de leden van de Beheercommissie, die met het oog op het bereiken van een consensus binnen de BC natuur LSO, de belangrijkste elementen (pro’s en contra’s) wil aanreiken ter onderbouwing van het al dan niet toelaten van (gericht) schaatsen in de natuurgebieden op LSO. Deze nota bevat:

- een beschrijving van het wettelijke kader
- een beschrijving van het beleidskader
- algemene afwegingen (verstoring, veiligheid, aansprakelijkheid, kans op draagvlakverbreding, ...)
- een afweging per natuurgebied (voorlopig enkel compensatiegebieden Deurganckdok) op basis van de criteria verstoringsevoeligheid, veiligheid (stroming, zilte invloed), bereikbaarheid
- een bespreking en besluit

Uit de opsomming van wettelijke bepalingen in de ontwerpnota blijkt dat er louter juridisch gezien geen uitsluitel gegeven kan worden of schaatsen al dan niet occasioneel of gericht toegelaten kan worden in natuurgebieden. Het beleidskader geeft duidelijk aan dat zuinig ruimtegebruik en scheiding van functies de basisprincipes vormen voor de beoogde ruimtelijke ordening op LSO. Te allen tijden moet in het achterhoofd gehouden worden dat de natuurkerngebieden gerealiseerd worden met het oog op het halen van de Europees opgelegde natuurdoelstellingen. Het belangrijkste criterium in deze afweging is daarom de **verstoringsevoeligheid** (in de winterperiode) van elk gebied en van het gehele gebied, en de impact die algemene vorst heeft op het gedrag en de verspreiding van de aanwezige vogelsoorten. Zolang er nog wakken aanwezig zijn en het wateroppervlak van een bepaald gebied niet volledig dichtgevroren is, kan verstoring niet toegelaten worden. Monitoring zal moeten uitwijzen of er geen open water meer overblijft in het gebied en of de watervogels het gebied effectief verlaten hebben, vooraleer de volgende criteria aan bod komen.

De 2de grootste bekommernis betreft de **veiligheid en de aansprakelijkheid** bij ongevallen. Indien gericht schaatsen in een bepaald gebied toegestaan wordt, wekt men minstens de indruk dat de kwaliteit van het ijs er voldoende is om te schaatsen. Regelmatige controles zouden deze kwaliteit moeten bevestigen en gevaarlijke zones zouden dan afgebakend moeten worden.

Een derde criterium is de **bereikbaarheid** van het gebied, de parkeermogelijkheden, de toegankelijkheidsinfrastructuur en de afstand tot de plas waarop eventueel geschaatst zou worden.

Toelaten van kortstondige en beperkte recreatieve evenementen of activiteiten blijft een afweging tussen de risico’s op verstoring en ongevallen enerzijds, en de **kansen voor draagvlakverbreding** anderzijds. Indien overwogen wordt om de kansen voor draagvlakverbreding aan te grijpen door gericht gebieden open te stellen voor schaatsers, wordt in deze nota het gebied ‘Drijdijck’ vooropgesteld als meest geschikte gebied. Als algemene regel geven het beleidskader en de onzekerheid rond de aansprakelijkheid echter voldoende onderbouwing voor een algemeen verbod op schaatsen in de natuurgebieden op LSO.

Met uitzondering van Dep. MOW, afdeling Maritieme Toegang zijn de leden van de Beheercommissie gematigd tot overtuigd voorstander van een positieve aanpak en steunen het voorstel tot gericht toelaten van schaatsen in Drijdijck. AMT benadrukt daarbij als eigenaar dat de terreinbeheerder de verantwoordelijkheid draagt. Begin 2010 werden informatieve borden en een draaiboek rond schaatsen op LSO opgesteld. Indien de gelegenheid zich voordoet (ijs minstens 12 cm dik) kan communicatie naar het grote publiek opgestart worden.

4.2. Verstoring en vandalisme

Het Linkerscheldeoevergebied kent een lange geschiedenis van verstoring door harde (gemotoriseerde) recreatieve activiteiten. In de ogen van bepaalde recreanten 'leent' het gebied zich hiertoe: een open, vaak zandig gebied met hoofdzakelijk industriële activiteiten en beperkte sociale controle. Een regelmatige passage van motorcrossers en quads in of in de directe omgeving van de natuurgebieden een hypotheek op de doelstellingen van die gebieden, maar berokkent ook schade aan de haven, de bewoners en recreanten. Gezien de hoge maatschappelijke kost die dit probleem met zich meebrengt, is een streng beleid nodig en gerechtvaardigd. Met het parket van Dendermonde werden strikte afspraken gemaakt rond deze materie. De substituuut bevoegd voor deze materie steunt een zeer repressief beleid.

Na de zware veroordelingen van geverbaliseerde motorcrossers eind 2007, bleef het in 2008 en 2009 relatief rustig in en rond de natuurcompensatiegebieden. Voornamelijk de pas opgespoten terreinen bleven echter gemotoriseerde recreanten aantrekken. Deze terreinen (o.a. de MIDA-zone aan de kop van Doeldok) zijn van groot belang als broedvlakten voor strand- en plasbroeders. In het voorjaar van 2008 werd een permanente afsluiting langs de nieuwe ringweg rond Doeldok geplaatst, maar blijkbaar vinden motorcrossers nog steeds een toegang tot het gebied. Uit een terreinbezoek met ANB cel handhaving en contact met het parket bleek nogmaals dat informatieve bebording en wettelijke verbodsborden een noodzaak zijn om correct te kunnen handhaven. Het nieuwe handhavingsbesluit biedt hiertoe mogelijkheden. In 2009 werd daarom een informatief bord opgemaakt door ANB dat de aandacht moet vestigen op het feit dat het een rust- en broedgebied voor vogels betreft en het gebied daarom niet betreden mag worden. Deze borden werden begin 2010 duidelijk aangebracht bij alle toegangen tot de gebieden.

Figuur 4: informatieve bebording van de natuurgebieden

Naast verstoring blijft ook vandalisme aan de afsluitingen en bebording een periodiek weerkerend probleem. Na meer dan 15 vaststellingen van zwaar vandalisme liepen de totale kosten aan werkuren, materiaal en extra bewakingspatrouilles die het ANB inzet, op tot ca. 9750 euro. Hierop werd door ANB op 21 maart '08 een persbericht verspreid over de maatschappelijke kost en de veiligheidsrisico's voor mens en dier, die optreden wanneer de draden doorgeknipt worden en de paarden op de openbare weg terechtkomen. In 2009 werd opmerkelijk minder vandalisme vastgesteld.

4.3. Jacht en bestrijding schadelijk wild

Vermits deze onderwerpen regelmatig aan bod komen in de Beheercommissie, werden in het vorige jaarverslag voor een goed begrip van de materie enkele begrippen toegelicht (wildbeheerseenheid, gewone jacht, bijzondere jacht, bestrijding, vergoeding landbouwschade).

4.3.1. Consensusvoorstel rond jacht in vogelrijk gebied

In het vorige jaarverslag werd een uitgebreide toelichting opgenomen van het consensusvoorstel rond jacht in vogelrijke gebieden na 15 november. Kortweg gezegd werd in dit consensusvoorstel een gezamenlijke visie uitgewerkt rond de afbakening van bejaagbare en niet bejaagbare gebieden (natuurgebieden met bufferzones), rond timing en jachtintensiteit. De procedure voorziet in een jaarlijkse herziening van de afbakening van de gebieden indien nodig. Na vijf jaar moet automatisch een nieuw voorstel worden opgesteld.

2009 is het eerste jaar waarin de overeengekomen verlengde jacht mogelijk was. In de vergadering van de BC van 13 november '09 gaf INBO alvast aan dat op het terrein kan waargenomen worden dat jachtactiviteiten sterk verstoring werken op de overwinterende vogels in het gebied. Overwinterende vogels maken essentieel deel uit van de doelstellingen van dit Vogelrichtlijngebied. Er zijn echter geen gegevens die toelaten om na te gaan wat hiervan het effect is op de populaties op LSO. De BC besloot dat hierin het voorzorgsprincipe gehanteerd moet worden en dat volgend jaar tijdig begonnen moet worden met de procedure voor een eventuele herziening van het consensusvoorstel voor jacht na 15 november.

4.3.2. Bestrijding Canadese Gans

Zoals in de voorbije 3 jaren adviseerde het INBO ook in 2009 de populatie Canadese Gans te bestrijden, om verdere vraat aan jonge rietontwikkeling te voorkomen. Deze bestrijding werd door de BC gemeld aan het ANB en uitgevoerd in juli '09 waarbij ca. 100 Canadese ganzen in de ruiperiode afgevangen en geëuthanaseerd werden. Dit aantal is beduidend lager dan in 2007 (655) en 2008 (265). De Wildbeheerseenheid Waasland neemt tevens een deel van de bestrijding van Canadese Gans voor haar rekening. Door WBE Waasland en haar leden werden in het seizoen 2009-2010 onder de noemer van jacht, bijzondere jacht en bestrijding 614 Canadese ganzen geschoten, t.o.v. 502 in 2008-2009. De Beheercommissie vroeg op 16 juni '09 met aandrang aan ANB om de inspanningen van de voorbije jaren rond bestrijding van Canadese Gans verder te zetten en tot een nauwere samenwerking te komen tussen ANB en de WBE in de bestrijding van Canadese Gans.

Foto 4: Canadese Gans

4.3.3. Bestrijding Rosse Stekelstaart

Rosse Stekelstaart is een Noord-Amerikaanse eendensoort, die zich ook in Groot-Brittanië en Spanje gevestigd heeft als exoot. Doordat de Rosse Stekelstaart in de vrije natuur met de zeldzame Witkopeend kruist, dreigt laatstgenoemde inheemse soort uit te sterven. Daarom werd in Groot-Brittanië en Spanje een grootschalige campagne rond bestrijding van de Rosse Stekelstaart opgezet. Om deze inspanningen en investeringen effect te laten hebben, heeft België mee een overeenkomst ondertekend om geen broedgevallen toe te laten. Na 2 à 3 broedgevallen in 2008, bestond in 2009 het gevaar dat 6 à 8 koppels tot broeden zouden komen. INBO en ANB stelden voor op zeer korte termijn in te grijpen. In de Beheercommissie van 16 juni '09 werd dit probleem besproken en werden geen bezwaren geuit tegen bestrijding van deze soort binnen LSO. De bestrijding werd kort daarna door ANB uitgevoerd.

Foto 5: Rosse Stekelstaart (Geert Spanoghe, Groot Rietveld, 15 mei '09)

Het onderwerp 'vergoeding van landbouwschade door niet-bejaagbare vogelsoorten' werd opgenomen onder hoofdstuk 3.6 'Voortgang van de werkgroepen - werkgroep landbouw'.

5. Monitoring

Het protocol ter oprichting van de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever bepaalt:

Artikel 2 - Monitoring

Het agentschap voor Natuur en Bos is belast met de monitoring.

De monitoring handelt over het werkveld van de beheercommissie zoals beschreven in artikel 3, §1.

Het doel van deze monitoring is ten behoeve van de Europese Commissie en het Vlaamse Parlement na te gaan dat de gebieden aangemeld in het kader van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn op het Linkerscheldeoevergebied, een gunstige staat van instandhouding hebben.

De monitoring handelt tevens over de in het Linkerscheldeoevergebied voorkomende dier- en plantensoorten van communautair belang van de Bijlage IV van de Habitatrichtlijn zoals opgenomen in bijlage III van het Natuurdecreet.

Bovendien dient op basis van deze monitoring door de het agentschap voor Natuur en Bos geëvalueerd te worden of de in de bijlagen van het 'protocol ter uitvoering van het compensatieplan van grote infrastructuurwerken in de Westerschelde en Zeeschelde' dd. 1 juli 2002 vermelde natuurcompensatiemaatregelen het gewenste positieve effect hebben.

Op basis van de monitoring worden door de Beheercommissie suggesties naar bijsturing gedaan, indien zou blijken dat maatregelen op bepaalde plaatsen niet de gewenste effecten hebben en/of de gunstige staat van instandhouding niet bereikt wordt.

Een monitoringsrapport zal jaarlijks de toestand en de evolutie in kaart brengen van de aanwezige en nieuw ontwikkelde natuur.

Dit monitoringsrapport wordt jaarlijks medegedeeld aan de beheercommissie en wordt als bijlage gevoegd aan het jaarrapport van de beheercommissie.

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek voert deze permanente taak uit.

Het detailrapport met de monitoringresultaten van het hele Linkerscheldeoevergebied in 2008 zit als **losse bijlage 9.7** bij dit jaarverslag van de Beheercommissie. In dit jaarverslag worden enkel de belangrijkste resultaten en conclusies opgenomen.

5.1. Broedvogels bijlage I van de Vogelrichtlijn

Er kwamen 11 soorten broedvogels van de bijlage I tot broeden in het Vogelrichtlijngebied, waarvan 10 in de compensatiegebieden. De aantallen per soort zijn samengevat in onderstaande tabel.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Roerdomp	1	2	1	2	2	3	2
Woudaapje	0	0	0	0	0	3*	2
Lepelaar	1	5	11	14	19	19	18
Bruine Kiekendief	21-22	26	23	21	11-12	15	8
Slechtvalk	2	1	1	2	2	2	2
Porseleinhoen	2	0	4	0	0	1	0
Kluut	70-100	163	190	148	132	237	158
Steltkluut	2	0	1	0	0	5	0
Strandplevier	1	3	18	15	10	7	4
Zwartkopmeeuw	206	479	240	7	103	1103	315
Visdief	104	67	200	287	248	220	180
Dwergstern	0	0	0	0	0	1	0
IJsvogel	2-3	2	3	2	3	7	1
Blauwborst	> 188	> 180	> 150	171	> 170	>167	≥237

Tabel 2: Aantal territoria van bijlage I soorten van de Vogelrichtlijn sinds 2003

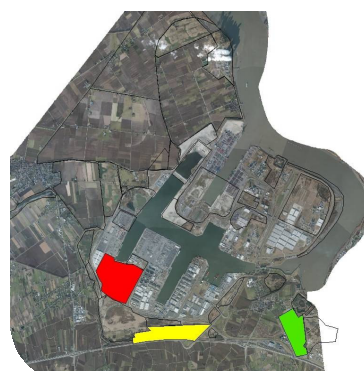
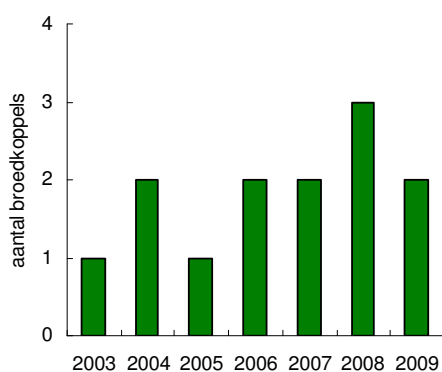
Hieronder volgt een bespreking per soort. In de bijhorende kaartjes geven de kleuren het volgende weer: **Groen**: de soort broedde er in minstens 4 van de 7 jaren.

Geel: de soort broedde er in minder dan 4 van de 7 jaren.

Rood: De soort haalde in de twee laatste jaren gemiddeld minder dan de helft van de broedparen dan gemiddeld de jaren ervoor of er waren 3 jaren op rij geen broedgevallen meer.

5.1.1. Roerdomp

Deze soort broedde in 2002 voor het eerst in het gebied (Groot Rietveld). In 2009 telden we 2 regelmatige zangposten in het Groot Rietveld die voldoen aan de criteria om tot territoria te besluiten. Er is een losse waarneming van 3 zingende mannetjes op één dag (waarnemingen.be). Hierdoor zou tot 3 territoria kunnen besloten worden. Aangezien het om een alleenstaande waarneming gaat en een hele reeks waarnemingen slechts 2 territoria aangeven, houden we echter twee territoria aan. Op Vlaamse schaal lijkt Roerdomp zich na dramatisch lage aantallen in de tweede helft van de jaren negentig heel voorzichtig te herstellen. De soort steeg van 7 broedkoppels in 2003 tot 15 koppels in 2006 en 20 koppels in 2007. LSO is één van de vijf vaste Vlaamse locaties waar Roerdomp jaarlijks broedt (Vermeersch & Anselin 2009).

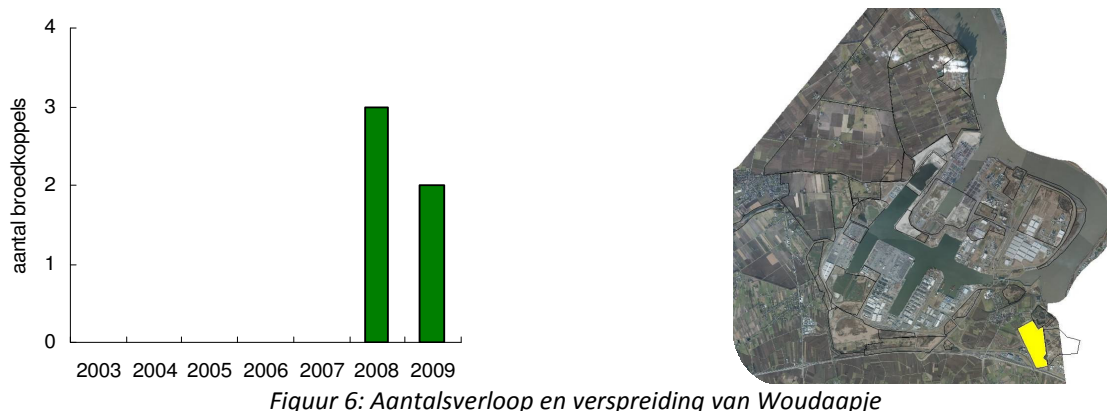

Figuur 5: Aantalsverloop en verspreiding van Roerdomp

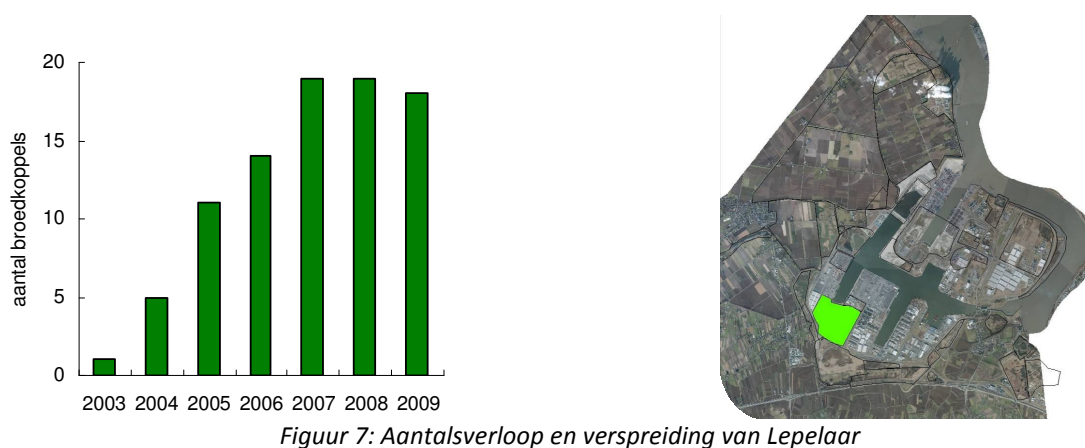
5.1.2. Woudaapje

Op het Groot Rietveld doken weer 3 mannetjes op waarvan minstens 2 langdurig bleven zingen en ook gepaard waren. Er werd maar op één avond met zekerheid een derde roepend mannetje gehoord. Aangezien het ondanks vele gerichte bezoeken niet tot vervolgwaarnemingen kwam, werd dit niet als derde territorium opgenomen. De informatie over de Woudaapjes werd trouwens volledig verzameld buiten de inventarisatierondes van de territoriumkartering. Door zijn zeldzaamheid en zijn beperkte (zang)activiteit is dat voor deze soort gerechtvaardigd. Slechts bij één paar werden jongen gezien maar ook bij het tweede paar werden zogenaamde voedselvluchten van vooral het wijfje waargenomen. Hierdoor kan aangenomen worden dat dit paar ook jongen had. Woudaapje kende in Vlaanderen sinds 2006 opvallend meer broedgevallen dan in de jaren voorheen (Vermeersch & Anselin 2009). De waarnemingen van dit jaar zijn na de drie territoria van 2008, een bevestiging dat het gebied geschikt is voor deze soort als broedbiotoop.

5.1.3. Lepelaar

Dit jaar waren er opnieuw 18 broedparen aanwezig die in totaal 45 uitgevlogen jongen voortbrachten. Er waren 13 nesten op de oude takkenhoop en 4 op het eiland waar vorig jaar voor het eerst gebroed werd. Een laatste nest werd gemaakt in de knotwilgenrij waar ook de Aalscholvers broeden.

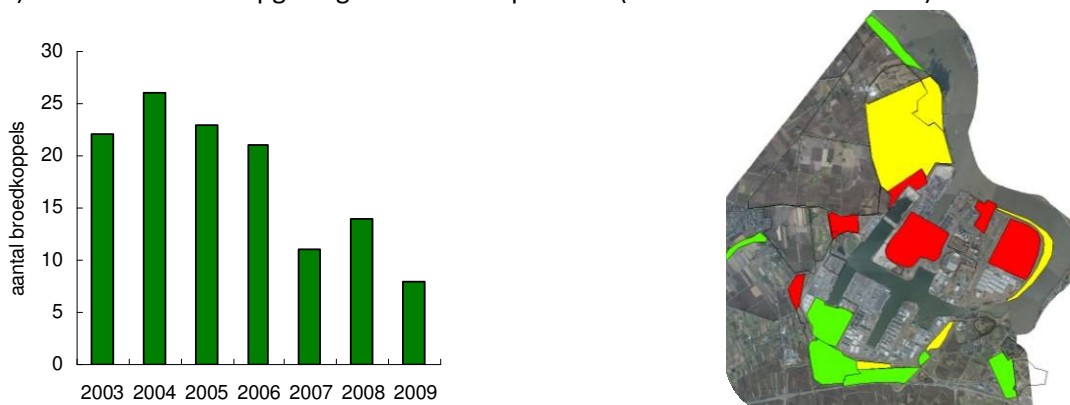

5.1.4. Bruine kiekendief

De terugval van de populatie sinds het begin van de monitoring op LSO vertoont nog eens een flinke sprong in 2009. De afname sinds 2003 wordt hierdoor wel statistisch significant (Spearman Rank Sum Test, $p=0,02$). Op het opgespoten gedeelte van de haven, buiten de compensatiegebieden, broeden nu geen Bruine Kiekendieven meer. Met de werken voor de Liefkenshoekspoorverbinding tijdens het broedseizoen in de Steenlandpolder, Haasop, Logistiek Park verdwenen minstens 3 koppels. In het Groot Rietveld ging het van 4 naar 2 territoria. Een derde territorium vlakbij op grondgebied Zwijndrecht wordt niet meegeteld. Voor een roofvogelsoort als Bruine Kiekendief is het areaal aan

geschikt foerageergebied van belang. Een ruwe schatting geeft een verlies van 400 tot 450 ha foerageerhabitat door industriële expansie gedurende de laatste jaren. Dit komt ruwweg overeen met de oppervlakte die in de nieuwe gebieden Drijdijck, Zoetwaterkreek, Putten West, Brakke kreek en Doelpolder Noord werd ingericht, maar nog verder moet ontwikkelen. De achteruitgang van Bruine Kiekendief op LSO volgt de trend op grotere schaal. Lokaal zijn er weliswaar factoren aan te wijzen die deze achteruitgang in de hand kunnen hebben gewerkt, maar kwantitatief zijn ze niet voldoende om de waargenomen terugval volledig te verklaren. In Saeftinge was de trend tot 2007 positief, van 17 naar 37 broedkoppels tussen 1997 en 2007. Dit deed ons vermoeden dat enkele koppels van LSO naar daar uitweken. Een volledige inventarisatie bracht 28 territoria op in 2009 met een matig broedsucces. Dit laatste wordt geweten aan een hagelstorm eind mei (nacht van 25 op 26 mei) met verlies van 5 opgevolgde nesten en predatie (Van Kerkhoven W. in litt.).

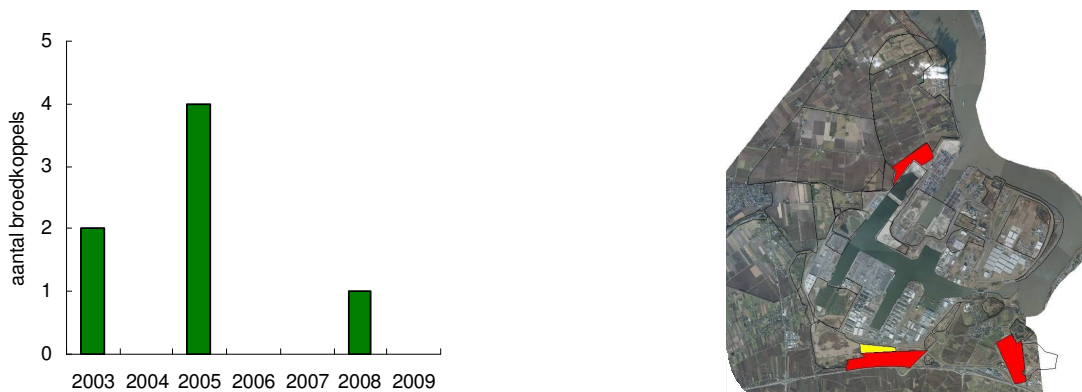
Figuur 8: Aantalsverloop en verspreiding van Bruine Kiekendief

5.1.5. Slechtvalk

De aantallen van deze soort schommelen tussen één en twee broedparen. Slechtvalk broedt in de nestkasten aan de koeltorens van de kerncentrale te Doel en de elektriciteitscentrale te Kallo. Voor zijn voedsel hangt hij evenwel af van het prooi aanbod binnen het Vogelrichtlijngebied. De compensatiegebieden dragen hier zeker toe bij.

5.1.6. Porseleinhoen

De broedaantallen verlopen in Vlaanderen bijzonder onregelmatig. Dat is ook het geval op LSO. Jaarlijks is er wel geschikt broedhabitat voor deze soort aanwezig in het Vogelrichtlijngebied. Porseleinhoen heeft nood aan ondiep water met vegetatie, zoals in de randzones van Rietlanden en Zeggenvegetaties. Het water is liefst niet dieper dan 15 cm. In 2009 werd op één morgen een zingend exemplaar vastgesteld in de droge rietgordel rond de Verrebroekse Plassen. Deze ene waarneming is in theorie voldoende om tot een territorium te besluiten. Ondanks gericht onderzoek kwamen er echter geen vervolgwaarnemingen. Het water was in die periode bovendien al ver van de rietgordels teruggetrokken waardoor brede slikranden ontstonden. Deze situatie voldeed zo niet aan de biotoopvereisten voor broedende Porseleinhoentjes.

Figuur 9: Aantalsverloop en verspreiding van Porseleinhoen

5.1.7. Kluut

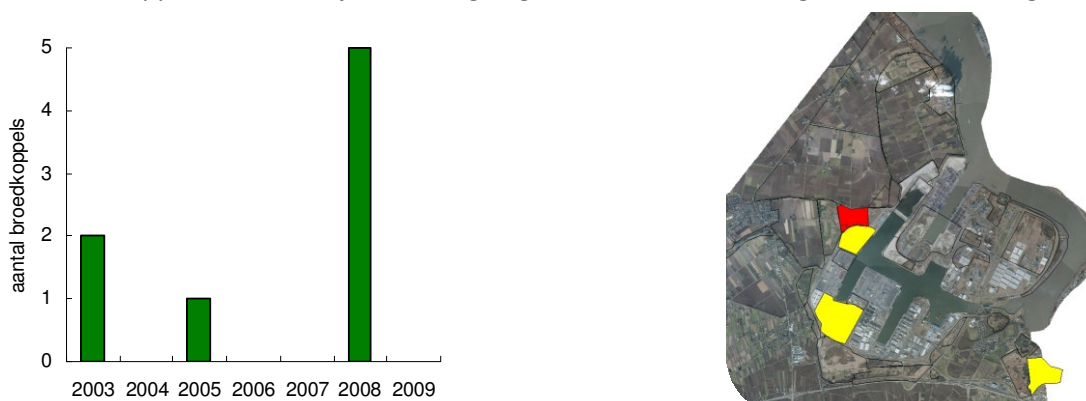
De nieuw ingerichte compensatiegebieden Drijdijck, Putten West en Doelpolder Noord herbergden 102 van de 158 broedparen in 2009. Dit is het aantal territoria bepaald volgens de criteria in de handleiding voor zeldzame broedvogels en kolonievogels van SOVON (van Dijk et al, 2004). Dit is dus op basis van twee waarnemingen tijdens het broedseizoen waarvan één tussen de datumgrenzen 1 mei en 15 juni. Dit geeft echter een vertekend beeld van het werkelijke verloop van de broedaantallen op LSO. Zo werden 15 territoria genoteerd te Drijdijck hoewel daar niet één koppel overging tot nestbouw. Eind juni was het gebied door alle Kluten verlaten. In het latere voorjaar, na 15 juni werd wel gebroed op de 'pompput' (7 nesten voor 15 juni maar 70 bijkomend na 15 juni) en de zandstock te Prosperpolder (12 nesten na 15 juni). Vermoedelijk ging het hier deels om tweede pogingen van broedparen met mislukte broedgevallen in de compensatiegebieden eerder in het broedseizoen. De verhouding tussen de twee periodes (voor en na 15 juni) en de verschillende gebieden (in de polder en op de opgespoten terrein) zal in 2010 gericht onderzocht worden.

Figuur 10: Aantalsverloop en verspreiding van Kluut

5.1.8. Steltkluut

De Steltkluut is geen jaarlijkse broedvogel in het Vogelrichtlijngebied. Net zoals in 2006 en 2007 waren er heel weinig waarnemingen van deze soort zowel in het studiegebied als in Vlaanderen. Slechts één koppel was korte tijd aanwezig begin mei. Er werden dus geen territoria vastgesteld.

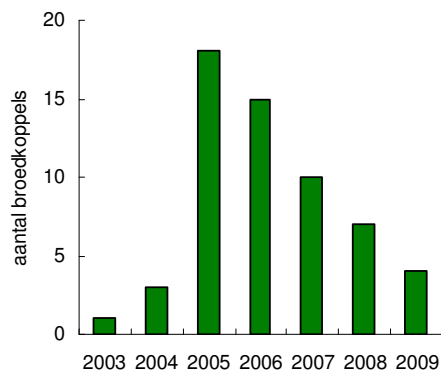

Figuur 11: Aantalsverloop en verspreiding van Steltkluut

5.1.9. Strandplevier

De Strandplevier is in Vlaanderen een heel zeldzame broedvogel. Men kan maar van twee populaties spreken: LSO en de Voorhaven van Zeebrugge. De aantallen zijn laag en fluctueren sterk, er kan niet van een stabiele populatie gesproken worden. Ook internationaal gaat de soort achteruit (Vermeersch & Anselin 2009). Strand- en plashabitat in de haven is belangrijk voor het behoud van deze soort. Ondanks een netto toename van oppervlakte aan potentieel leefgebied was er geen stijging van het aantal territoria. Naast de 4 koppels van LSO waren er in 2009 nog 5 koppels op het

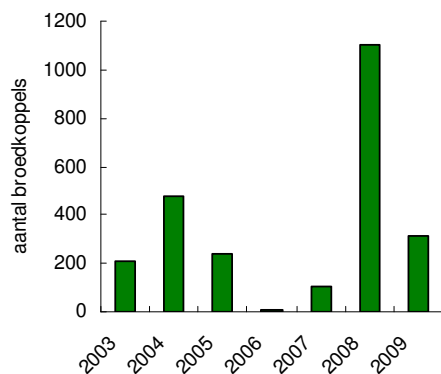
sternenschiereiland te Zeebrugge (Courtens et al, 2009). Zodoende komt het totaal voor Vlaanderen voor het eerst in meer dan 30 jaar onder de 10 broedkoppels.

Figuur 12: Aantalsverloop en verspreiding van Strandplevier

5.1.10. Zwartkopmeeuw

De aantallen op LSO kennen een grillig verloop. Dit geldt evenzeer voor de aantallen in Vlaanderen, en kan verklaard worden doordat de Vlaamse kolonies één metapopulatie vormen met de kolonies in het Deltagebied. Indien Vlaamse broedlocaties tijdelijk minder geschikt of aantrekkelijk zijn, wijken de meeuwen uit naar Nederland en vice versa (Vermeersch & Anselin 2009). Over meerdere jaren bekeken is het Antwerps havengebied alleszins een belangrijk onderdeel van deze metapopulatie. De soort heeft zowel op LSO als op RSO vestigingsmogelijkheden, wat de jaarlijkse fluctuaties binnen één deelgebied als LSO uiteraard nog verhoogt. In 2009 was er geen grote kolonie maar kleinere kolonies werden genoteerd op de Meeuwenbroedplaats (107 nesten), Putten West (73 nesten) en Doelpolder Noord (127 nesten). Daarnaast waren er nog 5 nesten op de Pompput en 3 op de vlaktes naast Deurganckdok. Waar in 2008 nog maar de eerste nesten werden geteld op de eilandjes in de compensatiegebieden, waren er in 2009 al redelijk grote kolonies, steeds gemengd met Kokmeeuwen. Op RSO was er dit jaar één kolonie waar 271 nesten werden geteld.

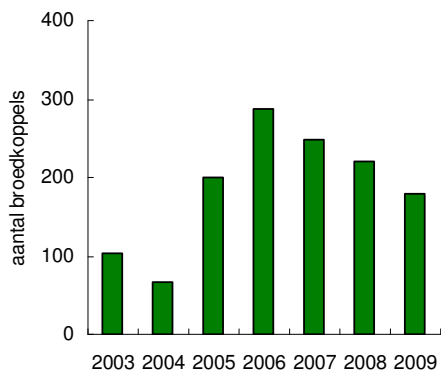

Figuur 13: Aantalsverloop en verspreiding van Zwartkopmeeuw

5.1.11. Visdief

De enige kolonie (opgesplitst in twee deelkolonies) vestigde zich weer op de vlaktes naast het Deurganckdok. Doordat deze terreinen nu in concessie zijn gegeven, konden geen beschermingsmaatregelen genomen worden. Voor beide terreinen waren echter nog geen bouwvergunningen ingediend zodat we erop konden rekenen dat er geen grote werken zouden gebeuren. Tijdens de monitoring werd dit nog eens extra bevestigd door de concessiehouders zelf. De aanwezigheid van Strand- en plasvlaktes, het broedgebied van deze soort, blijft het aandachtspunt voor de komende jaren in het Vogelrichtlijngebied. Als deze vlaktes in 2010 nog onaangeroerd blijven, mogen de Visdieven weer hier verwacht worden. Wanneer deze broedsite verdwijnt, komen de Midas als alternatief in beeld. Binnen het Vogelrichtlijngebied zijn er daarnaast nog meerdere plaatsen geschikt om te broeden zoals de eilanden in de Verrebroekse Plassen, Putten

West en Doelpolder Noord. Deze soort broedt van nature in grote aantallen geconcentreerd op allerlei soorten eilanden. Door op deze manier de factor predatie door zoogdieren en verstoring van mensen uit te schakelen, kunnen hoge broedsuccessen gehaald worden die nodig zijn om de populatie te onderhouden. Op de vlaktes van het Deurganckdok zijn grondpredatoren duidelijk aanwezig en treedt ook geregeld menselijke verstoring op. Binnen het monitoringsprogramma is geen tijd voorzien om het broedsucces van de Visdieven te onderzoeken. Op basis van regelmatige bezoeken aan de kolonie en aan de hand van geringde juvenielen kan deze wel als te laag ingeschat worden ($< 0,5$ juvenielen per koppel) om de populatie in stand te houden. Volgens recent onderzoek is 0.75 juvenielen per paar de drempelwaarde voor een stabiele populatie (Stienen et al., 2008).

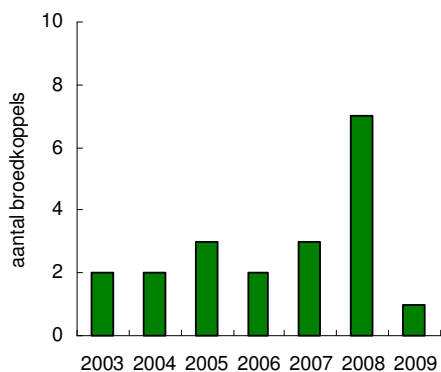
Figuur 14: Aantalsverloop en verspreiding van Visdief

5.1.12. Dwergstern

Het broedgeval in 2008 kende geen vervolg. Er was geen enkele waarneming van deze soort in het gebied in 2009.

5.1.13. IJsvogel

Deze soort kent sterk fluctuerende broedaantallen in Vlaanderen, vooral onder invloed van strenge winters. In 2008 werden nog 7 territoria opgetekend in het gebied, het grootste aantal sinds het begin van de monitoring. In 2009, na twee lange vorstperiodes in januari en februari, schoot er nog één paar over (Verrebroekse Plassen).

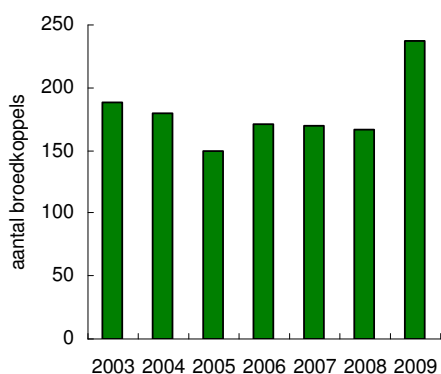
Figuur 15: Aantalsverloop en verspreiding van IJsvogel

5.1.14. Blauwborst

Blauwborst nam over de jaren toe in de Steenlandpolder, de Verrebroekse plassen, Ketenisse en de zone van het Logistiek Park door uitbreiding van riet. De aantallen in de andere gebieden in de categorie 'Riet en Water' waar riet permanent aanwezig was zonder duidelijke trends in bedekking, laten soms fluctuaties zien die niet eenvoudig te verklaren zijn. Volgens de criteria die gebruikt worden om een territorium vast te stellen, kan al een deel verklaard worden. Een eenmalige waarneming van een mannetje in de periode 1 april - 15 mei voldoet als territorium voor gebieden

die minder dan 7 keer belopen worden in een broedseizoen. Hierdoor worden dus een onbekend aandeel doortrekkers als territorium meegeteld. Ieder jaar lijkt er in de eerste decade van april een zogenaamde 'fall' op te treden. Dit is een hoog aantal eenmalige zangposten na een goede treknacht. Deze 'eendagsvliegen' worden er met deze methode niet of nauwelijks uitgefilterd. Bovendien kan de trefkans van één ronde de aantallen flink bepalen. Warm of winderig weer zorgt voor lagere activiteit dus lagere trefkans en zo dus minder waarnemingen. Hoewel steeds gekozen wordt voor ochtendrondes tijdens treffelijk weer, zit daar toch heel wat variatie op. In de brede rietvelden is dikwijls de in de loop van een ronde opkomende wind een spelbreker. De jaarlijkse fluctuaties moeten dus voorzichtig geïnterpreteerd worden.

Globaal genomen zijn voor deze soort ook de rietgebieden buiten de compensatiegebieden belangrijk. Ook buitendijks komt de soort in redelijke aantallen tot broeden (15 en 42 territoria in respectievelijk Ketenisse en Schor Ouden Doel). Ook de rietgebieden elders op het opgespoten terrein, zoals de zones Logistiek park en Groenknolorchis, zijn belangrijk.

Figuur 16: Aantalsverloop en verspreiding van Blauwborst

5.2. Doelhabitats en hun broedvogelgemeenschap

5.2.1. Plas en Oever

Het habitattype 'Plas en Oever' wordt omschreven als bestaande uit 3/4 plas en 1/4 oever. Deze aandelen zijn richtwaarden. Er is niet vastgelegd welk type van vegetatie op de oevers moet voorkomen. Er wordt van uitgegaan dat dit deels rietoevers en deels grazige oevers zijn. De aantallen van de typische broedvogelsoorten van 'Plas en Oever' zijn weergegeven in de onderstaande tabel.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Lepelaar	1	5	11	14	19	19	18
Ijsvogel	2-3	2	3	2	3	7	1
Dodaars	18 à 19	44	40	33	32	63	54
Geoorde Fuut	18	74	102	84	76	56	62
Bergeend	> 148	> 150	> 140	183	>150	172	162
Zomertaling	2	1	1	0	3	8	7
Krakeend	> 80	> 90	> 85	107	>110	140	80
Slobeend	> 31	> 30	>40	39	>38	49	18
Kuifeend	> 61	> 60	> 70	75	>71	112	85
Tafeleend	> 18	> 30	> 40	48	45	57	22
Oeverzwaluw	285	950	>750	1185	750	1053	1086

Tabel 3: Aantal territoria van soorten van 'Plas en Oever'

Samenvattend kan worden gesteld dat de aantallen van de eendensoorten Krakeend, Slobeend, Kuifeend en Tafeleend sterk achteruitgingen in verschillende gebieden. Een dergelijke trend deed zich echter niet voor in de onderzochte gebieden op Rechterscheldeoever. Op RSO stegen de aantallen van deze soorten, wat wijst op een wisselwerking tussen beide oevers. De daling deed zich voor in gebieden waar de hydrologische omstandigheden verschillend evolueerden tijdens het broedseizoen. Hoewel lokale factoren kunnen meespelen, lijken deze de daling niet als dusdanig te kunnen verklaren. Vermoedelijk is het een samengaan van voedseltekort, verstoring en verhoogde predatiedruk. Hoewel moeilijk te bewijzen, zorgt de aanwezigheid van Vos voor grondbroeders tot het verlaten van klassieke broedgebieden (predatiemijding). De impact van dit fenomeen is binnen het studiegebied onbekend. De aantallen Geoorde Fuut, waarvoor LSO het belangrijkste kerngebied in Vlaanderen is, daalden na het piekjaar 2005. De Geoorde Fuut verhuisde daarbij in deze jaren van de Verrebroekse Plassen naar andere gebieden. In 2009 broedde de soort niet meer op de Verrebroekse plassen. Dit wijst mogelijks op een verandering in de voedselsituatie die op haar beurt het gevolg kan zijn van de sterk verschillende waterstanden sinds het begin van de monitoring op de oostelijke plas. De daling sinds 2005 in het gehele studiegebied werd in 2009 echter niet doorgezet.

5.2.2. Riet en Water

Het habitattype 'Riet en Water' wordt omschreven als bestaande uit 3/4 riet en 1/4 plas. Deze verhouding geldt als richtwaarde. De aantallen van de typische broedvogelsoorten van 'Riet en Water' zijn weergegeven in onderstaande tabel.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Roerdomp	1	2	1	2	2	3	2
Woudaapje	0	0	0	0	0	0	2
Bruine Kiekendief	21-22	26	23	21	11-12	15	8
Porseleinhoen	2	0	4	0	0	1	0
Waterral	> 24	> 13	>15	20	19	23	19

Blauwborst	> 188	> 180	> 150	171	> 170	>167	237
Snor	1	4	4	4	0	1	2
Sprinkhaanzanger	9 à 10	11	> 5	18	16-17	20	21
Rietzanger	(24)	> 60	> 40	69	> 30	>40	71
Kleine Karekiet	(220)	> 200	> 200	403	> 370	> 450	483
Grote Karekiet	0	0	0	0	0	1	1
Bosrietzanger	> 30	> 40	> 35	73	> 80	> 70	63
Baardmannetje	(15)	11	17	21	26	>16	29
Buidelmees	1	0	2	0	0	1	0
Rietgors	(100)	< 100	> 70	115	>100	> 100	137

Tabel 4: Aantal territoria van soorten van 'Riet en Water'

Bruine kiekendief ging achteruit, zowel buiten de natuurgebieden als binnen de rietgebieden van het compensatienetwerk. Snor en Baardmannetje kwamen de voorbije jaren vooral buitendijks voor (Gyselings et al. 2009). Snor kende in 2009 slechts twee territoria. Baardmannetje daarentegen kende de hoogste aantallen sinds het begin van de monitoring. Dit kwam door een relatief hoog aantal op Schor Ouden Doel en een hoog aantal op Ketenisse. De aantallen op beide schorren samen zijn over de jaren significant gestegen. De soorten van eerder droog riet en rietruigte deden het in 2009 opvallend goed. Blauwborst kende hoge aantallen zowel binnen als buiten de natuurgebieden. Er werden zeer hoge aantallen genoteerd op de site Logistiek park en op de Verrebroekse plassen. De Verrebroekse plassen kende ook hoge aantallen Rietgors en in het bijzonder Rietzanger. De rietontwikkeling in het zuidelijk deel van het gebied, die in Gyselings et al. 2009 reeds werd aangehaald, lijkt deze soorten sterk aan te trekken.

5.2.3. Weidevogelgebied

Het habitatype 'weidevogelgebied' omvat natte graslanden, waar optimaal de watertafel in het broedseizoen slechts 25 cm beneden het maaiveld staat. De aantallen van de typische broedvogelsoorten van weidevogelgebied zijn weergegeven in onderstaande tabel.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kievit	323-334	> 260	> 200	283	> 210	173	254
Scholekster	55-61	> 50	> 55	74	> 72	71	85
Grutto	32-39	> 55	38	52	> 47	51	63
Wulp	1	1	5	5	3	1	3
Tureluur	58-59	> 60	> 70	84	71	70	104
Veldleeuwrik	87	> 60	> 55	74	48	67	86
Graspieper	> 23	> 20	> 20	23	18	44	29
Gele Kwikstaart	> 13	14	11	23	18	21	13

Tabel 5: Aantal territoria van soorten van weidevogelgebied

Voor het ganse Linkerscheldeoevergebied wordt voor geen van de soorten een statistisch significante toename vastgesteld, maar in 2009 werden voor Scholekster, Grutto en Tureluur wel de hoogste aantallen van de ganse monitoringperiode genoteerd. In Gyselings et al (2009) werd aangegeven dat de stijging binnen de nieuwe compensatiegebieden tot en met 2008 vooral het gevolg was van verschuivingen binnen LSO. Deze stijging binnen de nieuwe gebieden van het compensatienetwerk zette zich in 2009 verder. Het aantal territoria Tureluur verdubbelde in Doelpolder Noord en Putten West in 2009 ten opzichte van 2008. In Doelpolder Noord verdubbelde ook het aantal territoria Grutto. In combinatie met de hoge totalen voor het ganse Linkerscheldeoevergebied, lijkt het erop dat de populatie nu ook effectief begint te groeien. Dit moet echter de komende jaren wel bevestigd worden.

5.2.4. Strand en Plas

Het habitatype 'Strand en Plas' wordt omschreven als bestaande uit zandvlakte, eventueel met pionierbegroeiing, gecombineerd met plassen. Het omvat met andere woorden de allereerste ontwikkelingsstadia op zandige grond. Onder pioniervegetatie verstaan we de eerste kolonisatiestadia van planten, waarbij open grond tussen de begroeiing duidelijk aanwezig blijft. Plassen in dit habitatype bestaan minstens voor een deel uit ondiep water. Er is geen verhouding tussen de verschillende delen vastgelegd, maar ze moeten allen wel aanwezig zijn. De optimale verhouding verschilt sterk van doelsoort tot doelsoort, en kan dus best ook variëren. Zo heeft Kluut duidelijk meer behoefte aan de onmiddellijke nabijheid van ondiep water dan bijvoorbeeld Visdief, en verkiest Zwartkopmeeuw een vegetatie die al iets verder ontwikkeld is dan Kokmeeuw.

De aantallen van de typische broedvogelsoorten van 'Strand en Plas' zijn weergegeven in onderstaande tabel.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Steltkluut	2	0	1	0	0	5	0
Kluut	70-100	163	190	148	132	237	158
Kleine Plevier	13	18	21	36	28	47	31
Bontbekplevier	1	1	1	1	0	0	0
Strandplevier	1	3	18	15	10	7	4
Zwartkopmeeuw	206	479	240	7	103	1103	315
Kokmeeuw	>2130	>2200	3243	1974	1795	4252	3604
Visdief	104	67	200	287	248	220	180

Tabel 6: Aantal territoria van soorten van 'Strand en Plas'

Visdief heeft sinds het vrijwaren van de site Deurganckdok een jaarlijkse kolonie. Voordien was er een kleinere kolonie net ten zuidoosten van de Vlake van Zwijndrecht, buiten het Vogelrichtlijngebied. Kokmeeuw en Zwartkopmeeuw gebruiken wisselend verschillende mogelijke broedplaatsen verspreid over de ganse haven, inclusief RSO. De aantallen op LSO kunnen daarom sterk schommelen van jaar tot jaar. De aantallen Kokmeeuw in de overige natuurgebieden betrof de kolonie in Putten Weiden. De aantallen Kokmeeuw en Zwartkopmeeuw op de Meeuwenbroedplaats waren in 2009 duidelijk lager dan in 2008. De eilanden in de Brakke kreek en de Zoetwaterkreek worden sinds 2007 ook als broedplaats gebruikt.

Het gebruik van de nieuwe gebieden is voor Kluut en Kleine Plevier proportioneel nog sterker dan voor meeuwen. Deze soorten reageren op de aanwezigheid van open en schaars begroeid terrein dat bij de inrichtingswerkzaamheden wordt gecreëerd.

5.3. Toetsing aan de compensatiedoelstellingen voor het Deurganckdok

In dit onderdeel wordt voor elk habitat en bijhorende vogelgroep geëvalueerd in welke mate al aan de compensatiedoelstellingen wordt voldaan. In alle gevallen worden niet alleen de specifiek voor dit habitat bedoelde compensatiegebieden verrekend, maar ook de aanwezigheid van dat habitat of die vogelgroep in compensatiegebieden die daarvoor niet werden aangeduid. Bij de broedvogelaantallen per gebied werd telkens het aantal van het referentiejaar 2003 afgetrokken teneinde een correcte evaluatie van de toe- of afname te kunnen maken. Het jaar 2003 is het eerste monitoringsjaar en een goed referentiejaar omdat toen nog geen enkel compensatiegebied was ingericht. Voor de habitattypes 'Plas en Oever' en 'Slik en Schor' werden geen broedvogeldoelstellingen opgesteld. Het eerste is vooral bedoeld als compensatie voor overwinterende watervogels. Het tweede is een compensatie voor verlies aan habitat van de bijlage I van de habitatrichtlijn. Voor details omtrent de berekening en referentieaantallen wordt verwezen naar het jaarrapport 2009 van de monitoring.

DOELGROEP		SOORTDOELSTELLING		HABITATDOELSTELLING	
		Soort	Aantal koppels	Oppervlakte	Aangeduide gebieden
Riet & Water		Blauwborst	14	25 ha	Steenlandpolder Zoetwaterkreek
		Bruine kiekendief	5		
		Bosrietzanger	6		
		Kleine karekiet	31		
		Rietgors	5		
		Rietzanger	2		
		Sprinkhaanzanger	2		
		Waterral	6		
Strand & Plas	Meeuwen	Zwartkopmeeuw	12	200 ha	MIDA Gedempt Doeldok Vlakte Zwijndrecht
		Kokmeeuw	180		
	Overige soorten	Kluut	164		
		Visdief	62		
		Strandplevier	3		
		Kleine plevier	5		
Weidevogels		Tureluur	30	250 ha	Doelpolder Noord Putten West KBR
		Grutto	24		
		Scholekster	39		
		Kievit	77		
Plas & Oever		ondersteunend		35 ha	Drijdijck Plassen in Z2 gebied: Verrebroekse Plassen
Slik & Schor		ondersteunend		25 ha	Paardenschor Brakke kreek

In de grafieken hieronder geven de kleuren het volgende weer:

Blauwe lijn: doelstelling. **Groene balk:** doelstelling gehaald. **Rode balk:** doelstelling niet gehaald.

5.3.1. Plas en Oever

Voor dit type voorziet de compensatiematrix de realisatie van 35 ha in Drijdijck en “het tijdelijk en permanent beheer van waterplassen gelegen in de zone ‘Putten Plas’ en overige waterplassen in Z2-gebied”, zijnde de Verrebroekse Plassen. Een overzicht van de realisatie van dit type in de doelgebieden is opgenomen in onderstaande tabel. De oppervlakte oever wordt als minimum aanwezige oppervlakte aangegeven, vermits de plassen ingebed zijn in een groter geheel, en er geen maximumbreedte van oever is vastgelegd. Er moet worden vermeld dat dit habitatype ook in andere gebieden van het compensatienetwerk ruim aanwezig is, waar het zijn functie van plas- en oeverhabitat combineert met een ondersteunende rol voor de doeltypes van die gebieden.

Gebied		oppervlakte plas	oppervlakte oever	type oevervegetatie
Drijdijck	<i>permanent</i>	18,5ha	>10ha	grasland, ruigte en pioniervegetatie
Verrebroekse Plassen	<i>tijdelijk</i>	60ha	>15ha	riet en pioniervegetatie
Totaal		78,5ha	>25ha	alle oevertypes aanwezig

Tabel 7: Evaluatie van de oppervlaktecompensatie ‘Plas en Oever’

Voor ‘Plas en Oever’ zijn er enkel oppervlakte doelstellingen opgenomen. Er kan dus gesteld worden dat voor dit habitatype de compensaties zoals voorzien in het Nooddecreet op dit moment zijn voldaan.

5.3.2. Riet en Water

Voor dit type voorziet de compensatiematrix voor het Deurganckdok 10 ha in de Steenlandpolder en 17,8 ha in de Zoetwaterkreek. Er moet worden vermeld dat dit habitatype ook in andere gebieden van het compensatienetwerk aanwezig is. Dit wordt bij de evaluatie van de broedvogelaantallen mee in rekening gebracht, doordat alle rietvogels in het ganse compensatienetwerk worden meegeteld. Daarnaast moet ook worden vermeld dat Putten West, Zoetwaterkreek en de tussenliggende percelen Ecologische Waardevolle Polder bij de inrichting werden geïntegreerd. Dit wordt bij de evaluatie dan ook als één geheel beschouwd. Een overzicht van de realisatie van dit type in de doelgebieden is opgenomen in onderstaande tabel.

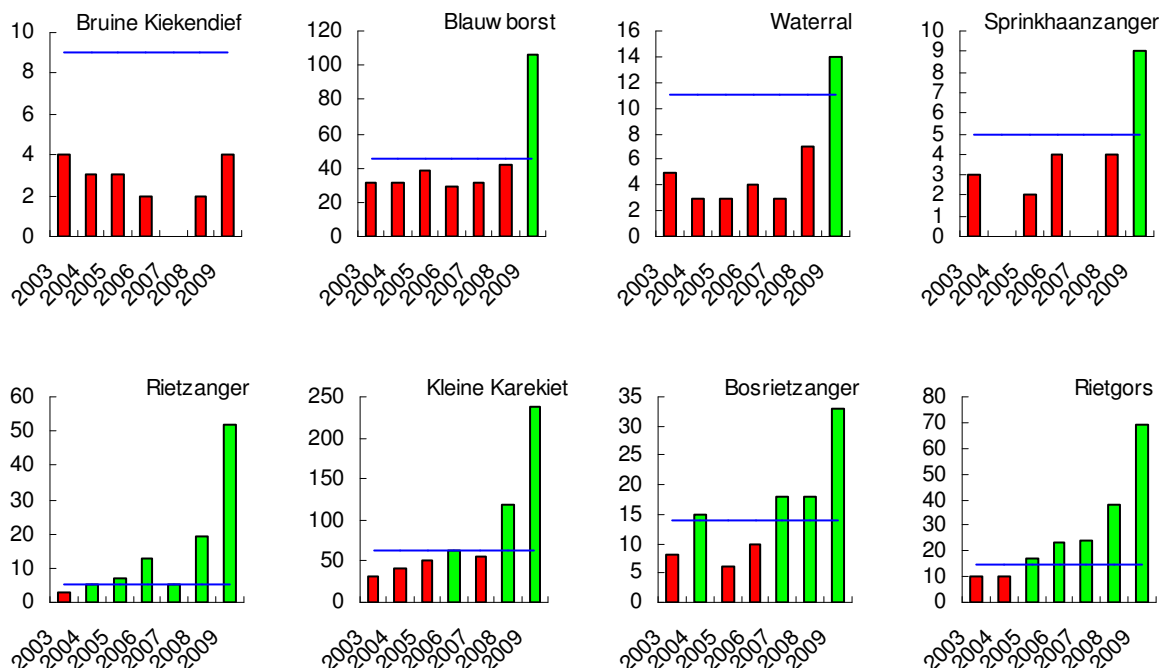
Gebied		oppervlakte riet	oppervlakte water
Steenlandpolder	permanent	>8ha	>2.5ha
Zoetwaterkreek en Putten West	tijdelijk	<0,5ha	27,8ha
Totaal		<10ha	>30ha

Tabel 8: Evaluatie van de oppervlaktecompensatie ‘Riet en Water’

In de overige gebieden was er uitbreiding van riet, voornamelijk in de Verrebroekse plassen, maar door het verdwijnen van riet bij de opspuiting van de MIDA is er netto geen riet bijgekomen. Uit bovenstaande tabel volgt duidelijk dat wel voldoende plas aanwezig is, maar dat in het gebied Zoetwaterkreek en Putten West riet nog moet ontwikkelen.

Er werden voor acht soorten vogels van ‘Riet en Water’ doelstellingen met betrekking tot het aantal broedparen opgesteld. De evolutie binnen de gebieden, aangeduid als compensatie voor Deurganckdok en de gebieden gevrijwaard op de werfzone, is weergegeven in onderstaande figuur.

Door de sterke toename op de Verrebroekse Plassen haalden zeven van de acht soorten de doelstelling. Bruine kiekendief haalt de doelstelling echter niet.

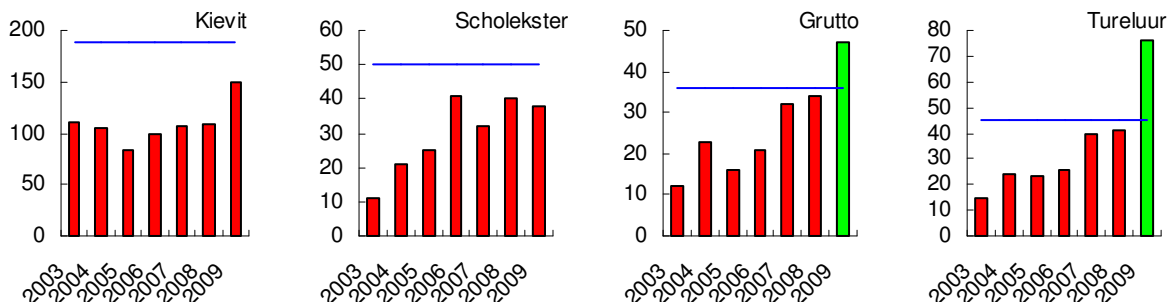
Figuur 17: evaluatie van het aantal koppels rietvogels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

Samenvattend kan worden gesteld dat vordering is gemaakt door de rietontwikkeling op Steenlandpolder, en vooral door rietuitbreiding op de Verrebroekse plassen.

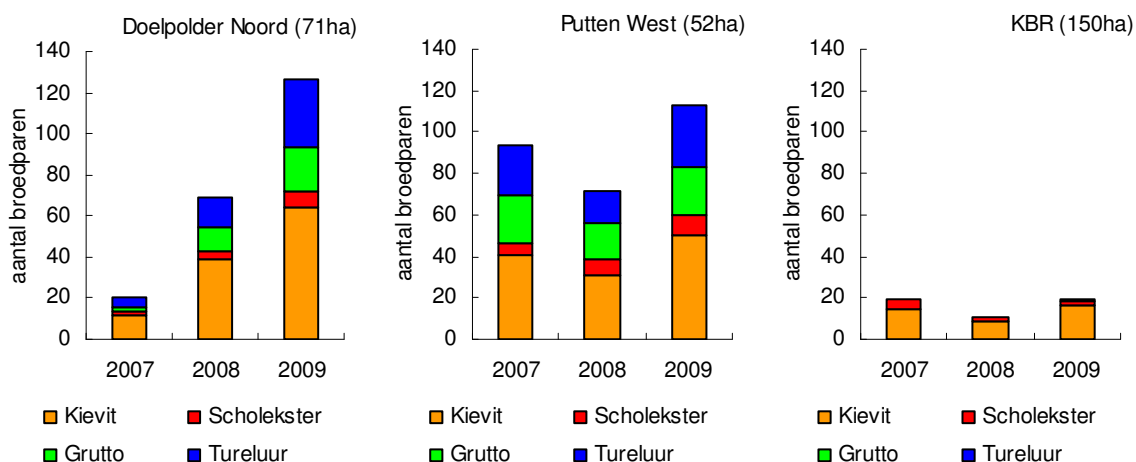
5.3.3. Weidevogelgebied

Voor dit type voorziet de compensatiematrix in de realisatie van 71 ha in Doelpolder Noord, 52 ha in Putten West en 150 ha in het weidevogelgebied voorzien in Kruibeke-Bazel-Rupelmonde (KBR). Na de inrichtingswerken wordt in Doelpolder Noord en Putten West de oppervlakte-doelstelling gehaald in areaal grasland. De graduele overgangen in diepte van de watertafel en toestand van de vegetatie maken echter een strikte evaluatie naar oppervlakte moeilijk. Voor dit type gebieden is een aanvullende evaluatie van vogelaantallen zeer belangrijk.

Door hun sterke toename in Doelpolder Noord en Putten West haalden Grutto en Tureluur de compensatiedoelstellingen voor het eerst. Kievit en Scholekster halen de doelstelling nog niet. Bekijken we de verdeling over de drie aangeduide compensatiegebieden, dan valt op dat in KBR nog zeer weinig weidevogels tot broeden komen. Voor gedetailleerde monitoringsresultaten van KBR verwijzen we naar het jaarverslag 2009 van de Beheercommissie Natuur KBR.

Figuur 18: evaluatie van het aantal koppels weidevogels in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

Figuur 19: Aantallen van de vier doelsoorten voor weidevogelgebied in de drie aangeduide compensatiegebieden

Samenvattend kan gesteld worden dat de compensatie voor weidevogels nog niet is voldaan. Kievit en Scholekster halen de doelstellingen nog niet. De aantallen broedkoppels in KBR zijn nog steeds zeer laag.

5.3.4. Strand en Plas

In de compensatiematrix is voor dit habitatype 200 ha voorzien, 74 ha op het gedempt deel van het Doeldok, 77 ha op de opgespoten MIDA en 53 ha op de Vlake van Zwijndrecht. Verder is dit habitatype op verschillende andere plaatsen in de haven aanwezig, vermits het bij uitvoering van werken snel ontstaat. Voorwaarde om als broedgebied in aanmerking te komen is wel dat het gebied tijdens het broedseizoen verstoringvrij wordt gehouden. Een overzicht van de realisatie van dit type in de doelgebieden is opgenomen in onderstaande tabel. De opvulling van Doeldok is nog aan de gang. In 2009 was wel al een deel strand aanwezig, dat door broedvogels kon worden gebruikt. De opspuiting in de MIDA zone was afgewerkt, maar er was geen water aanwezig.

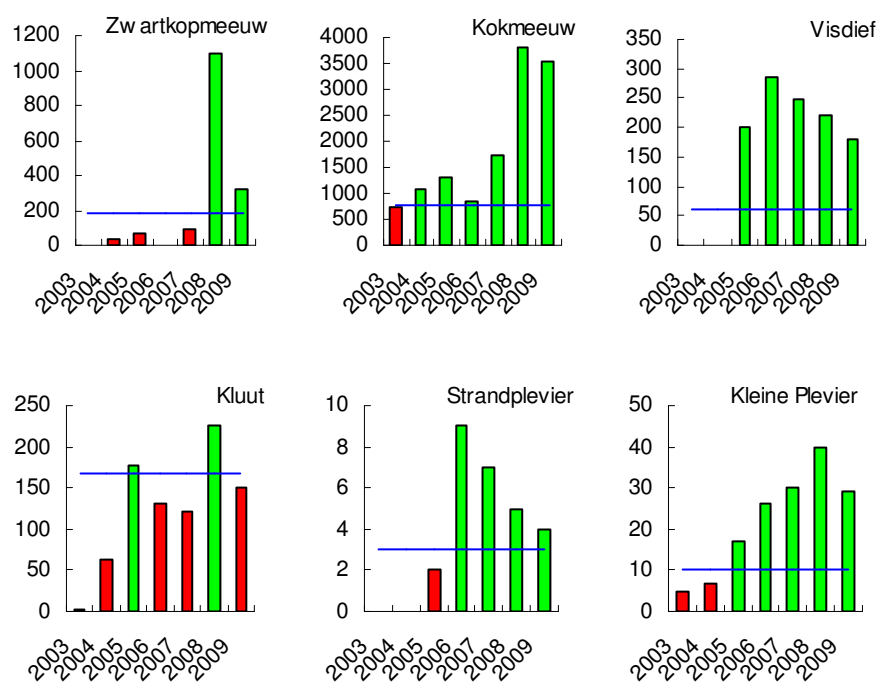
Gebied		oppervlakte 'Strand en Plas'	toestand 2009
Gedempt deel Doeldok	<i>tijdelijk</i>	<30 ha	
Opgespoten MIDA	<i>tijdelijk</i>	<40 ha	Open zand aanwezig, geen water
Vlake van Zwijndrecht	<i>tijdelijk</i>	<5 ha	Open zand en water aanwezig. Grote delen van het gebied echter in een te ver gevorderd vegetatiestadium
Totaal		<75ha	

Tabel 9: Evaluatie van de oppervlaktecompensatie 'Strand en Plas'

Uit deze tabel blijkt dat de oppervlakte doelstelling binnen de aangeduide gebieden nog niet wordt gehaald. Om hieraan te verhelpen werd de Meeuwenbroedplaats ingericht en wordt sinds 2005 binnen het kader van de Beheercommissie jaarlijks overlegd om op de werfzones van Deurganckdok en Putten plas gebieden tijdens het broedseizoen verstoringvrij te houden, zodat jaarlijks minstens ca. 200 ha strand- en plashabitat beschikbaar is. Hierdoor kan wel gesteld worden dat de oppervlaktecompensatie voor dit habitatype wordt gerealiseerd.

Er werden voor 6 soorten vogels van strand- en plasdoelstellingen met betrekking tot het aantal broedparen opgesteld. **In 2009 werden voor 5 van de 6 soorten de compensatiedoelstellingen gehaald. Enkel voor Kluut was dit niet het geval.**

Figuur 20: Evaluatie van het aantal koppels vogels van 'Strand en Plas' in de compensatiegebieden voor Deurganckdok

5.4. Toetsing aan de Instandhoudingsdoelstellingen voor Linkerscheldeoever

In dit onderdeel wordt nagegaan hoe de huidige aantallen broedvogels zich verhouden tot de instandhoudingsdoelstellingen (IHD). Vermits de ruimtelijke scenario's in de Achtergrondnota Natuur voorzien in bijkomende natuurgebieden, hoeft het niet te verwonderen dat de IHD op dit moment nog niet voor alle soorten worden gehaald. Deze vergelijking is echter wel nuttig om te toetsen in hoeverre de huidige situatie afwijkt van een robuuste natuursituatie. In volgende paragrafen zal per broedvogelgemeenschap een vergelijking met deze IHD worden gemaakt.

5.4.1. Plas en Oever

Hieronder vallen de soorten die in de Achtergrondnota Natuur worden samengebracht als Watervogels, aangevuld met Oeverzwaluw en Bergeend. Er zijn IHD voor 6 soorten binnen deze gemeenschap. Oeverzwaluw haalde in 2009 de IHD ruimschoots. Gemiddeld over de jaren heen haalde deze soort iets meer dan 800 koppels per jaar. Zoals hoger vermeld kenden alle eendensoorten een daling in 2009. Daardoor haalde geen enkele eendensoort de IHD. Bergeend en Knobbelzwaan haalden de IHD niet.

Soort	Aantal koppels (2009)	IHD
Knobbelzwaan	6	10
Krakeend	80	130-150
Slobeend	18	106
Kuifeend	85	125-135
Bergeend	162	265
Oeverzwaluw	1086	600-800

Tabel 10: Aantallen en IHD voor soorten van 'Plas en Oever'

5.4.2. Riet en Water

Er zijn IHD voor 4 soorten binnen deze gemeenschap. Enkel Baardmannetje haalt de IHD. Ook al lagen de aantallen Rietzanger en Blauwborst in 2009 hoog, dan nog halen ze de IHD niet. Bruine kiekendief blijft zeer ver verwijderd van de IHD.

Soort	Aantal koppels (2009)	IHD
Bruine kiekendief	8	28-33
Blauwborst	237	307-351
Rietzanger	71	85-90
Baardmannetje	29	11-14

Tabel 11: Aantallen en IHD voor soorten van 'Riet en Water'

5.4.3. Weidevogelgebied

Er zijn IHD voor 3 soorten binnen deze gemeenschap. Voornamelijk door de sterke toename in Doelpolder Noord en Putten West halen deze soorten de IHD voor LSO.

Soort	Aantal koppels (2009)	IHD
Scholekster	85	82-132
Grutto	63	62
Tureluur	104	82-112

Tabel 12: Aantallen en IHD voor soorten van weidevogelgebied

5.4.4. Strand en Plas

Er zijn IHD voor 8 soorten binnen deze gemeenschap. De koloniebroeders Zwartkopmeeuw en Kokmeeuw haalden in 2009 de IHD. De kolonie Visdief zakte er in 2009 echter onder. Kluut haalde de IHD niet. Kleine Plevier kende op LSO een stijging over het verloop van de monitoringperiode, maar haalt ook de IHD nog niet. Strandplevier blijft nog ver beneden de IHD.

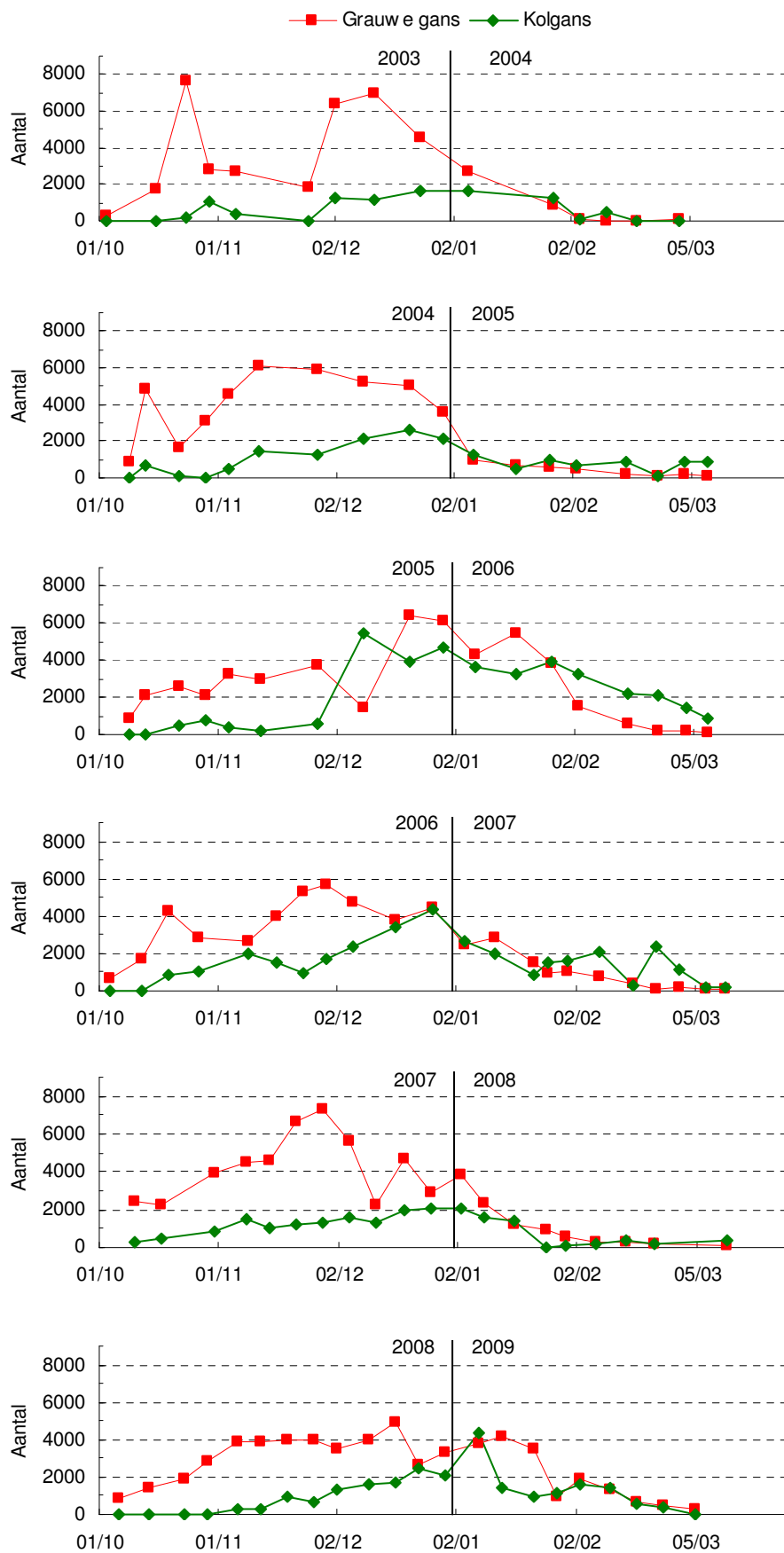
Soort	Aantal koppels (2009)	IHD
Steltkluut	0	4
Kluut	158	350-450
Kleine Plevier	31	50-60
Bontbekplevier	0	4-5
Strandplevier	4	30-40
Zwartkopmeeuw	315	30-40
Kokmeeuw	3604	3380-3402
Visdief	180	208

Tabel 13: Aantallen en IHD voor soorten van 'Strand en Plas'

5.5. Overwinterende ganzen

Op LSO komen 2 wilde ganzensoorten regelmatig in grote aantallen voor. Dit zijn de Grauwe Gans, die er ook broedvogel is en de Kolgans die enkel overwintert. Voor de Grauwe Gans bedragen de IHD 4100-6700 exemplaren waarvan de ondergrens de vorige winter net gehaald werd. De aantallen van het laatste winterhalfjaar zijn gemiddeld lager dan in de voorgaande jaren. Voor de Kolgans werden geen IHD opgesteld. Ook de aantallen van de Kolgans waren de vorige winter gemiddeld iets lager dan in de voorgaande winters.

Bekijken we het seizoensverloop dan zien we dat Grauwe Gans de hoogste aantallen haalt in de eerste helft van de winter. Na de jaarwisseling nemen de aantallen doorgaans duidelijk af. In februari zijn de meeste Grauwe Ganzen terug vertrokken, slechts de broedvogels blijven achter. In het winterseizoen 2005-2006 bleven de Grauwe Ganzen echter langer in het Linkerscheldeoevergebied. De maanden januari en februari waren met een gemiddelde temperatuur van 2°C in die winter kouder dan de andere winters. Piekaantallen worden meestal in december bereikt, maar ook in oktober-november worden al hoge aantallen bereikt. Voor Kolgans zijn de aantallen in november doorgaans nog laag. Kolgans komt later aan in het gebied, maar blijft langer. Vanaf februari is het aantal Kolganzen meestal hoger of even hoog dan het aantal Grauwe Ganzen.

Figuur 21: Aantalsverloop van Grauwe Gans en Kolgans gedurende de winter

5.6. Bijlage IV-soorten van de Habitatrichtlijn

In bijlage I (types natuurlijke habitats van communautair belang) en bijlage II (dier- en plantensoorten van communautair belang) van de Habitatrichtlijn wordt aangegeven voor welke types natuurlijke habitats en welke soorten er met het oog op hun instandhouding speciale beschermingszones moeten worden aangewezen. Bepaalde daarvan zijn gedefinieerd als types habitats of soorten die 'prioritair' zijn (die het gevaar lopen te verdwijnen). In bijlage IV worden de dier- en plantensoorten genoemd die een bijzonder strikte bescherming behoeven, los van hun voorkomen in speciale beschermingszones.

In hoofdstuk 1.2.6 'Antwerpse haven Natuurlijker' en hoofdstuk 3.5 'Werkgroep doelstellingen Ecologische Infrastructuur' wordt toelichting gegeven over de Ecologische Infrastructuur (EI) als instrument voor soortenbescherming en de vertaling van het netwerk EI naar een Soortenbeschermingsprogramma voor de haven van Antwerpen. Dit netwerk is in de Achtergrondnota Natuur opgenomen o.m. als bijdrage aan de duurzame instandhouding en bescherming van die soorten van de bijlage IV van de Habitatrichtlijn die kenmerkend zijn voor het Antwerpse havengebied, met name de Groenknolorchis, Rugstreeppad en verschillende soorten Vleermuis.

Vermits de monitoring van het begin af gebiedsdekkend werd opgesteld, vormt de huidige monitoring de basis voor een nulmeting in het kader van de toepassing van het nieuwe soortenbeschermingsbesluit op LSO.

5.6.1. Groenknolorchis

In 2007 werden een 150-tal planten gevonden. In 2008 werden 432 planten van Groenknolorchis geteld. In 2009 werden er 681 aangetroffen. In 2008 stonden er 429 planten in locatie west en 3 in locatie oost. In 2009 werden 462 planten aangetroffen in locatie west. In locatie oost werden vlakbij de standplaats van de 3 vroegere planten nu 86 planten aangetroffen. Tussen beide locaties werden nog nieuwe groeiplaatsen gevonden, met een totaal van 133 planten. Het ging daarbij dikwijls om planten die reeds dermate volgroeid waren dat ze zeker de vorige jaren ook aanwezig waren, maar toen niet gevonden werden.

Op locatie west was er een duidelijke toename van jonge planten in de gemaaide zone, maar het aantal bloeiende planten op locatie west was minder dan in 2008. In welke mate dit te maken heeft met het iets drogere voorseizoen 2009, of dit een normale populatieschommeling is, kan niet worden uitgemaakt. Het ontbreekt nog aan voldoende inzichten in de populatiedynamiek van de soort om hierover uitspraken te doen. Daarvoor is nog verschillende jaren verdere opvolging van de populatie nodig. Het lijkt er wel op dat het maaibeheer positief is voor de kieming van de planten. Dit lijkt ook zo voor het openkappen van locatie oost. Ook was de vermindering van het aantal bloeiende planten minder sterk in de gemaaide zone dan in het omliggende deel. Dit pleit er momenteel voor om het gevoerde beheer (zie hoofdstuk 7.2 'Combinatieproject Logistiek Park Waasland') verder te zetten.

Bijkomend ecohydrologisch onderzoek wees uit dat het zuidelijk hoger gelegen deel belangrijk is voor grondwatervoeding naar de site. Hiermee moet worden rekening gehouden bij verdere ontwikkelingen rondom het gebied.

5.6.2. Rugstreeppad

In 2009 werd in het volledige gebied weer gezocht naar zangactiviteit van mannetjes Rugstreeppad. In tegenstelling tot vorig jaar was de perimeter van de zangactiviteit weer een stuk ruimer. In Drijdijck, Putten West en Doelpolder Noord werden Rugstreeppadden bijna over de gehele oppervlakte van de gebieden gehoord. Het aantal zingende mannetjes te Doelpolder Noord werd op meer dan 50 geschat, waarvan sommigen in de aangrenzende tuinen. In enkele met riet begroeide sloten werden ook larven aangetroffen. De kolonisatie van dit gebied, op ruim 4 kilometer van de kernpopulatie wordt hierdoor bevestigd. In de voor de Rugstreeppad aangelegde poelen in het Groot Rietveld, Haasop en naast Putten West werden eveneens larven vastgesteld. In de zone Groenknolorchis en in de grote plassen van de Verrebroekse Plassen werden tienduizenden larven aangetroffen van Gewone Pad en Rugstreeppad zonder dat de juiste verhouding van de twee soorten gekend is. In enkele efemere plassen in deze gebieden leek enkel Rugstreeppad duizenden eitjes afgezet te hebben. In een deel van de Verrebroekse Plassen, waar vorig jaar geen Rugstreeppadden werden gehoord, gebeurde dit tot tweemaal toe en evenveel keer droogden de plasjes uit voor de larven tot padjes ontwikkeld waren. Door beheer- of inrichtingswerken werden in enkele gebieden voor 2010 weer gunstigere omstandigheden gecreëerd voor de Rugstreeppad. Het gaat om de Vlake van Zwijndrecht en het Groot Rietveld door verwijdering van houtige opslag, Putten Plas door een gedeeltelijke opspuiting en het opgespoten deel naast Putten Plas waar door AMT poeltjes werden gecreëerd.

Foto 6: Rugstreeppad (Laurent Vanden Abeele)

5.6.3. Vleermuis

Ten opzichte van het verspreidingsoverzicht dat werd gepresenteerd in het vorig jaarrapport van de monitoring, werd enkel nog Franjestaart aangetroffen op de Zoetwaterkreek. Het betreft een eenmalige waarneming half augustus. Naar alle waarschijnlijkheid betreft het hier een dier op doortrek naar of van een zwermplaats. Voor verdere gegevens omtrent de verspreiding van de verschillende soorten vleermuizen op LSO wordt verwezen naar het vorige jaarrapport.

In 2009 werd vooral onderzoek uitgevoerd om na te gaan in welke mate de nieuwe gebieden Zoetwaterkreek en Brakke kreek door vleermuizen worden gebruikt, in vergelijking met Verrebroekse plassen en de Nieuwe watergang. In het voorjaar werd een veel hogere activiteit van Dwergvleermuizen waargenomen op de Verrebroekse plassen dan op de andere plaatsen. De activiteit op de andere plaatsen verschilt onderling niet. Een belangrijk verschil tussen de Verrebroekse plassen en de andere sites is de goed ontwikkelde oevervegetatie met ruigte en struiken. Dwergvleermuizen jagen op enkele meter hoogte en niet vlak boven het water. Langs de nieuwe watergang is dergelijke vegetatie afwezig door beheer, beide andere sites zijn hiervoor nog te jong. Connectiviteit lijkt hieraan ondergeschikt, vermits de vleermuizen hoe dan ook een open ruimte van 200 meter moeten oversteken om op de plas te geraken. Dit oversteken werd vroeger reeds waargenomen vanuit Spaans Fort. Dit is niet het geval voor de andere sites, waar steeds potentiële dagverblijven (gebouwen en dorpskernen) voor deze soortengroep in de nabijheid aanwezig zijn.

Myotis soorten hebben een hogere activiteit op de Nieuwe watergang en op de Zoetwaterkreek. Het gaat hier voornamelijk om Watervleermuis, maar ook Meervleermuis werd op beide sites aangetroffen. Op de Verrebroekse plassen werd ook eenmalig een hoge Myotis activiteit waargenomen. Het tijdsverloop over de nacht bevestigt dat de vleermuizen uit het Zuidoosten langs de nieuwe watergang het gebied binnenkomen. Dit werd vroeger al aangegeven aan de hand van vliegroueteonderzoek (Spanoghe et al. 2006). Watervleermuizen gebruiken vooral holle bomen als kolonieplaats. De Brakke kreek is in dit geval het verst verwijderd. De vleermuizen van deze soortengroep komen er later toe. Daarenboven is de connectiviteit doorheen het landschap tussen de Nieuwe watergang en de Brakke kreek niet optimaal.

De waargenomen activiteiten geven duidelijk aan dat de nieuwe plassen intussen wel degelijk door vleermuizen als foerageergebied worden gebruikt. Voor Dwergvleermuizen lijkt het erop dat een verdere ontwikkeling van de oevervegetatie belangrijk kan zijn. Voor Myotis soorten (voornamelijk Watervleermuis) is dit minder van belang, maar lijkt een goede verbinding doorheen het landschap wel belangrijk. Het is echter belangrijk op te merken dat de gegevensset vooralsnog beperkt is, en dat de conclusies daarom enig voorbehoud behoeven. Verder onderzoek is nodig om de verschillen tussen de gebieden met meer zekerheid te kunnen verklaren.

6. Natuurcompensatiegebieden Deurganckdok en historisch passief: tussentijdse evaluatie en aandachtspunten

Deze evaluatie is een momentopname in een proces. Dit jaarverslag is gebaseerd op gegevens die aangereikt werden door de actoren van de matrix. Via foto's is geprobeerd een reëel beeld te geven van de actuele toestand van elk gebied.

Overige opmerkingen bij dit hoofdstuk:

‘Bijlage 5. De ecologische compensaties’ (toelichting bij art. 2, 5° van het nooddecreet) vermeldt:

“De hierna aangehaalde compensatievoorstellen kunnen, wanneer om thans niet gekende redenen, zo nodig vervangen worden door naar soort en oppervlakte gelijkwaardige habitatten en leefgebieden waarvoor verlies wordt vastgesteld. Per habitat en leefgebiedtype waarvoor verlies wordt vastgesteld, moeten de natuurcompenserende maatregelen gelijktijdig aanvangen en worden uitgevoerd en afgewerkt met de werken vermeld in de stedenbouwkundige vergunning waarvoor de compensatie wordt doorgevoerd.”

De **situeringsskaartjes** werden opgemaakt op basis van het MMHA, aangevuld met polygonen van de tijdelijke compensatiegebieden. De compensatiegebieden i.h.k.v. het Deurganckdokproject werden oranje ingekleurd, waarvan de tijdelijke oranje gearceerd. De nieuw te realiseren natuurkerngebieden werden donkerblauw ingekleurd, waarvan de fase II gebieden donkerblauw gearceerd. De Ecologische Infrastructuur werd lichtgroen en de overige bestaande natuurgebieden donkergroen ingekleurd. Een grotere versie van deze situeringsskaart vindt u in bijlage 9.5.

Het **streefbeeld en de oppervlakte** werden per gebied overgenomen uit de compensatiematrix.

De **locatie** van de zoekzone is gebaseerd op de beschrijving van de locatie in de bijlage 5 van het nooddecreet.

Onder subtitel **‘Toekomst’** wordt voor de tijdelijke compensatiegebieden de toekomstige **herlokalisatie** in de Achtergrondnota Natuur behandeld, met vermelding van de voor dat gebied relevante toekomstige infrastructuurprojecten, voor zover die reeds vastgelegd zijn in beslissingen van de Vlaamse Regering. De permanente natuurcompensaties worden per definitie opgenomen in de Achtergrondnota Natuur.

Onder subtitel **‘Monitoring’** worden telkens de belangrijkste monitoringsresultaten van het gebied besproken a.h.v. een tabel met de broedvogelaantallen die in het gebied werden aangetroffen, en een grafiek met het gemiddelde percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in het betrokken gebied, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied. Voor de berekening van dit percentage wordt verwezen naar het afzonderlijke jaarrapport 2009 van de monitoring.

In het gebied **Kruike-Bazel-Rupelmonde** (KBR) wordt een gecontroleerd overstromingsgebied (GOG) gerealiseerd in het kader van het Sigmaplan. In dit gebied wordt bovendien aan natuurontwikkeling gedaan door de inrichting van een weidevogelgebied (150 ha), een slikken- en schorrengebied (300 ha) en bosontwikkeling (40 ha). Het weidevogelgebied en slikken- en schorrengebied werden tevens opgenomen in de compensatiematrix voor resp. het Deurganckdok en het Historisch Passief. Voor de stand van zaken en de evaluatie van de monitoringsresultaten wordt integraal verwezen naar het jaarverslag 2009 van de Beheercommissie Natuur Kruike-Bazel-Rupelmonde.

6.1. Gedempt deel Doeldok

6.1.1. Streefbeeld en –oppervlakte

74 ha strand- en plasvlakte (tijdelijke compensatie)

6.1.2. Locatie

Het te dempen noordelijke gedeelte van het Doeldok.

6.1.3. Stand van zaken

In mei 2005 werd gestart met de opvulling van Doeldok. De dwarsdam komt sinds januari 2006 boven het wateroppervlak uit. In 2007 werd het afgesloten gedeelte verder gedempt. Sinds november 2007 komt de demping gedeeltelijk boven het wateroppervlak uit. Op de kop werd een tijdelijke zandstock aangelegd, afkomstig uit de Scheldeverdieping en bedoeld als aanvulzand bij de aanleg van de 2de zeesluis tot de Waaslandhaven. Tijdens het broedseizoen 2009 kwam ca. 36 ha boven het wateroppervlak uit t.o.v. 17,30 ha eind 2008.

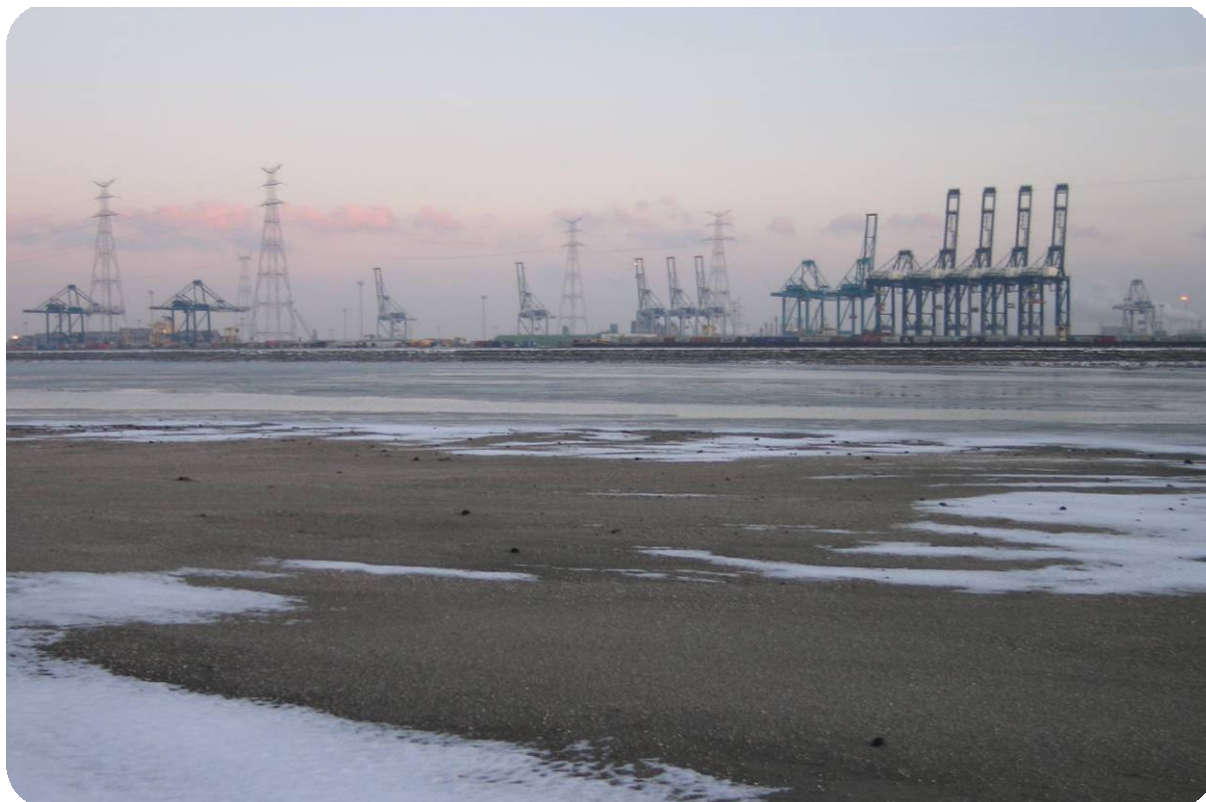

Foto 7: gedempt deel Doeldok (23 dec. '09, AMT)

Begin 2010 wordt het te dempen deel van Doeldok volledig opgehoogd. Voor het broedseizoen 2010 kan 60 ha evenwel in rekening gebracht worden als relatief droog maar open en kaal broedbiotoop voor overige strand- en plasbroeders, b.v. Strandplevier. AMT zorgt voor een volledige afsluiting van het terrein. Om de bijdrage van deze zone aan het behalen van de compensatiedoelstellingen voor 'Strand en Plas' veilig te stellen, werd vanaf 2008 werk gemaakt van een gedetailleerde totaalbalans 'Strand en Plas', opgenomen in hoofdstuk 3.1 'Werkgroep Strand en Plas'.

6.1.4. Toekomst

De resterende bergingscapaciteit (ophoging) van het Doeldok zal gebruikt worden voor de berging van specie afkomstig uit de aanleg van de 2de zeesluis tot de Waaslandhaven. Zodra de stabiliteit van de ondergrond voldoende is, zal het gedempte deel van het Doeldok gebruikt worden voor havenontwikkeling. Bij de herlokalisatie van tijdelijke compensatiegebieden worden in de Achtergrondnota Natuur niet noodzakelijk dezelfde habitattypes ontwikkeld als deze die zij dienen te vervangen. Meer bepaald het broedbiotoop van strand- en plasbroeders wordt in de Achtergrondnota Natuur voornamelijk ontwikkeld in het habitatype 'Slik en Schor' (Prosperpolder Noord en Doelpolder), terwijl deze strand- en plasbroeders in het natuurcompensatieplan DGD veelal werden voorzien van broedgebied op opgespoten zandgronden. De reden hiervoor is dat de voorkeur wordt gegeven aan meer natuurlijke en duurzame habitattypes.

6.1.5. Monitoring

Hydrologie

In dit gebied gebeurde geen hydrologische monitoring.

Habitat

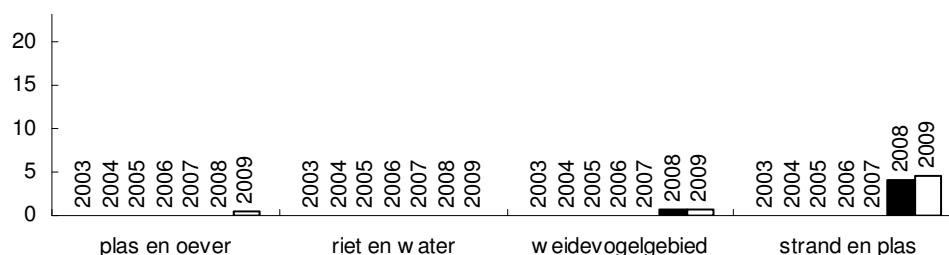
In 2008 was de opvulling dermate gevorderd dat er voor het eerst zandige partijen boven water voorkwamen die door broedvogels konden worden gebruikt. Het doeltype is 74 ha strand- en plasvlakten. Naast plas was in 2008 nu ook strand deels aanwezig. In 2009 stak iets minder dan de helft van het gebied (31ha) boven water uit.

Broedvogels

Dit was het tweede broedseizoen dat er geschikt habitat aanwezig was in het gebied. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de broedvogelaantallen die in het gebied werden aangetroffen.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vogels van 'Plas en Oever'							
Bergeend	0	0	0	0	0	2	5
Oeverwaluw	0	0	0	0	0	0	24
Vogels van 'Riet en Water'							
Blauwborst	0	0	0	0	0	0	1
Vogels van weidevogelgebied							
Graspieper	0	0	0	0	0	1	1
Scholekster	0	0	0	0	0	2	2
Vogels van 'Strand en Plas'							
Kluut	0	0	0	0	0	4	23
Kleine Plevier	0	0	0	0	0	6	4
Strandplevier	0	0	0	0	0	1	0

Tabel 14: Aantal territoria van bijlage I soorten op het Gedempt deel Doeldok

Figuur 22: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen op het Gedempt deel Doeldok, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied

6.2. Opgespoten MIDA

6.2.1. Streefbeeld en –oppervlakte

77 ha strand- en plasvlakte (tijdelijke compensatie)

6.2.2. Locatie

Z2 zones ten noorden en westen van Doeldok.

6.2.3. Stand van zaken

De opspuiting van de spuitvelden C45 en C60 (42 ha) werd beëindigd in december 2007 en het gebied is dus vanaf broedseizoen 2008 functioneel als strand- en plasgebied. In het voorjaar van 2008 werd een permanente afsluiting langs de nieuwe ringweg rond Doeldok geplaatst en werden voldoende infoborden ²⁷ geplaatst om de aandacht te vestigen op het feit dat het een rust- en broedgebied voor vogels betreft en het gebied daarom niet betreden mag worden.

Foto 8: luchtfoto Opgespoten MIDA's en gedempt deel Doeldok (GHA, 2 april '09)

Voor het broedseizoen 2009 werd in deze zone een broedeiland van ca. 7 ha aangelegd door het graven van een brede ringgracht. In het kader van de aanleg van de 2de Maritieme Toegang tot de Waaslandhaven geldt deze ingreep als milderende maatregel voor het verdwijnen van de 'Meeuwenbroedplaats', een aanvullende tijdelijke strand- en plasvakte aan de kop van Deurganckdok.

Foto 9: ringgracht en broedeiland op opgespoten MIDA's (AMT, oktober '09)

Voor het zogenaamde reservespuitvak (C59) binnen de Nieuw Arenbergpolder voorzag het Nooddecreet dat dit slechts een streefbeeld 'spuitveld' zou krijgen als de opspuiting, na uitputting van andere mogelijkheden, daadwerkelijk zou gebeuren. Dit verklaart het verschil tussen de in de matrix vermelde 77 ha en de gerealiseerde 42 ha in de spuitvelden C45 en C60. Vanaf 2008 werd werk gemaakt van een gedetailleerde totaalbalans 'Strand en Plas', opgenomen in hoofdstuk 3.1 'Werkgroep Strand en Plas'.

6.2.4. Toekomst

Bij de herlokalisatie van tijdelijke compensatiegebieden worden in de Achtergrondnota Natuur niet noodzakelijk dezelfde habitattypes ontwikkeld als deze die zij dienen te vervangen. Meer bepaald het broedbiotoop van 'strand- en plasbroeders' wordt in de Achtergrondnota Natuur voornamelijk ontwikkeld in het habitatype 'Slik en Schor' (Prosperpolder Noord en Doelpolder), terwijl deze strand- en plasbroeders in het natuurcompensatieplan voor Deurganckdok veelal werden voorzien van broedgebied op opgespoten zandgronden. De reden hiervoor is dat de voorkeur wordt gegeven aan meer natuurlijke en duurzamere habitattypes.

6.2.5. Monitoring

Hydrologie

In dit gebied gebeurde geen hydrologische monitoring.

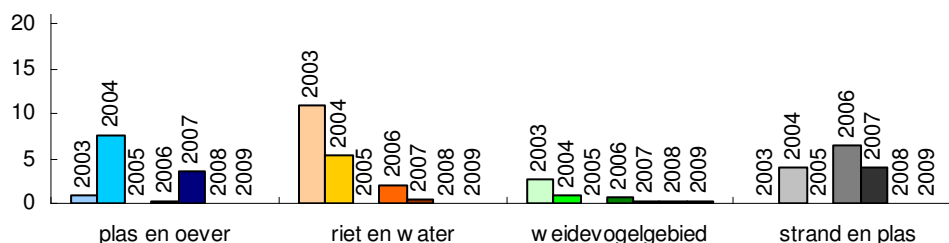
Habitat

In het begin van de monitoringperiode kwam in het gebied nog 5,6 ha 'Riet en Water' voor. Dit verdween in 2004 en 2005 met de vordering van de opspuitwerken. De volgende jaren bestond het gebied uit deels opgespoten terrein, waarin 'Strand en Plas' aanwezig was. In 2006 en 2007 werd dit gevrijwaard, zodat er 'Strand en Plas' beschikbaar was tijdens het broedseizoen. In 2008 was het gebied verder opgehoogd en bestond volledig uit open zand zonder waterpartijen. In 2009 was een eiland gecreëerd door het graven van een ringgracht, waardoor lokaal wel water aanwezig was.

Broedvogels

In 2003, voor de opspuiting, haalden de rietbroeders nog ongeveer 10% van hun broedgevallen in dit gebied. De pieken voor 'Plas en Oever' in 2004 en 2007 zijn het gevolg van een kolonie Oeverzwaluwen. Tijdens de opspuiting kwamen tussen 2004 en 2007 strand- en plasbroeders in het gebied, maar het relatief belang ten opzichte van het totale Vogelrichtlijngebied bleef eerder beperkt. Het ging vooral om Kluut, maar in 2006 en 2007 kwamen er ook twee koppels Strandplevier tot broeden. In 2008 en 2009 broedden er bijna geen vogels meer. Dit gebied zal belangrijk worden als broedgebied wanneer zowel Visdieven, Strandplevieren als Zwartkopmeeuwen geen habitat meer zullen vinden op de site van het Deurganckdok.

Figuur 23: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in de Opgespoten MIDA, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vogels van 'Plas en Oever'							
Dodaars	0	7	0	0	0	0	0
Geoorde Fuut	0	13	0	0	0	0	0
Bergeend	10	10	0	4	4	0	1
Krakeend	2	4	0	0	0	0	0
Slobeend	0	1	0	0	0	0	0
Zomertaling	0	1	0	0	0	0	0
Kuifeend	0	5	0	0	0	0	0
Tafeleend	0	4	0	0	0	0	0
Oeverzwaluw	0	140	0	0	304	1	0
Vogels van 'Riet en Water'							
Roerdomp	0	1	0	0	0	0	0
Bruine Kiekendief	2	1	0	0	0	0	0
Waterral	3	0	0	5	1	0	0
Porseleinhoen	1	0	0	0	0	0	0
Snor	1	0	0	0	0	0	0
Sprinkhaanzanger	1	0	0	0	0	0	0
Rietzanger	1	0	0	0	0	0	0
Kleine Karekiet	10	3	0	0	0	0	0
Bosrietzanger	2	1	0	0	0	0	0
Baardmannetje	1	0	0	0	0	0	0
Rietgors	3	1	0	0	0	0	0
Vogels van weidevogelgebied							
Kievit	13	0	0	2	0	0	0
Scholekster	0	2	0	3	1	1	1
Grutto	4	0	0	0	0	0	0
Tureluur	1	0	0	0	0	0	0
Veldleeuwerik	1	1	0	0	0	0	1
Vogels van 'Strand en Plas'							
Kluut	0	20	0	37	6	0	0
Kleine Plevier	0	2	0	0	0	0	0
Strandplevier	0	0	0	2	2	0	0

Tabel 15: Aantal territoria op de Opgespoten MIDA's

6.3. Vlake van Zwijndrecht

6.3.1. Streefbeeld en –oppervlakte

53 ha strand- en plasvlakte (tijdelijke compensatie)

6.3.2. Locatie

Braakliggend industriegebied gelegen ten oosten van het 'Groot Rietveld' en de provinciegrens.

6.3.3. Stand van zaken

De eerste natuurinrichtingswerken zijn uitgevoerd in 2004. In 2006 werden met behulp van een bulldozer ingrijpende onderhoudswerken uitgevoerd en ondiepe plassen aangelegd. In 2007 werd de begrazingsdruk verhoogd. Elk voorjaar en najaar wordt houtige opslag verwijderd en wordt er gemaaid om de pionierstoestand in stand te houden. In het voorjaar van 2008 werd dit extra grondig en over een grotere oppervlakte uitgevoerd. In 2009 werd op een normaal niveau gekapt en gemaaid aangezien oorspronkelijk voorzien was dat het gebied in het najaar 2009 grondig ontdaan zou worden van alle vegetatie als voorbereiding op een volledige herinrichting begin 2010 om de pionierssituatie te herstellen.

Foto 10: luchtfoto Vlake van Zwijndrecht en Groot Rietveld (GHA, 2 april '09)

6.3.4. Toekomst

Vanaf 2008 werd werk gemaakt van een gedetailleerde totaalbalans 'Strand en Plas', opgenomen in hfdst. 3.1 'Werkgroep 'Strand en Plas'. Bij de herlokalisatie van tijdelijke compensatiegebieden worden in de Achtergrondnota Natuur niet noodzakelijk dezelfde habitattypes ontwikkeld als deze die zij dienen te vervangen. Meer bepaald het broedbiotoop van 'strand- en plasbroeders' wordt in

de Achtergrondnota Natuur voornamelijk ontwikkeld in het habitatype 'Slik en Schor' (Prosperpolder Noord en Doelpolder), terwijl deze strand- en plasbroeders in het natuurcompensatieplan DGD veelal werden voorzien van broedgebied op opgespoten zandgronden. De reden hiervoor is dat de voorkeur wordt gegeven aan meer natuurlijke en duurzamere habitatypes.

6.3.5. Monitoring

Hydrologie

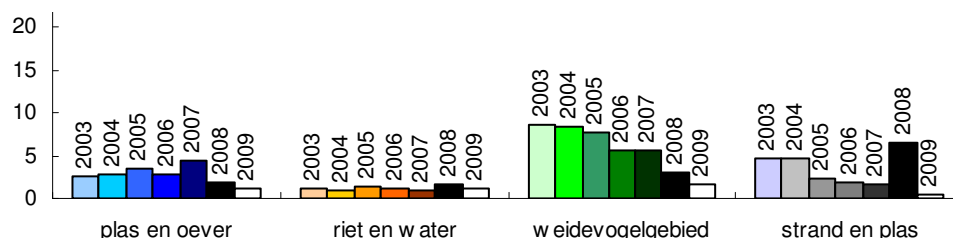
De Vlake van Zwijndrecht is een eerder hoog gelegen gebied waar de waterstanden vooral door neerslag worden beïnvloed. In een nat voorjaar houden de efemere plassen dus langer water dan in een droog voorjaar en zijn langer geschikt strand- en plashabitat voor pionierbroeders en Rugstreeppad. Dit was in 2008 het geval, 2008 was het natste van de afgelopen vier broedseizoenen.

Habitat

De nieuw gecreëerde open zandzones raakten deels gekoloniseerd door pionierplanten en wilgenschuiten. Grote delen van het gebied zijn in een successiestadium dat geen pionierhabitat is.

Broedvogels

Er werd in 2009 slechts één territorium van Kleine Plevier opgetekend en alle andere soorten steltlopers daalden in aantal. Kluten waren grotendeels afwezig tijdens het broedseizoen. De toegenomen verbossing van het terrein tot aan de waterpartijen is hier grotendeels verantwoordelijk voor. Daarnaast was in 2009 de Vos manifest aanwezig op het terrein, met meerdere waarnemingen tijdens de inventarisatierondes. Hoewel experimenteel nooit bewezen, is het bekend dat de aanwezigheid van Vos steltlopers, meeuwen en sterns kan doen beslissen om broedgebieden te verlaten. Men spreekt in dit geval van predatiemijding (Oosterveld et al, 2007) Om terug broedende steltlopers aan te trekken, zal het terrein terug opengemaakt moeten worden. Hierbij wordt best een grote zone ontoegankelijk gemaakt voor grondpredatoren door het aanleggen van een ringgracht.

Figuur 24: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen op de Vlake van Zwijndrecht, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vogels van 'Plas en Oever'							
Dodaars	1	1	1	1	1	1	0
Bergeend	13	11	12	15	12	10	8
Zomertaling	0	0	0	0	1	0	0
Krakeend	4	4	7	5	4	5	1
Slobeend	3	5	5	6	2	3	1
Kuifeend	0	0	3	0	0	2	0
Tafeleend	0	0	1	0	0	2	0
Vogels van 'Riet en Water'							
Waterral	0	0	0	1	0	1	1
Blauwborst	6	5	5	3	4	7	6
Rietzanger	0	0	1	1	0	1	1
Kleine Karekiet	4	1	4	1	2	4	5
Bosrietzanger	1	1	1	3	2	1	2
Rietgors	4	5	4	2	4	5	4

Vogels van weidevogelgebied

Kievit	18	22	11	10	12	7	5
Scholekster	1	1	3	3	2	2	1
Tureluur	9	7	10	8	5	3	1
Grutto	0	0	0	1	0	0	0
Veldleeuwerik	12	12	15	12	9	5	5
Graspieper	2	2	2	2	2	1	1
Gele Kwikstaart	2	1	0	0	0	0	0

Vogels van 'Strand en Plas'

Kluut	3	43	0	1	3	2	0
Steltkluut	0	0	0	0	0	2	0
Kleine Plevier	3	0	3	4	2	2	1
Bontbekplevier	0	0	1	0	0	0	0
Visdief	0	1	0	0	0	0	0

Tabel 16: Aantal territoria op de Vlake van Zwijndrecht

Overwinterende vogels

Op de Vlake van Zwijndrecht komen geen noemenswaardige aantallen overwinterende vogels voor. De vlakte wordt wel regelmatig gebruikt als slaapplaats door Wulpen.

6.4. Zoetwaterkreek

6.4.1. Streefbeeld en –oppervlakte

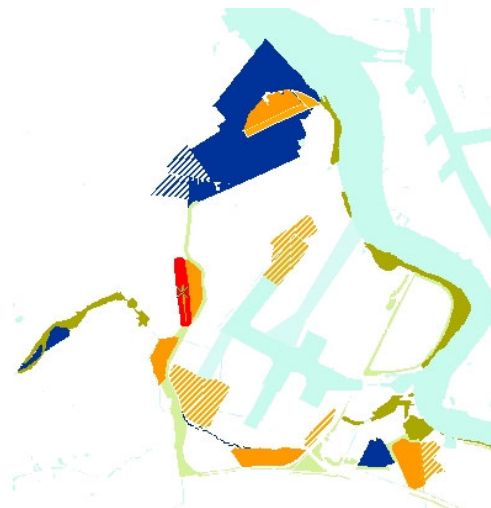
17,8 ha 'Riet en Water' (permanente compensatie)

6.4.2. Locatie

Gelegen ten westen van het niet te dempen deel van het Doeldok en ten oosten van Kieldrecht, binnen het ecologisch deel van de bufferzone.

6.4.3. Stand van zaken

De graafwerken zijn voltooid sinds juni 2006. In 2007 werden afsluitingen en voorzieningen voor het grasbeheer geplaatst en ging het begrazingsbeheer van start via gebruiksovereenkomsten met lokale landbouwers. Na het bijplaatsen van enkele balken in 2009 op aangeven van de monitoring, behoeft de infrastructuur voor de waterhuishouding geen verdere optimalisatie. In september '08 en '09 werden de eilanden in de kreek manueel gemaaid. De **overdracht van beheer** van VLM naar ANB zal in de eerste helft van 2010 afgerond worden.

Na het broedseizoen 2009 werden in de zuidelijke punt van de Zoetwaterkreek rietplaggen en rietwortelstokken aangebracht om de rietontwikkeling te versnellen. Dit materiaal was respectievelijk afkomstig uit Putten West zelf en uit de gracht langs Putten Weiden. De aangebrachte rietzones werden afgerasterd tegen ganzenvraat. Eind 2009 begonnen de aangebrachte rietwortelstokken reeds te schieten. Eind april '10 zal beoordeeld kunnen worden hoe succesvol de ingreep was.

*Foto 11: rietontwikkeling Zoetwaterkreek
(Geert Spanoghe en Björn Deduysche)*

De strook tussen de Zoetwaterkreek en het aangrenzende landbouwgebied is sterk verruigd. De strook werd tot nog toe niet gemaaid om de smalle rietkraag op de kreekoever kans te geven uit te breiden. Deze strook is echter te hoog en de oever is steil oplopend, waardoor het riet zich er moeilijk kan uitbreiden en ruigte ontstaat. De werkgroep 'optimalisatie beheer' stelde daarom voor om de hoge strook langs de oever te verlagen en zo een bredere, zachte oever te creëren in functie van de rietontwikkeling. In afwachting zal de strook nog voor het broedseizoen 2010 gemaaid worden met afvoer van het maaisel.

6.4.4. Monitoring

Hydrologie

Peilen van de nieuwe kreek stonden bij het begin van 2007 op 1,75 m TAW, maar zakten door de droogte in april naar 1,60 m TAW. In broedseizoen 2008 was dit niet het geval en bleef het peil tussen 1,72 en 1,80 m TAW. In het broedseizoen 2009 zakte het peil echter tot 1,60 m TAW.

Habitat

Riet heeft zich langs de oevers van de Zoetwaterkreek nog nagenoeg niet ontwikkeld. Er zijn nog zeer weinig rietkernen aanwezig van waaruit de kreek kan worden gekoloniseerd. In de zomer van 2009 werd aan de zuidpunt van het gebied lokaal riet ingebracht uit aangrenzende gebieden. De oevers van de kreek zijn op verschillende plaatsen te steil, en daardoor te droog, om een snelle rietuitbreiding toe te laten. Samen met rietaanplanting kan herprofilering worden bekeken om de verrieting te versnellen.

Broedvogels

Dit gebied wordt voor broedvogels samen besproken met Putten West, waarmee het een functionele eenheid vormt.

Overwinterende vogels

Dit gebied wordt voor overwinterende vogels samen besproken met Putten West, waarmee het een functionele eenheid vormt.

6.5. Steenlandpolder

6.5.1. Streefbeeld en –oppervlakte

10 ha 'Riet en Water' (tijdelijk compensatie)

6.5.2. Locatie

Gelegen tussen de Steenlandlaan en de R2, aan beide zijden van het op- en afrittencomplex.

6.5.3. Stand van zaken

De inrichting van dit gebied werd gerealiseerd in 2003. De jaarlijkse beheermaatregelen in het noordelijke deel omvatten maaien van de voormalige landbouwgronden na 15 juni, indien nodig ter bestrijding van akkerdistel eventueel een tweede maaibeurt in het najaar en maaien van de grazige delen omheen (en de eilanden in) de waterplas vóór het broedseizoen (15 maart). De westelijke zone van de waterplas waar verrieting aan de gang is, wordt niet gemaaid. In het zuidelijke deel wordt de wilgenopslag tussen de rietvegetatie gekapt. Sinds eind 2008 is het noordelijke deel van Steenlandpolder ingenomen als werfzone voor de aanleg van de Liefkenshoekspoorverbinding.

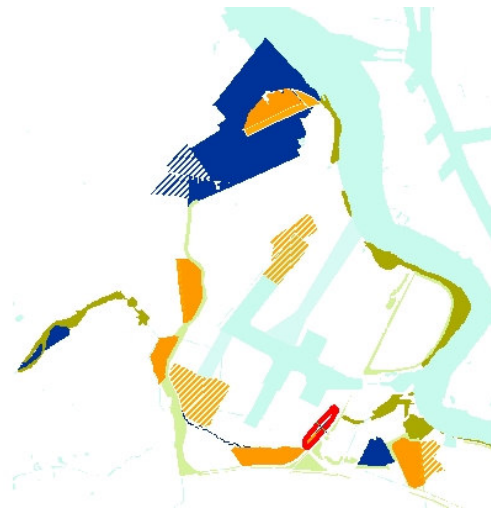

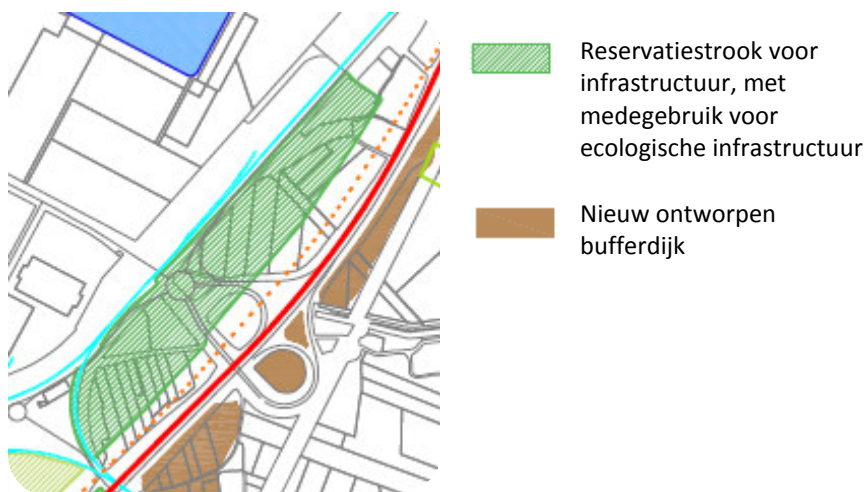
Foto 12: zicht op noordelijk deel Steenlandpolder met werfzone Liefkenshoekspoor (GHA, 2 april '09)

6.5.4. Toekomst

Bij de aanleg van de 'Tweede spoorverbinding onder de Schelde' of 'Liefkenshoekspoortunnel' treedt biotoopverlies op in de Steenlandpolder en de Haasop. Uit de passende beoordeling is gebleken dat de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied niet in het gedrang komen, mits de in de passende beoordeling beschreven milderende en natuurcompenserende maatregelen strikt worden uitgevoerd, met name de creatie van een natuurgebied '**Rietveld Kallo**'.

Dit gebied is in elk van de scenario's van de Achtergrondnota Natuur mee opgenomen als natuurkerngebied en wordt uitgebreid beschreven onder hoofdstuk 7.1 'Rietveld Kallo'. De restanten van de Steenlandpolder zullen alsnog enkele ecologische functies kunnen vervullen:

- als onderdeel van de Ecologische Infrastructuur, zoals voorzien in de Achtergrondnota Natuur. Hiertoe werden in nauw overleg met Infrabel / Turcrail afspraken gemaakt over de benodigde ecologische doorgangen om de connectiviteit van de Steenlandpolder met de omringende leef- en voortplantingsgebieden voor Rugstreeppad (Haasop, R2vlakte en Groot Rietveld/Vlakte van Zwijndrecht) na de aanleg van de Liefkenshoekspoortunnel te garanderen.
- als invulling van de vraag uit het Nooddecreet naar 'permanent en tijdelijk beheer van plassen in Z2-gebied'. Dit wordt verder toegelicht in hoofdstuk 6.12 'Kunstmatige waterplassen in Z2-gebied'.

Figuur : Steenlandpolder, uitsnede uit MMHA

6.5.5. Monitoring

Hydrologie

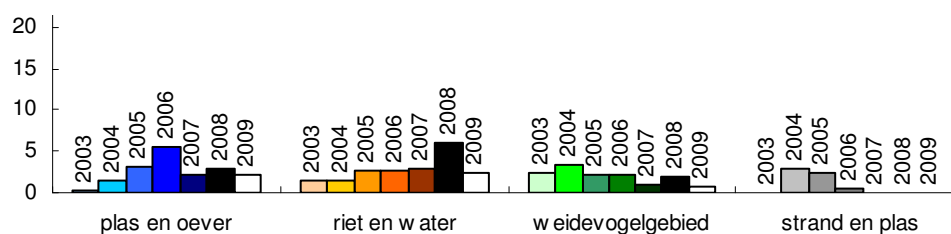
Sinds 2006 zijn de waterstanden in het zuidelijk deel, waar het meeste riet voorkomt, duidelijk verhoogd. Waterpeilen waren er tijdens het broedseizoen 2008 gemiddeld genomen een tiental centimeter hoger dan in 2007. De winterwaterstanden voorafgaand aan het broedseizoen waren gelijk. Het verschil tijdens het broedseizoen kan toegeschreven worden aan de droogte in april 2007. In 2009 was het peil terug lager ten gevolge van de werken aan de Liefkenshoekspoortunnel.

Habitat

Door de verhoogde waterstand in het zuidelijk deel de afgelopen jaren, heeft riet zich kunnen uitbreiden. Sinds 2007 wordt de habitatdoelstelling, 10ha 'Riet en Water', waarvan 75% riet, bereikt. Hiervan werd echter een deel terug vernietigd voor het aanleggen van de Liefkenshoekspoortunnel.

Broedvogels

Voor het broedseizoen van 2009 werd een deel van dit gebied ingenomen voor de werken aan de Liefkenshoekspoorverbinding. De afname aan biotoop en de verstoring door de naburige werken lijken een impact gehad te hebben op de aanwezige vogelpopulaties. Het is niet mogelijk om de verliezen door deze werken te kwantificeren. Men kan aannemen dat het verlies van de Bruine Kiekendief als broedvogel hierdoor verklaard kan worden. Het is echter niet mogelijk dit te bewijzen.

Figuur 25: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen op Steenlandpolder, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vogels van 'Plas en Oever'							
Dodaars	0	1	4	5	2	5	0
Bergeend	1	4	3	4	2	1	4
Krakeend	1	5	6	9	5	5	4
Slobeend	0	2	3	5	2	4	0
Kuifeend	0	0	4	6	2	5	9
Tafeleend	0	0	1	7	3	5	1
Vogels van 'Riet en Water'							
Bruine Kiekendief	1	0	1	1	0	2	0
Waterral	0	0	1	1	1	2	0
Blauwborst	5	5	9	9	8	10	7
Snor	0	0	0	0	0	1	0
Rietzanger	1	1	2	2	0	8	9
Kleine Karekiet	5	8	7	22	20	36	21
Bosrietzanger	0	2	1	2	7	5	2
Rietgors	1	2	2	5	7	10	11
Vogels van weidevogelgebied							
Kievit	16	22	17	15	4	6	7
Scholekster	1	3	3	3	1	2	0
Grutto	3	2	0	2	1	2	1
Tureluur	0	3	2	3	1	1	0
Veldleeuwerik	1	0	0	0	0	1	1
Vogels van 'Strand en Plas'							
Kleine plevier	0	3	3	1	0	0	0

Tabel 17: Aantal territoria op Steenlandpolder

Overwinterende vogels

Tijdens de vorstperiodes zaten er geen watervogels in het gebied en het gebied werd ook niet altijd geteld bij de gecoördineerde midmaandelijks tellingen. Hierdoor zijn de maxima opvallend laag in vergelijking met de voorgaande jaren. Voor de aantallen wordt verwezen naar het jaarrapport van de monitoring.

6.6. Kreek in ecologisch deel buffer-Noord

6.6.1. Streefbeeld en –oppervlakte

36 ha slik-schor-ondiep water (permanente compensatie)

6.6.2. Locatie

Gelegen ten zuiden van Doelpolder Noord, sluit westwaarts aan bij het Paardenschor en is gesitueerd binnen het ecologische deel van de buffer.

6.6.3. Stand van zaken

De graafwerken zijn voltooid sinds mei 2006. In 2007 werden afsluitingen en voorzieningen voor het grasbeheer en de toegankelijkheid geplaatst en ging het begrazingsbeheer van start via gebruiksovereenkomsten met lokale landbouwers. In het najaar van 2008 en 2009 werden de eilanden in de kreek manueel gemaaid. De overdracht van beheer van VLM naar ANB zal in de eerste helft van 2010 afgerond worden.

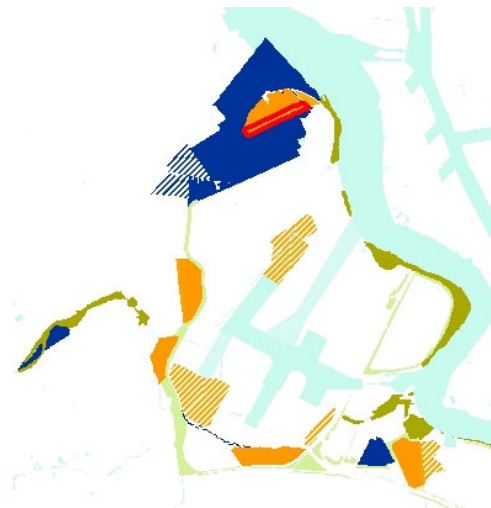

Foto 13: luchtfoto Kreek in ecologisch deel buffer-Noord en Doelpolder Noord (GHA, 2 april '09)

Sinds het voltooiën van de terreininrichtingswerken in mei 2006 voldoet de huidige situatie reeds aan de strikte bepalingen van het Noodecreet als 'kreek gelegen in de onmiddellijke omgeving van de Schelde'. In het MER 'Aanleg van een Kreek in Buffer Noord en een weidevogelgebied in de zoekzone Doelpolder Noord en alle daarmee onlosmakelijke verbonden ingrepen' (juli 2004) werd aanvullend op het nooddecreet geopteerd voor de realisatie van een in- en uitlaatconstructie door de Sigmadijk om de kreekzone onder estuariene invloed te brengen. De bouw van deze constructie werd uitgesteld om eerst maximale afstemming te bekomen met de ontwikkelingsvisie van Doelpolder Noord en Midden i.h.k.v. het Sigmapien en de Achtergrondnota Natuur. Het vervolg van deze procedure wordt daarom verder besproken onder hfdst. **7.5 'Nieuwe natuurontwikkelingsprojecten: stand van zaken en aandachtspunten. Doelpolder Midden'** in dit jaarverslag.

6.6.4. Monitoring

Hydrologie

Tijdens het broedseizoen 2008 stond het waterpeil van de Brakke kreek op 2,40 m TAW, wat een verbetering was ten opzichte van 2007. Bij het begin van het broedseizoen 2009 kon 2,60 m TAW worden gehaald, waardoor een peil van 2,40 ook tijdens het drogere voorjaar 2009 kon worden gehandhaafd.

Habitat

De kreek werd aangelegd samen met het weidevogelgebied Doelpolder Noord. De inlaatconstructie is echter nog in ontwerp, waardoor er nog geen getij op de kreek is. Actueel vormt het gebied een geheel met Doelpolder Noord. In beide delen komen nu dezelfde habitats voor. Zij worden verder samen besproken.

Broedvogels

Dit gebied wordt voor broedvogels samen besproken met Doelpolder Noord, waarmee het een functionele eenheid vormt.

Overwinterende vogels

Dit gebied wordt voor overwinterende vogels samen besproken met Doelpolder Noord, waarmee het een functionele eenheid vormt.

6.7. Paardenschor

6.7.1. Streefbeeld en –oppervlakte

14,5 ha slik-schor-ondiep water (permanente compensatie)

6.7.2. Locatie

Gelegen langsheen de Linkerscheldeoever, ten noorden van de Kerncent bij het Schor Ouden Doel.

6.7.3. Stand van zaken

De inrichting van dit gebied werd gerealiseerd in 2004. Het gebied wordt beheerd door de vzw Natuurpunt Beheer, aansluitend op Schor Ouden Doel. Gezien het estuariene karakter was het benodigde beheer ook in 2009 beperkt tot maaien van de dijk.

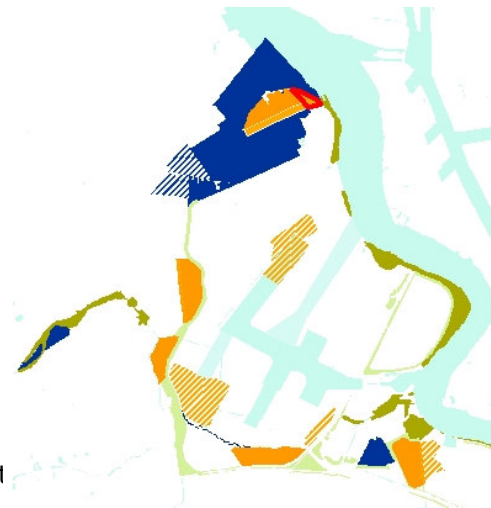

Foto 14: Paardenschor (Yves Adams, 2008)

6.7.4. Monitoring

Habitat

Het gebied is voor het grootste deel slik. In de randzones startte de ontwikkeling van laag schor in 2005. In 2007 groeide de vegetatie er fors uit met een hogere bedekkingsgraad en forsere planten. De ruimtelijke uitbreiding was echter nog beperkt. De belangrijkste evolutie was toename van Zeeaster en kolonisatie van Nopjeswivervelden door hogere planten (vooral Zeeaster, zie foto op kaft). In 2009 koloniseerden ook Zeebies en Riet het gebied. De ruimtelijke uitbreiding van het schor blijft echter beperkt tot de randzones. Het gebied vormt een functioneel geheel met het aanpalende Schor Ouden Doel, waar vooral hoog schor aanwezig is.

Broedvogels

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vogels van 'Plas en Oever'							
Vogels van 'Riet en Water'							
Vogels van weidevogelgebied							
Tureluur	0	0	0	0	0	1	0
Vogels van 'Strand en Plas'							
Kleine plevier	0	0	2	1	0	0	0

Tabel 18: Aantal territoria op Paardenschor

Alle broedgevallen vonden tot nog toe plaats op de overgang tussen het Paardenschor en het Schor Ouden Doel. Deze zone bestond in de eerste jaren na de afwerking uit open zand en een Spiesmelde vegetatie verruigd met Akkerdistel. Intussen is dit voornamelijk geëvolueerd tot een Zeebies- en Strandkweekvegetatie. Sommige territoria van broedvogels van het aangrenzende Schor Ouden Doel komen tot in het Paardenschor.

Overwinterende vogels

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de overwinterende vogels die op het Paardenschor werden waargenomen (wintermaxima tijdens de gecoördineerde midmaandelijke tellingen). In tegenstelling tot de andere compensatiegebieden staat dit gebied onder invloed van getij zodat hier doorheen de getijcyclus de aantallen soms sterk kunnen variëren.

	2002 2003	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	2007 2008	2008 2009
Zwanen, ganzen, eenden en rallen							
Grauwe Gans			8	35	5	10	121
Bergeend			97	23	44	48	52
Wilde Eend			92	18	34	36	60
Wintertaling			63	2	0	0	134
Smient			12	2	0	2	503
Steltlopers							
Scholekster			14	29	22	14	89
Kluut			55	0	47	174	90
Kievit			5	0	38	640	490
Zilverplevier			0	0	1	0	0
Bonte Strandloper			0	0	10	0	295
Wulp			39	4	17	8	91
Tureluur			2	14	0	7	57
Meeuwen							
Kokmeeuw			2	1	19	62	116
Zilvermeeuw			1	0	0	0	3

Tabel 19: Aantal overwinterende vogels op het Paardenschor

6.8. Doelpolder Noord

6.8.1. Streefbeeld en -oppervlakte

71 ha weidevogelgebied (permanente compensatie)

6.8.2. Locatie

Gelegen in het gebied met oorspronkelijke bestemming 'Valleigebied', havengebied, anderzijds begrensd door de Doelse polderdijk.

6.8.3. Stand van zaken

De graafwerken zijn voltooid sinds mei 2006. In 2007 werden afsluitingen en voorzieningen voor het grasbeheer en de toegankelijkheid geplaatst en ging het **begrazingsbeheer** van start via gebruiksovereenkomsten met lokale landbouwers. Na een eerste evaluatie eind 2008 werden half juli '09 gezamenlijke terreinbezoeken afgelegd door VLM en ANB. Bij een eerste terreinbezoek werden een aantal problemen vastgesteld, die na de controle bijgestuurd konden worden.

Eind september gebeurde een laatste terreincontrole. Landbouwers werden telefonisch en schriftelijk herinnerd aan het uitvoeren van een laatste maaibeurt voor eind september. Waar nodig werd extra gemaaid in opdracht van GHA op kosten van de landbouwer. In het algemeen zag de situatie in 2009 er veel beter uit dan in 2008. Alle zones gingen kort de winter in. Bepaalde zones waar de grasmatten nog dun is, werden begin 2010 heringezaaid.

Foto 15: luchtfoto Doelpolder Noord en Kreek in ecol. deel buffer-Noord (GHA, 2 april '09)

Naast graslandbeheer is binnen de gebruiksovereenkomsten voldoende aandacht vereist voor het **beheer van perceel- en kreekranden** met riet en wilgenopslag. Langs de waterranden in het

weidevogelgebied schieten jonge wilgen in een strook van ca. 1 meter breed. Deze werden in 2009 verwijderd door ANB in zones die niet toegankelijk zijn voor het reguliere beheer door de landbouwer. De overdracht van beheer van VLM naar ANB zal in de eerste helft van 2010 afgerond worden.

De werkgroep 'optimalisatie beheer' (zie hoofdstuk 3.2) gaf in 2009 op basis van de monitoring aan dat de infrastructuur voor de **waterhuishouding** aanzienlijk verbeterd kan worden door het realiseren van de oorspronkelijk voorziene regelbare stuwen op de zijarmen van de kreek, waardoor de waterstand in het weidevogelgebied zelf hoger opgestuwd kan worden, onafhankelijk van de kreek. Dit voorstel tot optimalisatie werd doorgegeven aan de werkgroep 'afsprakenmatrix natuur LSO' in opdracht van de stuurgroep LSO. Binnen dit kader zal een verantwoordelijke instantie aangeduid worden voor deze optimalisatie.

In de Beheercommissie werd meermaals sterk aangedrongen op een snelle afbraak van de Bevrijdingshoeve en opname van het perceel in het weidevogelgebied. Het tijdelijk 'gebruik ten bede' van de hoeve zorgde immers voor overlast, verstoring en sluikstort. De hoeve wordt voor het broedseizoen 2010 gesloopt. De Beheercommissie vroeg ook om de vorige afbraakzones in Doelpolder Noord grondig op te ruimen, uit te zeven en in te zaaien zodat deze optimaal ingeschakeld kunnen worden in het weidevogelgebied.

6.8.4. Monitoring

Hydrologie

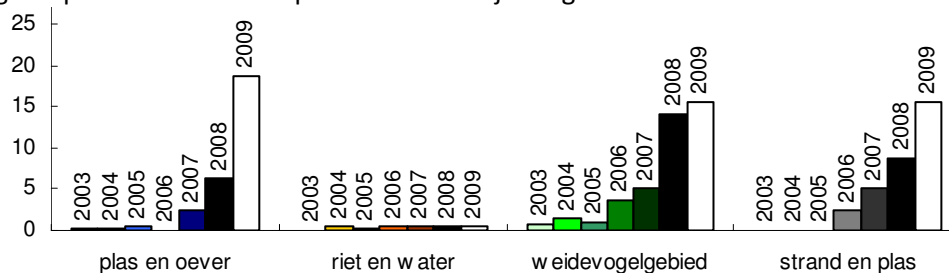
Tijdens het broedseizoen 2009 stond het waterpeil van de Brakke kreek minstens op 2,40 m TAW. De situatie was vergelijkbaar met 2008. Dit werd ook bevestigd door de grondwaterpeilen.

Habitat

In 2008 werd de vegetatie getypeerd aan de hand van opnames in permanente kwadraten. Op de afgegraven delen langs het water is de vegetatie nog in een pionierstadium met veel open grond, maar typische soorten van natte graslanden als Fioringras en Geknikte vossenstaart zijn wel met lage bedekking aanwezig. Op de hogere delen domineren de ingezaaide grassen Italiaans raaigras en Rood zwenkgras. Ook hier is op veel plaatsen nog geen dichte grasmat. Ook is er op verschillende plaatsen verruiging aanwezig. Een strikt gevoerd maai- en grasbeheer moet dit in de toekomst minderen. Dergelijk maai-beheer houdt in dat zones met ruigteopslag worden gemaaid tijdens het zomerseizoen en dat het volledige gebied kort moet zijn voor de winter. Controles in 2009 gaven aan dat de vegetatie nog niet veel veranderd was. Dergelijke ontwikkeling vraagt verschillende jaren. Het beheer van het gebied werd in 2009 wel strikter uitgevoerd dan voordien.

Broedvogels

Het aantal weidevogels steeg weer beduidend in 2009. Vooral Kievit, Grutto, Tureluur en Veldleeuwrik haalden in 2009 weer hogere aantallen. Het belang van Doelpolder Noord voor weidevogels op LSO is daardoor opnieuw aanzienlijk toegenomen.

Figuur 26: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in Doelpolder Noord, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied

Ook de meeste Eenden kenden weer een toename in 2009. De Kokmeeuwkolonie trok nu ook de Zwartkopmeeuwen aan. Kluut en Kleine Plevier daalden tegenover het voorgaande jaar.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vogels van 'Plas en Oever'							
Dodaars	0	0	0	0	2	7	14
Geoorde Fuut	0	0	0	0	0	5	6
Knobbelzwaan							1
Bergeend	5	3	7	2	4	12	10
Zomertaling	0	0	0	0	0	1	3
Krakeend	0	0	0	0	1	12	7
Slobeend	0	0	0	0	0	0	4
Kuifeend	0	0	0	0	7	14	20
Tafeleend	0	0	0	0	0	0	2
Vogels van 'Riet en Water'							
Blauwborst	1	2	3	3	3	3	1
Kleine Karekiet	0	2	3	3	6	13	12
Grote Karekiet	0	0	0	0	0	0	1
Bosrietzanger	0	1	0	2	1	0	1
Rietgors	0	0	0	0	0	1	2
Vogels van weidevogelgebied							
Kievit	5	7	7	17	12	39	64
Scholekster	2	2	1	4	2	4	8
Grutto	0	2	0	1	2	11	21
Tureluur	0	0	0	4	4	15	33
Veldleeuwerik	0	0	1	2	3	7	13
Graspieper	0	0	0	1	2	3	3
Gele Kwikstaart	0	0	0	1	1	2	0
Vogels van 'Strand en Plas'							
Kluut	0	0	0	17	22	78	58
Kleine Plevier	0	0	0	1	4	8	3
Zwartkopmeeuw	0	0	0	0	0	3	127
Kokmeeuw	0	0	0	0	0	470	220

Tabel 20: Aantal territoria in Doelpolder Noord

Overwinterende vogels

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de overwinterende vogels die in het gebied Doelpolder Noord-Kreek in buffer-Noord werden waargenomen (wintermaxima tijdens de gecoördineerde midmaandelijke tellingen). Doelpolder Noord wordt in deze tellingen niet afzonderlijk geteld. Voor ganzen en een aantal steltlopers die op grasland foerageren, zoals bijvoorbeeld Kievit of Wulp, kunnen ook aanzienlijke aantallen buiten Doelpolder Noord voorkomen. Dit geldt ook voor ganzen. Uit onze ganzentellingen lijkt dat Doelpolder Noord wel door overwinterende ganzen wordt gebruikt. Voor grote aantallen watervogels kan echter wel aangenomen worden dat deze bijna integraal in Doelpolder Noord voorkwamen, vermits daarbuiten geen grote plasgebieden aanwezig zijn. Zo zijn de aantallen van de meeste soorten overwinterende eenden zeer sterk gestegen sinds de inrichting van het gebied.

	2002 2003	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	2007 2008	2008 2009
Duikers, futen en aalscholvers							
Dodaars	2	0	3	2	15	31	14
Fuut	0	0	0	0	1	3	2
Aalscholver	0	0	1	0	2	0	0
Reigers							
Kleine Zilverreiger	0	0	1	0	1	3	1

Grote Zilverreiger	0	0	0	0	1	2	1
Blauwe Reiger	2	1	5	2	6	6	2
Zwanen, ganzen, eenden en rallen							
Knobbelzwaan	0	0	0	0	8	36	7
Kleine Zwaan	0	0	0	0	0	1	0
Kolgans	103	1080	1190	580	475	1514	541
Grauwe Gans	960	3200	5450	2020	852	1195	989
Boeregans	0	0	0	0	3	1	0
Canadese Gans	0	0	73	2	533	173	76
Brandgans	1	0	0	49	1	0	214
Nijlgans	0	2	2	2	3	2	2
Bergeend	35	15	83	13	149	86	127
Smient	0	0	0	850	1882	5150	1036
Krakeend	0	0	2	0	22	42	116
Wintertaling	15	0	24	7	83	86	150
Wilde Eend	14	10	24	64	69	64	108
Soepeend	0	0	0	0	1	1	2
Pijlstaart	0	0	1	0	7	18	39
Slobeend	0	0	0	4	64	128	90
Tafeleend	0	0	0	2	11	27	14
Kuifeend	0	0	2	0	27	24	60
Brilduiker	0	0	0	0	0	0	1
Waterhoen	15	26	36	26	23	20	22
Meerkoet	2	0	14	0	41	215	135
Steltlopers							
Scholekster	4	0	1	12	59	23	43
Kluut	0	0	0	0	27	0	25
Goudplevier	6	0	82	0	0	2	375
Kievit	296	256	1050	165	1029	1710	1172
Bonte Strandloper	0	0	0	0	36	0	39
Kemphaan	0	0	0	0	13	0	1
Watersnip	0	7	0	0	0	0	0
Grutto	2	0	7	0	0	4	8
Wulp	97	86	87	83	95	91	100
Zwarte Ruiter	0	0	0	0	2	0	0
Tureluur	0	0	0	0	2	4	88
Groenpootruiter	0	0	0	0	1	0	0
Witgatje	1	0	2	1	1	2	1
Meeuwen							
Zwartkopmeeuw	0	0	0	2	0	0	0
Dwergmeeuw	0	0	0	0	1	0	0
Kokmeeuw	65	250	17	72	28	34	250
Stormmeeuw	2	1	8	45	9	7	8
Zilvermeeuw	47	40	128	0	117	11	10
Zilvermeeuw	1	0	0	0	0	0	

Tabel 21: Aantal overwinterende vogels in Doelpolder Noord

6.9. Putten West

6.9.1. Streefbeeld en -oppervlakte

52 ha weidevogelgebied (tijdelijke compensatie, minstens tot 2007)
Door de goedkeuring van het MMHA als scenario voor de verdere ontwikkeling van de haven krijgt dit natuurcompensatiegebied een permanent karakter.

6.9.2. Locatie

Gelegen tussen de volumebuffer ten oosten van Kieldrecht en ten westen van het gebied 'Putten Weiden' (Zeehavengebied met tijdelijke bestemming Valleigebied).

6.9.3. Stand van zaken

De graafwerken zijn voltooid sinds juni 2006. In 2007 werden afsluitingen en voorzieningen voor het grasbeheer geplaatst en ging het **begrazingsbeheer** van start via gebruiksovereenkomsten met lokale landbouwers. Na een eerste evaluatie eind 2008 werden half juli '09 gezamenlijke terreinbezoeken afgelegd door VLM en ANB. Bij een eerste terreinbezoek werden een aantal problemen vastgesteld, die na de controle bijgestuurd konden worden. Eén beheerblok bleef problematisch waardoor de gebruiksovereenkomst na herhaaldelijke verwittigingen stopgezet diende te worden. Eind september gebeurde een laatste terreincontrole. Landbouwers werden telefonisch en schriftelijk herinnerd aan het uitvoeren van een laatste maaibeurt voor eind september. Waar nodig werd extra gemaaid in opdracht van GHA op kosten van de landbouwer.

In het algemeen zag de situatie in 2009 er veel beter uit dan in 2008. Alle zones gingen kort de winter in. Bepaalde zones waar de grasmat nog dun is, werden begin 2010 heringezaaid.

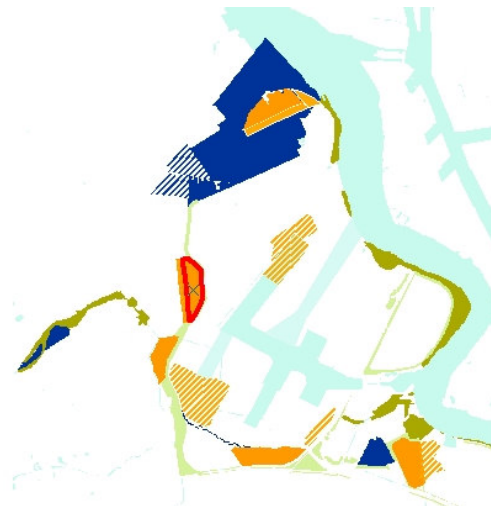

Foto 16: luchtfoto Putten West en Zoetwaterkreek (Yves Adams, herfst 2009)

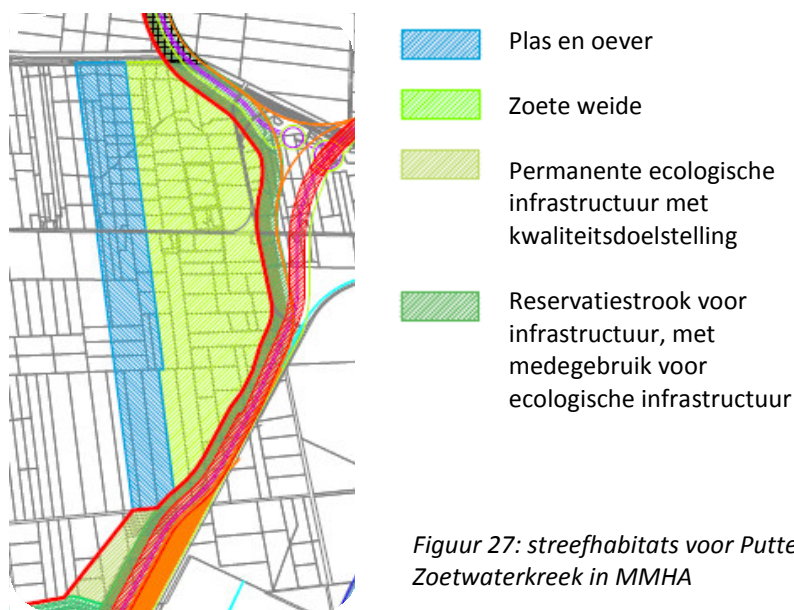

Naast graslandbeheer is binnen de gebruiksovereenkomsten voldoende aandacht vereist voor het **beheer van perceel- en kreekranden** met riet en wilgenopslag. Langs de waterranden in het weidevogelgebied schieten jonge wilgen in een strook van ca. 1 meter breed. Deze werden in 2009 verwijderd door ANB in zones die niet toegankelijk zijn voor het reguliere beheer door de landbouwer. De **overdracht van beheer** van VLM naar ANB zal in de eerste helft van 2010 afgerond worden.

Voor het broedseizoen 2010 worden bepaalde resterende gebouwen in het natuurgebied gesloopt²⁸. De Beheercommissie vraagt om tegelijk met de sloopwerken de nodige terreininrichting en afwerking te voorzien i.f.v. de natuurdoelstellingen.

6.9.4. Toekomst

Het Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief voorziet voor Putten West een grenscorrectie omwille van voorziene infrastructuurbundels.

Experiment transplantatie zilte weiden

'Door de goedkeuring van het MMHA als scenario voor de verdere ontwikkeling van de haven ligt vast dat het aangrenzende natuurgebied Putten Weide zal komen te vervallen voor de aanleg van infrastructuurbundels. De Achtergrondnota Natuur en het MMHA voorzien de compensatie daarvoor in afgebakende zones binnen de Nieuw-Arenbergpolder.

Om de waardevolle zilte en zeldzame vegetatie maximaal te kunnen transplanteren naar de nieuw aan te leggen 'zilte weiden', nam het departement MOW het initiatief om de eerste stappen te zetten rond het opzetten van een pilootproject om de dispersiecapaciteit van zilte grassen te onderzoeken. Dit proefproject voorziet in het aanleggen van proefplots in het laaggelegen noorden van Putten West, waarbij verschillende mogelijkheden (plaggen, spontane ontwikkeling, inzaaien en afzet van hooi van zilte graslanden) uitgetest, vergeleken en intens gemonitord zullen worden. De resultaten van LSO zullen vergeleken worden met een gelijkaardig experiment in Zeebrugge.

6.9.5. Monitoring

Hydrologie

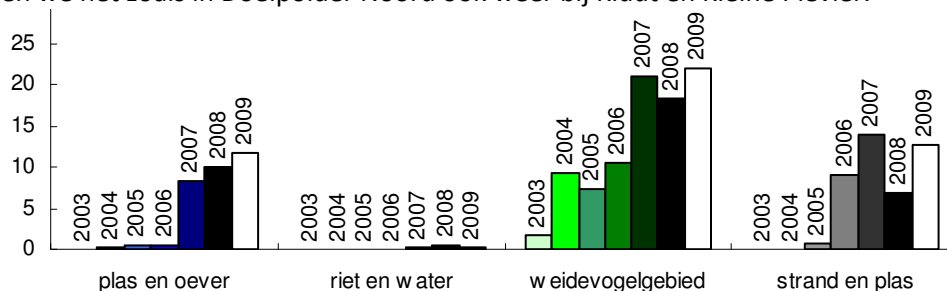
Peilen van de Zoetwaterkreek stonden bij het begin van 2007 op 1,75 m TAW, maar zakten door de droogte in april naar 1,60 m TAW. In broedseizoen 2008 was dit niet het geval en bleef het peil tussen 1,72 en 1,80 m TAW. In 2009 zakte het peil terug tot 1,60 m TAW. Grondwaterstanden waren in 2009 dan ook iets lager dan in 2008.

Habitat

In 2008 werd de vegetatie getypeerd aan de hand van opnames in permanente kwadraten. Op de afgegraven delen langs het water is de vegetatie nog in een pionierstadium met veel open grond, maar typische soorten van natte graslanden als Fioringras en Geknikte vossenstaart zijn wel met lage bedekking aanwezig. Op de hogere delen domineren de ingezaaide grassen Italiaans raaigras en Rood zwenkgras. Ook hier is op veel plaatsen nog geen dichte grasmat. Ook is er op verschillende plaatsen verruiging aanwezig. Een strikt gevoerd maai- en graasbeheer moet dit in de toekomst minderen. Dergelijk maai-beheer houdt in dat zones met ruigteopslag worden gemaaid tijdens het zomerseizoen en dat het volledige gebied kort moet zijn voor de winter. Controles in 2009 gaven aan dat de vegetatie nog niet veel veranderd was. Dergelijke ontwikkeling vraagt verschillende jaren. Het beheer van delen van het gebied werd in 2009 wel strikter uitgevoerd dan voordien.

Broedvogels

De weidevogels vertonen een flinke stijging terwijl de eenden stabiliseren of zelfs dalen in aantal. Dit laatste zien we net zoals in Doelpolder Noord ook weer bij Kluut en Kleine Plevier.

Figuur 28: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in Putten West, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vogels van 'Plas en Oever'							
Dodaars	0	0	0	0	0	3	4
Geoorde Fuut	0	0	0	0	34	27	28
Bergeend	1	3	7	2	6	10	10
Zomertaling	0	0	0	0	1	2	2
Krakeend	0	0	0	1	3	9	8
Slobeend	0	0	0	1	2	7	3
Kuifeend	0	0	0	0	6	18	12
Vogels van 'Riet en Water'							
Blauwborst	0	0	1	1	1	2	3
Kleine Karekiet	0	0	1	1	3	10	13
Bosrietzanger	0	0	0	0	0	1	0
Vogels van weidevogelgebied							
Kievit	29	21	15	23	41	31	50
Scholekster	1	3	3	4	5	8	10
Grutto	0	11	11	13	24	17	23
Tureluur	0	2	3	2	24	15	30
Veldleeuwerik	1	2	4	10	8	9	26
Graspieper	0	2	1	2	3	5	5
Gele Kwikstaart	0	2	0	5	4	4	4
Vogels van 'Strand en Plas'							
Kluut	0	0	7	52	39	52	39
Kleine Plevier	0	0	0	4	5	6	5
Strandplevier	0	0	0	1	0	0	0
Zwartkopmeeuw	0	0	0	0	11	3	73
Kokmeeuw	0	0	0	11	455	550	460

Tabel 22: Aantal territoria in Putten West

Overwinterende vogels

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de overwinterende vogels die in het gebied Putten West-Zoetwaterkreek werden waargenomen (wintermaxima tijdens de gecoördineerde midmaandelijke tellingen). De tellingen werden in dit gebied slechts gestart in de winter 2005-2006. Net zoals in Doelpolder Noord zijn er grote aantallen overwinterende eenden. Het gebied wordt ook gebruikt door overwinterende ganzen. Ook steltlopers en meeuwen blijken het gebied volop als overwinteringsgebied te gebruiken. Zowel de waterpartijen als de graslanden worden door overwinteraars gebruikt.

Duikers, futen en aalscholvers	2002 2003	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	2007 2008	2008 2009
Dodaars				0	1	24	44
Fuut				0	1	6	4
Geoorde Fuut				0	0	6	5
Aalscholver				1	12	6	29
Reigers							
Kleine Zilverreiger				0	2	93	6
Grote Zilverreiger				0	1	5	1
Blauwe Reiger				0	2	2	6
Ooievaar				3	0	0	0
Lepelaar				1	0	0	0
Zwanen, ganzen, eenden en rallen							
Knobbelzwaan				2	8	23	7
Kleine Zwaan				0	0	21	0
Kolgans				0	178	1631	40
Grauwe Gans				3	1159	2740	269
Indische Gans				0	1	0	1
Sneeuwgans				0	0	1	0
Canadese Gans				0	390	681	474
Brandgans				0	45	114	13
Magelhaengans				0	0	1	0
Nijlgans				0	58	59	120
Casarca				0	0	0	1
Bergeend				6	95	90	77
Smient				0	799	2450	1507
Krakeend				0	38	65	21
Wintertaling				0	137	130	133
Wilde Eend				2	145	113	191
Pijlstaart				0	6	21	17
Slobeend				0	136	14	9
Krooneend				0	0	1	1
Tafeleend				0	1	7	51
Kuifeend				0	21	72	49
Brilduiker				0	0	1	1
Nonnetje				0	2	8	5
Grote zaagbek				0	0	0	4
Waterhoen				0	11	18	16
Meerkoet				0	14	144	313
Steltlopers							
Scholekster				2	8	18	45
Kluut				0	0	4	3
Kleine plevier				0	0	0	2
Goudplevier				0	13	150	20
Kievit				32	1021	1796	814
Bonte Strandloper				0	1	5	1
Kemphaan				0	0	18	1
Watersnip				0	0	2	2
Grutto				0	0	52	51
Wulp				0	60	103	125

Tureluur	0	4	6	10
Groenpootruiter	0	0	1	0
Witgatje	0	0	1	1
Oeverloper	0	0	2	0
Meeuwen				
Zwartkopmeeuw	0	0	3	5
Kokmeeuw	92	159	732	350
Stormmeeuw	8	31	14	17
Kleine mantelmeeuw	0	0	0	1
Zilvermeeuw	6	112	13	57

Tabel 23: Aantal overwinterende vogels in Putten West

6.10. Drijdijck

6.10.1. Streefbeeld en -oppervlakte

36,7 ha 'Plas en Oever' (permanente compensatie)

6.10.2. Locatie

Deels gelegen in het gebied 'Drijdijck' aan de westrand van het havengebied, deels gelegen in het ecologische deel van de bufferzone ten zuidoosten van Kieldrecht.

6.10.3. Stand van zaken

De graafwerken zijn voltooid sinds september 2006. In 2007 werden afsluitingen en voorzieningen voor het graasbeheer geplaatst en ging het begrazingsbeheer van start via gebruiksovereenkomsten met lokale landbouwers. In 2009 werd het gebied volledig gemaaid door ANB.

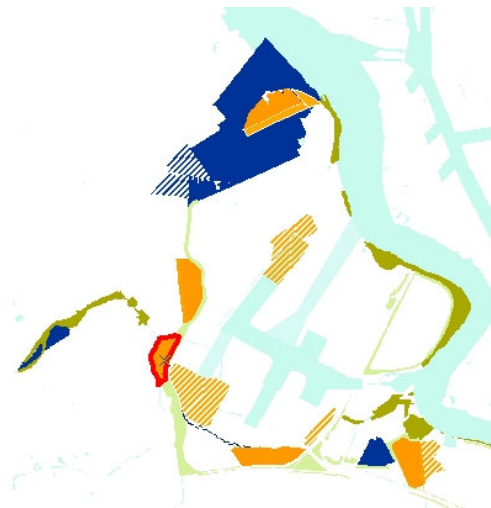

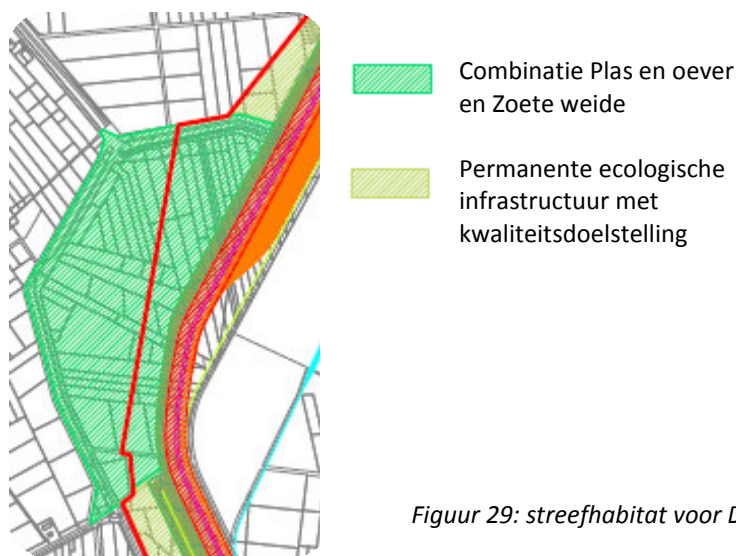
Foto 17: luchtfoto Drijdijck (Yves Adams, herfst 2009)

De werkgroep 'optimalisatie beheer' gaf in 2009 op basis van de monitoring aan dat de infrastructuur voor de waterhuishouding verbeterd kan worden door het realiseren van een regelbare stuw (tot 2,10 m TAW) in het noorden van Drijdijck om het peil in de winter hoger te kunnen stuwen. Hierdoor kan de vegetatie afsterven en is minder manueel beheer nodig. ANB heeft zich geëngageerd om deze inrichting op zich te nemen. Daarnaast is het nodig de zone van het afgebroken kippenbedrijf vrij te maken en te integreren in het begrazingsblok.

6.10.4. Toekomst

Het Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief voorziet voor Drijdijck een grenscorrectie omwille van voorziene infrastructuurbundels. Het streefbeeld is een combinatie van 'Plas en Oever' en Zoete Weide.

Figuur 29: streefhabitat voor Drijdijck in MMHA

6.10.5. Monitoring

Hydrologie

Het peil van de plas van Drijdijck schommelde tussen 1,75 en 1,90 m TAW.

Habitat

De inrichting van Drijdijck startte reeds in 2004, waarbij delen van het terrein werden afgeplagd. Hierdoor ontstonden reeds beperkte plassen. Het gebied werd afgewerkt in 2006 en 2007. Langs de nieuw afgegraven oevers was de vegetatie in 2008 nog schaars. Oeverhabitat varieerde van pionierhabitat tot ruigte. De hoger gelegen delen die niet werden afgegraven bij de inrichting waren in het voorjaar 2009 sterk verruigd.

Broedvogels

Figuur 30: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in Drijdijck, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied

De meeste eenden daalden in aantal. Enkel de Kuifeend steeg hier, net zoals dit jaar het geval was in Steenlandpolder en Doelpolder Noord waar andere gebieden grote verliezen leden voor deze soort. De daling van Kluut en Kleine Plevier wordt ook gedeeld door Doelpolder Noord en Putten West.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vogels van 'Plas en Oever'							
Dodaars	0	0	0	0	2	7	7
Geoorde Fuut	0	0	0	0	0	1	6
Knobbelzwaan							1
Bergeend	1	0	2	1	4	10	7
Zomertaling	0	0	0	0	0	1	1
Krakeend	0	0	1	0	3	8	5
Slobeend	0	0	2	0	2	3	2
Kuifeend	0	0	0	0	2	3	10
Tafeleend	0	0	0	0	0	1	1
Ijsvogel	0	0	0	0	0	1	0
Vogels van 'Riet en Water'							
Bruine Kiekendief	0	0	1	0	0	0	0
Waterral	0	0	0	0	0	1	0
Blauwborst	4	4	8	2	3	4	4
Kleine Karekiet	3	4	4	3	4	7	11
Bosrietzanger	4	1	0	2	2	2	5
Rietgors	0	0	1	0	0	0	0
Vogels van weidevogelgebied							
Kievit	6	9	15	4	7	6	9
Scholekster	1	1	2	1	2	1	2
Grutto	0	0	0	0	2	2	1
Tureluur	0	1	2	2	2	4	4
Veldleeuwerik	0	0	0	0	1	0	1
Vogels van 'Strand en Plas'							
Kluut	0	0	10	0	49	20	15
Kleine Plevier	0	0	0	0	4	3	2

Tabel 24: Aantal territoria in Drijdijk

Overwinterende vogels

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de overwinterende vogels die in Drijdijk werden waargenomen (wintermaxima tijdens de gecoördineerde midmaandelijke tellingen). Van Wulp was er op Drijdijk de laatste winters een slaappleats. De laatste twee jaar fungeerde het ook als slaappleats voor overwinterende meeuwen.

	2002 2003	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	2007 2008	2008 2009
Duikers, futen en aalscholvers							
Dodaars	1	0	0	0	2	32	4
Fuut	0	0	0	0	0	1	0
Aalscholver	0	1	1	1	2	2	1
Reigers							
Kleine Zilverreiger	1	0	0	0	0	6	1
Grote zilverreiger	0	0	0	0	0	0	1
Blauwe Reiger	6	3	26	5	3	4	1
Lepelaar	0	0	0	0	2	0	0
Zwanen, ganzen, eenden en rallen							
Knobbelzwaan	2	6	0	0	8	4	11
Rietgans	2	0	0	0	0	0	180
Kolgans	1407	0	72	22	0	0	0
Grauwe Gans	1479	432	236	652	44	729	103
Canadese Gans	64	0	41	0	70	181	158

Brandgans	5	1	0	0	1	1	2
Nijlgans	11	4	4	0	118	4	2
Casarca	0	0	0	0	1	0	0
Bergeend	50	42	10	12	96	229	189
Smient	0	0	207	20	425	398	673
Krakeend	0	0	6	8	20	42	46
Wintertaling	2	0	142	118	29	62	44
Zomertaling	0	0	0	0	0	0	2
Wilde Eend	12	9	142	52	188	252	121
Pijlstaart	0	0	15	0	42	31	24
Slobeend	0	0	0	2	46	149	150
Tafeleend	0	0	0	0	1	4	9
Kuifeend	0	0	0	0	4	61	21
Brilduiker	0	0	0	0	1	3	1
Grote Zaagbek	0	0	0	0	0	2	4
Waterhoen	40	27	10	4	3	4	1
Meerkoet	0	2	64	0	32	88	88
Steltlopers							
Scholekster	12	2	2	2	14	28	46
Kluut	0	0	0	0	2	0	1
Kleine Plevier	0	0	0	0	1	0	0
Bontbekplevier	0	0	0	0	1	0	0
Goudplevier	16	0	0	0	0	0	30
Kievit	608	103	345	420	1350	1350	982
Kleine Strandloper	0	0	0	0	0	1	0
Bonte Strandloper	0	0	2	0	26	3	0
Kemphaan	4	0	0	0	1	2	1
Watersnip	4	0	0	7	2	36	18
Grutto	0	0	1	0	11	1	3
Wulp	9	2	96	309	1190	711	437
Tureluur	0	0	0	0	8	2	15
Groenpootruiter	0	0	0	0	0	1	0
Witgatje	1	1	0	1	1	2	1
Oeverloper	0	0	0	0	0	2	0
Meeuwen							
Zwartkopmeeuw	0	0	0	0	26	18	2
Kokmeeuw	103	93	2	0	832	620	392
Stormmeeuw	7	31	0	2	278	108	37
Kleine Mantelmeeuw	0	0	0	0	3	4	3
Zilvermeeuw	19	19	0	0	750	131	224
Pontische meeuw	0	0	0	0	0	0	1
Grote Mantelmeeuw	0	0	0	0	1	1	1

Tabel 25: Aantal overwinterende vogels in Drijdijck

6.11. Kunstmatige waterplassen in Z2-gebied

6.11.1. Streefbeeld en -oppervlakte

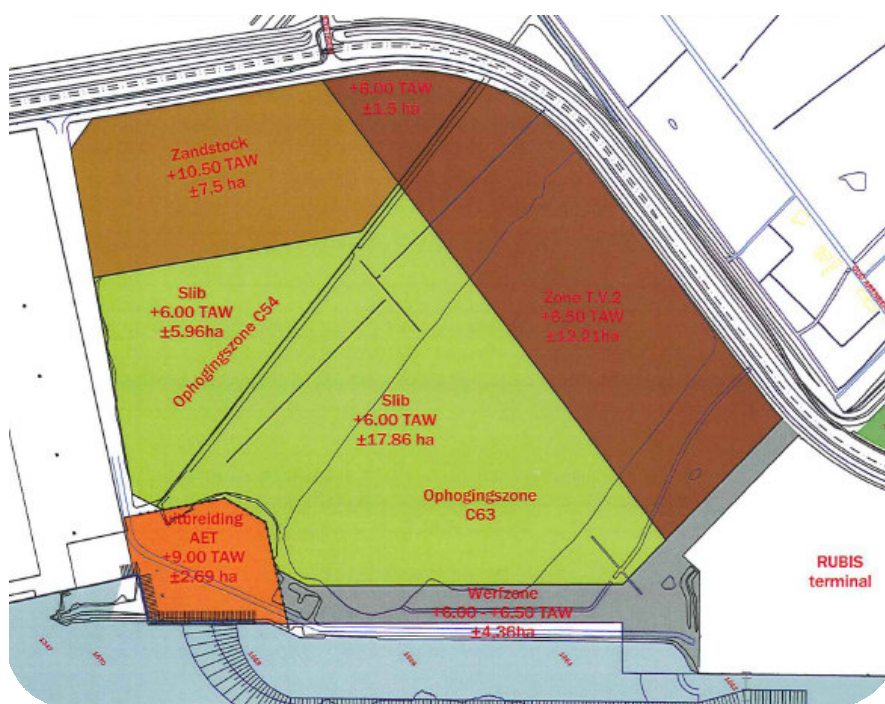
'Plas en Oever' ("tijdelijk en permanent beheer van waterplassen gelegen in de zone 'Putten Plas' en overige waterplassen in Z2-gebied" ²⁹)

6.11.2. Locatie

'Putten Plas' (C63) is een gebied gelegen ten zuiden van het gebied 'Putten Weiden' en ten westen van het Doeldok. Hiermee wordt bedoeld het gebied dat is ontstaan na de eerste fase van de demping van de bestaande zoetwaterplas. Met overige waterplassen worden de huidige plassen bedoeld ter hoogte van het gebied bestemd voor fase III van het Verrebroekdokproject (= 'Verrebroekse Plassen') en het Doeldok, alsmede nog in de toekomst aan te duiden of aan te leggen plassen die als rust-of overwinteringsplaats zullen fungeren.

6.11.3. Stand van zaken

De werken in Putten Plas werden in 2009 gedeeltelijk afgerond: de zone bestemd als fase II van de Rubis-terminal werd op hoogte gebracht (+ 6 m TAW en +6,5 m TAW) en een zandstock van 10,5 m TAW is aangelegd. Naast deze 2 zones is er nog een zone gedeeltelijk opgespoten, die veel plassen bevat. Tijdens het broedseizoen 2010 kan Putten Plas opnieuw gevrijwaard blijven van werken.

Figuur 31: ophogingszones Putten Plas (GHA, 8 dec. '09)

Naast Putten Plas, dat momenteel nog steeds voldoet aan de doelstelling van het nooddecreet, worden ook de Verrebroekse Plassen beheerd als "door de havenontwikkeling kunstmatig onstane waterplassen als rust-en overwinteringsgebied voor watervogels". Het beheer is er geconcentreerd op vrijwaren van de rust in het gebied en waterbeheer. In het voorjaar van 2009 werd de wilgenopslag in de rietzones en op de kleinere plas gekapt.

Foto 18: luchtfoto Verrebroekse plassen (GHA, 2 april '09)

6.11.4. Toekomst

Als omwille van haven- of infrastructuurontwikkeling (eventuele 3de fase Verrebroekdok) in de toekomst de huidige plassen in Z2-gebied niet langer kunnen functioneren als compensatiegebied, dan wordt, als onderdeel van de Achtergrondnota Natuur, de ontwikkeling van een zoet plassegebied in Prosperpolder Zuid vooropgesteld, ten eerste als overwinteringsgebied voor watervogels en ten tweede als belangrijk broedgebied voor veel bijlage I-soorten.

In de toekomst kunnen ook de aanwezige plassen in de Steenlandpolder, die tijdens en na de aanleg van de Liefkenshoekspoortunnel bewaard zullen blijven, voldoen aan de vraag uit het nooddecreet naar permanente kunstmatige waterplassen in Z2-gebied.

6.11.5. Monitoring

Hydrologie

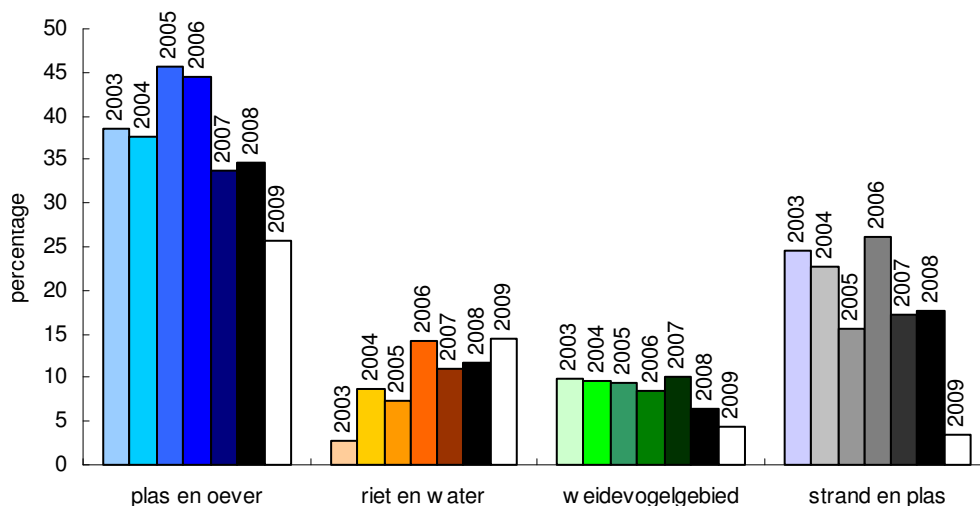
In de Verrebroekse plassen werden op verschillende plaatsen peilen gevolgd. De plassen hebben normaal een vrij constant waterpeil met eerder beperkte seizoensschommeling (10-20cm). Dit is waarschijnlijk het gevolg van de nabijheid van het Verrebroekdok. In 2009 lagen de peilen lager dan vroeger.

Habitat

In het deel ten zuiden van de plassen is er een duidelijke toename van droog riet en riet met wilgenstruweel.

Broedvogels

Figuur 32: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in de Verrebroekse plassen, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied

Dit gebied evolueerde naar één van de belangrijkste gebieden binnen het Vogelrichtlijngebied. Het is het belangrijkste gebied voor broedvogels van 'Plas en Oever'. Net deze groep vertoonde in 2009 flinke dalingen bij met name Krak-, Slob-, Kuif- en Tafeleend. Het is bekend dat de aanwezigheid van de Vos, die hier de laatste twee jaar opvallend is, effecten kan hebben op de aantallen van groundbroeders. Ook in andere gebieden daalden de aantallen van deze soorten echter. Het achterhalen van de precieze oorzaak is aan de hand van de momenteel beschikbare gegevens niet mogelijk. Vogels van 'Riet en Water' laten dan weer sterke stijgingen zien. Voor de Rietzanger was dit met 31 territoria in 2009 het belangrijkste gebied en bovendien het hoogste aantal ooit in één gebied. Daarnaast stegen de aantallen van Blauwborst, Kleine Karekiet en Rietgors ook fors.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vogels van 'Plas en Oever'							
Dodaars	6	8	8	5	3	3	2
Geoorde Fuut	18	61	101	84	32	5	0
Aalscholver	2	7	14	18	22	19	27
Grote Zilverreiger	0	0	0	1	0	0	0
Lepelaar	1	5	11	14	19	19	18
Knobbelzwaan	1	2	2	1	2	2	2
Bergeend	7	12	9	16	12	14	12
Krakeend	19	25	25	30	30	42	14
Slobeend	5	7	8	5	8	5	2
Zomertaling	1	0	0	0	0	0	0
Kuifeend	19	16	21	20	14	22	6
Tafeleend	8	6	14	12	11	14	3
IJsvogel	0	0	0	0	0	0	1
Oeverzwaluw	55	62	212	280	144	843	235
Vogels van 'Riet en Water'							
Roerdomp	0	1	1	1	0	0	0
Bruine Kiekendief	1	1	1	1	0	0	0
Waterral	2	1	2	2	2	3	2
Blauwborst	9	5	7	8	10	13	30
Graszanger	0	0	0	1	1	2	2
Sprinkhaanzanger	0	0	1	3	1	4	4
Rietzanger	1	4	4	10	5	10	31

Kleine Karekiet	10	19	23	27	21	44	76
Bosrietzanger	0	1	3	1	5	8	7
Baardmannetje	0	1	1	0	2	1	1
Rietgors	2	3	8	14	12	18	29
Vogels van weidevogelgebied							
Kievit	18	14	8	13	7	9	7
Scholekster	4	5	5	9	5	7	8
Grutto	5	6	2	2	2	1	1
Wulp	0	0	1	1	1	0	1
Tureluur	5	9	5	3	3	2	3
Veldleeuwerik	10	10	8	8	6	12	16
Graspieper	3	2	3	1	2	3	0
Gele Kwikstaart	1	0	0	2	1	0	0
Vogels van 'Strand en Plas'							
Kluut	0	0	1	1	0	1	0
Steltkluut	0	0	0	0	0	2	0
Kleine Plevier	2	1	4	5	7	9	6
Bontbekplevier	0	0	0	1	0	0	0
Strandplevier	0	0	2	6	5	4	0
Zwartkopmeeuw	200	416	106	5	3	0	0
Kokmeeuw	> 750	950	620	540	435	280	24
Visdief	0	0	0	12	3	0	0

Tabel 26: Aantal territoria in de Verrebroekse Plassen

Overwinterende vogels

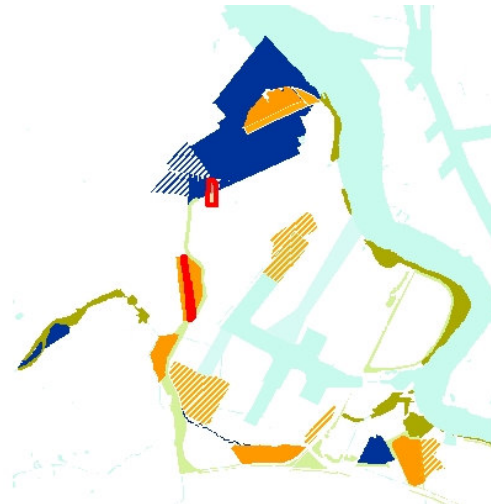
Onderstaande tabel geeft een overzicht van de overwinterende vogels die op de Verrebroekse Plassen werden waargenomen (wintermaxima tijdens de gecoördineerde midmaandelijks tellingen).

	2002 2003	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	2007 2008	2008 2009
Duikers, futen en aalscholvers							
Dodaars	14	50	25	8	16	31	12
Fuut	14	20	22	14	10	9	68
Geoorde Fuut	2	4	2	17	38	27	15
Aalscholver	93	58	72	46	49	59	90
Reigers							
Roerdomp	0	0	1	0	0	0	0
Kleine Zilverreiger	2	4	8	1	1	0	2
Grote Zilverreiger	0	0	0	5	3	2	2
Blauwe Reiger	6	5	4	10	6	11	5
Ooievaar	0	1	0	0	0	0	0
Lepelaar	5	0	0	1	16	14	15
Zwanen, ganzen, eenden en rallen							
Knobbelzwaan	9	9	4	4	12	15	7
Kleine zwaan	0	0	0	0	0	0	5
Zwarte Zwaan	2	0	0	0	0	0	0
Kolgans	0	5	36	24	20	53	0
Toendrarietgans	0	0	0	0	0	0	1
Grauwe Gans	326	363	263	830	655	272	530
Indische Gans	0	2	0	0	1	1	2
Canadese Gans	83	364	223	795	255	165	242
Brandgans	6	1	1	2	3	1	22
Nijlgans	23	45	35	76	17	8	19

Bergeend	56	28	22	32	34	24	42
Smient	658	836	1218	1910	794	956	842
Krakeend	16	31	80	18	90	32	42
Wintertaling	23	517	52	54	16	34	47
Wilde Eend	4267	1382	1196	1384	1600	1440	2177
Pijlstaart	29	23	8	97	4	3	11
Zomertaling	0	0	0	0	1	0	1
Slobeend	14	126	90	96	109	72	153
Tafeleend	357	731	277	372	457	601	253
Kuifeend	133	103	114	118	162	116	187
Brilduiker	5	8	6	8	8	8	4
Nonnetje	28	32	44	25	10	10	6
Grote Zaagbek	0	0	0	1	1	0	1
Rosse Stekelstaart	1	0	0	0	1	1	1
Witkopeend	0	1	0	0	0	0	0
Waterral	0	0	0	2	0	2	1
Waterhoen	6	9	4	5	5	3	4
Meerkoet	145	113	144	89	132	231	48
Steltlopers							
Scholekster	38	40	63	32	43	16	7
Kluut	0	0	0	0	0	0	1
Kleine plevier	0	0	0	0	0	0	1
Goudplevier	0	56	5	17	0	0	1
Kievit	223	3500	528	650	584	328	1810
Bonte strandloper	0	0	0	0	0	0	2
Kleine Strandloper	1	0	0	0	0	0	0
Kemphaan	0	1	7	0	0	0	0
Watersnip	8	7	17	5	6	11	15
Houtsnip	0	0	0	0	0	0	1
Grutto	7	3	0	0	2	1	6
Rosse Grutto	1	0	0	0	0	0	0
Wulp	0	32	0	0	2	70	35
Tureluur	2	0	1	0	2	2	2
Groenpootruiter	0	1	0	0	0	0	0
Witgatje	1	3	2	3	1	5	2
Oeverloper	0	1	1	0	1	1	1
Meeuwen							
Zwartkopmeeuw	4	2	13	9	7	8	4
Kokmeeuw	501	28	213	199	362	129	24
Stormmeeuw	3	15	14	6	2	2	39
Kleine Mantelmeeuw	3	0	1	0	1	0	0
Zilvermeeuw	29	116	9	16	4	4	5
Grote Mantelmeeuw	0	6	2	2	1	1	2

Tabel 27: Aantal overwinterende vogels op de Verrebroekse plassen

6.12. Percelen van de Vlaamse overheid in ZTA-gebied

6.12.1. Streefbeeld en -oppervlakte

45 ha ecologisch waardevolle polder (minstens tot 2007)

6.12.2. Locatie

Akkers en weiden op percelen gelegen in het poldergebied met bestemming 'Zeehavengebied met Tijdelijk Agrarisch karakter'

6.12.3. Stand van zaken

Het blok Ecologisch waardevolle polder (EWP) in de Nieuw Arenbergpolder is 22 ha groot. Daarnaast werd 26 ha EWP tijdelijk gegroepeerd in de strook tussen de Zoetwaterkreek en het weidevogelgebied Putten West (niet-ecologische gedeelte van de buffer ZW-B in ZTA-gebied en bij de inrichting van dat gebied geïntegreerd. De totale oppervlakte EWP voldoet aan de in de matrix vereiste oppervlakte van 45 ha op gegroepeerde, verworven percelen in ZTA-gebied.

Bijlage 5 van het nooddecreet omschrijft het doel van deze percelen in oorsprong als het "voorzien van foerageerruimte voor overwinterende ganzen, waar ook de akkervogelgemeenschap van kan profiteren door te voorzien in ecologisch waardevolle akkers. Indien op de betrokken percelen weiden aanwezig zijn, worden deze behandeld zoals de weidevogelgebieden." Zoals aanbevolen vanuit de monitoring van de voorbije jaren werden alle akkerpercelen binnen het blok EWP omgezet naar grasland. Aangezien de doelstelling hier beperkt is tot beheer en geen inrichting voorziet, blijft de bestaande polderwaterhuishouding op deze percelen behouden. In 2009 werden opnieuw gebruiksovereenkomsten voor een aangepast (weidevogel)beheer afgesloten met lokale landbouwers.

6.12.4. Monitoring

Hydrologie

Op de percelen aangeduid als ecologisch waardevolle polder in de Nieuw Arenbergpolder gebeurt geen specifieke hydrologische monitoring. De waterhuishouding wordt er bepaald door de drainage van de polder, die algemeen genomen zorgt voor duidelijk te lage watertafels in vergelijking tot de natuurdoelstellingen. Gezien de meeste aangeduide percelen eerder hoog gelegen zijn in de polder behoren zij tot de drogere delen. Aan de hand van de dichtst bij gelegen peilbuizen schatten we de grondwatertafel tijdens het broedseizoen ongeveer 1 meter beneden maaiveld en lager. Percelen met een waterstand die voor weidevogels aanleiding kan geven tot hoge broeddensiteiten zijn ook in de rest van de polder zeer schaars. Het gaat om enkele laaggelegen percelen in Doelpolder en aan de noordrand van de Oud Arenbergpolder.

Broedvogels

In 2009 werden op het deel grenzend aan de Oude Sluisstraat geen broedende weidevogels genoteerd.

Overwinterende vogels

Het gebied wordt soms gebruikt door overwinterende ganzen.

6.13. Haasop

6.13.1. Streefbeeld en -oppervlakte

'Riet en Water' (ca. 100 ha permanent compensatie voor historisch passief, instandhouding van huidige natuurwaarden ³⁰⁾)

6.13.2. Locatie

Gelegen tussen de N 49 en de Hazopweg van Kallo tot Verrebroek, deel van de zuidelijke bufferzone die omstreeks 1972 ontstond na de opspuiting van een deel van de vroegere Bevernypolder en waarin spontane natuurontwikkeling heeft plaatsgevonden.

6.13.3. Stand van zaken

Het beheer in 2009 bestond uit het bewaken van de rust in dit gebied en begrazing door Konikpaarden en Galloway-runderen om de vegetatie gevarieerd te houden. Verder omvat het reguliere beheer onderhoud van de infrastructuur, hakselen, verwijderen van bomen, ruimen van afval en maaien.

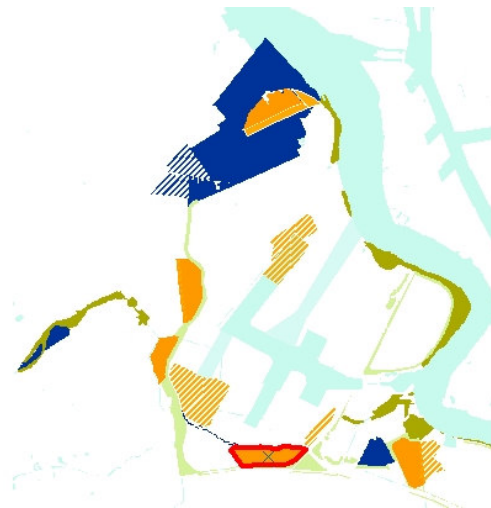

Foto 19: Luchtfoto Haasop en zone Logistiek Park (GHA, 2 april '09)

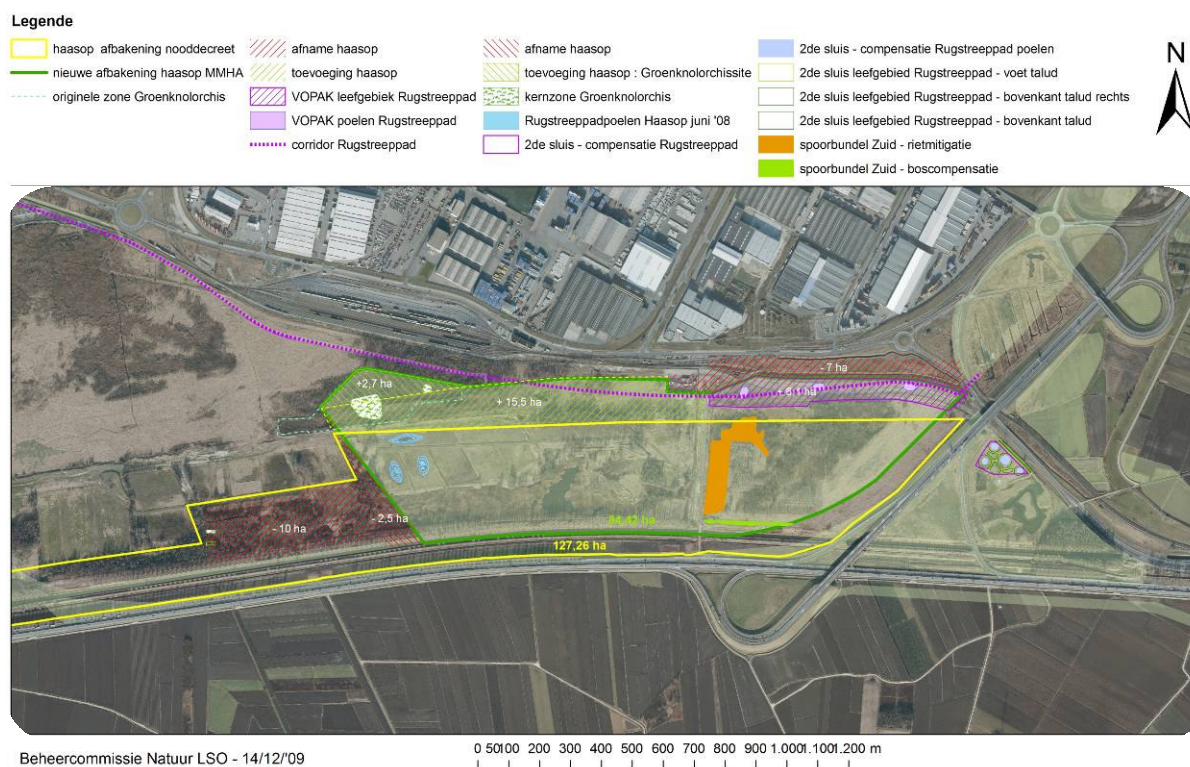

Andere natuurontwikkelingsprojecten in de Haasop

De afbakening van de Haasop werd bijgesteld op basis van de kernzone voor Groenknolorchis en de verdere ontwikkelings- en ontsluitingsplannen van het **Logistiek Park Waasland**. Deze nieuwe afbakening werd tevens opgenomen in het principiële programma voor het in opmaak zijnde GRUP. Een stuk ten westen wordt ontnomen aan de Haasop. Ter vervanging wordt de zone ten noorden van de Haasop aan het gebied toegevoegd, waar een aangepast riet- en waterbeheer het behoud en/of de uitbreiding van de Groenknolorchispopulatie mogelijk zal maken. Tegelijk geeft deze zone voor 12 ha invulling aan de compensatieverplichting voor rietbiotoop i.h.k.v. de aanleg van het Logistiek Park Waaslandhaven.

Verder omvat het combinatievoorstel i.h.k.v. het Logistiek Park de inrichting van ca. 6 ha in de oostelijke zone van de Haasop als leefgebied voor Rugstreeppad i.k.v. **Vopak**, als belangrijke schakel in het volledige plan voor Rugstreeppad. In maart '10 werden hier voortplantingspoelen aangelegd.

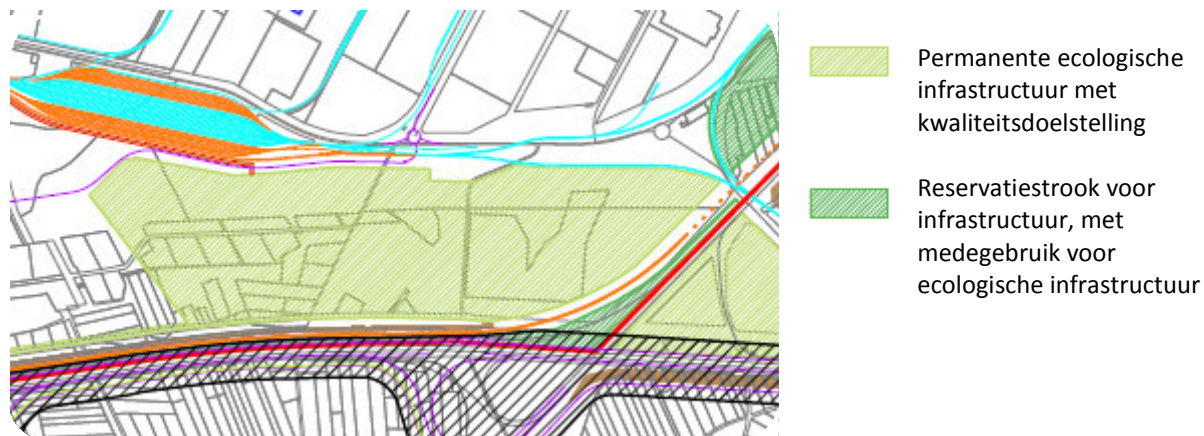
In het deel van de Haasop gelegen ten oosten van de Koestraat zal daarnaast aan rietmitigatie gedaan worden i.h.k.v. de uitbreiding van de **spoorbundel Zuid**. De passende beoordeling van dit project concludeerde immers dat negatieve effecten niet kunnen worden uitgesloten omdat ten gevolge van het project 4,7 ha leefgebied verloren gaat voor soorten als Bruine kiekendief en Blauwborst, soorten die zijn opgenomen in de IHD voor het Vogelrichtlijngebied. Daarom werd in de passende beoordeling gesteld dat milderende maatregelen nodig zijn om dit negatieve effect te vermijden. Hiertoe werd een verbetering van de kwaliteit van leefgebieden voorgesteld in de Haasop. Op basis van een onderzoek en vergelijk van potentiële zones werd voorgesteld om in het gekozen deel van de Haasop de bodem zodanig af te graven dat een reliëfrijke zone ontstaat en hierin een kleilens aan te brengen. Op die manier ontstaat een waterhoudende zone waarin rietwaarden kunnen ontwikkelen. De werken worden uitgevoerd in 2010.

Figuur 33: overzichtskaart natuurprojecten Haasop

6.13.4. Toekomst

Het Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief voorziet voor de Haasop een nieuwe afbakening a.h.v. de contouren van het aan te leggen Logistiek Park Waasland, de voorziene ontsluiting ervan, en de afbakening van de Groenknolorchiszone en Vopak-Rugstreeppadcompensatie. Het gebied wordt opgenomen in de permanente ecologische infrastructuur.

Figuur 34: nieuwe afbakening en streefhabitats voor Haasop in MMHA

6.13.5. Monitoring

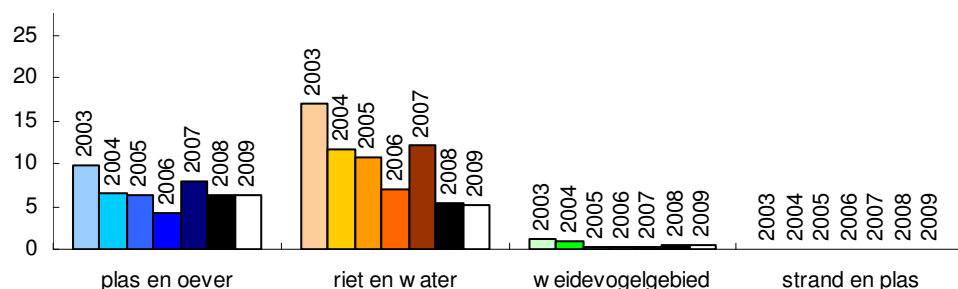
Hydrologie

Waterstanden lagen in 2007 in Haasop gemiddeld hoger dan de voorgaande jaren. Gezien de hoge ligging van het gebied lijkt dit het gevolg van accumulatie van regenwater van de voorbije natte seizoenen. In 2008 waren de winterwaterstanden dezelfde als in 2007, maar op het einde van het voorjaar waren de waterstanden minder weggezakt door het nattere voorjaar. In het voorjaar 2009 lagen de waterstanden een tiental centimeter lager dan in 2008, maar nog duidelijk hoger dan voor 2007.

Habitat

Haasop werd in 2009 niet opnieuw gekarteerd. Het gebied bestaat uit rietland, waterplassen, bos en droge graslanden.

Broedvogels

Figuur 35: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in Haasop, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied

Haasop is één van de belangrijke rietgebieden op de Linkerscheldeoever. Desondanks werd over de afgelopen jaren, naast de terugval van Bruine kiekendief, een achteruitgang geconstateerd van Blauwborst, Kleine Karekiet en Waterral. Door begrazing van koeien en paarden werd de riet- en moerasvegetatie plaatselijk teruggedrongen zodat dit als een mogelijke oorzaak kan gelden. De vier eendensoorten die voor het gehele Linkerscheldeoevergebied daalden, deden dit ook in dit gebied.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vogels van 'Plas en Oever'							
Dodaars	8	7	8	5	6	7	8
Bergeend	12	8	10	12	12	4	8
Krakeend	8	7	6	4	4	8	3
Slobeend	4	2	4	3	2	5	2
Kuifeend	9	6	7	4	2	7	3
Tafeleend	3	8	6	4	10	15	7
IJsvogel	0	0	0	0	1	1	0
Vogels van 'Riet en Water'							
Roerdomp	0	0	0	0	1	0	0
Bruine Kiekendief	4	6	6	5	2	2	2
Waterral	7	5	4	4	3	2	1
Porseleinhoen	1	0	1	0	0	0	0
Blauwborst	18	14	15	13	12	13	12
Sprinkhaanzanger	1	2	0	1	2	2	2
Rietzanger	1	2	0	1	1	0	2
Kleine Karekiet	38	32	34	31	27	23	36
Bosrietzanger	7	6	4	8	8	9	5
Baardmannetje	0	0	1	0	1	0	0
Rietgors	6	6	6	7	6	6	7
Vogels van weidevogelgebied							
Kievit	2	1	0	1	0	2	3
Scholekster	4	3	1	1	2	2	1
Veldleeuwerik	0	0	0	0	0	0	1
Vogels van 'Strand en Plas'							

Tabel 28: Aantal territoria in Haasop

Overwinterende vogels

Haasop wordt niet meegeteld tijdens de midmaandelijke tellingen. Het aandeel open water is echter gering ten opzichte van de hoeveelheid open water in andere gebieden. Het gebied is geen sleutelgebied voor overwinterende vogels.

6.14. Groot Rietveld

6.14.1. Streefbeeld en -oppervlakte

'Riet en Water' (permanente compensatie voor historisch passief, instandhouding van huidige natuurwaarden ³¹)

6.14.2. Locatie

Het Groot Rietveld is een voormalig spuitveld jonger dan 10 jaar met een goed ontwikkelde rietpartij en ondiepe plassen. Het gebied werd via de tweede gewestplanwijziging herbestemd van industriegebied tot natuurgebied. Het gebied met een oppervlakte van 78 ha is gelegen langs de westzijde van de zogenaamde defensieve dijk.

6.14.3. Stand van zaken

Het basisbeheer bestaat uit het bewaken van de rust en het waterpeil. Het begrazingsbeheer om verruiging van het gebied tegen te gaan werd ook in 2009 gehandhaafd. In 2007 werd in het noordelijke gedeelte gestart met het geleidelijk kappen van de berkenopslag en omzetting naar schraal grasland en riet, in functie van de aanwezige Rugstreeppad- en Moeraswespenorchispopulatie. Hieraan werd in 2008 en 2009 verdergewerkt. De aangelegde voortplantingspoelen voor Rustreeppad en de wandelpaden werden ook in 2009 gemaaid.

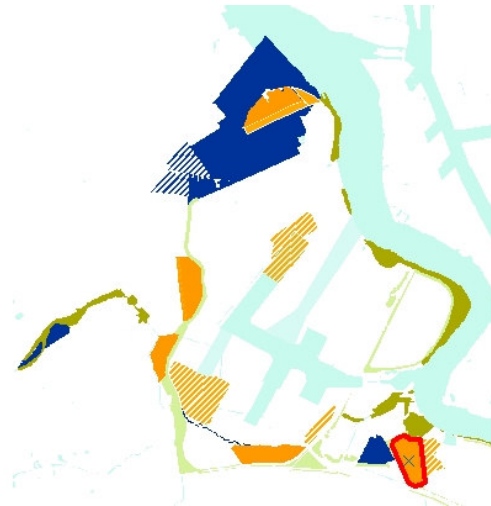

Foto 20: Groot Rietveld (Laurent Vanden Abeele, 21 december '09)

ANB liet in 2008-2009 een studie maken voor de analyse van de afwateringsproblematiek en de opmaak van een technisch ontwerp voor optimaal waterbeheer in het Groot Rietveld. Daarin wordt de bouw van 3 nieuwe uitwateringsconstructies vooropgesteld. Door de aanwezigheid van een veenlaag op de locatie voor de 3de voorziene uitwateringsconstructie, verkiest ANB om eerst de eerste 2 constructies te bouwen en uit de resultaten af te leiden of de bouw van de laatste constructie al dan niet noodzakelijk is.

6.14.4. Monitoring

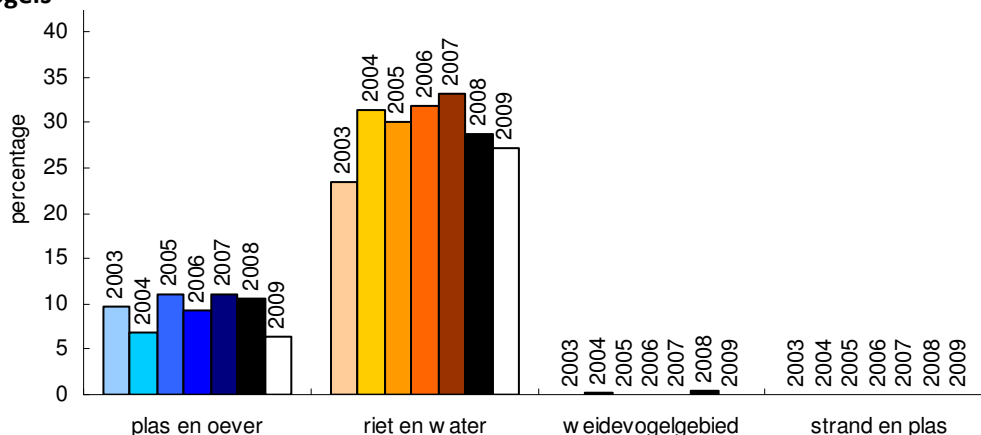
Hydrologie

Door een verstopping van de afvoer kende het zuidelijk deel van het Groot Rietveld een sterke stijging van de waterstand gedurende het broedseizoen. Half februari stond het waterpeil op 2,03 m TAW, wat hetzelfde peil was als half februari 2007. Het peil is daarna gestegen met meer dan 40cm, tot 2,45 m TAW half juli. In 2009 fluctueerde het peil tijdens het voorjaar tussen 2,10 en 2,20 m TAW.

Habitat

Het Groot Rietveld werd in 2009 niet opnieuw gekarteerd. Bij de vorige kartering werd 63ha 'Riet en Water' habitat gemeten. Het gebied omvat de grootste rietpartijen die op de Linkerscheldeoever voorkomen.

Broedvogels

Figuur 36: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen in het Groot Rietveld, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied

Het Groot Rietveld is het belangrijkste broedgebied voor rietvogels. Ook voor een aantal eendensoorten is het belangrijk. Het waterriet trok weer twee mannetjes Woudaapje die beiden gepaard geraakten. Bij minstens één paar werden uitgevlogen jongen gezien. De rietvogels laten hier flinke fluctuaties zien. Doordat dit voor sommige jaren schattingen zijn en dus geen aantallen bekomen door de voor andere gebieden gevolgde methode kunnen die niet eenduidig geïnterpreteerd worden.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vogels van 'Plas en Oever'							
Dodaars	3-4	12	15	15	12	20	13
Knobbelzwaan							2
Bergeend	ng	2	0	1	0	3	0
Zomertaling	1	0	0	0	1	2	1
Krakeend	ng	4	12	13	18	17	10
Slobeend	ng	3	5	3	8	12	0
Kuifeend	ng	6	11	7	4	8	2
Tafeleend	> 3	7	17	13	9	15	4
Vogels van 'Riet en Water'							
Roerdomp	1	0	0	1	1	3	2
Woudaapje	0	0	0	0	0	3*	2
Bruine Kiekendief	3-4	4	3	3	3	4	2
Waterral	10	5	6	9	9	7	8
Porseleinhoen	0	0	2	0	0	0	0
Blauwborst	(> 20)	32	19	26	< 20	10	19

Graszanger	0	0	1	0	0	0	0
Cetti's zanger							5
Snor	0	0	0	1	0	0	0
Sprinkhaanzanger	(3-4)	6	2	9	12-13	5	3
Rietzanger	3	33	9	28	ng	15	9
Kleine Karekiet	ng	42	36	80	ng	80	47
Grote Karekiet	0	0	0	0	0	1*	0
Bosrietzanger	ng	> 19	15	36	ng	20	11
Baardmannetje	5	8	8	9	4	4	5
Buidelmees	1	0	1	0	0	1	0
Rietgors	ng	23	20	34	ng	20	8
Vogels van weidevogelgebied							
Kievit	2	1	0	0	0	2	0
Tureluur	0	0	0	0	0	1	0
Veldleeuwerik	Ng	1	0	0	0	0	0
Vogels van 'Strand en Plas'							

Tabel 29: Aantal territoria in het Groot Rietveld

(ng: niet geteld). Aantallen tussen haakjes zijn schattingen.

*: de 3 territoria Woudaapje en het territorium Grote Karekiet in 2008 betreft territoriumhoudende mannetjes. Er werden echter geen vrouwtjes waargenomen.

Overwinterende vogels

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de overwinterende vogels die in het Groot Rietveld werden waargenomen (wintermaxima tijdens de gecoördineerde midmaandelijks tellingen). De aantallen zijn duidelijk lager dan in de grote plasgebieden.

	2002 2003	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	2007 2008	2008 2009
Duikers, futen en aalscholvers							
Dodaars	3	2	2	5	6	19	14
Fuut	0	2	1	0	2	7	11
Geoorde Fuut	0	0	0	0	1	0	0
Aalscholver	23	4	47	28	3	7	9
Reigers							
Roerdomp	0	0	0	0	1	1	1
Grote Zilverreiger	0	0	0	1	0	0	0
Blauwe Reiger	3	3	6	6	4	2	3
Zwanen, ganzen, eenden en rallen							
Knobbelzwaan	2	0	2	4	2	2	2
Rietgans	0	0	0	0	0	1	0
Kolgans	0	0	4	0	0	0	35
Grauwe Gans	93	35	82	30	56	55	33
Canadese Gans	38	17	67	44	81	61	97
Nijlgans	0	1	2	8	1	0	9
Brandgans	1	0	0	49	1	0	0
Nijlgans	0	2	2	2	3	2	
Bergeend	50	46	21	19	8	6	14
Smient	37	1	2	0	0	4	10
Krakeend	7	2	22	11	56	28	35
Wintertaling	61	90	52	184	47	17	43
Wilde Eend	148	33	78	42	30	30	78
Pijlstaart	26	7	10	5	12	6	4
Zomertaling	0	0	1	0	1	1	0

Slobeend	84	113	103	31	31	79	88
Tafeleend	13	13	2	29	70	68	61
Kuifeend	44	27	19	19	30	43	44
Nonnetje	0	0	0	2	3	0	0
Grote Zaagbek	0	0	0	0	4	0	0
Waterral	1	2	2	4	4	6	4
Waterhoen	9	5	1	4	3	5	5
Meerkoet	82	54	51	38	60	35	77
Steltlopers							
Scholekster	4	2	4	0	11	2	1
Kluut	0	0	1	0	0	0	0
Goudplevier	0	0	1	0	0	0	0
Kievit	77	230	100	280	11	26	3
Watersnip	14	6	4	59	3	1	5
Houtsnip	0	0	1	0	0	0	0
Grutto	4	0	0	0	1	0	1
Wulp	15	2	151	239	300	640	261
Tureluur	3	0	0	0	0	1	1
Witgatje	1	1	0	2	0	0	1
Meeuwen							
Zwartkopmeeuw	0	0	0	0	1	0	0
Kokmeeuw	7	0	0	27	4	0	0
Stormmeeuw	0	0	0	1	0	0	0
Kleine Mantelmeeuw	0	0	0	1	0	1	0
Zilvermeeuw	0	0	1	0	0	1	0
Grote Mantelmeeuw	0	0	0	1	0	0	0

Tabel 30: Aantal overwinterende vogels in het Groot Rietveld

6.15. Aanvullende strand- en plasvlakten

6.15.1. Streefbeeld en –oppervlakte

Strand- en plasvlakte (tijdelijke compensatie, aanvullend zolang aangeduide strand- en plasvlakten niet volledig beschikbaar zijn)

6.15.2. Locatie

'R2-vlakte' (zone tussen op- en afrittencomplex R2, in de nabijheid van Zuidelijke Groenzone/Haasop en Steenlandpolder), de 'Meeuwenbroedplaats' (zone werfkeet Deurganckdok, mogelijke toekomstige 2de sluislocatie) en andere zones.

6.15.3. Stand van zaken

De compensatiematrix voor Deurganckdok voorziet **200 ha streefoppervlakte** voor strand- en koloniebroeders, te realiseren in de tijdelijke gebieden Opgespoten Mida (77 ha), Gedempt deel Doeldok (74 ha) en Vlake van Zwijndrecht (53 ha). Het RUP Waaslandhaven 1ste fase³² voorziet ook de mogelijkheid dat binnen het Z-gebied nog andere zones hiervoor in aanmerking kunnen genomen worden. Aangezien binnen de voorziene zones tot nog toe geen 200 ha beschikbaar waren als strand- en plasvlakte, werd die mogelijkheid ook benut. In 2004 werden zo enkele aanvullende gebieden ingericht om een mogelijk tekort aan strand- en plasvlakten tijdelijk op te vangen, als gevolg van voorlopige conclusies uit de monitoring. Het gaat over de 'R2-vlakte' en de 'Meeuwenbroedplaats'.

De R2-vlakte bestaat uit een grote plas met een centraal eiland en een kijkwand. Door jaarlijks intensief te maaien en af te voeren, werd de aanwezige honingklavervegetatie op dit eiland succesvol omgezet naar gras. Ook de Meeuwenbroedplaats werd in het voorjaar 2009 ter voorbereiding van het broedseizoen gemaaid en de ringgracht werd hersteld.

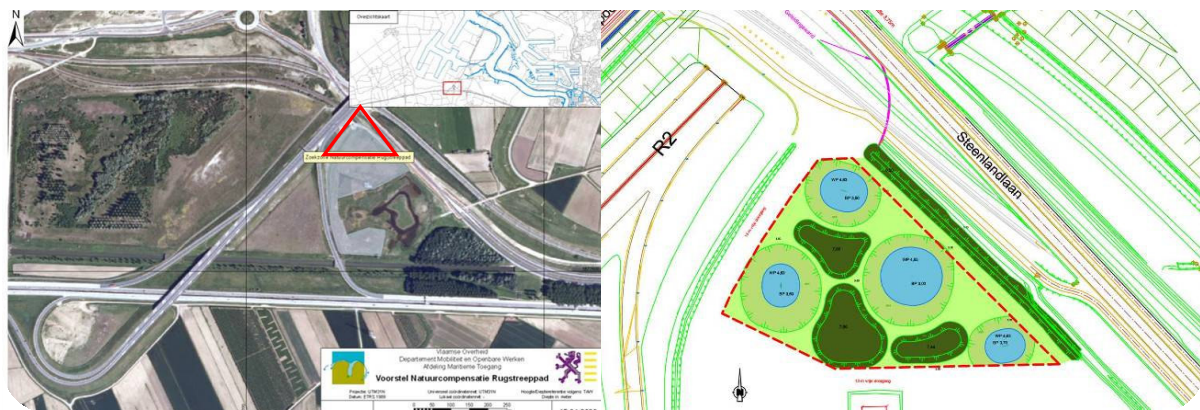

Foto 21: luchtfoto Deurganckdok en omliggende opgespoten terreinen (GHA, 2 april '09)

6.15.4. Toekomst

Vanaf 2008 werd werk gemaakt van een gedetailleerde totaalbalans 'Strand en Plas', opgenomen in hfdst. 3.1 'Werkgroep Strand en Plas'. Zodra de in de matrix voorziene strand- en plasvlakten volledig beschikbaar zullen zijn als strand- en plasvlakte, of de duurzame broedgelegenheid voor deze soorten in het kader van de Achtergrondnota Natuur gerealiseerd is, kunnen de tijdelijke aanvullende gebieden opgegeven worden indien nodig voor de havenontwikkeling. De meeuwenbroedplaats werd reeds verplaatst naar de opgespoten MIDA's i.h.k.v. de aanleg van een 2de Maritieme Toegang tot de Waaslandhaven. Door de spontane evolutie van de vegetatie zal de R2-vlakte stilaan aan belang verliezen als aanvullende strand- en plasvlakte. Deze zone heeft echter ook een ondersteunende rol als onderdeel van het netwerk van Ecologische Infrastructuur en van de backbone-structuur voor Rugstreeppad.

In 2010 zal in het noordwestelijk gebied van de R2-vlakte bovendien een leefgebied voor Rugstreeppad gerealiseerd worden als compenserende maatregel i.h.k.v. de aanleg van de 2de zeesluis die het Deurganckdok zal verbinden met het Waaslandkanaal. Daarbij gaat ter hoogte van de dwarsende weg- en spoorweginfrastructuren een oppervlakte aan leefgebied voor Rugstreeppad verloren die zeer beperkt is (<1 ha) ten opzichte van het totale leefgebied in de referentiesituatie, zijnde circa 510 ha (Ottburg. et.al., 2007). Leefgebied voor Bijlage IV soorten, die overal in Vlaanderen bescherming genieten via het Natuurdecreet (als omzetting van de Habitatrichtlijn), mogen echter sensu strictu nergens verloren gaan en in die zin is een klein verlies steeds negatief te beoordelen. Daarom wordt deze natuurcompensatie voorgesteld binnen de 'backbone-structuur' die voor Rugstreeppad op de lange termijn op LSO wordt voorzien (Ottburg et.al., 2007). Deze compensatie werd principieel goedgekeurd door de Beheercommissie op 24 april '09, mits garanties omtrent de connectiviteit van het gebied en de migratiemogelijkheden, in westelijke richting met de Haasop en in noordoostelijke richting met de Steenlandpolder. Bij de aanpassing van de rotonde aan de Haandorppweg zal in elke overbrugging extra ruimte voorzien worden voor ecologische verbindingen.

Figuur 37: compensatie leefgebied Rugstreeppad i.k.v. 2de sluis (AMT)

6.15.5. Monitoring

Hydrologie R2-vlakte

In dit gebied gebeurde geen hydrologische opvolging

Habitat R2-vlakte

Het gebied bestaat uit pionierssituaties en grasland met waterpartijen.

Broedvogels R2-vlakte

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vogels van 'Plas en Oever'							
Dodaars				0	2	2	2
Bergeend				3	3	3	2
Krakeend				4	1	1	1
Slobeend				1	1	1	0
Kuifeend				0	1	1	3
Vogels van 'Riet en Water'							
Blauwborst				2	1	1	0
Kleine Karekiet				4	1	1	1
Bosrietzanger				0	1	1	0
Rietgors				1	1	1	0
Vogels van weidevogelgebied							
Kievit				2	3	2	3
Scholekster				2	2	1	2
Tureluur				1	1	1	2
Vogels van 'Strand en Plas'							
Kleine Plevier				1	0	1	0

Tabel 31: Aantal territoria in de R2 driehoek

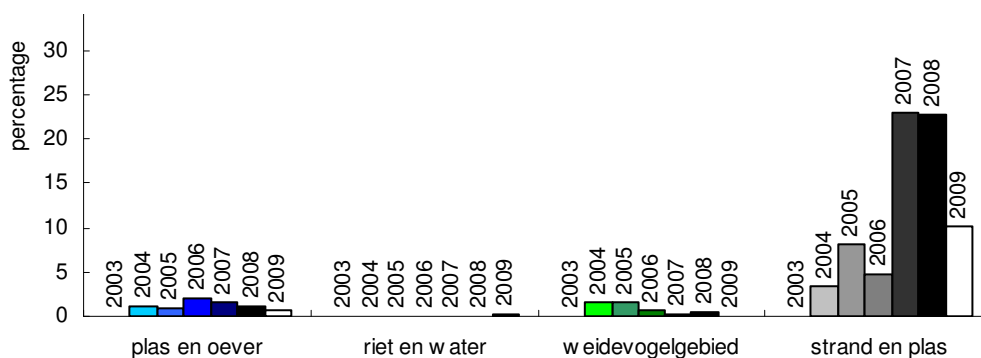
Hydrologie Meeuwenbroedplaats

In dit gebied gebeurde geen hydrologische opvolging

Habitat Meeuwenbroedplaats

Het gebied bestaat uit pioniersituaties met waterpartijen.

Broedvogels Meeuwenbroedplaats

Figuur 38: Gemiddeld percentage van broedgevallen van soorten van de verschillende broedvogelgemeenschappen op de meeuwenbroedplaats, in verhouding tot het hele Vogelrichtlijngebied

Dit gebied werd ingericht om dienst te doen als tijdelijke opvang voor broedende meeuwen. In 2009 was de meeuwenkolonie een stuk kleiner dan in 2008 maar stegen de aantallen wel op de nabijgelegen Pompput. Vooral in de tweede helft van het broedseizoen werd een hoge predatie van Vos op nog niet vliegvlugge jongen meeuwen vastgesteld. In 2010 wordt dit gebied nog niet in gebruik genomen voor de aanleg van de tweede sluis. Het werd voor het broedseizoen van 2010 wel niet beheerd om een meeuwenkolonie aan te trekken. Zonder grondige inrichtingswerken om het gebied voor grondpredatoren ontoegankelijk te maken, is de kans te klein om hier een kolonie succesvol te laten broeden. De Kok- en Zwartkopmeeuwen hebben bovendien uit te wijken naar de nabijgelegen Pompput en het 'eiland' op de Midas.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Vogels van 'Plas en Oever'							
Dodaars	0	0	0	0	0	1	1
Bergeend	3	0	2	2	2	1	1
Krakeend	1	2	3	3	3	3	2
Slobeend	1	2	3	2	2	1	0
Kuifeend	3	2	2	7	7	8	2
Oeverzwaluw	0	0	95	0	0	0	0
Vogels van 'Riet en Water'							
Blauwborst	1	0	0	1	1	1	1
Kleine karekiet	0	0	0	0	0	0	1
Rietgors	0	0	0	0	0	0	2
Vogels van weidevogelgebied							
Kievit	4	3	2	1	0	0	0
Scholekster	1	1	0	1	1	1	0
Grutto	2	2	2	0	1	1	0
Tureluur	2	1	1	0	0	0	0
Veldleeuwerik	0	1	0	0	0	0	0
Vogels van 'Strand en Plas'							
Kleine Plevier	1	0	0	1	0	0	0
Zwartkopmeeuw	37	65	1	89	1100	1100	107
Kokmeeuw	140	680	290	860	2500	2500	950

Tabel 32: Aantal territoria op de meeuwenbroedplaats

7. Nieuwe natuurontwikkelingsprojecten: stand van zaken en aandachtspunten

In dit hoofdstuk wordt gerapporteerd over de stand van zaken van de in 2009 opgestarte of lopende nieuwe natuurontwikkelingsprojecten, die in 2009 systematisch aan bod kwamen in de vergaderingen van de Beheercommissie. De gebieden zijn opgesomd in volgorde van de actuele graad van realisatie. De stand van zaken geeft een momentopname in een proces.

De vermelde oppervlaktes en beoogde habitats per gebied zijn overgenomen uit het Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief in de versie zoals opgenomen in het plan-MER en in de beslissing van de Vlaamse Regering van 11 september '09 aangaande de afbakening van de haven van Antwerpen. Dit MMHA is op A4 formaat als bijlage 9.6 bij dit jaarverslag gevoegd.

7.1. Rietveld Kallo

7.1.1. Oppervlakte en beoogde habitats in MMHA

52 ha 'Riet en Water'

7.1.2. Locatie

Het plangebied vormt een driehoek door de Gasthuisstraat, de Melseledijk en het pad ten noorden van spoorlijn 10. Langs de Melseledijk, aansluitend bij Kallo, wordt de gewestplangrens van het woongebied als begrenzing genomen, zoals in het RUP 'Waaslandhaven fase 1 en omgeving'.

7.1.3. Projectbeschrijving

De 'Tweede spoorverbinding onder de Schelde' of 'Liefkenshoekspoortunnel' betreft een nieuw aan te leggen goederenspoorlijn (spoorlijn 10) van 17 à 18 km, die de spoorbundel Zuid op de Linkerscheldeoever rechtstreeks verbindt met de spoorinfrastructuur op de Rechterscheldeoever, in het bijzonder met het vormingsstation Antwerpen-Noord en de bestaande goederenassen (spoorlijnen 12 en 27A via spoorlijn 11). Op termijn kan er op de Linkerscheldeoever ook een verbinding met spoorlijn 77 gemaakt worden richting Gent en Zeebrugge. Deze nieuwe spoorlijn 10 kruist ondergronds het Waaslandkanaal (via de bestaande Beverentunnel), de Schelde en het Kanaaldok B1-B2. De indienstneming is voorzien voor medio 2014.

Uit de passende beoordeling blijkt dat het project zal leiden tot 26,9 ha biotoopverlies in de Haasop (Zuidelijke Groenzone) en de Steenlandpolder. De instandhoudingsdoelstellingen van het gebied komen niet in het gedrang, mits de in de passende beoordeling beschreven milderende en natuurcompenserende maatregelen strikt worden uitgevoerd. Het betreft hier de creatie van een natuurgebied 'Rietveld Kallo'. Dit gebied is in elk van de scenario's van de Achtergrondnota Natuur mee opgenomen als natuurkerngebied. De resterende oppervlakte is dan ook een eerste stap in de realisatie van het natuurkerngebied, zoals opgenomen in de Achtergrondnota Natuur, het plan-MER en het Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief.

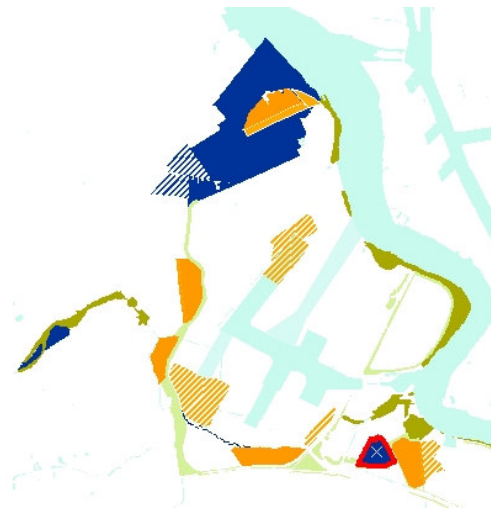

Foto 22: inrichtingswerken Rietveld Kallo (Katrien weyn, 9 september '09)

Aangezien de Haasop een permanent compensatiegebied betreft, dat in het kader van dit project aangesneden wordt, zal ook de natuurcompensatie in het 'Rietveld Kallo' een permanent karakter hebben. De restanten van de compensatiezones Steenlandpolder en Haasop worden opgenomen in het netwerk van Ecologische Infrastructuur. De inrichting van het natuurcompensatiegebied diende te worden aangevat vóór de aanleg van de spoorlijn in het betrokken gebied start, in overeenstemming met artikel 36 ter § 5 van het decreet Natuurbehoud.³⁵

Figuur 39: streefhabitats voor Rietveld Kallo en Groot Rietveld in MMHA

7.1.4. Stand van zaken

Vorbereiding

Het milieueffectrapport 'Tweede spoorverbinding onder de Schelde' werd goedgekeurd door de dienst MER op 25 augustus '06. Op 15 december 2006 besliste de Vlaamse Regering een natuurgebied aan te duiden op de in het MER voorgestelde locatie 'Rietveld Kallo'. In 2007 werd het inrichtingsplan³⁶ voorgelegd aan de BC. op 9 mei 2008 stelde de Vlaamse Regering het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan 'Liefkenshoekspoortunnel' definitief vast.

Verwerving

Aangezien een aantal percelen reeds in eigendom van de overheid waren, bleven nog 28,79 ha te verwerven in het gebied. Er werd in de eerste plaats gestreefd naar verwervingen in der minne door middel van de pre-grondenbank Linkerscheldeoever (VLM), met toepassing van 'flankerend landbouwbeleid'. Tegen eind 2008 kwam meer dan de helft van de te verwerven percelen effectief beschikbaar via grondenruil en was op 7 percelen na het volledige gebied verworven. Eigendommen die niet in der minne konden verworven worden, werden gerechtelijk onteigend op basis van een Ministerieel onteigeningsbesluit ondertekend op 23 juli '08. Eens het natuurgebied ingericht is door Infrabel worden alle gronden en eigendommen in het gebied van de pregrondenbank overgedragen aan het Vlaamse Gewest, met ANB als kadastrale en technische beheerder.

Werken

De eerste voorbereidende werken voor de aanleg van de spoortunnel zijn gestart op 12 november '08. De inrichtingswerken voor het natuurgebied 'Rietveld Kallo' werden voorafgaand aan de start der werken aangevat, nl. op 20 oktober '08, op de op dat moment verworven terreinen. In 2009 werd het terrein grotendeels afgegraven volgens het inrichtingsplan, een stuw werd gebouwd en een bufferdijk en functionele dijken naar de hoogspanningsmasten werden aangelegd. De werken zullen begin 2010 afgerond worden. Twee woningen die in der minne verworven werden, zullen afgebroken worden zodat de percelen geïntegreerd kunnen worden in het rietveld.

Foto 23: luchtfoto inrichtingswerken Rietveld Kallo (GHA, 2 april '09)

Er werd advies gevraagd aan INBO omtrent een alternatieve werkwijze voor ontwikkeling van riet, nl. na de graafwerken inzaaien en vervolgens het waterpeil geleidelijk laten verhogen om wilgenopslag tegen te gaan en het aanwezige riet de kans te geven zich te ontwikkelen. ANB vroeg de soortenlijst voor de aanplanting op en keek deze samen met INBO na om te vermijden dat riet aangeplant zou worden waarvan de herkomst niet inheems of streekeigen is.

Communicatie

Infrabel voert als bouwheer communicatie over dit project via de 'cel buurtbewoners'. Deze cel beantwoordt vragen en klachten van buurtbewoners, stuurt infoberichten om de mensen te verwittigen van nacht- of weekendwerken of om ze te informeren over specifieke aspecten van een werf/project, organiseert infosessies en werfbezoeken, en maakt brochures over de specifieke aspecten van een werf of project. Op 17 december '08 werd een infomoment in Kallo georganiseerd.

7.2. Combinatieproject Logistiek Park Waasland

7.2.1. Oppervlakte en beoogde habitats

20 ha compensatie voor 'Riet en Water', ca. 6 ha compensatie voor Rugstreeppad i.k.v. Vopak en duurzaam behoud van de Groenknolorchispopulatie.

7.2.2. Locatie

Het toekomstige Logistiek Park Waasland situeert zich vlakbij de E34 op de grens van Verrebroek en Vrasene.

7.2.3. Projectbeschrijving

De Maatschappij Linkerscheldeoever is initiatiefnemer voor de realisatie van het Logistiek Park Waasland. In een eerste fase van ca. 49 ha werden inmiddels de ontsluitingswegen afgewerkt, en in de loop van 2010 zullen hier de eerste magazijnen verschijnen. De resterende oppervlakte wordt in meerdere fasen ontwikkeld zodat het Logistiek Park kan uitgroeien tot ca. 170 ha. Er zullen zich vooral bedrijven vestigen die actief zijn in de sector van transport, logistiek en distributie.

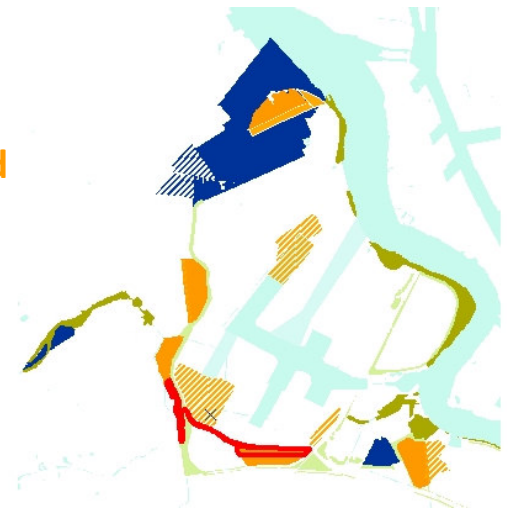

Foto 24: zone Logistiek Park Waasland(GHA, 2 april '09)

Aangezien de korte-termijntiming van dit (en enkele andere) project(en) niet kon samensporen met de verdere timing van het plan-MER, de opmaak van het afbakeningsGRUP en de realisatie van de Achtergrondnota Natuur, werd in het Strategisch Plan Haven van Antwerpen de mogelijkheid om beroep te doen op de wettelijk voorziene uitzonderingsprocedures behouden, om een antwoord te kunnen bieden op de vragen van private en publieke partijen om op korte termijn de economische ontwikkeling van het gebied verder te zetten. Onderhavig project past binnen dit laatste gegeven.

In 2010 wordt een project-MER opgemaakt voor het ganse project Logistiek Park. Voor de eerste fase is geen apart MER vereist, maar werd wel een passende beoordeling gemaakt. Daaruit bleek een compensatienoodzaak voor 20 ha 'Riet en Water'. Naast deze compensatienoodzaak werd een

populatie Groenknolorchis gevonden binnen de perimeter van het voorziene Logistieke Park en kwam eveneens de vraag van GHA voor samenwerking rond een compensatie voor Rugstreeppad i.h.k.v. de Vopak-terminal, die ook gevonden kon worden binnen deze perimeter. Er werd een voorstel uitgewerkt dat een **combinatie** vormt van deze 3 factoren. De stedenbouwkundige vergunning voor het Logistiek park Waasland inclusief het combinatie-natuurcompensatieproject werd verleend op 13 oktober '08. Hierin werd de uitdrukkelijke voorwaarde opgelegd dat de werken pas kunnen starten nadat ook begonnen is aan de realisatie van de compensatieverplichting in de twee zones Spaans Fort (8 ha) en Haasop (12 ha).

7.2.4. Deelgebied Haasop

De afbakening van de Haasop werd bijgesteld ³⁷ op basis van de kernzone voor Groenknolorchis en de verdere ontwikkelings- en ontsluitingsplannen van het Logistiek Park Waasland. Deze nieuwe afbakening werd tevens opgenomen in het principiële programma voor het in opmaak zijnde GRUP. In de zone die aan de Haasop wordt toegevoegd, zal een aangepast 'Riet en Water' beheer het behoud en/of de uitbreiding van de Groenknolorchispopulatie mogelijk maken. Tegelijk geeft deze zone voor 12 ha invulling aan de compensatieverplichting voor rietbiotoop.

Verder omvat het combinatievoorstel in dit deelgebied:

- de inrichting van ca. 6 ha in de oostelijke zone van de Haasop als leefgebied voor Rugstreeppad i.k.v. Vopak, als belangrijke schakel in het volledige plan voor Rugstreeppad
- de voorziening van een corridor in westelijke richting langs de spoorinfrastructuur en dan noordelijk verbinding makend met het Spaans Fort en Drijdijk.

De bevindingen van het 'expertenoverleg/begeleidingsgroep Groenknolorchis LSO' werden uitvoerig besproken in het vorige jaarverslag ³⁸. Op 2 maart '09 werd gestart met het plaatsen van een afsluiting om beschadiging van het terrein door quads, motorcrossers, ruiters te voorkomen. Op deze wijze is het natuurcompensatiegebied ook duidelijk afgepaald zodat calamiteiten bij latere werken in de omgeving kunnen voorkomen worden. In augustus '09 legde de begeleidingsgroep opnieuw een terreinbezoek af en concludeerde dat de populatie zich in alle zones heeft uitgebreid en dat de beheerengrepen uitgevoerd in 2008 (kappen van berkenopslag) het gewenste resultaat hebben opgeleverd. Half oktober '09 werd een zone nabij de kernzone door ANB gemaaid en op 24 oktober werd het maaisel en de gekapte boompjes opgeruimd door vrijwilligers op een beheerdag georganiseerd door SEMO vzw en Natuurpunt-Wal.

Foto 25: beheerdag Haasop (Walter Vandenbussche, 24 oktober '09)

In 2010 zal bekeken worden welke verdere beheermaatregelen nodig zijn. Eventuele niet-ruimtelijke maatregelen die, na verder hydrologisch onderzoek, nog zouden dienen genomen te worden om het behoud van de populatie orchissen te kunnen garanderen bij latere ontwikkeling van de tweede fase van het Logistiek Park en de tweede ontsluitingsweg, zullen worden uitgewerkt in het project-MER en via de stedenbouwkundige vergunning worden opgelegd.

7.2.5. Deelgebied Spaans Fort

Het tweede deelgebied 'Spaans Fort' is gelegen ten westen van het Verrebroekdok en ten oosten van deelgemeente Verrebroek en de woonkern 'Het Fort'. Het gebied wordt verder begrensd door de Sint-Michielsstraat en het gebied 'Drijdijck' in het noorden, de landschapsdijk Verrebroek in het oosten, de Sluisstraat en toegangsweg naar pompstation Watermolen in het zuiden en door de Watermolendijk en Spaans Fort in het westen.

In de zone 'Spaans Fort' werd 8 ha ingericht als 'Riet en Water' ter compensatie voor het te verwachten habitatverlies ten gevolge van de aanleg van de 1ste fase van het Logistiek Park. Er werden 2 grotere plassen aangelegd, die ter hoogte van de bocht in het woongehucht via een ondergrondse verbinding met elkaar werden verbonden. Verder omvat het combinatievoorstel in dit deelgebied een aantal kleinere ingrepen ter versterking van het netwerk van ecologische infrastructuur binnen het havengebied - o.m. met het oog op de bescherming van de Oeverwaluw (rode lijstsoort), van de Rugstreeppad (Bijlage IV van de Habitatrichtlijn) en van Vleermuizen (bijlage IV van de Habitatrichtlijn) - en enkele omkaderende en begeleidende maatregelen ter versterking van de leefbaarheid voor de omliggende woonkernen.

Foto 26: Spaans Fort na inrichting (GHA)

De bouwvergunning voor dit project werd verkregen op 16 juni '08. Daarna werd een paleolandschappelijk booronderzoek en een verkennend archeologisch booronderzoek uitgevoerd door de Universiteit Gent. De eerste aanneming voor het plaatsen van een werfafsluiting ging van start op 16 februari '09 en de tweede aanneming voor het rooien van bomenaanplant en verwijderen van vegetatie op 23 februari '09. De grondwerken gingen van start in juni '09 en werden beëindigd in januari '10. De aanleg van de ontsluitingswegen voor het Logistiek Park fase I ging van start op 6 maart '09.

7.3. Prosperpolder Noord

7.3.1. Oppervlakte en beoogde habitats in MMHA

194 ha estuariene natuur

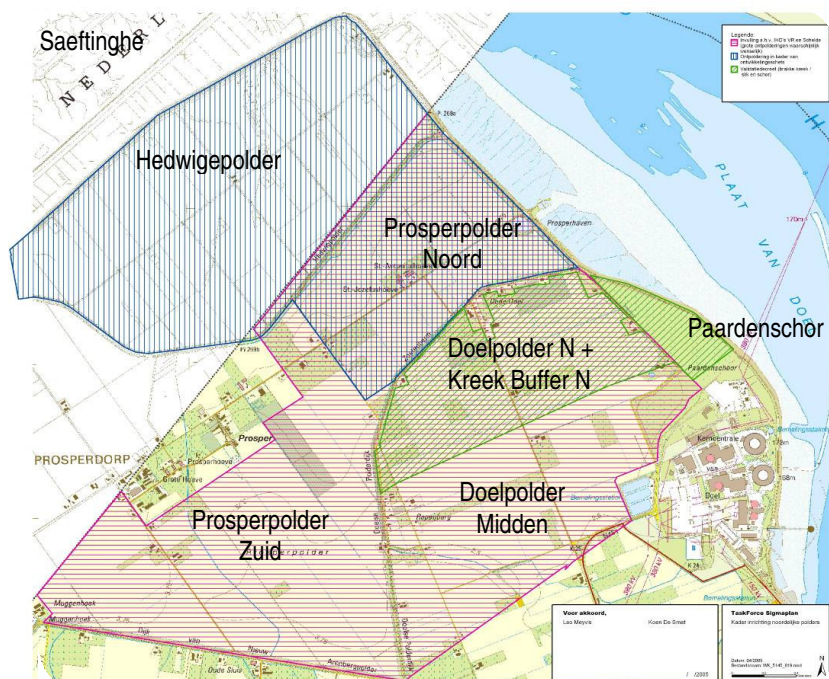
7.3.2. Locatie

Dit gebied ligt op de grens tussen de provincies Oost-Vlaanderen (België) en Zeeland (Nederland), net ten zuiden van het verdrongen land van Saeftinghe en omvat het noordelijke gedeelte van de Hertog Prosperpolder en de Hertogin Hedwigepolder (in totaal 465 ha).

7.3.3. Projectbeschrijving

Noordelijk gebied

In het Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief wordt voor het noordelijk gebied (Prosperpolder + Doelpolder) uitgegaan van natuurontwikkeling. Dit is overeenkomstig de voorziene ruimte in het Meest Wenselijk Alternatief van het geactualiseerd Sigmaplan. Voor de toekenning en de verdeling van de natuurtypen binnen het noordelijk gebied werd overeenstemming gezocht met de Achtergrondnota. In de besluiten van de Vlaamse Regering van 17 december 2004 en 22 juli 2005 inzake de Langetermijnvisie Schelde-estuarium, de Ontwikkelingsschets 2010 en het geactualiseerde Sigmaplan werd immers uitdrukkelijk gesteld dat er voor het noordelijk gebied van LSO afstemming dient te zijn met het strategisch planningsproces voor het Linkerscheldeoevergebied.

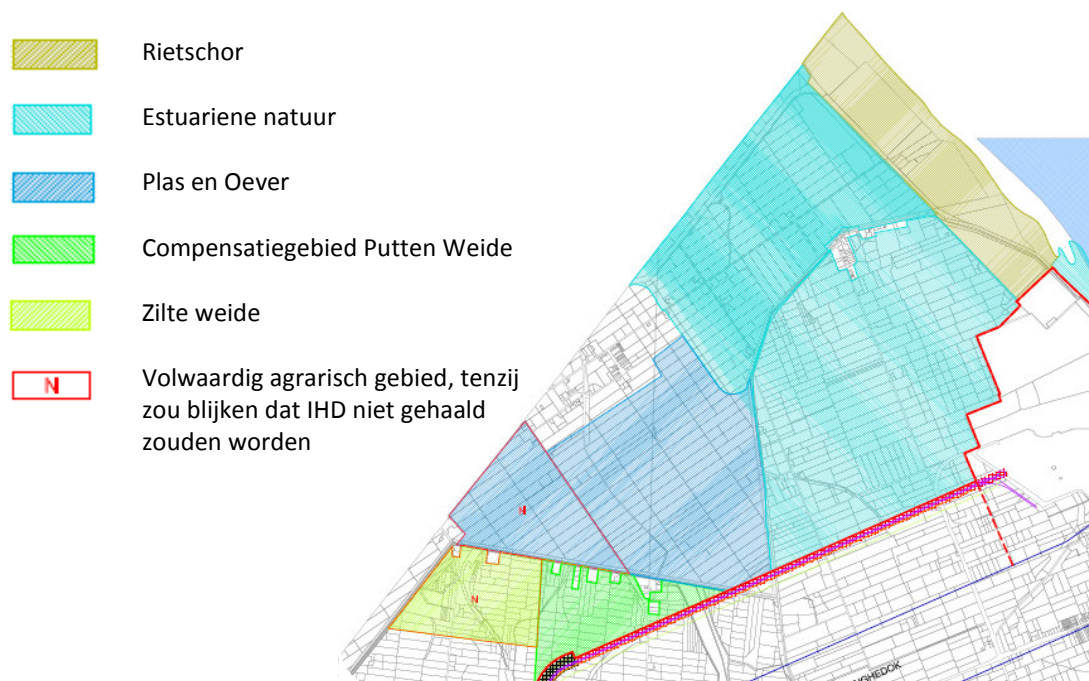

- Invulling a.h.v. IHD (opgenomen in Achtergrondnota Natuur en MWeA Geactualiseerd Sigmaplan)
- Project Hedwigepolder i.k.v. Ontwikkelingsschets 2010
- Natuurcompensaties Nooddecreet

Figuur 41: Overzichtskartaal noordelijk gebied met indicatieve aanduiding van de verschillende (afbakenings)processen en projectgebieden

Deze afstemming impliceert een ontwikkeling als 'Plas en Oever' voor het middengedeelte en de zuidelijk gelegen 'driehoek' van de Prosperpolder en een estuariene ontwikkeling voor de rest van Prosperpolder en voor Doelpolder (Doelpolder Noord, Brakke kreek en Doelpolder Midden).³⁹

Figuur 42: streefhabitats in het noordelijk gebied LSO volgens het MMHA

Hedwige-Prosperpolder

Het project Hedwige-Prosperpolder geeft, als resultaat van de afstemming tussen de verschillende planprocessen, invulling aan het luik natuurlijkheid van de Ontwikkelingsschets 2010 (OS2010) en heeft tot doel bij te dragen tot het realiseren van instandhoudingsdoelstellingen die zowel de Nederlandse als Vlaamse natuurbelangen in het Schelde-estuarium (het realiseren van een gezond en dynamisch ecosysteem) dienen. In Vlaanderen wordt met het oog op het behalen van de IHD voor het Vogelrichtlijngebied 'Schorren en polders van de Benedenschelde' en het Habitatrichtlijngebied 'Schelde- en Durmeëstuarium van de Nederlandse grens tot Gent' de ontwikkeling van ca. 170 ha **'Slik en schor (begraasd)/estuariene natuur'** vooropgesteld binnen Prosperpolder Noord en dit door middel van **ontpoldering**.

De bedoeling hierbij is een Europees Habitatype te ontwikkelen (Europees Habitatype: 1330 Atlantische schorren) dat tegelijk dienst doet als leefgebied voor vogels. In de Achtergrondnota Natuur werd dit leefgebied dan ook omschreven als 'Slik en schor (begraasd)/estuariene natuur' (ofte 'Begraasd schor').⁴⁰

7.3.4. Stand van zaken

De rapportage in dit jaarverslag betreft enkel de voortgang van het Vlaamse gedeelte. De voortgang van het Nederlandse gedeelte is terug te vinden in de voortgangsrapportages van het 'Uitvoerend secretariaat van de Technische Schelde Commissie'.

Voorbereiding

Het Vlaamse deel van het (grensoverschrijdende) 'Project-MER voor de ontwikkeling van een intergetijdengebied in Hedwige- en Prosperpolder' werd goedgekeurd op 20 juli '07. Vervolgens stelde de Vlaamse Regering op 11 april '08 het Gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan 'Intergetijdengebied Noordelijk gedeelte Prosperpolder' definitief vast, waarin de projectzone herbestemd werd van 'reservegebied voor bufferzone' en 'agrarisch gebied met overdruk havenuitbreidingsgebied' naar 'natuurgebied'. Als basis voor de opmaak van het uitvoeringsplan, de bestekken en de stedenbouwkundige vergunningsaanvraag werd een inrichtingsplan⁴¹ voor de Prosperpolder opgemaakt. De vergunning voor de noodzakelijke terreinaanlegwerken (incl. slopen, rooien,...) op Vlaams grondgebied werd op 16 april '08 verleend. In Vlaanderen werd een

Projectmatige Werkgroep opgericht met alle partners (gemeente, provincie, polders, aankoopcomité, ...), geflankeerd door overleg met de Nederlandse projectpartner.

Verwerving

Op 19 juni '07 verscheen het onteigeningsbesluit voor het noordelijke gedeelte van de Prosperpolder in het Belgische Staatsblad. In 2008 werd het volledige gebied minnelijk verworven, op een beperkt aantal percelen na.

Foto 27: luchtfoto inrichtingswerken Prosperpolder Noord, zandstock en dijk in opbouw (GHA, 2 april '09)

Werken

De werken zijn gestart op 15 augustus '08 en zullen een aantal jaren duren en gefaseerd verlopen. In een eerste fase werd de werf ingericht en werd een werkkeet met een permanente tentoonstellingsruimte gebouwd. Vervolgens werd een zandstock aangevoerd (afkomstig uit de Schelde), waarmee het nieuwe dijkprofiel van de waterkering ter hoogte van Ouden Doel opgebouwd wordt, die in totaal 9 meter hoog en 4700 meter lang wordt. Op 1 oktober '09 vond een informatievergadering plaats over het verdere grondgebruik in Prosperpolder: de verderzetting van het huidige gebruik op de verworven gronden wordt kosteloos toegelaten maar kan indien benodigd voor de inrichting onmiddellijk stopgezet worden.

De verdiepingswerken in Nederland gingen van start op 12 februari '10. Volgens de huidige planning zal tegen 2011-begin 2012 aangesloten kunnen worden met de bouw van de nieuwe waterkerende dijk op Nederlands grondgebied. Door het afgraven van bepaalde delen van de oorspronkelijke dijk zal het getij van de Schelde vervolgens zorgen voor het spontaan ontstaan van slikken en schorren. De voorziene toegankelijkheid en het recreatieve medegebruik werden uitvoerig toegelicht in het vorige jaarverslag.

Inrichtingsstudie voor de ruimere omgeving

In 2009 gaf WenZ opdracht aan een studiebureau voor de opmaak van een inrichtingsstudie voor de ruimere omgeving van Prosperpolder. Deze opdracht kadert in de projecten van de Ontwikkelingsschets 2010 en is een uitdieping of verfijning van een aantal thema's uit de 'Grensoverschrijdende Ontwikkelingsvisie Linieland van Waas en Hulst'. De bedoeling is mogelijkheden en potenties op te lijsten en concrete en beleidsmatige acties voor te stellen, die achteraf opgepikt kunnen worden bij de inrichting van de ruimere omgeving rond het toekomstige intergetijdengebied.

De studie start met een inventarisatie van bestaande studies. Waar bestaande studies gelijklopende conclusies trekken, is het de bedoeling op zoek te gaan naar gebiedsgerichte oplossingen voor integratie van de economisch-recreatieve potenties enerzijds en natuur- en landschapsecologische potenties anderzijds.

Vervolgens werd een analyse van de landschappelijke historiek en bestaande toestand op vlak van economie, mobiliteit en recreatieve structuur gemaakt, en werden potenties en kwaliteiten van de ruimere omgeving van HPP opgelijst. Hiermee werd een grensoverschrijdende visie opgesteld voor de ruimtelijke verweving en interactie tussen landschappen met het project Hedwige-Prosperpolder als motor. De studie onderscheidt cultuurhistorische, landschapsecologische, economische, recreatieve en educatieve lagen.

De Beheercommissie nam akte van deze studie en ging in op de vraag om als aftoetsingsforum te dienen rond de aspecten met impact op of ter versterking van natuur. Bij gebrek aan meer gedetailleerde gegevens stelde de BC voorlopig voor bij de verdere uitwerking van het plan te focussen op die acties die zeker geen impact hebben op het realiseren van het door het MMHA vooropgestelde natuurscenario.

Communicatie

WenZ voert als bouwheer communicatie over dit project via een nieuwsbrief die in de wijde omgeving wordt verspreid. Op 20 mei '08 werd een infomarkt gehouden. Op de Schelgedag van 24 september '09 werd de werfkeet opengesteld voor het publiek en werd er gratis transport en een hoogtewerker voorzien voor een overzicht over het gebied.

7.4. Prosperpolder Zuid

7.4.1. Oppervlakte en beoogde habitats in MMHA

172 ha 'Plas en Oever' (fase I) en 64 ha 'Plas en Oever' (fase II)

7.4.2. Locatie

Zuidelijk gedeelte van de Prosperpolder en driehoek 'Muggenhoek', gelegen ten noordoosten en zuidoosten van de Petrusstraat.

7.4.3. Projectbeschrijving

Hfdst. 7.3.3 geeft een algemene projectbeschrijving van het noordelijk gebied. In het zuidelijk deel van Prosperpolder (Prosperpolder Zuid) beogen de Achtergrondnota Natuur en het MWeA van het geactualiseerd Sigmaphan (na onderlinge afstemming) een ontwikkeling als ideaaltypisch vogelleefgebied 'Plas en Oever'. Dit werd ook zo opgenomen in het Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief. De Achtergrondnota Natuur definieert dit vogelleefgebied als volgt: *"Plassen zijn plaatselijk diep >2 m, eilanden of afgesneden onbereikbare dijken zijn aanwezig. Riet vormt slechts een fractie van de oevervegetatie of is slechts over een smalle zone aanwezig"*. Blokkersdijk en de Verrebroekse plassen worden als ideaaltypische voorbeelden gezien van het beoogde natuurtipe.

In de Muggenhoek (zuidwestelijke driehoek van Prosperpolder) wordt een fasering ingebouwd in de ruimtelijke afbakening. Deze zone krijgt tot 2025 de bestemming agrarisch gebied en wordt daarna omgezet in natuurgebied. Deze fasering moet toelaten om op basis van bijkomende kennis en ervaring in de andere gebieden de huidige onzekerheid over de benodigde oppervlakte weg te werken.

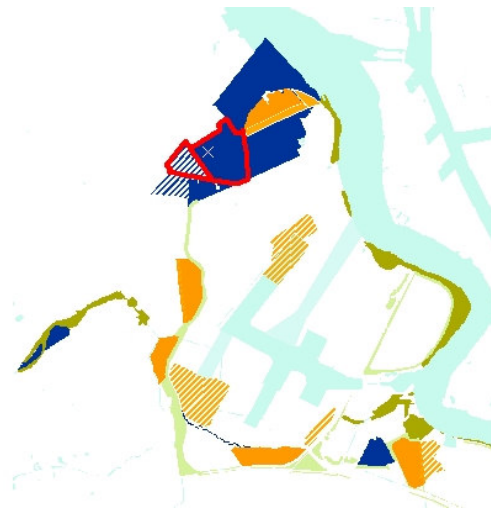
7.4.4. Stand van zaken

GHA startte in 2009 met de opmaak van een ontwerp inrichtingsplan en voerde een literatuurstudie uit om de verschillende scenario's met elkaar te vergelijken qua efficiëntie.

De studieopdracht voorziet een verdere concretisering van de biotische en abiotische inrichtingsvoorwaarden, uitgaande van de Achtergrondnota Natuur, meer specifiek in relatie tot de omliggende (geplande) natuurgebieden, en de opmaak van een inrichtingsplan, inclusief de elementen noodzakelijk voor de inpassing in de omliggende omgeving, inzonderheid Prosperdorp en de rest van het Noordelijk Gebied. In de vergadering van 13 mei '09 werd het concept voor de eerste maal toegelicht in de BC. Het ontwerp inrichtingsplan voorziet volgende inrichting

- een hydrologische isolatie van het gebied d.m.v. dijken.
- grondverzet voor afgravingen, aanleg van dijken, eilanden en plassen
- compartimentering, stuwconstructies en overlopen i.f.v. peilregulatie
- een verbindingsweg ter vervanging van de Petrusstraat (bij uitvoering van fase 2)
- recreatieve infrastructuur (wandeldijken rondom, beperkte toegankelijkheid op de insteekdijken, 2 vogelkijkhutten)
- aanplanting van riet en inzaaiing van graslanden, dijken en grote eilanden

De BC uitte bedenkingen bij de haalbaarheid van het beoogde waterstreefpeil in het ontwerp-inrichtingsplan en de waterophoudbaarheid van het gebied en drong aan op verdere afstemming met het project Hedwige-Prosperpolder wat betreft bereikbaarheid en waterhuishouding. Er wordt gezocht naar de beste oplossing met de laagste kost om indien nodig aanvoer van water van buitenaf te voorzien, b.v. vanuit Doelpolder.

7.5. Doelpolder Midden

7.5.1. Oppervlakte en beoogde habitats in MMHA

301 ha estuariene natuur (totaal van Doelpolder Noord + Kreek in Buffer-noord + Doelpolder Midden)

7.5.2. Locatie

De Doelpolder is gelegen ten noorden van de kerncentrale van Doel langs de Linkerscheldeoever. Aan de noordkant wordt het begrensd door het dorp Ouden Doel en Prosperpolder. Het gebied Doelpolder grenst over een lengte van ca. 1000 m aan de Schelde.

7.5.3. Projectbeschrijving

Hfdst. 7.3.3 geeft een algemene projectbeschrijving van het noordelijk gebied. In Doelpolder beogen de Achtergrondnota Natuur en het MWeA van het geactualiseerd Sigmaplan (na onderlinge afstemming) een ontwikkeling als 'Slik en Schor' (begraasd)/estuariene natuur. Dit werd ook zo opgenomen in het Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief.

7.5.4. Stand van zaken

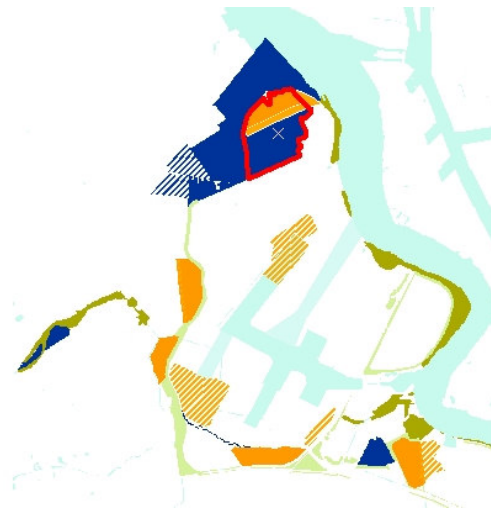
Studies

In opdracht van het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen heeft het Waterbouwkundig Laboratorium in de periode 2006-2008 onderzoek uitgevoerd naar de benodigde **in- en uitlaatconstructies** voor het realiseren van estuariene natuur in het gebied Doelpolder Noord en Midden via Gecontroleerd Gereduceerde Getijdenwerking (**GGG**). Op deze manier kan voldaan worden aan de doelstellingen van het Nooddecreet (zoals geformuleerd in het MER 'Aanleg van een Kreek in Buffer-Noord en een weidevogelgebied in de zoekzone Doelpolder Noord en alle daarmee onlosmakelijke verbonden ingrepen', juli 2004), de Achtergrondnota Natuur en het Sigmaplan.

In een eerste fase werden terreinmetingen uitgevoerd om een beeld te krijgen van de sedimenttransport- en fysische processen in het studiegebied. Vervolgens werd aan de hand van een ééndimensionaal numeriek hydrodynamisch model een eerste inschatting gemaakt van de benodigde sluisconfiguratie. Vervolgens werd in detail met een tweedimensionaal numeriek model het voorstel van in- en uitlaatconstructie verder gepreciseerd. Tenslotte werd op basis van expert judgement een uitspraak gedaan over de te verwachten sedimentatie in het gebied, alsook over de benodigde maatregelen ter hoogte van het Paardenschor. Het eindrapport van deze studie is opvraagbaar bij het Waterbouwkundig Laboratorium⁴³.

Er werd een ontwerp van **samenwerkingsovereenkomst** tussen Waterwegen en Zeekanaal nv, de verantwoordelijke instantie voor de uitvoering van het Sigmaplan, en het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen om tot een gezamenlijk project te komen voor de inrichting van het gebied Doelpolder Noord/Midden als estuariene natuur. In deze samenwerkingsovereenkomst worden de nodige afspraken gemaakt over het voorbereidingstraject van het project, met het oog op de opmaak van een volledig vergunningen- en aanbestedingsdossier voor de uiteindelijke inrichtingswerken.

Er werd een stuurgroep opgericht om de voorbereidingswerkzaamheden (= studiefase) in goed overleg te laten gebeuren. De aanbesteding van het bestek is voorzien voor de eerste helft van 2010. De uitvoering van de studiefase is voorzien in de periode van medio 2010 tot medio 2011.

7.6. Grote Geule

7.6.1. Oppervlakte en beoogde habitats in MMHA

Combinatie van 64 ha 'Plas en Oever', 24 ha 'zoete wei' in natuurbeheer en 12 ha 'Riet en Water'

7.6.2. Locatie

Kreek, deels gelegen op grondgebied van Beveren (Kieldrecht), deels op grondgebied van Sint-Gillis-Waas.

7.6.3. Projectbeschrijving

In het Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief werd m.b.t. de Grote Geule gekozen voor een natuurkerngebied bestaande uit een combinatie van een aantal vogelhabitattypes. Enerzijds dient de Grote Geule zelf ontwikkeld te worden als het ideaaltypische vogelhabitat 'Plas en Oever'. Anderzijds dient langs de kreek een zone ontwikkeld te worden als 'Riet en Water' en een zone als 'Zoete weide'. De kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen voor deze ideaaltypische vogelhabitats werden in het kader van de Achtergrondnota Natuur bepaald.

Figuur 44: streefhabitats voor Grote Geule in MMHA

7.6.4. Stand van zaken

Studies

Met het oog op de concretisering van deze doelstellingen werden door het GHA voor dit projectgebied een aantal voorbereidende studies gedaan (in chronologische volgorde):

- detailleringsstudie (Aeolus)
- oppervlaktewatermodellering van de Koningskieldrecht polder (IMDC)
- meetcampagne van de oppervlaktewaterpeilen in de Polder van het Land van Waas (IMDC)
- invloed van peilopzet op de Grote Geule op de peilen van de Grote Linie en Broekwatergang (IMDC)
- grondwatermodellering ten behoeve van de ecologische inrichting van de Grote Geule (Arcadis)

Een belangrijke randvoorwaarde voor het behalen van de ecologische doelstellingen is dat het oppervlaktewater van een goede kwaliteit is en dat meer natuurlijke waterstanden kunnen worden bekomen. Om de oppervlaktewaterkwaliteit te verbeteren, is het nodig het toekomstig natuurgebied hydrologisch te isoleren van het omliggende landbouwgebied om de input van nutriënten en zwevende stoffen in belangrijke mate te reduceren. Om een belangrijke vernatting te realiseren in het toekomstig natuurgebied moet de natuurlijke waterstand in het gebied verhogen en dit terwijl landbouw buiten het natuurgebied mogelijk moet blijven. De voorbereidende studies geven in hoofdzaak een antwoord op de vereiste waterkwantiteit.

Een belangrijke leemte in de kennis betreft de na te streven waterkwaliteit in relatie tot het behalen van de vooropgestelde IHD's, de voornaamste oorzaken en maatregelen ter verbetering van het aquatisch systeem.⁴⁴ ANB heeft hieromtrent een adviesaanvraag ingediend bij het INBO.

Saneringsplannen

De Grote Geule werd net als de groeve van Nieuw-Namen in vroegere jaren gebruikt als huisvuilstort. Sanering is een kostelijke zaak, maar via subsidiering wordt dit haalbaar. Er werd een overeenkomst gevonden met de Veerse Kreek, die een gelijkaardige vervuilingsproblematiek kent.

Gemeente Beveren vraagt i.k.v. de Samenwerkingsovereenkomst (tot voor kort 'Milieuconvenant') subsidie aan het Dep. Leefmilieu, Natuur en Energie voor sanering en landschapsherstel aan de Grote Geule. Aan de kop van de Grote Geule zal ca. 1 ha gesaneerd en afgegraven worden, waardoor de rietkraag kan ontwikkelen. Het project bevindt zich momenteel in de oriënterende fase. Daarna zal een stuurgroep samengesteld worden. De werken zullen uitgevoerd worden in 2011.

Voor de uitbouw van de recreatieve infrastructuur wordt de opstart van een nieuw Interreg-project overwogen in samenwerking met Nieuw-Namen.

7.7. Nieuw Arenbergpolder

7.7.1. Oppervlakte en beoogde habitats in MMHA

48 ha 'zilte weiden' (fase I) en 52 ha 'zilte weiden' (fase II)

7.7.2. Locatie

Langgerekte strook in het noordelijke gedeelte van de Nieuw Arenbergpolder, ten zuiden van de Prosperpolder.

7.7.3. Projectbeschrijving

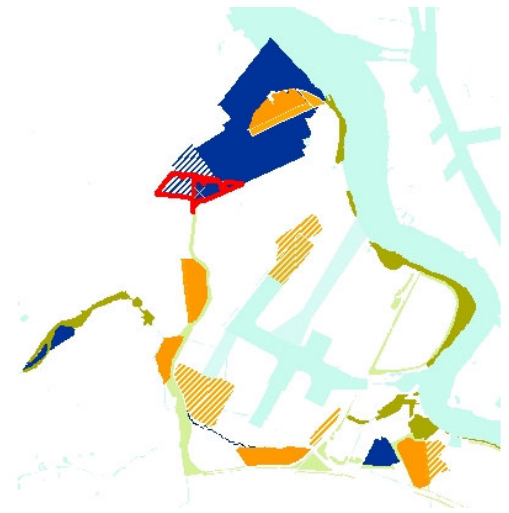
Hfdst. 7.3.3 geeft een algemene projectbeschrijving van het noordelijk gebied. Door de goedkeuring van het MMHA als scenario voor de verdere ontwikkeling van de haven ligt vast dat het aangrenzende natuurgebied Putten Weiden zal komen te vervallen voor de aanleg van infrastructuurbundels. De Achtergrondnota Natuur en het MMHA voorzien de compensatie daarvoor in afgebakende zones binnen de Nieuw Arenbergpolder.

In de westelijke zone van de Nieuw Arenbergpolder wordt een fasering ingebouwd in de ruimtelijke afbakening. Deze zone krijgt tot 2025 de bestemming agrarisch gebied en wordt daarna omgezet in natuurgebied. Deze fasering moet toelaten om op basis van bijkomende kennis en ervaring in de andere gebieden de huidige onzekerheid over de benodigde oppervlakte weg te werken.

7.7.4. Stand van zaken

Studies

Om de waardevolle zilte en zeldzame vegetatie van Putten Weiden maximaal te kunnen transplanteren naar de nieuw aan te leggen 'zilte weiden', zal het departement MOW een pilootproject opzetten om de dispersiecapaciteit van zilte grassen te onderzoeken. Dit proefproject voorziet in het aanleggen van proefplots in het laaggelegen noorden van Putten West, waarbij verschillende mogelijkheden (plaggen, spontane ontwikkeling, inzaaien en afzet van hooi van zilte graslanden) uitgetest, vergeleken en intens gemonitord zullen worden. De resultaten van LSO zullen vergeleken worden met een gelijkaardig experiment in Zeebrugge.

8. Besluit

Evolutie van beleid rond natuur op LSO

In dit jaarverslag werd een chronologisch overzicht gegeven van het tot stand komen van het huidige beleid rond natuur in het Linkerscheldeoevergebied (LSO), in het licht van de internationale, Europese en regionale wetgeving ter bescherming van de biodiversiteit. Hieruit blijkt dat de evolutie in de aanpak van de wettelijk vereiste bescherming in deze regio een lange weg heeft afgelegd om uiteindelijk te komen tot de enige mogelijke manier die de toets met de wettelijke bepalingen kan doorstaan en kan leiden tot een duurzame en rechtszekere situatie voor alle gebruikers van het gebied.

Het uitgangspunt van zowel de Achtergrondnota Natuur, als het plan-MER voor het Strategisch Plan voor de haven van Antwerpen, is dat de Instandhoudingsdoelstellingen (IHD) zo snel mogelijk, volledig en op duurzame en robuuste wijze dienen gerealiseerd te worden in de 'natuurkerngebieden' die binnen het plan-MER gepland zijn. Het 'Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief' geeft als door de Vlaamse Regering gekozen voorkeursalternatief ruimtelijke invulling aan deze IHD en dient als basis voor de lopende opmaak van het GRUP 'afbakening van de haven van Antwerpen in zijn omgeving'.

Werking van de Beheercommissie

In het tweede volledige jaar werking onder de vlag van de uitgebreide 'Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever' is de opvolging van de realisatie van de nieuwe 'natuurkerngebieden' duidelijk een belangrijk agendapunt geworden. De meeste tijd ging echter nog naar de opvolging en verdere optimalisatie van de reeds gerealiseerde natuurcompensaties i.h.k.v. het Deurganckdokproject. Daarnaast kregen ook toelichtingen van infrastructurele projecten en studies in opmaak de volle aandacht van de Beheercommissie (BC).

In 2010 zal o.a. de opmaak van een 'Soortenbeschermingsprogramma voor de Ecologische Infrastructuur in de haven van Antwerpen' een belangrijk onderwerp worden waarin de BC als actorenoverleg en aftoetsingforum zal fungeren.

Voor de rapportage en monitoringsresultaten van het GOG Kruibeke-Bazel-Rupelmonde (KBR) verwijzen we naar het jaarverslag 2009 van de BC Natuur KBR. Naar analogie met deze beheercommissies werd op 15 september '09 ook een BC Natuur Rechterscheldeoever in het leven geroepen. In 2010 zal rond bepaalde onderwerpen nauw samengewerkt worden met de commissies van beide scheldeoevers, in eerste instantie rond monitoringsbehoeften en -planning.

Voortgang van de werkgroepen

Om de veelheid van onderwerpen voldoende in detail te kunnen blijven bespreken binnen het kader van de BC, werden in 2009 rond bepaalde thema's werkgroepen opgericht. De voortgang van deze werkgroepen komt in elke vergadering van de BC kort aan bod.

In 2009 behandelden de actieve werkgroepen de opvolging van de problematiek rond strand- en plasbroeders, de verdere optimalisatie van het beheer (voornamelijk van de weidevogelgebieden) en de opvolging van de opmaak van het 'windturbineplan LSO' of 'afwegingskader avifauna voor windturbines op LSO'. Met dit laatste heeft de BC getracht bij te dragen aan een genuanceerde visie op de inplanting van windturbines in een Vogelrichtlijngebied, en tegelijk uit te sluiten dat deze een hypotheek zouden leggen op het behalen van de natuurdoelstellingen van het gebied.

Voor de overige werkgroepen werd de aanzet gegeven in de vergaderingen van 2009, maar deze zullen pas in 2010 effectief van start gaan.

Toezicht op het terrein

Vooruitlopend op de opmaak van een globale visie rond toegankelijkheid en recreatief medegebruik van natuur op LSO, die in 2010 alle aandacht zal krijgen, werd in 2009 werk gemaakt van een visie rond schaatsen binnen de natuurgebieden. Daarin werd eveneens gezocht naar een genuanceerde omgang met recreatief medegebruik in functie van het maatschappelijk draagvlak, evenwel zonder de natuurdoelstellingen te hypothekeren.

Op het vlak van verstoring en vandalisme valt een voorzichtige verbetering te melden. Er werd ook werk gemaakt van een degelijke informatieve en wettelijke bebording van de natuurgebieden.

In 2009 was jacht na 15 november voor het eerst mogelijk op aangeven van het consensusvoorstel. Op basis van eerste signalen dat deze verlengde jachtactiviteiten sterk verstrend werken op de overwinterende vogels in het gebied, besloot de BC dat hierin het voorzorgsprincipe gehanteerd moet worden en dat volgend jaar tijdig begonnen moet worden met de procedure voor een eventuele herziening van het consensusvoorstel voor jacht na 15 november. Overwinterende vogels maken immers essentieel deel uit van de doelstellingen van dit Vogelrichtlijngebied. Verder blijft bestrijding van exotische soorten (Canadese Gans en Rosse Stekelstaart) een belangrijke aandachtspunt.

Monitoring

Uit de monitoring is gebleken dat in 2009 11 soorten broedvogels van de **bijlage I** tot broeden kwamen binnen het ganse Vogelrichtlijngebied, waarvan 10 in de compensatiegebieden.

Per doelhabitat en bijhorende vogelgroep deed INBO volgende vaststellingen:

- **'Plas en Oever'**: de aantallen van bepaalde eendensoorten gingen sterk achteruit. Op Rechterscheldeoever stegen de aantallen van deze soorten, wat eerder wijst op een wisselwerking tussen beide oevers. Aan de oppervlakte-doelstelling i.h.k.v. het Deurganckdokproject is voldaan.
- **'Riet en Water'**: de daling sinds 2003 van Bruine Kiekendief als broedvogel is nu significant en verontrustend te noemen, zowel buiten als binnen het compensatienetwerk. Anderzijds deden de soorten van eerder droog riet en rietruigte het in 2009 opvallend goed op LSO. Behalve Bruine Kiekendief haalden alle beoogde rietvogels de compensatiedoelstellingen in 2009. Binnen het compensatienetwerk is er vordering gemaakt door de rietontwikkeling op Steenlandpolder en vooral door rietuitbreiding op de Verrebroekse plassen, maar het aandeel riet in de Zoetwaterkreek is nog beperkt. Door het verdwijnen van riet bij de opspuiting van de MIDA-zones is er sinds 2003 netto nog geen riet bijgekomen binnen het compensatienetwerk.
- **Weidevogelgebied**: waar tot en met 2008 werd aangegeven dat de stijging binnen de nieuwe compensatiegebieden vooral het gevolg was van verschuivingen binnen LSO naar het compensatienetwerk toe, lijkt het er met een verdere sterke stijging in 2009 op dat de populatie nu ook effectief begint te groeien. Dit moet echter de komende jaren wel bevestigd worden. Voor Scholekster, Grutto en Tureluur werden de hoogste aantallen genoteerd sinds het begin van de monitoringsperiode. Grutto en Tureluur haalden in 2009 door hun sterke toename in Doelpolder Noord en Putten West de compensatiedoelstellingen voor het eerst. Kievit en Scholekster halen de doelstelling nog niet.
- **'Strand en Plas'**: aan de oppervlakte-doelstelling i.h.k.v. het Deurganckdokproject werd opnieuw min of meer behaald, grotendeels door het inschakelen van bepaalde werfzones en braakliggende concessieterreinen. Behalve Kluut haalden alle beoogde strand- en plasvogels de compensatiedoelstellingen in 2009. De aantallen daalden echter voor alle soorten t.o.v. 2008.
- **'Slik en Schor'**: het Paardenschor is uitgegroeid tot een goed slikken- en schorregebied, maar er is nog geen getij op de Brakke kreek. Dit habitattype heeft geen broeddoelstellingen.

Wanneer afgetoetst wordt in hoeverre de huidige situatie nog afwijkt van een robuuste natuursituatie, kan samengevat worden dat van de 22 broedvogels waarvoor **instandhoudingsdoelstellingen** werden geformuleerd voor de Speciale Beschermingszones die samenvallen met LSO, 8 soorten in 2009 de IHD haalden: Oeverzwaluw (1/6 van 'Plas en Oever'), Baardmannetje (1/4 van 'Riet en Water'), Scholekster, Grutto en Tureluur (3/3 van de weidevogels), Zwartkopmeeuw en Kokmeeuw (2/8 van 'Strand en Plas'). Bruine Kiekendief, Strandpiever, Kluut, Steltkluut en Slob-, Krak- en Bergeend zijn nog het verst verwijderd van de IHD voor broedvogels. Grauwe Gans haalde als overwinteraar net de ondergrens van de IHD.

Tussentijdse evaluatie van de natuurcompensaties

Om de ingerichte compensatiegebieden optimaal te laten evolueren of om de behaalde broedvogelaantallen te behouden, zijn enkele aandachtspunten voor het beheer van belang. Voor gebieden van de types 'Riet en Water', 'Plas en Oever' en weidevogelgebied blijft een goede bewaking van het waterpeil in plassen belangrijk. Voor beide laatste groepen is het belangrijk dat ruigten in de zomer worden gemaaid en dat de vegetatie kort de winter ingaat. In 2009 werkte de BC sterk rond de optimalisatie van het beheer. De BC en de monitoring stelden vast dat het beheer in de loop van 2009 duidelijk verbeterd is ten opzichte van de jaren voordien.

In 2009 werd binnen de BC opnieuw veel aandacht besteed aan de opmaak en opvolging van een totaalbalans 'Strand en Plas' om, in afwachting van de realisatie van de duurzame natuurkerngebieden in het noorden, pro-actief afspraken te kunnen blijven maken voor de komende broedseizoenen.

Stand van zaken van de nieuwe natuurontwikkelingsprojecten

Aanvullend op de in 2007 en 2008 opgestarte natuurontwikkelingsprojecten Rietveld Kallo, Combinatieproject Logistiek Park Waasland en Prosperpolder Noord, wordt nu ook gerapporteerd over de projecten Prosperpolder Zuid, Doelpolder Midden, Grote Geule en Nieuw Arenberg. Voor de realisatie van deze gebieden werden in 2009 de eerste stappen gezet, voornamelijk in de vorm van voorbereidende studies en samenwerkingsovereenkomsten. De overkoepelende geohydrologische studie voor LSO, die recent werd opgestart, kan zeer nuttige gegevens opleveren voor de op te maken inrichtingsconcepten.

Andere factoren die van belang zijn in de verdere realisatie van de nieuwe natuurkerngebieden zijn een vlotte opmaak van het afbakeningsGRUP dat de nodige werken ruimtelijk mogelijk moet maken, en een vlotte verwerving van de projectgebieden door de pregrondenbank LSO. De recente indienststelling van een 'Bemiddelaar grootschalige Vlaamse infrastructuurprojecten' kan daarbij als een positieve ontwikkeling gezien worden.

Realisatie van de gunstige staat van instandhouding

Uit de monitoring blijkt dat de IHD voor het Linkerscheldeoevergebied voor de meeste soorten nog niet gehaald worden. De Speciale Beschermingszones op LSO bevinden zich momenteel nog niet in een 'gunstige staat van instandhouding'. Een belangrijk basisprincipe van de Achtergrondnota Natuur en het Geactualiseerde Sigmaphan is het realiseren van de tot doel gestelde natuurwaarden op LSO in hoogwaardige natuurkerngebieden en zo de gunstige staat van instandhouding te bereiken. In afwachting van deze situatie geraken de mogelijkheden om binnen de bestaande bestemmingen oplossingen te zoeken echter uitgeput en daardoor dreigen grote op stapel staande havenprojecten vertraging op te lopen.

Nu de Vlaamse Regering een officieel standpunt heeft ingenomen i.v.m. het beoogde toekomstbeeld van de haven van Antwerpen, dringt de BC er daarom op aan om de ruimtelijke vastlegging en de verwerving en/of onteigening van de projectgebieden volgens het gekozen 'Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief' zo snel mogelijk af te ronden. De tweede cruciale randvoorwaarde voor een efficiënte werking van de BC in de komende jaren is de succesvolle afronding van het lopende overleg rond de opmaak van een nieuwe afsprakenmatrix voor de taakverdeling en financiering van de bestaande en toekomstige natuurgebieden op LSO.

9. Bijlagen

9.1.	Tijdslijn	143
9.2.	Matrix (bijlage 1 en 2 bij Protocol deel 1)	144
9.3.	Oprichtingsprotocol Beheercommissie Natuur LSO	146
9.4.	Schema samenhang planprocessen	154
9.5.	Overzichtskaart natuur Linkerscheldeoever	155
9.6.	Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief	156
9.7.	Jaarrapport van de monitoring	158
	Literatuurlijst, referenties en eindnoten.....	158

9.1. Tijdslijn

07-11-78	Gewestplan Sint-Niklaas-Lokeren
02-04-79	Vogelrichtlijn
17-10-88	Aanwijzing SBZ 3.6 'Schorren en polders van de Beneden-Schelde'
21-05-92	Habitatrichtlijn
14-02-96	Aanwijzing SBZ 3.5 'Durme en middenloop van de Schelde'
17-06-96	Gewestplanwijziging
20-01-98	Beslissing tot aanleg Deurganckdok
24-07-98	Goedkeuring Sociaal Begeleidingsplan Doel
29-04-99	Principes m.b.t. het Strategisch Plan Linkeroever
01-06-99	Eerste gewestplanwijziging Gewestplan Sint-Niklaas-Lokeren
01-09-99	Start werken Deurganckdok
17-12-99	Beslissing tot aanleg GOG-KBR
31-05-00	Arrest Raad van State (schorsing 1ste gewestplanwijziging)
08-09-00	Tweede gewestplanwijziging Gewestplan Sint-Niklaas-Lokeren
18-01-01	Ingebrekestelling EC
07-03-01	Arrest Raad van State
01-10-01	Nieuwe MER LSO-Deurganckdok
14-12-01	Nooddecreet
20-02-02	Goedkeuring resolutie
18-03-02	Goedkeuring protocol 1
18-03-02	Stedenbouwkundige vergunning (bekrachtiging op 27/3, publicatie 29/3)
20-03-02	Ingebrekestelling EC tweede gewestplanwijziging
21-06-02	Goedkeuring protocol 2
30-07-02	Schorsing van tweede gewestplanwijziging
17-09-02	Installatievergadering Beheercommissie Natuurcompensaties LSO
24-06-03	Vernietiging van eerste gewestplanwijziging
02-04	Instandhoudingsdoelstellingen haven van Antwerpen
04-04	Voortgangsrapport Strategisch Plan Linkerscheldeover
16-12-05	Goedkeuring RUP 'Waaslandhaven fase 1 en omgeving'
30-03-06	Achtergrondnota Natuur
15-05-06	Kennisgeving Plan-MER voor het ontwerp Strategisch Plan voor en de afbakening van de Haven van Antwerpen in haar omgeving
06-06	Tussentijds Strategisch Plan haven van Antwerpen
08-12-06	Goedkeuring Vlaamse Regering van ontwerpprotocol Beheercommissie Natuur LSO
14-12-06	Oprichting Beheercommissie Natuur KBR
7-01-08	Installatievergadering Beheercommissie Natuur LSO
6-03-09	Goedkeuring Plan-MER voor het ontwerp Strategisch Plan
11-09-09	Beslissing Vlaamse Regering afbakening haven van Antwerpen - startsein opmaak GRUP

HISTORISCH PASSIEF		TAAKVERDELING												
		Oppervlakte Zone	Aard van de compensatiezone	Verwerving				Vergunningen				Beheer		
				Verwervingsinstrument	Verwerving van privé-eigendommen	Financiering (verwerving)		Verwerving van Stedenbouwk. Vergunningen (indien vereist)	Aanvraag en verwerving overige vergunningen en toelatingen (indien vereist)	Financiering inrichting (uitvoering)		Beheer & Onderhoud (uitvoering)(2)	Financiering beheer & onderhoud (uitvoering)	Overdracht beheer
Compenserend habitatype	Zoekzone (Bestemming)													
Riet & water	Zuidelijke Groenzone (1)	101,5	waarvan ca 100 ha permanent	MLSO	grotendeels verworven	AWZ	375.000 €	AMINAL	AMINAL	AMINAL	p.m.	AMINAL	AMINAL	precair gebruik AWZ -> AMINAL
	Groot Rietveld (1)	82,4	permanent	VI.Gewest	Geprefinancierde.gronden	VI.Gewest	p.m	AMINAL	AMINAL	AMINAL	p.m.	AMINAL	AMINAL	precair gebruik AWZ -> AMINAL
Slik-schor-ondiep water	Aanleg Slik en Schorregebied in Kruibeke-Bazel-Rupelmondegebied(2)	300,0	permanent	AWZ / VLM	onteigening in uitvoering	AWZ	ca 8,7 mj €	AWZ / AMINAL	AWZ / AMINAL	AWZ / AMINAL	p.m.	AMINAL	AMINAL	AWZ -> AMINAL

Legende

(1): Instandhoudingsmaatregelen en natuurontwikkeling

(2) realisatie afhankelijk van ontwikkeling gecontroleerd overstromingsgebied met gereduceerd getij

9.3. Oprichtingsprotocol Beheercommissie Natuur LSO

Protocol voor het realiseren van de natuurontwikkeling in het Linkerscheldeoever gebied - 'Monitoring, Beheercommissie & Opvangregeling'
---

het Vlaamse Gewest, vertegenwoordigd door haar regering in de persoon van de heer Kris Peeters, Vlaams minister van Openbare Werken, Energie, Leefmilieu en Natuur,

de Vlaamse Landmaatschappij, vertegenwoordigd door de heer ir. Roland de Paepe, administrateur-generaal, hierna genoemd 'de VLM',

Waterwegen en Zeekanaal NV, vertegenwoordigd door de heer ir. Leo Clinckers, gedelegeerd bestuurder, hierna genoemd 'WENZ'

het Gemeentelijk Havenbedrijf - Antwerpen, waarvoor overeenkomstig de statuten optreden, de heer Leo Baron Delwaide, voorzitter en de heer Eddy Bruyninckx, afgevaardigd bestuurder

en

de Maatschappij voor het Grond- en Industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied, vertegenwoordigd door de heer Peter Deckers, voorzitter van de Raad van Bestuur en de heer Gustaaf Deckers, gedelegeerd bestuurder, hierna genoemd 'de Maatschappij';

Zijnde de ondertekenende partijen wordt overeengekomen wat volgt :

Gelet op Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (hierna 'Vogelrichtlijn');

Gelet op richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (hierna: 'Habitatrichtlijn');

Gelet op het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu en wijzigingen (hierna 'Decreet Natuurbehoud');

Gelet op het decreet voor enkele bouwvergunningen waarvoor dwingende redenen van groot algemeen belang gelden van 14 december 2001 (hierna: 'Nooddecreet');

Gelet op het decreet van 27 maart 2002 houdende de bekrachtiging van de stedenbouwkundige vergunningen verleend door de Vlaamse Regering op 18 maart 2002 in toepassing van het decreet van 14 december 2001 voor enkele bouwvergunningen waarvoor dwingende redenen van groot algemeen belang gelden;

Gelet op het decreet van 27 juni 2003 houdende bekrachtiging van de stedenbouwkundige vergunningen verleend door de Vlaamse regering op 9 mei 2003 in toepassing van het decreet van 14 december 2001 voor enkele bouwvergunningen waarvoor dwingende redenen van groot algemeen belang gelden;

Gelet op het decreet van 13 februari 2004 houdende bekrachtiging van de stedenbouwkundige vergunningen verleend door de Vlaamse regering op 9 januari 2004 in toepassing van het decreet van 14 december 2001 voor enkele bouwvergunningen waarvoor dwingende redenen van groot algemeen belang gelden;

Gelet op het decreet van 7 mei 2004 houdende bekrachtiging van de stedenbouwkundige vergunningen verleend door de Vlaamse regering op 2 april 2004 in toepassing van het decreet van 14 december 2001 voor enkele bouwvergunningen waarvoor dwingende redenen van groot algemeen belang gelden;

Gelet op het decreet van 17 december 2004 houdende bekrachtiging van de stedenbouwkundige vergunningen verleend door de Vlaamse Regering op 12 november 2004 in toepassing van het decreet van 14 december 2001 voor enkele bouwvergunningen waarvoor dwingende redenen van groot algemeen belang gelden;

Gelet op de resolutie van het Vlaamse Parlement betreffende de toepassing van de richtlijn 79/409/EEG en 92/43/EG ter compensatie van grote infrastructuurwerken in de Westerschelde en Zeeschelde, van 20 februari 2002;

Gelet op het 'protocol ter uitvoering van het compensatieplan van grote infrastructuurwerken in de Westerschelde en Zeeschelde' afgesloten tussen de het Vlaamse Gewest, de Vlaamse Landmaatschappij, het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen en de Maatschappij voor het Grond- en Industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied op 18 maart 2002;

Gelet op het 'protocol ter uitvoering van het compensatieplan van grote infrastructuurwerken in de Westerschelde en Zeeschelde - Deel 2 'monitoring, beheercommissie en opvangregeling'' afgesloten tussen de het Vlaamse Gewest, de Vlaamse Landmaatschappij, het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen en de Maatschappij voor het Grond- en Industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied op 21 juni 2002;

Gelet op de beslissing van de Vlaamse Regering dd. 17 december 2004 aangaande het geactualiseerde SIGMAPLAN ter bestrijding van stormvloeden in het Zeescheldebekken (VR/2004/10.12/DOC.1309).

Gelet op de beslissing van de Vlaamse Regering dd. 22 juli 2005 aangaande de langetermijnvisie voor het Schelde-estuarium: de ontwikkelingsschets 2010, het geactualiseerd SIGMAPLAN ter beheersing van overstromingsrisico's en het behalen van de natuurdoelstellingen in het Zeescheldebekken, de instandhoudingsdoelstellingen en flankerende maatregelen voor landbouw en plattelandsrecreatie (VR/2005/22.07/DOC.0718 en DOC.0718Bis)).

Overwegende de bepalingen van de resolutie van het Vlaams Parlement, dd. 20 Februari 2002, op voorstel van de heren Jos Stassen, Robert Voorhamme, Marc Van den Abeelen, Herman Lauwers en Johan Malcorps betreffende de toepassing van de Richtlijn 79/409/EEG en 92/43/EG ter compensatie van grote infrastructuurwerken in der Westerschelde en Zeeschelde;

Overwegende het MER-rapport 'Linkerschelde-oevergebied Deurganckdok CAI 396' dat op 5 oktober 2001 door de administratie Milieu-, Natuur- en Land- en Waterbeheer, Cel MER, conform werd verklaard;

Overwegende dat naast de in het MER op hun effecten geanalyseerde projecten ook nog andere grote infrastructuurwerken werden geanalyseerd waarvan eveneens mag worden aangenomen dat zij direct of indirect een significante impact hebben gehad of nog hebben op de aanwezige habitatten, inzonderheid met betrekking tot de habitattypes 'slikken en schorren', en 'riet en water' hierna het historisch passief genoemd;

Overwegende dat zowel in het milieueffectenrapport als in de Memorie van Toelichting bij het Nooddecreet een overzicht werd gegeven van natuurcompenserende projecten, waarvan de realisatie als cruciaal kan worden bestempeld ter aanzuivering van dit passief;

Overwegende dat de uitvoering van compenserende maatregelen ter aanzuivering van het historisch passief, evenzeer als de uitvoering van de natuurcompenserende maatregelen met betrekking tot de in het MER in detail geanalyseerde infrastructuurprojecten 'Deurganckdokproject' in cumulatief verband met de effecten van het 'Verrebroekdokproject' een duidelijke

afsprakenregeling omtrent taken en verantwoordelijkheden noodzakelijk maakt;

Overwegende dat er een strategisch planningsproces loopt voor het Antwerpse Havengebied waaruit voorstellen zullen volgen over nieuwe natuurontwikkeling in het Linkerscheldeoevergebied om zo tot een gunstige staat van instandhouding van de gebieden aangemeld in het kader van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn op het Linkerscheldeoevergebied te komen. Een volgende stap is de opmaak van het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan 'Afbakening Zeehaven en haar Omgeving'. Dit afbakenings-RUP zal i.a. de buitenste grenzen van de te ontwikkelen natuurkerngebieden vastleggen;

Artikel 1

Onderhavig protocol vervangt het 'protocol ter uitvoering van het compensatieplan van grote infrastructuurwerken in de Westerschelde en Zeeschelde - Deel 2 'monitoring, beheercommissie en opvangregeling'' afgesloten tussen de het Vlaamse Gewest, de Vlaamse Landmaatschappij, het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen en de Maatschappij voor het Grond- en Industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied op 21 juni 2002.

Artikel 2 - Monitoring

Het agentschap voor Natuur en Bos is belast met de monitoring. De monitoring handelt over het werkveld van de beheercommissie zoals beschreven in artikel 3, §1. Het doel van deze monitoring is ten behoeve van de Europese Commissie en het Vlaamse Parlement na te gaan dat de gebieden aangemeld in het kader van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn op het Linkerscheldeoevergebied, een gunstige staat van instandhouding hebben. De monitoring handelt tevens over de in het Linkerscheldeoevergebied voorkomende dier- en plantensoorten van communautair belang van de Bijlage IV van de Habitatrichtlijn zoals opgenomen in bijlage III van het Natuurdecreet. Bovendien dient op basis van deze monitoring door de het agentschap voor Natuur en Bos geëvalueerd te worden of de in de bijlagen van het 'protocol ter uitvoering van het compensatieplan van grote infrastructuurwerken in de Westerschelde en Zeeschelde' dd. 1 juli 2002 vermelde natuurcompensatiemaatregelen het gewenste positief effect hebben. Op basis van de monitoring worden door de Beheercommissie suggesties naar bijsturing gedaan, indien zou blijken dat maatregelen op bepaalde plaatsen niet de gewenste effecten hebben en/of de gunstige staat van instandhouding niet bereikt wordt. Een monitoringsrapport zal jaarlijks de toestand en de evolutie in kaart brengen van de aanwezige en nieuw ontwikkelde natuur. Dit monitoringsrapport wordt jaarlijks medegedeeld aan de beheercommissie en wordt als bijlage gevoegd aan het jaarrapport van de beheercommissie.

Artikel 3 - Beheercommissie

De ondertekenende partijen richten een beheercommissie op met de naam 'beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever'.

§1 Werkveld

Het werkveld van de beheercommissie omvat (cf. de bepalingen van het in artikel 1 vermelde protocol):
De natuurcompensatiemaatregelen zoals vastgesteld in artikel 2, punt 5 van het Nooddecreet;

De natuurcompensaties vastgesteld voor het historisch passief (zoals bepaald in het 'protocol ter uitvoering van het compensatieplan van grote infrastructuurwerken in de Westerschelde en Zeeschelde' van 18 maart 2002), echter ingeperkt tot deze van het Linkerscheldeoevergebied, zijnde de Zuidelijke Groenzone en het Groot Rietveld;

Verder omvat het werkveld van de beheercommissie alle aanwezige en nieuw ontwikkelde of te ontwikkelen natuur in het Linkerscheldeoevergebied (zoals afgebakend op de als bijlage 1 gevoegde kaart).

§2 Opdrachtformulering

De beheercommissie wordt belast met volgende taken:

Het opvolgen en begeleiden van de realisatie van de in §1 genoemde natuurcompensaties;

Het opvolgen en begeleiden van de realisatie van een gunstige staat van instandhouding voor de beoogde soorten die gevat zijn door de bepalingen van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn binnen het werkveld van de beheercommissie;

Hiertoe zal zij volgende instrumenten hanteren:

Het opvolgen van de resultaten van de in artikel 2 beschreven monitoring;

Het voorstellen en bespreken van bijkomende of vervangende natuurontwikkelingsmaatregelen;

Het bieden van een overlegforum aan de leden van de beheercommissie.

§3 Samenstelling beheercommissie

De beheercommissie is samengesteld uit volgende stemgerechtigde leden:

- Op voordracht van het Vlaamse Gewest, 1 voorzitter, aangeduid door het agentschap voor Natuur en Bos van het ministerie van Leefmilieu, Natuur en Energie
- Op voordracht van het Vlaamse Gewest, telkens 1 vertegenwoordiger en 1 plaatsvervanger, van :
  - het agentschap voor Natuur en Bos van het ministerie van Leefmilieu, Natuur en Energie;
  - het departement Leefmilieu, Natuur en Energie;
  - de afdeling Maritieme Toegang van het ministerie van Mobiliteit en Openbare Werken;
  - Het departement Landbouw en Visserij.
- Op voordracht van de Vlaamse Landmaatschappij, 1 vertegenwoordiger en 1 plaatsvervanger
- Op voordracht van het agentschap Waterwegen en Zeekanaal NV, 1 vertegenwoordiger en 1 plaatsvervanger
- Op voordracht van het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen, 1 vertegenwoordiger en 1 plaatsvervanger
- Op voordracht van de maatschappij voor het Grond- en Industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied, 1 vertegenwoordiger en 1 plaatsvervanger
- Op voordracht van de gemeente Beveren, 1 vertegenwoordiger en 1 plaatsvervanger
- Op voordracht van de gemeente Sint-Gillis-Waas, 1 vertegenwoordiger en 1 plaatsvervanger
- Op voordracht van de gemeente Zwijndrecht, 1 vertegenwoordiger en 1 plaatsvervanger
- Op voordracht van de Polder van het Land van Waas, 1 vertegenwoordiger en 1 plaatsvervanger
- Op voordracht van de erkende terreinbeherende natuurverenigingen uit de regio, 2 vertegenwoordigers en 2 plaatsvervangers
- Op voordracht van de plaatselijke landbouworganisaties, 2 vertegenwoordigers en 2 plaatsvervangers

De vertegenwoordigers van de gemeenten Beveren, Sint-Gillis Waas en Zwijsdrecht hebben enkel stemrecht over de aangelegenheden op het grondgebied van hun respectievelijke gemeenten.
De voorzitter van de beheercommissie KBR wordt uitgenodigd voor de vergaderingen van de beheercommissie Linkerscheldeoever, maar is niet stemgerechtigd.
De beheercommissie kan te allen tijde deskundigen horen, in overeenstemming met de procedure vastgesteld door het huishoudelijk reglement.

§4 Voorzitterschap en secretariaat

De taken van de voorzitter en de secretaris worden beschreven in het huishoudelijk reglement. De voorzitter wordt geacht neutraal te zijn en waakt over de realisatie van de opdracht van de beheercommissie (zie artikel 3, §1).
De secretaris maakt geen deel uit van de beheercommissie en wordt geworven door het agentschap voor Natuur en Bos.
De personele en de werkingskosten van het secretariaat van de beheercommissie worden gedragen door het agentschap voor Natuur en Bos.
De huisvesting en de hieraan verbonden kosten worden gedragen door de afdeling Maritieme toegang.

§5 Toelichting van projecten

De ondertekenende partijen verbinden er zich toe bij de voorbereiding van projecten waarvoor een significante impact kan verwacht worden op de gunstige staat van instandhouding alsook bij de voorbereiding van inrichtings- en beheersmaatregelen met het oog op het ontwikkelen van natuur, steeds de ontwerpen voorafgaandelijk voor te leggen aan de beheercommissie.
Daarnaast wordt ook aan derden de mogelijkheid geboden op vrijwillige basis hun projecten voor te stellen aan de beheercommissie.

§6 Voortgangsrapport

De beheercommissie rapporteert jaarlijks aan het agentschap voor Natuur en Bos de stand van zaken met betrekking tot de monitoring en de gerealiseerde natuurontwikkeling. Ze brengt tevens verslag uit van haar werking en activiteiten.
Het agentschap voor Natuur en Bos deelt het voortgangsrapport mede aan de Vlaamse Regering met het oog op de rapportering door de functioneel bevoegde minister aan de Europese Commissie en aan het Vlaamse Parlement.

Artikel 4 – Opvangregeling

Dit artikel heeft enkel betrekking op:
de natuurcompensatiemaatregelen zoals vastgesteld in artikel 2, punt 5 van het Nooddecreet
de natuurcompensaties vastgesteld voor het historisch passief, echter ingeperkt tot deze van het Linkerscheldeoevergebied, zijnde de Zuidelijke Groenzone en het Groot Rietveld.

§1 Rol van de Beheercommissie

Wanneer één of meerdere van de ondertekenende partijen zijn taakstelling in de realisatie van één of meerdere onderdelen van het compensatieplan niet tijdig of niet volledig kan uitvoeren omwille van omstandigheden van welke aard ook, dan zal (zullen) deze partij(en) de beheercommissie hiervan onverwijld in kennis stellen, teneinde deze beheercommissie toe te laten voorstellen te doen, conform de taakverdeling en in de artikel 3, §1 bedoelde timing van het eerste luik van onderhavig protocol. Deze voorstellen mogen geen afbreuk doen aan en niet in strijd zijn met de

voorwaarden zoals opgelegd in de respectievelijke stedenbouwkundige vergunningen opgesomd onder artikel 2, 1° tot en met 8° in het decreet van 27 maart 2002 houdende bekrachtiging van de stedenbouwkundige vergunningen verleend door de Vlaamse Regering op 18 maart 2002 in toepassing van het decreet van 14 december 2001 voor enkele bouwvergunningen waarvoor dwingende redenen van groot algemeen belang gelden.

De beheercommissie kan één of meerdere onderdelen van het compensatieplan als uitvoerbaar of als niet-uitvoerbaar beschouwen. In beide gevallen geeft de beheercommissie duidelijk de reden(en) op waarom één of meerdere onderdelen respectievelijk niet volledig of niet tijdig dreigen uitgevoerd te worden of kunnen uitgevoerd worden. Anderzijds wordt de beheercommissie ertoe gemachtigd om binnen een periode van één maand te rekenen vanaf de dag dat zij door één of meerdere van de ondertekenende partijen in kennis werd gesteld van het feit dat deze partij(en) haar (hun) taakstelling in de realisatie van één of meerdere onderdelen van het compensatieplan niet tijdig of volledig kan (kunnen) uitvoeren, conform §1, lid 1 van onderhavig artikel voorstellen te formuleren teneinde alsnog tijdig en/of volledig één of meerdere onderdelen van het compensatieplan uit te voeren.

§2 Rol van het agentschap voor Natuur en Bos

Het agentschap voor Natuur en Bos beoordeelt deze voorstellen binnen een termijn van vier weken op hun gelijkwaardigheid, rekening houdende met de visie terzake van de bevoegde Europees rechtelijke instanties. Het beoordeelt deze voorstellen gunstig, indien voldaan is aan deze voorwaarde. De vastgestelde termijn wordt verlengd met de tijdsduur noodzakelijk om de bevoegde Europees rechtelijke instanties te raadplegen.

Het agentschap voor Natuur en Bos legt deze voorstellen op haar beurt onverwijld ter beoordeling voor aan de betrokken diensten, en inzonderheid aan het Departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed afdeling Oost-Vlaanderen, teneinde binnen een termijn van twee weken na te gaan enerzijds of de voorstellen geen afbreuk doen aan of niet in strijd zijn met de stedenbouwkundige vergunningen bedoeld in §1, lid 1, en anderzijds of zij in overeenstemming zijn met de wetgeving inzake ruimtelijke ordening, in het bijzonder met de geldende plannen van aanleg of de ruimtelijke uitvoeringsplannen.

De voorstellen worden niet als volwaardig beschouwd zolang zij niet gunstig beoordeeld zijn als bedoeld in de leden 1 en 2.

§3 Rol van de ondertekenende partijen.

Binnen een termijn van twee weken nadat één of meerdere voorstellen als volwaardig zijn beschouwd in de zin van §2, lid 3, doch uiterlijk binnen twaalf weken nadat de beheercommissie door één of meerdere van de ondertekenende partijen in kennis werd gesteld van het feit dat deze partij(en) haar (hun) taakstelling in de realisatie van één of meerdere onderdelen van het compensatieplan niet tijdig of niet volledig kan (kunnen) uitvoeren, beraadslagen de vertegenwoordigers van de ondertekenende partijen of hun gemachtigden gezamenlijk over dit probleem van niet-uitvoering. Zij bespreken hierbij de in §1, tweede lid, gedane beschouwingen van de beheercommissie en onderzoeken hoe alsnog binnen de kortst mogelijke termijn uitvoering kan worden gegeven aan het betrokken onderdeel of de betrokken onderdelen van het compensatieplan. Voor zover deze ter beschikking zijn, gebeurt dit onderzoek mede op basis van de als volwaardig beschouwde alternatieven in de zin van §2, derde lid.

De ondertekenende partijen engageren er zich toe om binnen een termijn van twee maanden na de in het vorige lid bedoelde beraadslaging een akkoord te bereiken over de wijze waarop een oplossing dient gegeven te worden aan het

in het eerste lid bedoelde probleem. Dit akkoord geeft o.m. aan welke partij voor welk onderdeel van de oplossing verantwoordelijk is.

Indien desondanks het engagement bedoeld in het voorgaande lid, geen akkoord wordt bereikt binnen de vermelde termijn, zal de Vlaamse Regering de nodige initiatieven nemen om de realisatie van het compensatieplan te bewerkstelligen.

Artikel 5 - Huishoudelijk reglement

Het huishoudelijk reglement van de beheercommissie wordt vastgesteld door de beheercommissie en aan de ondertekenende partijen van onderhavig protocol voorgelegd.

De artikels van het huishoudelijk reglement die betrekking hebben op onderdelen die door dit protocol worden geregeld, kunnen niet door de beheercommissie aangepast worden. Eventuele wijzigingen aan deze artikels dienen het voorwerp uit te maken van een bijakte aan onderhavig protocol. Andere aanpassingen aan het huishoudelijk reglement worden in dit reglement geregeld.

Artikel 6 - Ontbinding van de overeenkomst

Het protocol eindigt bij de vaststelling, door de ondertekenende partijen, van de beëindiging van de uitvoering van de opdracht zoals bepaald in artikel 3, §1 van het onderhavige protocol.

De ondertekenende partijen kunnen in wederzijds overleg de protocolovereenkomst ontbinden of voortijdig beëindigen.

Artikel 7 - Algemene bepalingen

§1 Inwerkingtreding

Dit protocol treedt in werking onmiddellijk na ondertekening door alle partijen.

§2 Geschillen

Ingeval van geschil inzake de uitlegging of de uitvoering van dit protocol zoeken de partijen in de schoot van de in artikel 3 vermelde beheercommissie naar een oplossing. Ingeval het geschil voor een rechtbank gebracht wordt, zijn alleen de rechtbanken van Dendermonde bevoegd.

Opgemaakt te Brussel op **26 JUNI 2007** in 6 exemplaren.

Voor het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen

Leo Baron Delwaide
voorzitter
Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen

Eddy Bruyninckx
afgevaardigd bestuurder
Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen

Voor de Intercommunale Maatschappij voor het Grond- en
Industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied

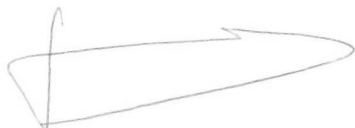

Peter Deckers
voorzitter van de Raad van Bestuur
Intercommunale Maatschappij voor het
Grond- en Industrialisatiebeleid
van het Linkerscheldeoevergebied

Gustaaf Deckers
gedelegeerd bestuurder
Intercommunale Maatschappij voor het
Grond- en Industrialisatiebeleid
van het Linkerscheldeoevergebied

Voor de Vlaamse Landmaatschappij

ir. Roland de Paepe
gedelegeerd bestuurder
Vlaamse Landmaatschappij

Voor Waterwegen en Zeekanaal NV

ir. Leo Clinckers
gedelegeerd bestuurder
Waterwegen en Zeekanaal NV

Voor de Voorzitter, afwezig,

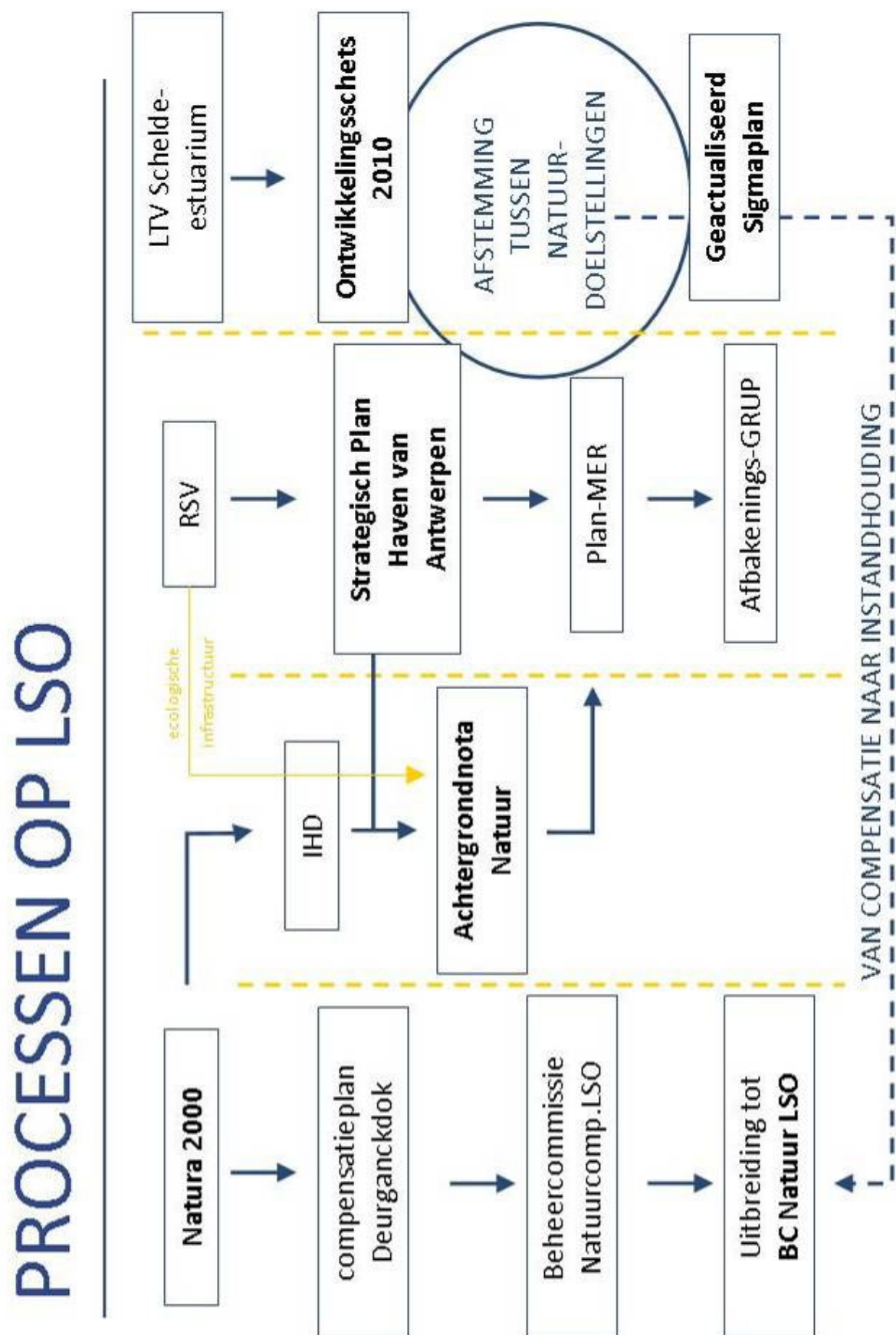
A. ABSILLIS
Ondervoorzitter

Voor het Vlaamse Gewest

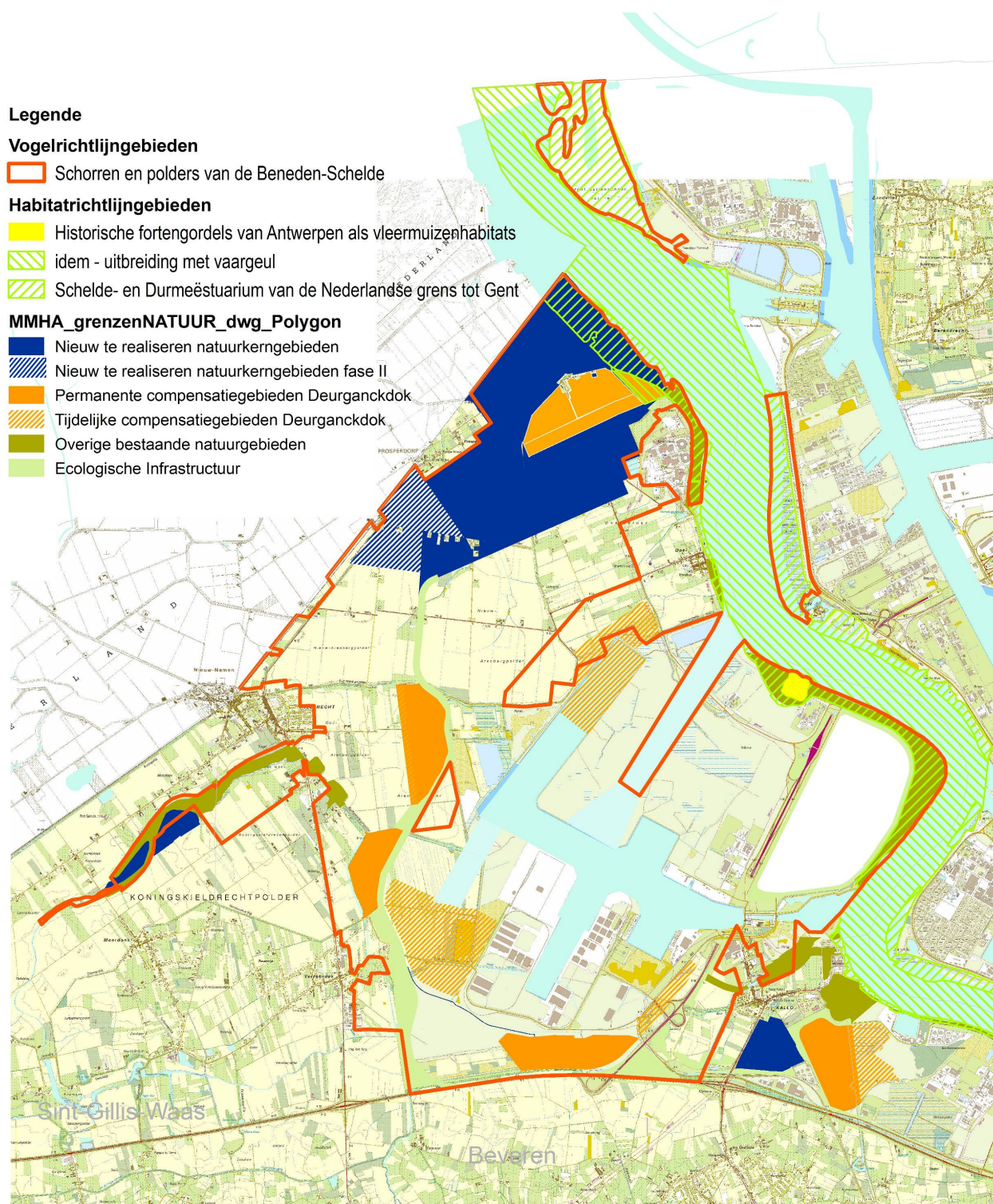
Kris Peeters
Vlaams minister van Openbare Werken,
Energie, Leefmilieu en Natuur

9.4. Schema samenhang planprocessen

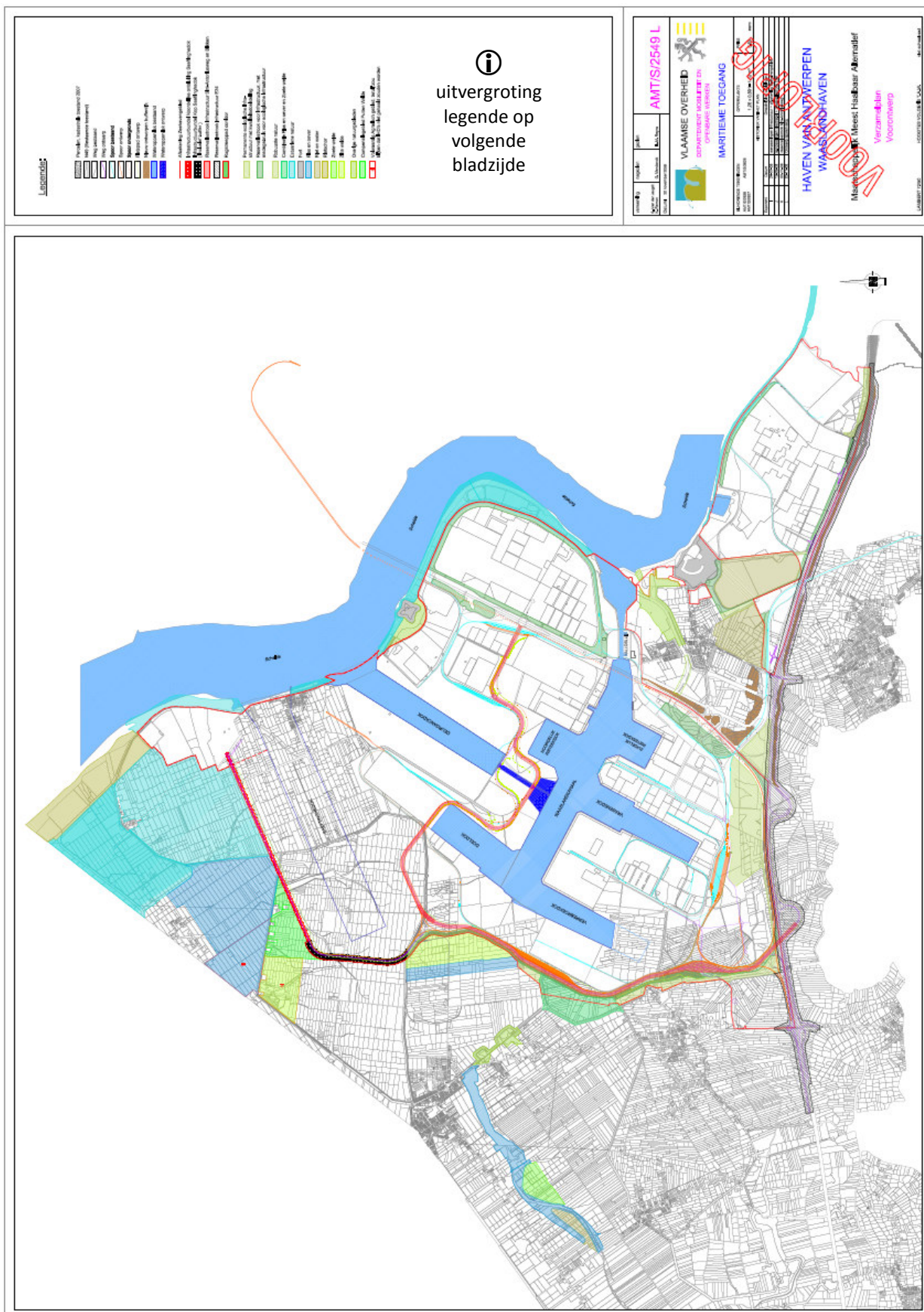

9.5. Overzichtskaart natuur Linkerscheldeoever

9.6. Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief

Legende:

	Percelen, kadastrale toestand 2007
	N49 (Bestaande toestand)
	Weg bestaand
	Weg ontwerp
	Spoor bestaand
	Spoor ontwerp
	Spoor ondergronds
	Fietspad ontwerp
	Nieuw ontworpen bufferdijk
	Wateroppervlak bestaand
	Wateroppervlak ontwerp
	Afbakening Zeehavengebied
	Infrastructuurbundel Noordelijke ontsluiting Saeflinghedok
	Infrastructuurbundel Kop Saeflinghedok (Inclusief buffer)
	Reservatiestrook Infrastructuur Sint-Antoniusweg en Blikken
	Reservatiestrook infrastructuur E34
	Rugstreeppad corridor
	Permanente ecologische Infra- structuur met kwaliteitsdoelstelling
	Reservatiestrook voor Infrastructuur, met medegebruik voor ecologische Infrastructuur
	Robuuste natuur
	Combinatie Plas en oever en Zoete welde
	Estuariene natuur
	Fort
	Plas en oever
	Riet en water
	Rietschor
	Zoete welde
	Zijle welde
	Overige natuurgebieden
	Compensatiegebied Putten Welde
	Volwaardig Agrarisch gebied, tenzij zou blijken dat IHD's niet gehaald zouden worden

9.7. Jaarrapport van de monitoring

Het jaarrapport van de monitoring 'Monitoring van het Linkerscheldeoevergebied in uitvoering van de resolutie van het Vlaams Parlement van 20 februari 2002: resultaten van het zevende jaar' opgemaakt door het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, vormt een losse bijlage bij het jaarverslag van de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever.

Referenties en eindnoten

---

¹ Bronnen: www.biodiv.be en www.soortenbeleid.be

² Zie ook hoofdstuk 3.5 'Werkgroep doelstellingen Ecologische Infrastructuur' op p. 43

³ Zie ook hoofdstuk 1.2.5 'Instandhoudingsdoelstellingen haven van Antwerpen' op p. 17

⁴ Beschrijving van richtlijngebieden geciteerd uit Van Hove, D., Nijssen, D. and P. Meire, 2004. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones in het kader van de vogelrichtlijn 79/409/EEG, de habitatrichtlijn 92/43/EEG en eventuele watergebieden van internationale betekenis (Conventie van Ramsar) in de Zeehaven van Antwerpen, poort van Vlaanderen in het Ruimtelijk Structuurplan. Report University of Antwerp, Ecosystem Management Research Group (ECOBÉ)

⁵ Geciteerd en bewerkt uit de nota aan de Vlaamse Regering 'Ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering tot uitvoering van artikel 36ter, §1 van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, 9 december '07.

⁶ Geciteerd uit 'Principes met betrekking tot het Strategisch Plan Linkerscheldeoevergebied'. Werkgroep Strategisch Plan Linkerscheldeoever, 29 april 1999

⁷ Zie bijlage 9.1 'Tijdslijn'

⁸ Zaak 1998/4669 en 1998/5005 van de Commissie, brief 18.1.2001 - aanleg Verrebroek- en Deurganckdok

⁹ Geciteerd en bewerkt uit 'MER Linkerscheldeoever - Deurganckdok'. GHA, 2001

¹⁰ Geciteerd en bewerkt uit 'Geactualiseerde principes Strategisch Plan Linkerscheldeoevergebied'. Werkgroep Strategisch plan Linkerscheldeoever, april 2004

¹¹ Van Hove, D., Nijssen, D. and P. Meire, 2004. Opstellen van instandhoudingsdoelstellingen.

¹² Geciteerd uit de 'Achtergrondnota Natuur Haven van Antwerpen, Afdeling Natuur - Aeolus - UA, Finale versie 30 maart 2006'

¹³ Geciteerd uit Van Hove, D., Nijssen, D. and P. Meire, 2005. Synthese instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones in het kader van de vogelrichtlijn 79/409/EEG en eventuele watergebieden van internationale betekenis (Conventie van Ramsar) in de Zeehaven van Antwerpen, poort van Vlaanderen in het Ruimtelijk Structuurplan. Report University of Antwerp, Ecosystem Management Research Group (ECOBÉ).

¹⁴ Geciteerd en bewerkt uit de 'Achtergrondnota Natuur, 2006' en uit de nota bij de brief van Minister Sannen aan de heer

Fernand Desmyter, betreffende 'Achtergrondnota Natuur voor de haven van Antwerpen' van 12 januari 2004

¹⁵ Zie hfdst. 1.3.1 'Langetermijnvisie Schelde-estuarium'

-
- ¹⁶ Geciteerd en bewerkt uit Indenherberg M., Beyen W., 2008. Passende beoordeling planvariant maatschappelijk meest haalbaar alternatief (MMHA), en bijlage 6 'Beschrijving van het 'maatschappelijk meest haalbaar alternatief (MMHA)' bij de nota aan de VR betreffende de 'Afbakening van de haven van Antwerpen – opmaak gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan', 1 juli '09
- ¹⁷ Beslissing van de Vlaamse Regering VR 2009 1109 DOC.1194 'Afbakening van de haven van antwerpen - keuze alternatief, dwingende redenen van groot openbaar belang, natuurcompensatie, opmaak grup volgens het principieel programma, opmaak onteigeningsplan en opmaak sociaal begeleidingsplan en vervolgtraject', 11 september '09.
- ¹⁸ Geciteerd van www.vnsc.eu
- ¹⁹ Voor meer informatie kan u terecht op www.sigmaplan.be
- ²⁰ Geciteerd en bewerkt uit: 'Project-MER-Verslag. Goedkeuring milieueffectrapport project Verruiming vaargeul Beneden-Zeeschelde en Westerschelde', PRMER-0182-GK, opgesteld door de dienst MER van het departement LNE op 24 sept. '07
- ²¹ Geciteerd en bewerkt uit 'Plan-MER over het Strategisch Plan voor en de afbakening van de haven van Antwerpen in haar omgeving, ontwerp hoofdrapport, 17 oktober '07', opgesteld door THV 'Haven 2030' in opdracht van Dep. MOW. Zie ook hoofdstuk 7.3 'Prosperpolder Noord'
- ²² Geciteerd en bewerkt uit de nota aan de Vlaamse Regering 'Uitbreiding werkveld en samenstelling van de Beheercommissie natuurcompensaties Linkerscheldeoevergebied', 8 december '06
- ²³ Cfr. 9.3 'Protocol voor het realiseren van de natuurontwikkeling in het Linkerscheldeoevergebied 'Monitoring, Beheercommissie & Opvangregeling' + werkveld'
- ²⁴ Geciteerd uit de toelichting door de Secretaris-generaal van het Dep. MOW, zoals opgenomen in het verslag van de installatievergadering van de BC natuur RSO, 15 september '09
- ²⁵ Zie lijst van afkortingen p. 8
- ²⁶ Adriaensen F., Van Hove D. & Meire P., dec. 2008. Opstellen van doelstellingen voor Ecologische Infrastructuur in de Antwerpse haven. Ref: ECOBE 08-R117
- ²⁷ zie hfdst. 4.2 'Verstoring en vandalisme'
- ²⁸ Zie ook hfdst. 2.8.3 'Verhouding tot andere overlegfora - Stuurgroep LSO'
- ²⁹ Cfr. Nooddecreet, artikel 2, 5° h
- ³⁰ Cfr. Nooddecreet (voorstel tot decreet, bijlage 5)
- ³¹ Cfr. Nooddecreet (voorstel tot decreet, bijlage 5)
- ³² Toelichtingsnota bij het RUP 'Waaslandhaven 1ste Fase', bijlage III, p.17, 23 en 27
- ³⁵ Geciteerd en bewerkt uit de nota aan de Vlaamse Regering 'tweede spoorontsluiting onder de schelde' of 'liefkenshoekspoortunnel – tracékeuze, milderende maatregelen en Natuurcompensaties – opmaak gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan' (vr/2006/15.12/doc.1563ter).
- ³⁶ Inrichtingsplan Hedwige-Prosperpolder, zie jaarverslagen 2007 en 2008
- ³⁷ zie ook hfdst. 6.13 'Haasop'
- ³⁸ Resultaten overleg Groenknolorchis, jaarverslag 2008 p. 71, hfdst. 5.6 'Bijlage IV-soorten van de Habitatrichtlijn'.
- ³⁹ Geciteerd uit 'Passende beoordeling planvariant meest maatschappelijk haalbaar alternatief'. Indenherberg M., Beyen W., 2008.
- ⁴⁰ Toelichtingsnota bij het GRUP 'Intergetijdengebied noordelijk gedeelte Prosperpolder'
- ⁴¹ Inrichtingsplan Hedwige-Prosperpolder, zie jaarverslagen BC natuur LSO 2007 en 2008
- ⁴³ Plancke Y.; D'Haeseleer E.; Peeters P.; De Mulder T.; Mostaert F., 2008. GGG Doelpolder: Inrichting Doelpolder Noord en Doelpolder Midden. WL Rapporten, 713_18. Waterbouwkundig Laboratorium. Antwerpen, België. Digitale versie op www.scheldemonitor.be/imis.php?module=ref&refid=126846
- ⁴⁴ Geciteerd uit de adviesaanvraag 'Natuurontwikkeling Grote Geule te Kieldrecht, vragen i.v.m waterkwaliteit' van ANB aan INBO, maart '09